ISTORIA RĂZBOIULUI RECE
De la Războiul din Coreea la criza alianţelor. 1950 – 1967
Vol. 4
Editura Militară, Bucureşti, 1994
Ediţie îngrijită, traducere, note, cronologie şi indice de
GEORGE G. POTRA şi DELIA RAZDOLESCU

Coperta: FLORIN CREANGĂ

Ilustraţia copertei I:
NIKITA SERGHEEVICI HRUŞCIOV şi JOHN FITZGERALD KENNEDY
Cu ocazia întâlnirii de la Viena 3 iunie 1961.

ISBN 973 – 32 – 0396 – 3

HISTOIRE DE LA GUERRE FROIDE
De la Guerre de Corée à la crise des alliances. 1950 – 1967
e 1965, Librairie Artheme Fayard 1992

SPARTACUS PREDĂ ŞTAFETA

Două mari pericole ameninţă existenţa religiilor: schismele şi indiferenţa
TOCQUE VILLE
(Democraţia în America)

MAIESTATEA SĂ SPUTNIKUL
Domnul de Conty a grăit ca un om care voia război şi

a acţionat ca un om care voia pace.
RETZ (1) (*Memorii*, cartea a II-a)

La 26 august 1957, Agenţia T.A.S.S. anunţa (2) lansarea unei „superrachete balistice intercontinentale cu mai multe trepte", altfel spus a unei rachete capabile să atingă pe neaşteptate solul american, ca şi o serie de explozii nucleare şi termonucleare.

Pe moment, numeroşi „experţi" occidentali au crezut? Că Hruşciov bluf a. La 4 octombrie 1957, ei vor trebui să-şi schimbe părerea: U.R.S.S. lansă pe orbită primul său Sputnik (3), o aferă de 83 kg, cu un diametru de 58 cm, al cărui *bip-bip*, rupând liniştea eternă a Spaţiului, îl va face să reţină gloria Rusiei şi a marxism-leninismului. Pe data de 8 octombrie, Radio Cairo va exprima reacţia cvasiunanimă a Lumii a Treia afirmând:

Era planetară sună sfârşitul colonialismului; *politica americană de încercuire a Uniunii Sovietice a eşuat în mod lamentabil.* În aceeaşi zi, Moscova va anunţa experimentarea unei bombe cu hidrogen *de mare putere şi de concepţie nouă* (*4*). La 3 noiembrie 1957, va fi lansat un nou Sputnik (5); cântărea de şase ori mai mult şi avea la bord o căţeluşă, ceea ce îi va indigna, în special în Anglia, pe amicii animalelor.

Prima reacţie în Statele Unite (6) iată de acest salt înainte în tehnologie a fost ridicolă. *Sputnikul nu are nicio valoare militară* va declara Ike, iar ministrul american al Apărării, Charles Wilson (7), va afirma că *este vorba de un truc ştiinţific, care nu va tulbura somnul nimănui*. Era un neadevăr flagrant. Dacă sovieticii putuseră lansa un satelit artificial, faptul se datora unei rachete extrem de puternice; nu era deci, absolut deloc de necrezut că dispun de o rachetă intercontinentală. Statele Unite lansaseră, cu concursul specialiştilor germani, imediat după victoria

asupra Reichului şi a Japoniei, proiecte de rachete plecând de la celebra V 2 (8). Dar încrederea absolută a Pentagonului (9) în bombardierele sale strategice (10) şi patima pentru economii a ministrului Apărării, Wilson, au avut drept efect o extremă încetineală în punerea la punct a programelor de fabricare cerute de către cei mai dinamici dintre tinerii generali. De-abia în cursul anului 1958 şi după numeroase eşecuri, Statele Unite vor proceda la încercări reuşite ale prototipurilor rachetei cu rază medie de acţiune (I.R.B.M.) *Jupiter* şi rachetei intercontinentale (I.C.B.M.) *Atlas* (11).

În aşteptarea momentului ca *Atlas* să devină, aşa cum spun militarii, „operaţională”, toate datele strategice ale competiţiei sovieto-americane erau răsturnate. Teritoriul Statelor Unite încetase să mai fie un „sanctuar” inviolabil. Foarte repede, totuşi, Administraţia îşi va aprecia eroarea şi va înţelege că sunt în joc atât prestigiul, cât şi securitatea Statelor Unite. *Sputnikid* – va spune Paul-Henri Spaak (12), care devenise, la 16 mai 1957, *secretar general al N.A.T.O.*

— *Poate fi evenimentul care să ne trezească.*

La 23 octombrie 1957, Eisenhower şi Macmillan (*13*) *vor publica o declaraţie în care afirmau convingerea lor că dacă despotismul a putut produce adesea realizări spectaculoase, al căror preţ a fost copleşitor… ameninţarea totalitară va da înapoi la momentul potrivit… cu condiţia ca naţiunile libere să nu se dea bătute şi să-şi utilizeze resursele cooperând armonios*.

Ceasul „interdependenţei” a sunat deci3. Pentru a studia mijloacele, ei vor propune aliaţilor lor organizarea, în decembrie, la Paris, a unei conferinţe la nivel înalt a N.A.T.O. (14). Atunci când aceasta se va deschide, prestigiul american era foarte scăzut. Administraţia spaţială, N.A.S.A. (15) lui Wernher von Braun (16), a

încercat în zadar să satelizeze o minusculă copie a Sputnikului: *Grape-fruit*. Eşecul său (17), după o pregătire zgomotoasă, a provocat râsul întregii Planete, în timp ce presa comunistă va relua tema dezvoltată de către Hriişciov în faţa a doi ziarişti brazilieni: *Sputnicii dovedesc că socialismul a câştigat întrecerea între ţările socialiste şi cele capitaliste... că economia, ştiinţa şi cultura şi geniul creator al poporului în toate domeniile vieţii se dezvoltă mai bine şi mai repede în socialism.*

Abia în februarie 1958 americanii vor ajunge să satelizeze un foarte mic *Explorer* (18). Trei luni mai târziu, ruşii vor plasa pe orbită un Sputnik de 125 de ori mai greu. Foarte puţini vor fi aceia care – amintindu-şi de miracolele înfăptuite, pornind de la nimic, în industria de război americană, în timpul conflictului mondial – vor îndrăzni să prezică cu convingere că, într-o zi, Statele Unite vor ajunge din urmă U.R.S.S. în cursa spaţială.

La un an după Budapesta, în orice caz, optimismul era la apogeu la Moscova, în momentul în care a 40-a aniversare a Revoluţiei din Octombrie aducea acolo pe conducătorii tuturor partidelor comuniste din lume, inclusiv pe Mao (19), care va face cu această ocazie ultimă sa călătorie în U.R.S.S. Conducătorii celor 12 partide comuniste aflate la putere în ţările lor vor conferi mai multe zile cu uşile închise (20). La 22 noiembrie 1957, ele vor publica o foarte lungă declaraţie, din care rezultă că, *în ciuda aserţiunilor absurde ale imperialismului privind o pretinsă criză a comunismului, comuniştii vor şti să riposteze printr-o nouă consolidare a unităţii şi coeziunii lor în faţa tentativelor forţelor reacţionare imperialiste de a împiedica marşul societăţii spre o* nouă *eră*.

Asupra occidentalilor acest document va avea, la momentul respectiv, efectul unei noi declaraţii de război, sau cel puţin de război rece, o reafirmare a convingerii

comuniştilor că mersul istoriei este în favoarea lor şi că tot ceea ce „imperialismul" are de făcut este să nu încerce să profite de coexistenţa care i se propune pentru a contracara drumul său spre victoria universală. Şi totuşi, această reuniune, desfăşurată la un an după criza care a zguduit într-atât mişcarea comunistă, va constitui în realitate mai ales o încercare de a pune capăt divergenţelor care se manifestau în rândurile sale din ce în ce mai mult, acum, după moartea şi răsturnarea de pe piedestal a despotului, a cărui voinţă de fier menţinuse atât timp cât fusese în viaţă coeziunea „lagărului socialist".

Cu siguranţă, la acea dată chinezii erau în continuare hotărâţi să joace cartea lui Hruşciov. Mao va declara în faţa celor 12, reuniţi în spatele uşilor închise, că linia pe care acesta o reprezintă este mai corectă şi că a te ridica împotriva acestei linii este o greşeală Dar, pentru el, caracteristica situaţiei actuale este că vântul de la Răsărit biruie vântul de la Apus. Ceea ce înseamnă că forţele socialismului au dobândit o superioritate zdrobitoare asupra forţelor imperialismului.

Va deduce că acesta din urmă nu va declanşa războiul. Totuşi, va spune el, dacă imperialiştii vor să declanşeze, cu tot dinadinsul, războiul, nu vom avea de ales şi va trebui să ne hotărâm să înfruntăm duşmanid. Am avut – va continuă el – o discuţie cu un om politic străin – Nehru, potrivit versiunii sovietice a acestui discurs – în legătură cu acest aspect. Dacă va izbucni un război atomic, oamenii vor fi, potrivit acestuia, exterminaţi în totalitatea lor. I-am spus că dacă, în cel mai rău caz, jumătate din populaţia Pământului ar fi nimicită, ar mai rămâne cealaltă jumătate. Dar atunci imperialismul ar fi lichidat şi întreaga lume ar deveni socialistă.

Este adevărat că, în acelaşi discurs, deşi îi trata pe reacţionarii socotiţi puternici drept tigri de hârtie, ce ar

trebui desconsideraţi din punct de vedere strategic, întrucât Marx şi Engels au declarat că în întreaga lume capitalismul va fi răsturnat, Mao va găsi cu cale să adauge că în problemele concrete... am da dovadă de aventurism dacă nu am ţine seama de duşman8.

În ciuda acestui fapt, în acelaşi discurs, îi va ataca pe cei cărora le e frică în fiecare zi de războiân mod evident sovieticii, pentru că, o lună mai târziu, revista chineză „Cultura Lumii" scria rece că noile rachete sovietice pot nu numai să atingă indiferent ce bază militară din Europa centrală, Asia sau Africa, dar pot, de asemenea, să impună Statelor Unite, pentru prima dată în istorie, o poziţie în care nici nu pot să fugă, nici să riposteze.

Sovieticii ar fi putut poate, dar desigur nu o voiau. Se ştie astăzi că includerea în declaraţia celor 12 partide comuniste a celor mai militante pasaje se datorează insistenţelor chinezilor. Acelaşi lucru este valabil în privinţa condamnării simultane a *revizionismului* şi a *dogmatismului*, acesta din urmă fiind declarat mai puţin periculos decât cel dintâi şi în legătură cu recunoaşterea rolului conducător al U.R.S.S. În fruntea lagărului socialist, pe care Hruşciov nu voia nici într-un fel să-l vaclă afirmat. Într-adevăr, nu era dorinţă mai fierbinte decât aceea de a face ca Iugoslavia să revină în sânul socialismului. Or, aceasta nu putea semna textul care condamnă „revizionismul" 8 sinonim cu titoismul – şi care sublinia necesitatea de a întări lagărul, atâta timp cât ea cerea desfiinţarea blocurilor, victoria mondială a socialismului trebuind să fie, după ea, un rezultat al superiorităţii sale intrinsece şi al victoriei sale în diverse ţări, atunci când condiţiile vor fi coapte, şi nu al unui război, fie el cald său rece.

Situaţia nu se va deteriora totuşi decât încet-încet. Kardelj (21), care îl va reprezenta pe Tito la festivităţile de

la Moscova, va semna documentul – un lung şir de platitudini – pe care îl vor adopta delegaţii celor 64 de partide comuniste invitate. Dar, în aprilie 1958, congresul comuniştilor iugoslavi va aproba la Ljubljana un nou program. Care proclamă, între alte erezii, că *forţa de acţiune a socialismidui n-ar mai trebui să fie orientată, cu prioritate, spre problemele răsturnării capitalismului* şi că este *fals din punct de vedere teoretic* şi *periculos am punct de vedere practic* a susţine că partidele comuniste deţin un monopol asupra fiecărui aspect al evoluţiei societăţii spre socialism. El afirma în plus că un stat, *chiar socialist, poate, ca urmare a poziţiei liegemonice pe care a dobândit-o*, dintr-o raţiune sau alta, *să exploateze sub raport economic o altă ţară lli*!

La 19 aprilie 1958, „Kommunist" (22) din Moscova va denunţa revizionismul iugoslav, vinovat de a fi pus *pe acelaşi plan politica paşnică a statelor socialiste şi politica agresivă a cercurilor conducătoare ale statelor imperialiste*. La 5 mai 1958, „Cotidianul poporului" (23) de la Beijing va declara că programul iugoslav este *conform dorinţelor imperialiştilor americani*. „Pravda" (24) va reproduce integral acest articol şi va ataca la rândul ei, pe data de 9 mai 1958, tezele Belgradului. La 29 mai 1958, U.R.S.S. va amâna cu 5 ani creditele promise în 1956 Belgradului pentru punerea în aplicare a planului său cincinal.

La 15 iunie 1958, ziarul comunist ungar „Népszabadság" (25) va publica un articol imens în care denunţarea deviaţionismului iugoslav era însoţită de frecvente menţionări ale numelui lui Imre Nagy. Două zile mai târziu, comunicatul Ministerului de Justiţie de la Budapesta, anunţând executarea fostului prim-ministru, afirma că acesta *a găsit sprijin* (26) din partea ambasadei iugoslave1. Belgradul va replica, exprimându-şi *profunda*

sa indignare faţă de ştirea execuţiei şi va dezminţi, ca fabricate de la un capăt la altul, afirmaţiile ungare privind contactele pe care le-ar fi stabilit Nagy şi prietenii săi cu rezistenţa în timpul cât se refugiaseră la ambasada iugoslavă 12. Guvernul Kádár (27) va răspunde pe acelaşi ton şi presa comunistă din întreaga lume se va dezlănţui în injurii contra lui Tito. Gomułka (28) însuşi, reîntors din Ungaria, va declara la Gdańsk: *Nimic, absolut nimic, nu justifică atitudinea tovarăşilor iugoslavi în prezentul conflict, care este diferit de conflictul din anii 19481950. Astăzi, vina revine în întregime Iugoslaviei i*: *i*.

Dată fiind necunoaşterea în Occident, la acea vreme, a dezacordurilor sino-sovietice, exista tentaţia să se vadă în clocotitorul Nikita o reîncarnare a lui Stalin, dat fiind că restabilise ordinea în lagăr", că-şi lichidase adversarii în interiorul puterii sovietice şi întemeiase pe sputnici şi rachete intercontinentale puterea şi prestigiul U.R.S.S. Aşa că, declaraţia pe care o va adopta la rândul său, la 19 decembrie 1957, la Paris, Conferinţa atlantică la nivel înalt, va denunţa textul celor 12 de la Moscova drept o reafirmare a *hotărârii lor de a ajunge la dominarea lumii întregi, dacă este posibil, prin subversiune şi, la nevoie, prin violenţă VI*.

Această declaraţie era însoţită de un comunicat ai cărui semnatari – afirmând că sunt dispuşi să negocieze cu U.R.S.S. În privinţa dezarmării – îşi exprimau deopotrivă hotărârea lor de a da apărării occidentale *maximum de eficacitate, luând în considerare ultimele progrese tehnice v*, altfel spus, de a găsi an mijloc de apărare faţă de ameninţarea care plana din partea armelor intercontinentale sovietice asupra teritoriului american.

Încă din zilele care au urmat lansării primului Sputnik, *Strategic Air Command* (*29*) a hotărât să menţină în permanenţă în aer un anumit număr din aparatele sale,

astfel ca, dacă bazele lor ar fi distruse ca urmare a unui atac surpriză, să-şi poată totuşi executa misiunile de represalii. Dar instalarea în Europa occidentală a unor rampe de lansare pentru rachete cu rază medie de acţiune era menită să constituie o ripostă mai eficace şi, încă din luna noiembrie 1957, se vor angaja convorbiri pe această temă între Statele Unite şi unii dintre aliaţii lor, printre care Marea Britanie (30), Turcia (31) şi Italia (32), care şi-au dat repede un acord de principiu.

Eventualitatea acestei instalări va provoca, în mod firesc, o vie dezbatere în sânul opiniei publice, destul de tentată să gândească că aceasta va avea drept efect, în caz de conflict, să atragă trăsnetul. Hruşciov n-a pierdut ocazia să stimuleze aceste incertitudini, declarând ambasadorului Greciei, în limbajul său colorat, că trebuie să se aştepte, în caz de război, să vadă distrus Parthenonul şi evocând pentru italieni pagubele pe care le vor suferi plantaţiile de portocali în spatele cărora trebuiau să se afle ascunse, dacă este să dăm crezare presei lor, rachetele *Jupiter*.

Aceste aprehensiuni erau de natură, în mod evident să favorizeze o încercare de relansare a negocierilor privind dezarmarea. Din 1946 ele nu avansaseră deloc. S-au lovit totdeauna, în ultimă instanţă, de problema controlului; neîncrezători, occidentalii nu voiau să reducă forţele lor fără să ştie exact cu ce va rămâne U.R.S.S.; aceasta, prea puţin preocupată să faciliteze sarcina spionilor capitalişti, nu va accepta să lase să fie controlate resursele sale decât la încheierea procesului de dezarmare generală. În plus, Moscova va pune în fruntea revendicărilor sale renunţarea la armele atomice, a căror deţinere constituia pentru Statele Unite singurul mijloc de a contrabalansa superioritatea ruşilor în mijloaceclasice, superioritate zdrobitoare în acea epocă.

Datorită acestui fapt, scepticismul era cvasigeneral

printre conducătorii celor două lagăre în legătură cu posibilitatea de a ajunge la un rezultat apreciabil în acest domeniu. Sherman Adams, asistentul personal al lui Eisenhower, scria că, în ce-i priveşte pe Foster Dulles, *această problemă părea că nu trebuie să iasă niciodată din laboratorul în care o întâlnise pe timpul administraţiei Wilson* (*33*). Pentru Ike totuşi, *era* o *necesitate reală şi presantă* a *zilelor noastre, singurul mijloc de a obţine pacea şi securitatea*; el încredinţase responsabilitatea acestor probleme unui uriaş optimist, Harold Stassen (34), nenorocosul candidat la investitura Partidului Republican pentru alegerile prezidenţiale din 1948. Fost guvernator de Minnesota, convins la fel de uşor ca toţi cei de prin partea locului că toate problemele sunt rezolvabile dacă sunt abordate cu energie şi bunăvoinţă, el nu înceta să sublinieze avantajele pe care economia americană le va trage dintr-o dezarmare efectivă.

Stassen, care era autorul unui plan al „cerurilor deschise", prezentat de către Eisenhower în 1955 la Conferinţa la nivel înalt de la Geneva, se găsea la Londra, în martie 1956, în timpul vizitei (35) lui Bulganin şi Hruşciov. Aceştia îl vor invita să se întâlnească cu ei. Hruşciov va denunţa în proiectul de inspecţie aeriană o încercare a imperialiştilor de a-şi vârî nasul *în casa şi în ograda altuia*; îşi va declara convingerea că ora dezarmării n-a venit încă, adăugând, totuşi, că U.R.S.S. O va aştepta cu răbdare. În concluzie, el va sugera ca americanii să înceapă prin a-şi reduce forţele lor în Germania, promiţând că, dacă o vor face, le vor urma exemplul 16.

La câţiva paşi de Hotelul Claridge, unde avusese loc această întâlnire, se desfăşura, la Lancaster House, reuniunea pentru care venise Stassen în capitala britanică.

— Aceea a subcomitetului de dezarmare, creat în 1954, în climatul de destindere care a urmat armistiţiului

din Coreea (36), şi din care făceau parte doar Statele Unite, Marea Britanie, U.R.S.S., Franţa şi Canada.

Duse de oameni precum Stassen sau Jules Moch (37)” care manifestau o mare dorinţă de a ajunge la o perfectă cunoaştere a unui dosar totuşi extraordinar de complex, aceste negocieri se derulau într-un spirit constructiv. Indiferent de unghiul din care se aborda chestiunea, se revenea mereu la dificultatea esenţială: aceea a verificării. Proiectului „cerurilor deschise”, prezentat de către Ike la Conferinţa la nivel înalt de la Geneva, din 1955, ruşii îi opuseseră ideea unui control exercitat la! Nodurile rutiere şi feroviare, pe aerodromuri şi în porturi! La 21 martie 1956, Stassen va sugera crearea de zone limitate, în Statele Unite şi în U.R.S.S., unde să fie experimentate metodele de control propuse de către cele două ţări. Dar ruşii nici n-au vrut să audă de aşa ceva. Atunci când, la 27 martie – schimbându-şi poziţia tradiţională – ei vor avansa propunerea ca, pentru început, dezarmarea să se limiteze la măsuri de reducere a armamentelor clasice, se va considera că sub masca unui gest de conciliere nu se ascunde nimic mai mult decât o manevră menită să permită economiei sovietice să profite de progresele tehnicii militare. La 14 mai, de altfel, Kremlinul va decide o reducere unilaterală (38) a efectivelor Armatei Roşii.

La 17 noiembrie 1956, totuşi, U.R.S.S. accepta o inspecţie aeriană pe o adâncime de 800 km, de o parte şi de alta a cortinei de fier. Dar declaraţia (39) în care era inclusă această propunere, cuprinzând de altfel unele alineate deosebit de dezagreabile la adresa Franţei şi a Angliei, avea de fapt drept obiect să propună o conferinţă la nivel înalt în cinci. Ţinând cont de momentul publicării sale, ea avea într-adevăr prea mult aerul unei încercări de a atenua, printr-o iniţiativă pacifică spectaculoasă,

dezaprobarea faţă de intervenţia Kremlinului, cu 13 zile mai devreme, împotriva revoltaţilor unguri.

La 20 martie 1957, Uniunea Sovietică va face un nou pas, propunând interzicerea experienţelor nucleare: această măsură fusese sugerată de către Nehru, încă de la 31 martie 1954, a doua zi după experienţele deosebit de impresionante din Bikini (40). Guvernul de la Moscova a reluat-o în numele său în 1955. Dar era pentru prima dată când prezenta această măsură ca distinctă, putând fi adoptată dincolo de orice alt progres pe calea dezarmării.

Anglo-saxonii îl vor aproba pe Jules Moch când acesta va declara, la 14 iunie, că Franţa nu se va simţii legată de un acord în acest sens dacă el nu va fi însoţit de oprirea producţiei de materiale fisionabile în scopuri militare. La 21 august, totuşi, după lungi discuţii, occidentalii vor propune să se suspende experienţele pe timp de doi ani, fiind de la sine înţeles că fiecare îşi va putea redobândi libertatea la expirarea acestui interval, dacă niciun sistem de control satisfăcător n-ar fi fost pus în aplicare în acest răstimp. La 27 august 1957, la câteva ore după anunţarea lansării rachetei intercontinentale sovietice, Zorin (41), delegatul U.R.S.S. În subcomitetul de la Londra, va respinge această ofertă în termeni care lasă să se prevadă retragerea guvernului său din organismele pentru dezarmare. Kuzneţov (42) va anunţa acest lucru în mod efectiv la 4 noiembrie, la O.N.U., adăiagând că el nu va mai participa pe viitor la negocieri decât dacă ele se vor desfăşura cu participarea tuturor membrilor Naţiunilor Unite. Cerându-i-se să-şi reconsidere poziţia, Uniunea Sovietică va face cunoscut că nu va lua loc decât într-un organism în care Estul şi Vestul vor fi reprezentate în mod egal.

Retragerea să vă stârni consternare. Şi dacă, Life” va publica la 16 decembrie un articol în care Foster Dulles

denunţa inutilitatea şi riscurile oricărei discuţii cu *forţele malefice*, un număr de delegaţi prezenţi la conferinţa la nivel înalt a Alianţei atlantice din decembrie, inclusiv Adenauer, a arătat că va fi dificil să determine opinia publică europeană să respecte măsurile de reînarmare pe care le impunea intrarea în funcţie a rachetelor intercontinentale sovietice, dacă nu va fi convinsă că, înainte de aceasta, s-a făcut tot pasibilul pentru a epuiza şansele de dezarmare.

Or, ţările din Est vor pane pe tapet, prin vocea ministrului de Externe polonez, care a luat cuvântul la 2 octombrie 1957 la tribună Adunării Generale, o nouă idee, curând botezată cu numele său, Planul Rapacki (43). Încă din ianuarie 1956, U.R.S.S. propusese *denuclearizarea* Germaniei şi a vecinilor ei, altfel spus interdicţia de a produce şi de a stoca pe teritoriul lor arme nucleare. La data respectivă, guvernul de la Varşovia se declara dispus să ia un asemenea angajament în ceea ce îl priveşte, dacă cele două state germane erau efectiv *denuclearizate*. Cehoslovacia făcuse o declaraţie asemănătoare şi Bulganin reluase ideea în mesajele (”) adresate primilor miniştri ai statelor membre ale N.A.T.O. Înaintea reuniunii Consiliului Atlantic (45).

Alte formule de degajare – frecvent denumită dezangajare prin proasta traducere a cuvântului englezesc „disengagement” – au fost avansate de către diverse personalităţi occidentale, precum fostul diplomat american George Kennan (46), liderul social-democrat german Fritz Erler (47), unii laburişti englezi, precum Hugh Gaitskell (48) şi Denis Healey (49) ş.a. Presa occidentală comentase pe larg aceste idei. Primii-miniştri norvegian (50) şi danez (51) şi ministrul de Externe canadian (52) vor cere Consiliului *să examineze dacă asemenea idei conţineau elemente care ar putea servi într-o politică constructivă de*

pace 17.

Marile puteri membre ale Alianţei vedeau cu siguranţă în Planul Rapacki un triplu pericol: îngheţa statu-quo-ul european, prin recunoaştere *de facto* a Germaniei răsăritene; impunea Republicii Federale o discriminare care putea împinge opinia publică germană să caute să se înţeleagă direct cu ruşii; în fine, complica apărarea Europei. Dar el nu era lipsit şi de avantaje: permitea punerea în aplicare a unui dispozitiv de control susceptibil, dacă funcţiona într-un mod satisfăcător, să servească drept precedent pentru o formulă mai largă; conducea la o relaxare a autorităţii sovietice asupra. Poloniei şi Cehoslovaciei; în fine, făcând să dispară pentru ruşi pericolul major pe care îl constituia pentru ei intrarea Germaniei unificate într-o alianţă „atomică", avea să faciliteze, poate, reunificarea sa.

Nimeni nu se îndoia, în orişice caz, că Planul Rapacki avea să fie una din principalele probleme puse în discuţie în cursul noii conferinţe la nivel înalt a cărei idee fusese lansată de către noul premier francez Felix Gaillard (53), într-un interviu acordat lui „U.S. News and World Report" la 30 decembrie 1957. Cel mai tânăr dintre şefii de guvern ai celei de a IV-a Republici face această propunere – în plină convulsie a dramei algeriene, care va duce regimul, câteva luni mai târziu, la pierderea acesteia – căutând astfel, în mod evident, să întărească modesta sa autoritate pe plan intern printr-un gest spectaculos pe arena internaţională.

Primele reacţii, de o parte şi de alta, au fost pozitive, dar se vor lovi de refuzul ruşilor de a vorbi de reunificarea Germaniei şi, curând, alte evenimente vor prevala faţă de opinia privind pregătirea unei conferinţe la nivel înalt, a cărei convocare părea tuturor prea dificilă, darămite să se mai aştepte cine ştie ce mari rezultate: lovitura de stat de

la Alger, din 13 mai 1958, urmată la 29 mai 1958 de revenirea la putere a generalului de Gaulle, deteriorarea situaţiei în Orientul Apropiat şi, în fine, la 17 iunie 1958, anunţarea executării lui Imre Nagy şi a lui palmaleter, care vor tensiona în mod extrem raporturile Est-Vest. În ajun, Kremlinul a considerat, oportun să publice, unilateral – *datorită indiscreţiilor personale care puteau să ducă la o idee deformată în legătură cu tezele sovietice* 18 – diverse documente confidenţiale privind convorbirile Est-Vest. Minuţioasa muncă a diplomaţilor pentru ajustarea proiectelor contradictorii aflate pe ordinea de zi va fi redusă la zero.

Hruşciov va continua să-i bombardeze pe occidentali cu scrisori vizând convocarea fără întârziere a Conferinţei. În iulie, va sugera chiar să se încheie un tratat de prietenie şi cooperare între toate statele europene, tratat deschis Statelor Unite (54). Atunci însă când se va relua în mod serios discuţia despre reuniunea şefilor de stat sau de guvern, se va face, aşa cum se va vedea curând, dintr-o cu totul altă perspectivă şi cu o altă ordine de zi.

Cât priveşte discuţiile privind dezarmarea, ele au fost relansate de către Gromîko, când acesta a anunţat în faţa Sovietului Suprem, la 31 martie 1958, că Uniunea Sovietică procedează la întreruperea experienţelor nucleare şi că adresează celorlalte puteri interesate chemarea de a acţiona în acelaşi fel, avertizând însă că, dacă aceste state nu-i vor urma exemplul, ea ar putea oricând să reia experienţele nucleare. Momentul fusese bine ales: ruşii încheiaseră o serie de 50 de experienţe (55), în timp ce Statele Unite şi Marea Britanie se pregăteau să le întreprindă în Oceanul Pacific. Prima mişcare a lui Dulles fusese aceea de a afirma că era vorba, în esenţă, de un gest propagandistic, dar Eisenhower a propus că savanţii ţărilor interesate să se întrunească

pentru a studia în comun posibilitatea de a ajunge la un acord eficace privind o eventuală încetare a experienţelor. Hruşciov dându-şi acordul (56) la 2 iulie 1958, la Geneva se va deschide o conferinţă tehnică, cu participarea tehnicienilor ruşi, americani, britanici şi francezi. „Fraternitatea savanţilor” va funcţiona din plin şi la 21 august ei se vor despărţi după publicarea unui comunicat (57) enumerând diversele tipuri de experienţe posibile şi probabilităţile lor de detectare, preconizând în concluzie stabilirea – sub conducerea unui organism internaţional – a 180 de posturi de control pe toate continentele şi trimiterea la faţa locului, în cazul unei explozii suspecte, a unor grupuri de inspecţie.

Rapiditatea neaşteptată a acestui acord va crea un climat propice inaugurării de negocieri politice. Eisenhower va sugera convocarea unei conferinţe pe baza raportului savanţilor. În cazul în care U.R.S.S. avea să accepte şi să se abţină de la noi experienţe, Statele Unite se declarau gata să respecte ele însele un moratoriu de un an, reînnoibil.

Britanicii se vor alătura acestei propuneri. U.R.S.S. va răspunde că ea nu poate subscrie decât unei încetări definitive a experienţelor; la 2 octombrie, ea va anunţa că, date fiind numeroasele experienţe efectuate de către Statele Unite şi Marea Britanie, va relua propriile sale experienţe. Conferinţa se va deschide totuşi la data prevăzută, la 31 octombrie 1958, la Geneva, la 48 de ore după ce Statele Unite şi Marea Britanie procedaseră la încetarea experienţelor nucleare proprii. Vor fi necesari aproape 5 ani (58) pentru a ajunge la un tratat la care – după cum lăsase să se înţeleagă încă din primele momente Maurice Couve de Murville, ministrul de Externe al guvernului de Gaulle – Franţa nu i se va asocia; el avea să declare în faţa Adunării Generale a Naţiunilor Unite, la 25

septembrie 1958, că *oprirea experienţelor nucleare nu este de conceput decât în cadrid unei dezarmări nucleare efective* şi că Franţa nu vede utilitatea conferinţei de la Geneva decât dacă aceasta trece fără întârziere la *studierea mijloacelor de control al încetării producerii de materiale fisionabile în scopuri militare 19*.

La 10 noiembrie 1958, la câteva zile după deschiderea conferinţei privind încetarea experienţelor nucleare, o altă conferinţă avea să se deschidă la Geneva în scopul de a studia mijloacele de prevenire a unui atac prin surprindere. Meritul revenea lui Hruşciov, care propusese, la 2 iulie precedent, ca în această problemă să se aplice procedura folosită în cazul întâlnirilor de experţi în domeniul experienţelor nucleare.

Intrarea în scenă a rachetelor cu rază lungă de acţiune crease, într-adevăr, un soi de obsesie faţă de asemenea agresiuni, care – fără declaraţie de război – ar fi anihilat orice capacitate de rezistenţă a ţării atacate. O discuţie asupra acestei probleme părea deci de natură să dea asigurări adversarilor potenţiali în legătură cu intenţiile reciproce. Totuşi, atunci când conferinţa se va reuni – pe bazele paritare cerute de U.R.S.S. – se va observa repede că se aveau în vedere, de o parte şi de alta, modalităţi total diferite de negociere. Delegaţii occidentali voiau ca ele să se limiteze la studii tehnice. Sovieticii şi aliaţii lor, dimpotrivă, voiau să se discute măsuri concrete, precum instalarea de posturi de control la sol, inspecţia aeriană asupra zonei care urma să fie precizată şi Planul Rapacki. Întrucât Statele Unite şi Marea Britanie respinseseră în cele din urmă în mod categoric acest plan, la începutul lunii mai ruşii aveau să-şi facă puţine iluzii privind succesul propunerilor lor.

Conferinţa privind atacurile prin surprindere va vegeta până la sfârşitul lunii decembrie 1958, moment în

care ea se va amâna *sine die*. Când, la 10 ianuarie 1959, Moscova va cere reluarea negocierilor, Washingtonul va răspunde că, dat fiind că *nu s-au înregistrat progrese mai substanţiale... ar fi convenabil pentru cele două puteri, în mod special interesate, să-şi aplaneze divergenţele lor... Înainte de a se întâlni din nou 20*.

Între timp, Hruşciov lansase, la 27 noiembrie 1958, primul său ultimatum în privinţa Berlinului, marcând o relansare a războiului rece, pe care îl amorsaseră deja, încă din vară, cele două crize serioase din Orientul Apropiat şi Asia.

La 31 ianuarie 1958, Egiptul şi Siria au hotărât să formeze un singur stat (59), Republica Arabă Unită. Această decizie, aşteptată de mult timp, răspundea înainte de toate temerii clasei conducătoare siriene, în frunte cu preşedintele Kuwatli (60), că nu va putea ţine piept ascensiunii comuniştilor, al căror şef, Khaled Bagdache, un druz abil şi curajos, fusese ales deputat în vara precedentă.

Încă de la 6 februarie, Bagdache fugise la Praga, în timp ce Khaled el-Azm (61) şi generalul Bizra, cei doi lideri de tendinţă prosovietică, au fost destituiţi. Curând, Partidul Comunist va fi dizolvat, împreună cu toate celelalte partide politice, iar Serraj, proconsulul lui Nasser la Damasc, va tortura şi arunca în închisoare militanţii de extremă stângă.

La început, U.R.S.S. va păstra aparenţele. Va fi. Prima putere care va recunoaşte R.A.U. şi îi va rezerva o primire triumfală lui Nasser, atunci când acesta va veni înr vizită oficială la Moscova, la 1 mai 1959, nu înainte de a fi lichidat în mod oficial cu occidentalii contenciosul Canalului de Suez, în condiţii foarte satisfăcătoare pentru el ca urmare a presiunii americane.

Hruşciov va merge până acolo încât îi va spune

acestuia că acceptând puterea el *a schimbat cursul istoriei* şi că doreşte *să vadă unitatea arabă realizându-se sub conducerea sz*. Raisul nu se va alinia totuşi Kremlinului. La reîntoarcerea sa la Cairo, va declara, la 16 mai, că Statele Unite i-au făcut cunoscut că respectă neutralitatea Egiptului şi că liderii sovietici îi afirmaseră acelaşi lucru. Va conchide vorbind despre triumful politicii *pentru care prietenii lui şi el însuşi au luptat*: *o politică liberă, o politică independentă, o politică de neutralitate pozitivă a2*.

În septembrie 1958, Kremlinul îi va furniza un reactor atomic. La 23 octombrie 1958, Hruşciov va anunţa, în prezenţa mareşalului Amer (62) numărul doi al regimului de la Cairo, că Uniunea Sovietică a decis să deschidă Republicii Arabe Unite un credit de 400 milioane de ruble pentru construcţia barajului de la Assuan şi să pună la dispoziţia sa tehnicienii necesari.

Opinia publică arabă va vedea în crearea R.A.U., înainte de toate un răspuns – îndelung aclamat pe străzile Bagdadului – dat maşinaţiilor imperialiştilor şi semnul că era aproape ziua în care naţiunea arabă, *Umma*, triumfând asupra tuturor celor care îi stau în cale, îşi va realiza în sfârşit unitatea. Pentru a o contracara, Irakul şi Iordania decid, la 14 februarie 1958, să constituie ele însele o *Uniune arabă*, prezidată de către regele Irakului (63) şi, în absenţa acestuia, de către vărul său din Iordania (64). Cele două. Armate trebuiau să se unească într-una singură.

Pe moment, Nasser va aplauda o măsură care – aşa cum scria el într-un mesaj de felicitare adresat lui Faysai – *apropia naţiunea arabă de marea zi a unirii* generale23. Dar, curând, el îşi va schimba părerea şi postul de radio Cairo se va dezlănţui contra unei regrupări prea deschis încurajate de către Occident. Manifestaţiile contra unirii cu Iordania se vor ţine lanţ la Bagdad. În faţa agravării

situaţiei, la 3 martie Faysai îl va rechema la putere pe Nuri Said (65) omul englezilor. Pe data de 5, Serraj afirmă că Saud (66) i-a vărsat 22 milioane de lire pentru a organiza asasinarea lui Nasser şi a împiedica uniunea siriano-egipteană. Saud dezminte. Dar, la sfârşitul lunii, el este obligat să încredinţeze funcţia de prim-ministru fratelui său Faysai (67), om mult mai deschis către lumea exterioară, şi care era considerat chiar că are simpatii pentru Nasser.

În mai, un nou focar se va aprinde în această regiune deosebit de tensionată. O mare parte a opiniei publice libaneze, inclusiv unii creştini, se va alarma de intenţia exprimată de către preşedintele prooccidental Camille Chamoun (68) de a obţine modificarea Constituţiei, pentru a putea solicita un nou mandat dintre partea unui parlament devotat, care îl alesese în anul precedent. La 8 mai este asasinat redactorul şef al unuia din principalele ziare ale opoziţiei. Partizanii lui Nasser vor atribui guvernului responsabilitatea crimei şi declanşează o grevă generală care, la Beirut şi la Tripoli, degenerează în revoltă. Numeroase personalităţi, în frunte cu patriarhul maronit (69), vor exercita presiuni asupra şefului statului, pentru a renunţa la o politică care risca să repună în cauză fragilul echilibru confesional pe care se întemeia ţara. Luptele se vor extinde, într-adevăr, fără a lua însă vreodată aspectul unui adevărat război civil, fiecare intuind că independenţa Libanului şi excepţionala să prosperitate nu-i vor supravieţui. Totul se petrecea ca şi cum fiecare tabără voia mai ales să dovedească că cealaltă nu era în măsură să-şi impună legea să: nici pronasseriştii să forţeze aderarea la R.A.U., nici prooccidentalii să menţină adeziunea imprudent dată doctrinei Elenhower (70).

Armata, al cărui şef unanim respectat, generalul Chehab descendent al uneia dintre cele mai vechi familii

din tară, avea în mod profund conştiinţa misiunii sale de apărător al unităţii naţionale, nu va interveni decât pentru a păstra rebeliunii caracterul său fragmentar, împiedicând diversele tronsoane ale acesteia să se reunească pentru a forma un front unic şi pentru a se apropia prea mult de Siria din partea căreia putea primi un ajutor masiv.

Încă de la 13 mai, Chamoun cere Franţei, Marii Britanii şi Statelor Unite sprijinul lor contra a ceea ce el va numi o *agresiune externă contra Libanului*. Pe data de 20 mai, el va sesiza Consiliul de Securitate, care va decide, la 11 iunie, să trimită la faţa locului un grup de observatori. La 17 iunie, Dag Hammarskjoeld se va duce el însuşi la Beirut, apoi la Ierusalim şi la Cairo. Obiectivul său mărturisit era acela de a obţine o scădere a tensiunii, urmând ca după aceasta să se poată lua în considerare o discuţie între interesaţi. Raportul observatorilor, recunoscând că nu le-a fost posibil să controleze decât o mică parte a teritoriului libanez, nu va reţine nicio dovadă formală a unei intervenţii străine.

Chamoun, care simţea că situaţia îi scapă din mâini, îşi va înmulţi apelurile adresate Washingtonului, cerând chiar, după mărturia subsecretarului de stat de atunci, Bob Murphy, ca să i se *paraşuteze tancuri 2 i*. Dar americanii, care vor reîncepe să vadă în Nasser, odată cu crearea R.A.U., o contrapondere faţă de comunism, se îndoiau că intervenţia Cairoului poate avea amploarea pe care i-o atribuia preşedintele Libanului. În plus, n-aveau niciun fel de chef să se vâre în viesparul unui război civil, temându-se că vor determina Kremlinul să intervină la rândul său, aşa cum Agenţia T.A.S.S. vânturase posibilitatea la 24 iunie.

Chamoun va obţine doar asigurarea că *Statele Unite nu vor abandona Libanulv*. Dezamăgit, el se va reîntoarce spre Nuri Said, care se găsea în acel moment la Londra, şi

va reveni la 3 iulie la Bagdad, după ce dăduse ziarului „Times” un interviu în care preconiza în mod deschis o intervenţie a Turciei şi, via Iordania, a Irakului, în Liban.

Membrii musulmani ai Pactului de la Bagdad decid să se reunească pe data de 14 iulie la Istanbul, fără anglo-saxoni, temându-se, fără îndoială, de prudenţa acestora, care, din punctul lor de vedere, era excesivă.: Presa occidentală era plină de telegrame potrivit cărora aceştia se pregăteau să organizeze o operaţie de ajutorare a regimului preşedintelui Chamoun.

În zadar însă, turcii şi iranienii îi vor aştepta pe data de 14 iulie la Istanbul pe regele Faysal şi pe ex-regentul Abdul Illah, care rămăsese mentorul său. Aceştia doi au fost ucişi de către un grup de „ofiţeri liberi” conduşi de colonelul Aref (71) şi generalul Kassem (72), care profitaseră de o mişcare de trupe aparent hotărâte să pregătească o intervenţie în Iordania şi în Liban. Cât îl priveşte pe bătrânul paşă, care a reuşit să scape, el va fi identificat a doua zi, deghizat în femeie, şi făcuţi bucăţele de către o mulţime dezlănţuită.

Mişcarea nu a întâmpinat nicio rezistenţă. Santinelele palatului regal s-au raliat repede asediatorilor 1 aghiotantul lui Nuri îi va da acestuia, probabil din umanism, lovitura de graţie. Dinastia şi anglo-saxonii, cărei mizaseră imprudent pe ea, plăteau astfel 30 de ani de regim poliţienesc şi de cinică exploatare a unui proletariat nenorocit.

La Moscova şi Cairo – entuziasm, la Washington şi Londra – consternare. Primul reflex al occidentalilor va fi acela de a interveni. Invocând acordul încheiat în februarie cu Faysal, regele Iordaniei se proclamă conducă J tor al Uniunii arabe, pentru a da o justificare legală acţiunii armate contra Bagdadului, la care îl împingeau Ankara, Teheran şi Beirut.

Dar aceasta nu va avea loc. După moartea lui Nuri Said şi a lui Abdul Illah nu mai era în Irak un om pe care occidentalii să poată miza. Absenţa oricărei opoziţii faţă de revoluţie a arătat cu claritate că aceasta era aprobată de cvasitotalitatea opiniei publice; o intervenţie în aceste condiţii ar fi însemnat, la doi ani după Budapesta, o încălcare a frumosului principiu al respectului dreptului popoarelor de a dispune de ele însele. Nu se ştie ce putea face Uniunea Sovietică. În fine, Anglia, care se temea pentru petrolul său, va considera preferabil să caute fără întârziere să stabilească contactul cu noul regim de la Bagdad.

Acesta, de altfel, va da asigurări aliaţilor. La 18 iulie, Kassem va declara că va onora acordurile petroliere încheiate de către precedentele guverne. Reprezentantul Irakului la O.N.U. va afirma chiar că ţara să nu, a renunţat la Pactul de la Bagdad. Primind în luna august vizita lui Murphy (73), Kassem îi va spune că *nu declanşase revoluţia pentru a oferi Irakul Uniunii Sovietice sau Egiptuluz*.

Încă din momentul în care va afla ştirea loviturii de stat de la Bagdad, Chamoun le va reaminti lui Eisenhower şi lui Dulles angajamentul pe care şi-l luaseră, cu 15 zile în urmă, *de a nu abandona Libanul*. Ike va convoca rapid pe reprezentanţii celor două părţi, cărora Dulles le va spune că a venit momentul *să se pună stavilă eşecurilor Statelor Unite în Orientul Mijlociu 26*. În consecinţă, preşedintele a decis să expedieze cca. 10.000 de oameni (74) la Beirut, adică mai mult decât număra armata libaneză. Lui Murphy, trimis la faţa locului pentru a încerca să găsească o soluţie politică confuziei din Liban, el îi va explica că, dacă America rămâne cu braţele încrucişate, va suferi o *pierdere de prestigiu ireparabilă* şi că trebuie să dovedească că este *gata să vină în ajutorul prietenilor săi*

la momentul potrivit 27.

Washingtonul n-a găsit timpul să ceară părerea aliaţilor săi. De Gaulle o va lua în nume de rău, dat fiind că era vorba de un vechi teritoriu de influenţă franceză şi că Dulles, pe care îl primise cu câteva zile înainte, îi. Promisese că americanii nu vor lua o decizie gravă fără a-l consulta. Cu siguranţă, această situaţie a fost una dintre raţiunile care îl vor împinge pe general, două luni mai târziu, să ceară lui Ike şi lui Macmillan, în zadar de altfel, constituirea unui organism tripartit însărcinat să coordoneze strategia militară şi politică a Occidentului pe întreg teritoriul libanez.

Britanicii nu au fost decât informaţi, şi asta doar în ultimul moment, despre hotărârea americană. De aceea ei se vor bucura cu atât mai mult cu cât Hussein al Iordaniei va cere ajutor, temându-se să nu-i vină rapid rândul. Pe data de 17 iulie dimineaţa, 2.500 de paraşutişti, celebrii „Diavoli roşii”, pun piciorul la Amman (75).

În momentul în care a izbucnit criza, Nasser tocmai se despărţea de Tito. El va face cale întoarsă şi se va precipita în secret spre Moscova la bordul avionului personal al mareşalului, care l-a sfătuit să fie prudent. Îl va întâlni pe Hruşciov timp de 8 ore, pe urmă se va duce la Damasc, unde va proclama, pe data de 17 iulie, că *steagul libertăţii se va ridica în curând la Alger, ca şi la Beirut şi la Amman L 8*.

În aceeaşi zi, T.A.S.S. va difuză o declaraţie a gu-i vernului sovietic, cerând *insistent* Statelor Unite săşii oprească *intervenţia lor armată în treburile interne ale ţărilor arabe 29*. Avertismentul va fi reînnoit a doua zi cu trimitere la Marea Britanie, în timp ce mari manevre vor începe în regiunile meridionale ale U.R.S.S. şi în Bulgaria.

Într-adevăr, Hruşciov era ferm hotărât să nu mişte nici măcar un deget în afara cazului unei intervenţii

occidentale în Irak. În ceea ce-i priveşte, Raisul nu avea niciun chef să-i vadă pe sovietici instalându-se în Siria sau aiurea.

Ţările socialiste vor declanşa o violentă acţiune de propagandă împotriva Statelor Unite, sprijinită de mari manifestaţii de stradă, în special la Moscova şi la Beijing. În Consiliul de Securitate, Sobolev (76) va opune vetowl său unei propuneri a Statelor Unite ţintind să organizeze înlocuirea, prin căştile albastre, a contingentului american debarcat în Liban. El nu avea în mod evident niciun interes să faciliteze o destindere care l-ar fi privat pe Hruşciov de ocazia oferită de criză pentru a-şi relansa proiectul său privind o întâlnire la nivel înalt.

Într-adevăr, la 19 iulie 1958, acesta va adresa lui Eisenhower, De Gaulle, Macmillan şi Nehru mesaje în care afirma că lumea se află pe marginea unei *catastrofe militare* şi că *cel mai mic demers imprudent poate antrena consecinţe ireparabile*. După ce a comparat intervenţia anglo-americană în Iordania şi Liban cu agresiunile naziste şi cu expediţia de la Suez, el a cerut ca oamenii de stat să caute o soluţie, *apelând la calm şi la raţiune şi nu la exacerbarea pasiunilor războinice* şi că şefii de guvern cărora le-a scris să se reunească cât mai curând posibil cu Hammarskjoeld pentru a lua măsuri *în scopul de a face să înceteze conflictul armat*[1]. Nehru va declara că este de acord, cu condiţia ca ceilalţi să fie de acord la rândul lor. Occidentalii vor reaminti de competenţele Consiliului de Securitate, dar în termeni diferiţi, De Gaulle acceptând o întâlnire la nivel înalt, dacă O.N.U. avea să eşueze în eforturile sale de a reinstaura pacea, iar Macmillan sugerând o reuniune a Consiliului de Securitate, la nivelul şefilor de stat sau de guvern, fără a proceda la vot.

La 23 iulie, spre surpriza generală, Hruşciov va

1

accepta propunerea britanică şi va sugera ca reuniunea să se ţină la New York, la 28 iulie, adăugând că *era de la sine înţeles că guvernele statelor arabe interesate trebuiau să fie invitate*;! L. Ike, care nu se aştepta la acest răspuns pozitiv, va replica pe un ton încurcat că data de 28 iulie este prematură şi că trebuie ca membrii Consiliului de Securitate să examineze, mai întâi între ei, dacă toată lumea este de acord cu o asemenea sesiune. De Gaulle va profita de această ocazie pentru a-şi manifesta independenţa; ceea ce acceptase, va preciză el, era o întâlnire la nivel înalt în cinci, *rezonabilă şi calmă*, *şi* nu o sesiune specială a Consiliului de Securitate la care să participe în afara celor 11 membri ai săi, India, statele arabe interesate, ca şi alte ţări, precum Iranul, Israelul! Şi Turcia, *care ar fi fost indispensabil să fie invitate*. *I* Va declara că în ce-i priveşte rămâne la ideea proiectului iniţial, insistând că reuniunea să aibă loc în Europa 32.

Pe data de 28 iulie 1958, Hruşciov revine la prima să idee, scriindu-i lui Ike: *Dorim să primim* un *răspuns clar la următoarea chestiune*: *Când vor fi gata Statele Unite să ia parte la conferinţa şefilor de guvern ai celor cinci puteri* 33? De Gaulle va propune ca ea să aibă loc la Geneva, la 18 august, şi să dezbată *starea continuă de criză care împiedică Orientul Mijlociu să trăiască şi să se dezvolte în condiţii norw, ale ys*. Macmillan şi Ike, acesta din urmă deosebit de încântat de turnura luată de discuţie, au rămas la ideea lor de a se reuni Consiliul de Securitate la nivel înalt şi vor propune în acest scop data de 12 august.

O nouă surpriză o va constitui, între timp, anunţare plecării intempestive spre Beijing, la 31 iulie, a primului ministru sovietic (77). La această dată era clar că momentul de vârf al crizei din Orientul Mijlociu trecuse Nu numai că orice idee de intervenţie a anglo-saxonilor în Irak fusese îndepărtată, dar graţie eforturilor lui Murphy, pe

care Eisenhower l-a expediat la Beirut odată cu infanteriştii marini, Chamoun a renunţat să mai solicite un al doilea mandat. Corpul expediţionar american a reuşit să nu se implice deloc în operaţiuni, astfel încât, în trei luni de prezenţă, nu a avut decât un singun mor! Generalul Chehab va fi ales în cvasiunanimitate preşedinte al Republicii sub drapelul reconcilierii naţiojnale şi al neangajării. Libanul a redevenit Liban şi luptele au luat sfârşit.

Un succes pentru Statele Unite, dacă vreţi, dar un succes obţinut cu preţul renunţării la ceea ce se aflase, la originea crizei: tentativa lor de a înrola Libanul într-o coaliţie împotriva altor state arabe.

În aceste condiţii şi ţinând cont de dezacordul manifest între de Gaulle şi anglo-saxoni, întâlnirea la nivel înalt privind Orientul Mijlociu devenea cu fiecare zi mai puţin necesară şi deci mai puţin probabilă. În consecinţă, este îndoielnic că Hruşciov să fi făcut călătoria la Beijing doar pentru că Mao ar fi fost furios văzându-l acceptând sugestia lui Macmillan privind reunirea Consiliului de Securitate la nivelul şefilor de guvern, ceea ce ar fi riscat ca Chiang Kai-shek să fie prezent alături de primul secretar al Partidului Comunist al U.R.S.S. Zvonul privind o vizită a şefului guvernului sovietic la Beijing circulase, de altfel, în Berlinul Răsăritean şi la Moscova, încă de la începutul lunii iulie şi o ştire a A.F.P. se făcuse ecoul acestuia. Este adevărat că argumentul chinez avea să fie folosit de către Hruşciov, la reîntoarcerea sa, împreună cu multe altele, pentru a respinge definitiv ideea unei reuniuni la nivel înalt a Consiliului de Securitate. Dar atunci când o acceptase, „Cotidianul Poporului” nu ezitase să se entuziasmeze, la 25 iulie, de acest *pas important în favoarea păcii*.

Nu este mai puţin adevărat că această criză a făcut

să apară pentru prima dată în mod public o contradicţie între China şi U.R.S.S., prima recomandând, la 21 iulie, trimiterea de voluntari în ţările arabe, în timp ce Hruşciov declarase că o asemenea măsură va face să crească riscul unui adevărat război. Tonul presei chineze era în general mai tăios decât acela al ziarelor de la Moscova. Trebuia să se zboare în ajutorul revoluţionarilor irakieni şi al antiimperialiştilor din Liban şi din Iordania, *fără a se împiedica de pericolul unui nou război mondial*.

Se poate deci gândi că întâlnirea a făcut obiectul unui schimb de incriminări pe această temă, ca şi în legătură cu Formosa, care – după toate probabilităţile – a fost dominantă. Cu această ocazie, Hruşciov îi va exprima, de asemenea, lui Mao *îndoielile* sale privind comunele populare şi alte *inovaţii36.* În afara caracterului puţin realist al obiectivelor fixate economiei chineze, care provocase deja numeroase reproşuri din partea tehnicienilor sovietici, pretenţia Beijingului de a ajunge la comunism pe căi mai directe decât acelea pe care le urmaseră ei înşişi, era insuportabilă pentru amorul propriu al conducătorilor de la Kremlin.

După reîntoarcerea sa de la Beijing, Hruşciov va adresa la 5 august lui Eisenhower şi lui Macmillan mesaje regretând refuzul lor de a participa la o reuniune la nivel înalt, în cinci, declarând că Statele Unite se străduiau să facă din Consiliul de Securitate un *serviciu* ani *xiliar al Departamentului* de *Stat*, în oare locul Chinei era ocupat de reprezentantul unui *cadavru politic*, continuând cu un viu elogiu la adresa Chinei populare, care n-ar putea continua să fie ignorată decât *dacă s-ar da dovadă de lipsă de raţiune*, încheind printr-o propunere de convocare (78) a Adunării Generale a O.N.U. În sesiune extraordinară 37.

Această ultimă propunere era perfect acceptabilă Statelor Unite, care o formulaseră ele însele încă de la 18

iulie. Pe data de 13 august 1958, Eisenhower se va adresa personal delegaţilor, cerând ca O.N.U. să vegheze asupra destinului Libanului şi Iordaniei cu ajutorul unei forţe permanente de pace, precum şi solicitând, totodată, oprirea acţiunilor subversive şi de propagandă ostile şi a cursei înarmărilor. El va propune adoptarea unui plan de dezvoltare economică regională, dar Gromîko va contraataca declarând că problema principală care trebuia să fie reglementată era aceea a retragerii imediate a trupelor străine.

Nimeni nu vedea cum să se iasă din impas când, la 21 august, toate ţările membre ale Ligii arabe vor reuşi să se înţeleagă pentru a depune un proiect de rezoluţie, care va fi adoptat în unanimitate, inclusiv de către Israel, în aceeaşi zi. Era o invitaţie politicoasă adresată atât Vestului, cât şi Estului de a binevoi să ţină Orientul Mijlociu în afara certurilor lor. Nu făcea nicio referire la crearea unei forţe a O.N.U. şi îi cerea lui Dag Hammarskjoeld să procedeze la *aranjamente de ordin practic* de natură să faciliteze retragerea imediată a trupelor străine din Liban şi din Iordania: 0.

Reconcilierea generală a arabilor, care a permis acest rezultat nesperat, nu va dăinui. Nu numai că tensiunea va persista între Cairo şi Amman – punctată de incidente diverse, precum o tentativă de interceptare, de către două MIG-uri, deasupra teritoriului sirian, la 10 noiembrie 1958, a avionului regelui Hussein – dar ruptura între cei doi coautori ai puciului de la Bagdad va antrena o deteriorare a relaţiilor între Irak şi Egipt. În timp ce Aref dorea ca Irakul să devină, la fel ca Siria, o provincie a R.A.U. sub autoritatea lui Nasser, Kassem înţelegea să-şi menţină independenţa. La 1 octombrie, el îl va exila pe locotenentul său, care, la 4 noiembrie va încerca o reîntoarcere din insula Elba. Condamnat la moarte

împreună cu alţi patru unionişti, Aref va fi graţiat de către Kassem. Îşi va exprima mulţumirea, cinci ani mai târziu, ucigându-l cu propria-i mână.

Între timp, pentru a se opune partizanilor R.A.U., şeful statului irakian va fi obligat să se sprijine nu numai pe musulmanii şiiţi (79), în mod tradiţional ostili suniţilor (80), majoritari pe coastele Mediteranei, ci şi pe kurzi, al căror lider, Barzani, se reîntorsese dintr-un lung exil la Moscova, precum şi pe comunişti. Aceştia din urmă, cărora groaznica represiune la care fuseseră supuşi de Nuri as-Said le-a călit curajul şi hotărârea, erau în mod firesc ostili, ca şi fraţii lor din Siria, Republicii Arabe Unite, unde partidul comunist era interzis.

În această situaţie, U.R.S.S., de înţeles, va ajunge să-l susţină mai curând pe Kassem, decât pe Nasser. La 23 decembrie, acesta din urmă va denunţa cu vigoare la Port Said, *coluziunea imperialiştilor, comuniştilor şi sioniştilor* împotriva unităţii arabe. La 27 ianuarie 1959, la Congresul al XX-lea al P.C.U.S., Hruşciov va răspunde că nu este just să fie acuzaţi comuniştii cum că s-ar ridica împotriva intereselor naţionale ale popoarelor arabe şi că este o *naivitate să se pună pe acelaşi plan comunismul şi sionismul* Presa de la Cairo va ridica tonul şi, la 22 februarie, la Damasc, Nasser va evoca *teroarea roşie* instaurată de către Kassem.

La 8 martie, un grup de ofiţeri din garnizoana din Mossul se va revolta contra regimului. Revolta va fi înecată în sânge şi Irakul, batjocorit de R.A.U., se va apropia pe zi ce trece tot mai mult de U.R.S.S., care va fi din ce în ce mai rezervată faţă de Cairo. Moartea ca urmare a torturilor, într-o închisoare siriană, a secretarului Partidului Comunist Libanez, Farjallah Helou, răpit de poliţia lui Serraj, va stârni în toate ţările şi partidele comuniste un val de proteste unanime contra lui Nasser, căruia, în cele

din urmă, Moscova îi va tăia creditele. Washingtonul va avea totuşi înţelepciunea de a nu încerca să profite de situaţie pentru a relansa încercările sale de înrolare. În această perspectivă, se poate spune că votarea de către Adunarea Generală a rezoluţiei din 21 august 1958 a confirmat acceptarea tacită, fără prea mare entuziasm desigur, de către Statele Unite şi de către U.R.S.S. a unei oarecari *dezangajări* în această parte a lumii. „Războiul de şase zile” (81) din 1967 avea, din păcate, să repună totul în discuţie.

La 24 de ore după acest vot, care aducea o destindere aparte în situaţia internaţională, avea să izbucnească o altă criză, aceea din Extremul Orient. În noaptea de 22 spre 23 august, artileria comunistă chineză va începe bombardarea masivă a insulelor Quemoy, care fuseseră, în iarna 1954 – 1955, miza unei lungi încercări de forţă şi în care Chiang (82) a masat, în ciuda sfaturilor de prudenţă primite din partea Washingtonului, aproape 75.000 de oameni.

Reluarea ostilităţilor va marca o cotitură în politica chineză. În anii 1956 – 1957, Beijingul multiplicase propunerile adresate Kuomintangului, Zhou Enlai (83) mergând până la a spune ziariştilor americani, în cursul unei călătorii în Cambodgia: *Soluţionarea paşnică a problemei Formosei ar presupune reîntoarcerea generalisimului Chiang Kai-shek pe continent, pe un post mai înalt decât acela de* ministru42. Dar Chiang ignorase aceste invitaţii. El repeta periodic hotărârea sa de a-şi elibera patria şi încheiase cu Washingtonul, la 7 mai 1957, un acord privind instalarea în Formosa de rachete *Matador*, ale căror încărcături nucleare puteau atinge uşor continentul. Pentru a-i linişti pe naţionalişti, totdeauna înclinaţi să le suspecteze că doresc să trateze în spatele lor cu Beijingul, Statele Unite îşi vor reduce nivelul de

reprezentare la convorbirile bilaterale chinoamericane hotărâte în acea perioadă la întâlnirea la nivel înalt de la Geneva, ceea ce determina China să nu mai participe la ele. La O.N.U., diplomaţia americană era mobilizată pentru a împiedica admiterea guvernului de la Beijing. Totul arăta că bunele maniere ale lui Mao îl lăsau total rece pe Foster Dulles. Este foarte posibil ca eşecul lor să fi contribuit la o bruscă înverşunare a poziţiei chineze în cadrul conferinţei celor 12 partide comuniste de la Moscova, din noiembrie 1957.

O înăsprire a atitudinii externe putea să pară necesară, de asemenea, în momentul în care China avea să se lanseze, sub semnul *saltului înainte* şi apoi al *comunelor populare*, într-un efort fără precedent, care cerea o permanentă mobilizare. S-ar fi putut ca Mao să se teamă că nu cumva Chiang să încerce să profite de agitaţia pe care aceste hotărâri ar fi provocat-o mai mult ca sigur; a considerat, în consecinţă, că era mai bine să tragă el primul.

Partidul Comunist Chinez a convocat, între 27 mai – 27 iulie 1958, o conferinţă militară, la sfârşitul căreia vă anunţa hotărârea sa de a elibera Formosa, din acea clipă, în orice moment. Data vizitei lui Hruşciov sugerează în mod evident că acesta ştia sau bănuia ce se urzea, ceea ce explică şi comentariile dispreţuitoare ale „Cotidianului poporului” din 8 august, adică imediat după plecarea sa, privind *oamenii slabi de înger, pe care imperialiştii îi înfricoşează, făcându-i să creadă că nu au altă alegere decât între supunere şi război… Unii trag în mod greşit concluzia că pacea nu poate fi menţinută decât cu condiţia să nu se opună atacurilor imperialiştilor nicio rezistenţă armată, nicio luptă înverşunată*. Nu înseamnă să ne aventurăm prea mult gândind că aceste cuvinte îl vizau pe Hruşciov.

Acestea fiind spuse, nimic nu ne permite, la ora actuală, să stabilim cu certitudine ce s-a petrecut cu ocazia convorbirilor; sigur este însă că problemele militare au fost abordate, întrucât la convorbiri au participat cei doi miniştri ai apărării Malinovski (84) şi Pin De-huei (85). Este posibil ca, tocmai cu această ocazie, Moscova să fi prezentat ceea ce „Cotidianul poporului" avea să numească, la 6 septembrie 1963, o *cerere nejustificată, vizând plasarea Chinei sub controlul său militar, care s-a lovit de refuzid legitim şi hotărât al guvernului chinez*, refuz plasat de ziar în acelaşi an 1958.

Să fi fost vorba de încercarea de a o face să adere la Pactul de la Varşovia? Sau de a crea un comandament unificat în Pacific? Oricum, şmecheria era cusut" cu aţă albă şi intenţia Kremlinului de a veghea ca n cumva chinezii să se lanseze în acţiuni nesăbuite ei clară ca bună zitaa.

Ce s-o fi discutat în legătură cu Formosa? Toate ipotezele sunt permise, inclusiv aceea ca Mao să nu-i fi mărturisit intenţiile sale lui Hruşciov, pentru că acest a avea să declare, la Smolensk, la 13 august, că nu existau, aparent, *nori de unde să poată izbucni furtuna**3. Datr atunci cum să se explice criticile voalate ale „Cotidianului poporului" contra nevolniciei conducătorului sovietic? Este mult mai credibil că el încercase fie să-l facă pe tovarăşul său chinez să-şi schimbe hotărârea, fie să-l convingă, în cazul în care acesta ar fi nutrit ambiţii mult mai mari, să se mulţumească cu o operaţie contra insulelor Quemoy, operaţie care putea să pară că nu comportă decât riscuri limitate, presa internaţională fiind plină de ştiri potrivit cărora Washingtonul voia să-l determine pe Chiang să evacueze insulele de coastă.

Când bombardamentul va începe, în orişice caz, sovieticii vor tăcea timp de opt zile – în general, un semn

că se aflau în încurcătură. Dar, în niciun caz, nu ar fi lăsat să se vadă cel mai mic semn de dezaprobare privind acţiunea Beijingului. Când, la 31 august, „Pravda” a comentat pentru prima oară evenimentul, sub semnătura *Observator*, rezervată împrejurărilor deosebite, a făcut-o pentru a cere Statelor Unite *să nu se joace cu focul* şi *să înceteze să pună la încercare răbdarea poporxdui chinez*. Eliberarea Formosei şi a tuturor insulelor de coastă aparţinând Chinei, nu priveşte, afirmă organul oficial al partidului, decât poporul chinez; *în lupta împotriva tuturor manevrelor duşmanilor păcii, U.R.S.S. va acorda Republicii Populare Chineze ajutorul moral şi material necesar luptei sale juste*.

La această dată, poziţia americană nu era definitiv stabilită. Totuşi, Departamentul de Stat a afirmat că ar fi *extrem de hazardat pentru oricine să presupună că ar fi o operaţie limitată... În cazul în care comuniştii atacă sau încearcă să cucerească insulele* „Dulles va declara că preşedintele *n-a considerat, deocamdată, că folosirea forţelor armate ale Statelor Unite ar fi necesară sau oportună pentru a asigura apărarea Formosei. Totuşi, el nu va ezita să ia o asemenea decizie dacă va aprecia că împrejurările o fac necesară pentru împlinirea scopurilor hotărârii”*. Dar, în acelaşi timp, el va cere comuniştilor chinezi să reia negocierile la Geneva pentru a căuta o soluţie paşnică crizei. Pe data de 6, Zhou Enlai. Deşi vă face Statele Unite responsabile pentru eşecul lor din trecut, se va declara gata să le reia. În aceeaşi zi, Casa Albă va preciza că ambasadorul american la Varşovia este dispus să-l întâlnească urgent pe colegul său chinez.

Pericolul părând depăşit, Hruşciov îşi putea permite să vorbească pe un ton energic. Într-o scrisoare trimisă lui Ike, el îi va cere, pe data de 8, retragerea forţelor americane din Formosa şi va declara că un atac contra

Chinei va fi considerat ca un atac împotriva U.R.S.S. Niciodată Moscova nu mersese atât de departe, alianţa din 1950 nefiind încheiată... decât împotriva Japoniei şi a aliaţilor ei eventuali. Eisenhower va răspunde cerându-i lui Hruşciov să uzeze mai curând de influenţa sa pentru a grăbi întâlnirea ambasadorilor american şi chinez la Varşovia. Aceasta se va deschide efectiv la 15 septembrie, dar, la 19 septembrie, Hruşciov va depăşi un nou prag în „escalada verbală", afirmând că dacă Republica Populară Chineză *era obiectul unui atac nuclear, agresorul va suferi pe loc o ripostă cu aceleaşi mijloace*/, II.

Totul era însoţit de comentarii atât de violente asupra politicii americane, încât Washingtonul va hotărî să restituie mesajul autorului său ca *inacceptabil potrivit termenilor practicii diplomatice existente*/6. În acelaşi timp, se va afla că Statele Unite au trimis in Quemoy obuziere atomice şi au sporit livrările lor destinate Formosei. La data de 22, primul-ministru al lui Chiang Kaishek va declara că naţionaliştii *ar putea ataca bateriilej de coastă comuniste dacă bombardamentul nu va fi încetinit în următoarele* 15 *zile 11*.

La 30 septembrie, Dulles îşi va îndulci poziţia. În caz de încetare a focului, va spune el, Statele Unite ar fi favorabile retragerii cel puţin a unei părţi din trupele staţionate in Quemoy. În orice caz, ele nu au intenţia de a se angaja, mai mult decât în trecut, în apărarea insulelor. În ceea ce îl priveşte, ar fi fost gata, dacă acest lucru putea fi util, să-l întâlnească pe Zhou Enlai. În fine, nu credea în posibilitatea unei recuceriri a continentului de către naţionalişti. Aceste afirmaţii vor provoca, aşa cum era de aşteptat, o oarecare nervozitate la Taipeh. Ike şi Nixon se vor arăta din nou mai marţiali.

În faţa acestor creşteri bruşte de temperatură, Hruşciov nu avea să ştie prea bine la ce să se aştepte, în

orişice caz, la 5 octombrie, adică cu 24 de ore înainte de expirarea termenului fixat de către primul-ministru naţionalist, el va da publicităţii – prin intermediul Agenţiei T.A.S.S. – o punere la punct care avea să fie *remarca-a*: *U.R.S.S. va veni în ajutorul Chinei… dacă aceasta este atacată de către St. Iţele Unite… dar în ceea ce priveşte războiul civil pe care poporul chinez îl duce contra clicii lui Chiang Kai-shek, noi nu suntem amestecaţi şi nu avem intenţia să o facem Altfel spus, dacă Chiang îşi pune în practică ameninţarea sa de a bombarda bateriile de coastă comuniste, Mao să nu conteze pe noi.*

Se poate pune întrebarea dacă, într-adevăr, a contat vreodată. Întrucât Moscova s-a lăudat după aceea că a aruncat fără ezitare în balanţă întregul său prestigiu internaţional, puterea să mili ară, pentru a opri mâna agresotidiu 7, Beijingul va răspunde că la vremea respectivă nimic nu lăsa să se întrevadă posibilitatea unui război nuclear. Aşa că nu era necesar să fie susţinută China cu arme nucleare. Deci, conducătorii sovietici şi-au manifestat sprijinul lor faţă de China în cunoştinţă de cauză7. Aceasta nu l-a împiedicat pe Mao să adreseze, la 15 octombrie 1958, Comitetului Central sovietic o scrisoare exprimând cordiala să recunoştinţă şi certitudinea să că în cazul unui război sino-american, U.R.S.S. va acordă cu siguranţă Beijingului tot ajutorul posibil.

Pe bună dreptate, Mao judecase el însuşi că e mai prudent să nu dea naţionaliştilor ocazia să arate dacă vorbeau serios. La 6 octombrie, Pin De-huei, ministrul Apărării, va anunţa că bombardamentul va fi oprit timp de o săptămână, pentru a permite apărătorilor insulelor Quemoy – cărora le prezice că, mai devreme sau mai târziu, Statele Unite îi vor abandona – să primească alimente cu condiţia ca în acest răstimp convoaiele

americane să se oprească. Opt zile mai târziu, armisti (ţiu va fi prelungit pentru încă alte două săptămâni. Purtătorul de cuvânt al Casei Albe va saluta în această *veste bună* o ocazie de a ajunge la o reglementare negociată.

Dar pe data de 20, bombardamentul va fi reluat, după toate probabilităţile, în onoarea lui Dulles care era aşteptat a doua zi în Formosa. Acesta a reuşit totuşi să-l convingă pe Chiang să semneze un comunicat amintind caracterul *defensiv al tratatului între Washington şi Taipeh şi afirmând că misiunea sacră – care pentru guvernul naţionalist era aceea a restabilirii libertăţii pentru poporul său de pe continent – nu s-ar putea întemeia pe folosirea forţei/19. Peste 48 de ore, Beijingul anunţă că bombardamentele vor fi suspendate*... Î*n zilele cu soţ şi va propune hrană locuitorilor din Quemoy, cărora Pin De-huei le va adresa aceste sfaturi tipic chinezeşti*: *Nu vă sfătuim să rupeţi imediat cu americanii. Nu ar fi realist. Sperăm doar... că nu vă veţi supune la toate toanele lor, că nu veţi pierde drepturile suverane astfel încât să ajungeţi să fiţi privaţi de un adăpost pe lumea asta, aruncaţi în mare. Aceste cuvinte... nu exprimă niciun fel de gânduri ascunse. Cu timpid, vă veţi convinge...49*.

Între timp, alerta a trecut... Dar încă o dată răsuflarea de uşurare a fost prematură. La 10 noiembrie, denunţând convenţiile în Patru privind statutul Berlinului, Hruşciov va declanşa cea mai gravă criză din perioada războiului rece, criză care va dura patru ani.

Bibliografie şi note

1. Année politique*, 1957*, *p. 446.*

2. *Ibid.*, p. 467.

3. *Keesing's*, 15823 A.

4. DALLIN, op. cit., p. 454.

5. Documentation française, notes et études documentaires, *nr. 2950, din 31 decembrie 1962*.

6. Citat de Suslov în raportul său din 14 februarie 1964, în faţa Comitetului Central, supliment la „Études soviétiques”, nr. 193, aprilie 1964.

7. Citat în declaraţia guvernului chinez din 1 septembrie 1963, *Documentation française, notes et études documentaires*, nr. 3089, din 12 mai 1964.

8. Citat în editorialul din „Cotidianul poporului” asupra „divergenţelor dintre tovarăşul Togliatti şi noi”, în „Chine Nouvelle” din 31 decembrie 1962.

9. Édouard CRANKSHAW, *La nouvelle guerre froide*: *Moscou contre Pékin*, Paris, Gallimard, 1964, p. 107 – 108.

10. *Keesing's*, 16171 A.

11. La vérité sur l'affaire Nagy, op. cit., p. 40.

12. *Ibid.*, p. 168 – 181.

13. DALLIN, op. cit., p. 487.

14. „Le Monde” din 21 decembrie 1957.

15. Sherman ADAMS, op. cit., p. 164.

16. *Ibid.*, p. 167 – 168.

17. *Année politique*, 1957, p. 490.

18. *Année politique*, 1958, p. 364.

19. „Le Monde” din 26 septembrie 1958.

20. Jean KLEIN, *L'Entreprise du désarmement*, Paris, Cujas, 1964, p. 195.

21. *Année politique*, 1958, p. 353.

22. „Orient”, nr. 6, p. 162.

23. *Année politique*, 1958, p. 311.

24. MURPHY, op. cit., p. 418.

25. *Ibid.*, p. 436.

26. Sherman ADAMS, op. cit., p. 158.

27. MURPHY, op. cit., p. 420.

28. „Le Monde” din 18 iulie 1958.

29. „Orient”, nr. 7, p. 8.

30. „Le Monde” din 22 iulie 1958.

31. Ibid. din 25 iulie 1958.

32. Ibid. din 29 iulie 1958.
33. Ibid. din 30 iulie 1958.
34. Ibid. din 2 august 1958.
35. Tibor MERAY, *La rupture Moscou-Pékin*, Paris Robert Laffont, 1966, p. 57.
36. Declaraţia guvernului sovietic din 21 septembrie 1963, în supliment la „Études soviétiques”, nr. 186, septembrie 1963.
37. „Le Monde” din 7 august 1958.
38. Ibid. din 15 – 16 august 1958.
39. „Orient”, nr. 7, p. 190.
40. *Ibid.*, nr. 9, p. 124.
41. *Ibid.*, nr. 9, p. 19.
42. Roger LÉVY, *La Chine*, Paris, Presses universitaires de France, 1964, p. 154.
43. „Le Monde” din 26 august 1958.
„Année politique, 1958, p. 410.
45. *Keesing's* 16388 A.
46. *Ibid.*, 16472 A.
47. Harold HINTON, *Communist China în World Polities*, Houghton Mifflin Boston, 1966, p. 268.
48. *Année politique*, 1958, p. 441.
49. *Ibid.*, p. 444 – 445.

Istoria războiului rece
Maiestatea *să sputnikul*

(1) Jean-François Paul de Gondi, cardinal de Retz (1613 – 1G79) Cardinal, om politic şi scriitor francez. *Memoriile* au fost publicate postum, abia în 1717 (n.tr.).
(2) Comunicatul Agenţiei T.A.S.S. a fost dat publicităţii, de fapt, ia 27 august 1957. Se releva că acest succes tehnico-ştiinţific a permis rezolvarea problemei lansării unor sateliţi artificiali ai Pământului, ca şi zborul

omului în Cosmos (n.tr.).

(3) Greutatea exactă a satelitului era de 83, 6 kg. Realiză o revoluţie completă în jurul Globului în 95 de minute, cu viteză de 24.500 km/h. În ciuda faptului că guvernul americaj a încercat să diminueze valoarea performanţei sovietice şi a asigurărilor sale că propriile pregătiri privind trimiterea unui să telit american în Spaţiu sunt pe punctul de a fi finalizate, opinii publică americană a devenit din ce în ce mai alarmată, datorit zvonurilor potrivit cărora Sputnikul ar fi fost purtător al une arme secrete, ca şi al unei camere de luat vederi în infraroşi care ar fi permis fotografierea întregului teritoriu al Statei Unite (n.tr.).

(4) Potrivit N.R.D.C. (Natural Resources Defence Council): anul 1957, Uniunea Sovietică a efectuat 15 experienţe eu am nucleare, iar în anul 1958 – 29 de asemenea experienţe. S.I.P. „R. (Stockholm International Peace Research Institute) şi S.N.D.R. (Swedish Naţional Defence Research Institute) consemnează al 18 experienţe nucleare efectuate de sovietici între 1956 – 19 l (*n*. *tr*).

(5) Noul Sputnik cântărea mai mult de o jumătate de toţi la bordul său se afla o fiinţă vie, căţeluşa Laika, precum şi un important ansamblu de instrumente ştiinţifice, destinate măsurării radiaţiei solare, ca şi studierii calităţilor straturilor extrl atmosferice. Laika a murit după şase zile datorită epuizării rq zervelor de oxigen, dar experienţa a demonstrat că o fiinţă vi (poate supravieţui în absenţa gravitaţiei (n.tr.).

(6) în mesajul său din 7 noiembrie 1957, preşedintele Dwigh Eisenhower s-a arătat uşor îngrijorat de succesele sovietice, deşi a afirmat că forţele militare americane sunt capabile să fac fată unui atac eventual al Uniunii Sovietice. Cu această ocazia el a anunţat centralizarea şi accelerarea programului America de cercetări spaţiale. James R. Kilian

a fost însărcinat cu centralizarea diverselor organisme acţionând concurenţial în doma niul cercetărilor spaţiale (*îl. tr.*).

(7) Charles E. Wilson a îndeplinit funcţia de ministru al apă rării al S.U.A. În anii 1953 – 1958, în timpul Administraţiei Eisen hower (n.tr.).

(8) Vezi vol. 2, p. 75, nota 1 (n.tr.).

(9) Clădirea în formă de pentagon, aflată la Washington, cari adăposteşte Statul Major General al Forţelor Armate Americani *ca* şi Departamentul Apărării (n.tr.).

(10) Vezi vol. 3, p. 40, nota (22). Intrarea în funcţie a avioanelor B-t2 G (raza de acţiune 12.000 km) şi B-52 H (rază de acţiune 16.000 km), capabile să transporte o mare cantitate de arme, clasice şi nucleare, a sporit considerabil forţa aviaţiei strategice americane (*n*. În).

(11) La 12 iulie 1957, o rachetă *Atlas* explodează în zbor cu ocazia primei încercări. La 24 octombrie 1957, în S.U.A, au loc primele încercări încununate cu succes ale unei rachete port-satelit (primul etaj). Abia la 17 decembrie 1957, se poate consemna succesul cert al unei rachete balistice intercontinentale (I C B M) de tip *Atlas* (n.tr.).

(12) Paul-Henri Charles Spaak (1899 – 1972). Om politic şi de stat belgian. În mai multe rânduri ministru, prim-min istru (1946 – 1949). A îndeplinit funcţia de secretar general al NATO în anii 1957 – 1961 (n.tr.).

(13) Maurice Harold Macmillan (1894 – 1986) a îndeplinit funcţia de prim-ministru al Marii Britanii între 10 ianuarie 1957 – 18 octombrie 1963 În *tr.*).

(14) La 16 – 19 decembrie 1957, se desfăşoară la Paris lucrările sesiunii Consiliului N.A.T.O. În documentul final, se menţionează că pe viitor se va intensifica coordonarea planurilor militare de producţie între ţările

membre, stabilindu-se o anumită repartiţie a sarcinilor şi sporindu-se eforturile pentru intensificarea producţiei militare. S-a luat hotărârea de a se spori personalul ştiinţific angrenat în cercetarea tehnică militară, creându-se; totodată, un comitet ştiinţific în cadrul N.A.T.O., constituit din specialişti aparţinând tuturor ţărilor membre, precum şi desemnarea unui consilier ştiinţific pe lângă secretarul general al N.A.T.O. S-a hotărât, de asemenea, dotarea cu arme nucleare şi rachete a statelor membre. Marea Britanie, Italia şi Turcia au acceptat instalarea acestora pe teritoriul lor. În problema dezarmării s-a decis ducerea de tratative în cadrul Comisiei de dezarmare a O.N.U., avându-se în vedere şi eventuale tratative cu U.R.S.S. În acest domeniu (n.tr.).

(15) N. AŞ. A. (Naţional Aeronauties and Space Administration). A fost creată în timpul Administraţiei Eisenhower, la 29 mae 1958, pentru a coordona programul spaţial al Statelor Unite şi a ţine pasul cu succesele sovietice de la vremea respectivă în domeniul construirii sateliţilor artificiali ai Pământului Sub administraţia Kennedy şi a următorilor preşedinţi, bugetul N.A.S.A. va creşte spectaculos pentru a face faţă cerinţelor de exp! Orare a spaţiului cosmic (n.tr.).

(16) Wernher von Braun (1912 – 1977). Om de ştiinţă american, se origine germană. A avut o contribuţie substanţială la dezvoltarea rachetelor germane (V I şi V 2) în timpul celui de-al ea război mondial. Stabilit în S.U.A. În 1945, a lucrat la programul spaţial american, punând la punct rachetă în trei trepte, *Jupiter C*, care a fost folosită la lansarea primului satelit american (*n*. *tr.j*.

(17) Prima încercare de plasare a unui satelit american pe o orbită circumterestră eşuează la 6 decembrie 1957 (n.tr.).

(18) La 1 februarie 1958, S.U.A. realizează prima

lansare reuşită a unui satelit spaţial, *Explorer I*, în greutate de 14 kg, a fost plasat pe orbită de o rachetă *Jupiter C*. Lansarea cu suc ces a lui *Explorer I* va fi urmată de o serie de insuccese o nouă încercare a Marinei Americane de a lansa una din rachetele sale, de tip *Vanguard*, va înregistra un eşec la 5 februarie 1958. La 20 februarie 1958, la Cape Canaveral, o rachetă de tip *Atlas* explodează la lansare. Era al cincilea eşec din şapte încercări succesive. La 6 februarie 1958, Congresul S.U.A. a aprobat realizarea unui program spaţial care îşi propunea să lichideze întârzierea americană faţă de sovietici în domeniul spaţial (n.tr.).

(19) Mao Zhedong a îndeplinit între 1943 – 1976 funcţia de preşedinte al Comitetului Central al Partidului Comunist Chine (n.tr.).

(20) Cea de-a 40-a aniversare a Revoluţiei din Octombrie prilejuit desfăşurarea la Moscova a doua reuniuni: Consfătuire reprezentanţilor partidelor comuniste şi muncitoreşti din ţării socialiste (14 – 16 noiembrie 1957), care a adoptat o *Declaraţi* privind conţinutul epocii contemporane şi principalele linii d evoluţie; Consfătuirea reprezentanţilor partidelor comuniste şi muncitoreşti (16 – 19 noiembrie 1957), care a adoptat *Manifest Păcii*, adresat tuturor categoriilor sociale (n.tr.).

(21) Vezi vol. 3, p. 391, nota (32) (n.tr.).

(22) „Kommunist” – revistă teoretică a C.C. al P.C.U.S. (n.tr.

(23) „Zhenminhibao – cotidian al C.C. al P.C. Chinez (*n*. *tr*)

(24) „Pravda” – cotidian al C.C. al P.C.U.S. (n.tr.).

(.25) „Népszabadság” – cotidian al C.C. al P.M.S.U. (n.tr.

(26) Vezi voi 3, p. 332, nota (41) (n.tr.).

(27) Vezi vol. 3, p. 332, nota (37) (n.tr.).

(28) Vezi vol. 2, p. 132, nota 2 (n.tr.).

(29) Strategic Air Command (engl.) Comandamentul Aviaţiei Strategice a S.U.A. (n.tr.).

(30) La 22 februarie 1958, între S.U.A. şi Marea Britanie încheie un acord privind dislocarea pe teritoriul Marii Britani a armelor rachetă americane (n.tr.).

(31) La 5 martie 1959, la Ankara au fost semnate acorduri bilaterale între S.U.A. şi fiecare din statele membre ale Pactului de la Bagdad – Turcia, Iran, Pakistan, prevăzând modalităţii de colaborare între statele părţi în cadrul alianţei militare (n.tr.)

(32) Acordul italo-american semnat la 29 martie 1959 prevedea instalarea de rampe de lansare pentru rachete cu rază medie de acţiune pe teritoriul italian (n.tr.).

(33) Administraţia Wilson (1913 – 1917; 1917 – 1921) (n.tr.).

(34) Harold E. Stassen. Vezi vol. 3, p. 192, nota 56 (n.tr.).

(35) Vizită a avut, de fapt, loc între 18 – 27 aprilie 1956 (n.tr.).

(36) Semnat la 27 iulie 1953. Vezi mai pe larg, vol. 3, p. 114, *nota 10* (n.tr.).

(37) Jules Moch (1893 – 1985). Om politic şi diplomat francez, în mai multe rânduri ministru. Reprezentant al Franţei în Comisia de dezarmare a O.N.U. (1953) (n.tr.).

(38) Prin declaraţia din 14 mai 1956, guvernul sovietic reafirmă poziţia sa în problema dezarmării convenţionale şi nucleare, formulând exigenţa adoptării neîntârziate a unor măsuri pentru interzicerea completă a armelor atomice şi cu hidrogen, încetarea producţiei acestora şi distrugerea completă a stocurilor existente. Se preconiza, ca prim pas, asumarea de către puterile

nucleare a angajamentului solemn de a nu folosi armele nucleare. Guvernul sovietic anunţa, în acelaşi timp, că a hotărât reducerea – până la 1 mai 1957 – a efectivelor forţelor sale armate cu 1200.000 oameni, pe lângă cei 640.000 din cursul anului 1955, precizând că, totodată şi în mod corespunzător, urmau să fie reduse armamentele şi cheltuielile militare ale U.R.S.S. (n.tr.)

(39) La 17 noiembrie 1956, guvernul sovietic dă publicităţii o declaraţie privind problema dezarmării şi reducerea încordării internaţionale, formulând următoarele propuneri: reducerea, în interval de doi ani, a forţelor armate ale U.R.S.S., S.U.A. şi Chinei până la plafonul de 1 – 1, 5 milioane de oameni, a forţelor armate ale Angliei şi Franţei la nivelul de 650.000 de oameni, iar ale celorlalte state la efective de 150.000 – 200.000 de oameni; interzicerea armelor atomice şi cu hidrogen, încetarea producţiei şi distrugerea stocurilor existente; reducerea cu o treime, în 1957, a forţelor armate ale U.R.S.S., S.U.A., Angliei şi Franţei staţionate pe teritoriul altor ţări membre ale N.A.T.O. şi ale forţelor armate ale U.R.S.S. de pe teritoriile statelor participante la Tratatul de la Varşovia; lichidarea în termen de doi ani a bazelor militare de pe teritoriul altor state; reducerea, în acelaşi interval, a cheltuielilor militare, corespunzător măsurilor de reducere a forţelor armate şi armamentelor şi de lichidare a bazelor militare de pe teritorii străine; instituirea unui control internaţional strict şi eficace pentru asigurarea respectării acestor măsuri (n.tr.).

(40) Este o evidentă confuzie din partea autorului. Prima experienţă cu o bombă cu hidrogen, efectuată în atmosferă, în atolul Bikini, din Oceanul Pacific, a fost efectuată de S.U.A. la 1 noiembrie 1952. La 1 martie 1954, S.U.A. vor efectua o experienţă similară în atolul Eniwetok, explodând o bombă cu hidrogen de cca. 600 de ori mai

puternică decât cea de la Hiroşima n.tr.).

(41) Valerian Aleksandrovici Zorin (1902 – 1982). Diplomat şi om de stat sovietic. În anii 1956 – 1960 a îndeplinit funcţia de adjunct al ministrului Afacerilor Externe al U.R.S.S. (n.tr.).

(42) Vasili Vasilievici Kuzneţov (1901 – după 1990). Diplomat şi om de stat sovietic. În anii 1955 – 1977 a îndeplinit funcţia de prim adjunct al ministrului Afacerilor Externe al U.R.S.S. (*n*. *trj*. *Ţ*

(43) Adam Rapacki (1909 – 1970). Diplomat şi om de stat poi lonez. În anii 1956 – 1968 a fost ministru de Externe al PolonieU „Planul Rapacki” prevedea crearea unei zone denuclearizate în Europa centrală, care să includă cele două state germane, Polonia şi Cehoslovacia (n.tr.).

(”) Mesajul a fost adresat ele Nikolai Aleksandrovici Bulga –, nin, la 10 decembrie 1957, în calitatea sa de prim-ministru al» U.R.S.S. (1955 – 1958) (n.tr.).

(45) 16 – 19 decembrie 1957 (n.tr.).

(46) George Frost Kennan (1904?). Diplomat american. În 1958 a publicat *Russia, the Atom and the West* (n.tr.).

(47) Fritz Erler (1913 – 1967). Om politic german. Funcţionar de stat (până în martie 1938), arestat pentru activitate politică. Subprefect al landului Wurtenberg (1945 – 1949). Membru al Parlamentului (din 1949), membru în conducerea Partidului Sacial Democrat din 1956. Lider adjunct al grupului parlamentar al partidului său (1957 – 1963) şi lider din 1964. Vicepreşedinte al Consiliului German al Mişcării Europene, membru al Adunării Uniunii Europei Occidentale (din 1955), precum şi membru a: Comitetelor pentru Politică Externă şi Apărare (*n*, *tr*.).

(48) Hugh Gaitskell (1906 – 1963). Lider al Partidului

Laburişi din Marea Britanie (din 1955). Din 1957 – vicepreşedinte al Internaţionalei Socialiste (*n*. *trj*.

(49) Denis Winston Healey (1917?). Om politic britanic. A publicat lucrările *A Neutral Belţ în Europe* (1958), *NATO and* American *Security* (1959), *The Race again.it the H Bomb* (1960) (n.tr.)...

(50) Einar Henri Gerhardsen (1897 – 1987) (22 ianuarie 1955 – 28 august 1963) (n.tr.).

(51) Hans Christian Hansen (1 februarie 1955 – 19 februarie 1960) (n.tr.).

(52) Nu este clar la cine se referă autorul. În perioada avută în vedere, postul de ministru de Externe a fost ocupat de Leştei Bovvles Pearson (3 septembrie 1948 – 17 iunie 1957); John George Diefenbaker (21 iunie 1957 – 13 septembrie 1957); Sidney Carie Smith (13 septembrie 1957 – 17 martie 1959) (n.tr.).

(53) Félix Gaillard s-a aflat în fruntea guvernului francez între 5 noiembrie 1957 – 15 aprilie 1958 (n.tr.).

(54) Propunerea a fost făcută la 15 iulie 1958, prin nota că conţinut identic, adresată de guvernul sovietic guvernelor statelor europene şi guvernului S.U.A. Se propunea încheierea unui tratat ¿e prietenie şi colaborare între statele europene. Proiectul de tratat conţinea 11 puncte. Statele contractante se obligau să-şi rezolve litigiile pe cale paşnică; în cazul în care una sau mai multe părţi erau atacate, părţile contractante se obligau să nu dea niciun fel de concurs agresorului; să procedeze la adoptarea de măsuri de reducere a forţelor armate şi armamentelor; să contribuie la realizarea unei zone denuclearizate în Europa Centrală *ş.a.m.d.* În tr.).

(55) Vezi nota (4) de mai sus în *tr.*).

(56) Guvernul sovietic îşi va da acordul – la 30 mai 1958 – pentru desemnarea unui grup de experţi tehnici pentru elaborarea unui studiu asupra metodelor de

detectare a eventualelor încălcări ale unui tratat de încetare a experienţelor cu arme nucleare în *tr.*).

(57) Sunt date publicităţii Comunicatul şi Raportul Conferinţei de experţi pentru studierea posibilităţilor de detectare a experienţelor nucleare. S-a ajuns la concluzia că metodele de detectare a exiploziilor nucleare existente la acea dată fac posibilă inclusiv detectarea exploziilor de mică capacitate în *tr.*).

(58) Conferinţa – reunind reprezentanţii S.U.A., U.R.S.S. şi Marii Britanii – a luat sfârşit abia în ianuarie 1962, fără să se fi ajuns la un acord, chestiunea care a făcut obiectul negocierilor fiind trimisă, în martie 1962, unui subcomitet al Comitetului celor 18 state pentru dezarmare în *tr.*).

(59) Unirea a funcţionat între 1/22 februarie 1958 şi 26/28 septembrie 1961 în *tr.*).

(60) Şukri al-Kuwutli (6 septembrie 1955 – 22 februarie 1958) în *tr.*).

(61) Khaled al-Azm fusese destituit mai înainte (27 martie – 30 iulie 1951) în *tr.*).

(62) F.D. Mohammed Abdul Hakim Amer (n. 1919). Mareşal şi om politic egiptean. Comandant al Forţelor Armate Egiptene (1953 – 1958) şi al Forţelor Armate ale Republicii Arabe Unite (1958 – 1962). Ministru de Război şi al Marinei (1954 – 1958). Vicepreşedinte şi ministru de Război al Republicii Arabe Unite (1958 – 1962). Prim-vicepreşedinte al Republicii Arabe Unite (1964). Comandant şef al Forţelor Armate Arabe Unite (1964) în *tr.*).

(63) Faisal II (1935 – 1958) (a domnit în anii 1939 – 1958; între 1 aprilie 1939 – 2 mai 1953 sub regenta unchiului său, emirul Abdul Illah). La 14 iunie 1958, monarhia este înlăturată, Irakul Proclamându-se republică în *tr.*).

(64) Hussein îl ibn Talal (n. 1935). Între 11 august 1952 şi 2 mai 1953, sub regenţa compusă din Ibrahim Haşim, Suleiman Tukan şi Abd ar-Rahman Ruseida în *tr.*).

(65) Nuri as-Said (3 martie – 13 mai 1958) în *tr.*).

(66) Saud ibn Abd al-Aziz, rege al Arabiei Saudite (1953 – 1964) (n.tr.).

(67) Faysal ibn Abd al-Aziz a îndeplinit funcţia de prim-ministru al Arabiei Saudite între 17 martie 1954 şi 21 decembrie 1960 (n.tr.).

(68) Vezi vol. 3, p. 390, nota 9 (n.tr.).

(69) Maroniţii sunt creştinii orientali din Siria şi Liban care şi-au păstrat liturghia siriacă şi alcătuiesc una din bisericile uniate (n.tr.).

(70) Vezi vol. 3, p. 388 – 389, nota 1 (n.tr.).

(71) Abdul Salam Aref (1921 – 1966) (n.tr.).

(72) Abd al Karim Kassem (1914 – 1963). A organizat şi condus lovitura de stat din 14 iulie 1958. În anii 1958 – 1963 a fost prim-ministru şi comandant şef. A denunţat Pactul de la Bagdad (ieşirea oficială din Pact a avut loc la 24 martie 1959). A fost asasinat în cursul unei lovituri de stat pronasseriste condusă Abdul Salam Aref (n.tr.).

(73) Robert Daniel Murphv. Vezi vol. 3, p. 263, nota 33 (*n*. fr.l

(74) Cifra dată de André Fontaine este exagerată, nefiind confirmată de alte surse (n.tr.).

(75) Vor rămâne aici până la 22 octombrie 1958 (n.tr.).

(76) Arkadi Aleksandrovici Sobolev. Vezi vol. 3, p. 331, notg 27 (n.tr.).

(77) întâlnirea dintre Nikita Sergheevici Hruşciov, primi secretar al C.C. al P.C.U.S., preşedintele Consiliului de Minişti al U.R.S.S. şi Mao Zhedong, preşedintele C.C. al P.C. Chine preşedintele Republicii Populare Chineze, va avea loc în perioadl 31 iulie – 3 august 1958 la Beijing. În

comunicatul dat la înâcheierea vizitei se arată că cele două ţări vor face tot posibilul! Pentru slăbirea încordării internaţionale şi preîntâmpinarea dezastrului unui nou război, pronunţându-se, deopotrivă, pentru reducerea înarmărilor, încetarea experienţelor nucleare, lichi –, darea tuturor grupărilor militare şi a bazelor militare create pe teritorii străine etc. (n.tr.).

(78) Lucrările sesiunii extraordinare a Adunării Generale O.N.U. pentru examinarea crizei din Orientul Apropiat şi Mijlociu au avut loc în perioada 8 – 21 august 1958 (n.tr.).

(79) Şiismul. Unul dintre principalele curente islamice, car nu recunoaşte Sunna şi pe califii sunniţi, apărut în a doua jumă-i ţâţe a secolului al VIII-lea (n.tr.).

(80) Sunnism. Curent ortodox al islamului care se bazează pe recunoaşterea obligatorie a Sunnei ca întregire a Coranului (n.tr.).

(81) „Războiul de şase zile” (5 – 10 iunie 1967) (n.tr.).

(82) Chiang Kai-shek. Vezi vol. 3, p. 40, nota (14) (n.tr.)

(83) Zhou Enlai. Vezi vol. 3, p. 40, nota (20) (n.tr.).

(84) Rodion Iakovlevici Malinovski (1898 – 1967). Mareşal şi om de stat sovietic. Decorat cu ordinul „Victoria”. În anii 1957 – 1967 a fost ministru al Apărării al U.R.S.S. (n.tr.).

(35) Pin De-huei (Peng de Huai sau Peng Teh-Huai sau P’eng ţo Houai) (1898 – 1974), Mareşal şi om politic chinez. Unul dintre principalii conducători ai Armatei Roşii în timpul „Marşului cel Lung”. (1934 – 1935) şi al războiului civil (1946 – 1949). condus contingentele chineze angajate în timpul războiului din Coreea (1950 – 1953). A fost ministru al Apărării Naţionale (1954 – 1959). Fost atacat în timpul „revoluţiei culturale” şi arestat (1966). Reabilitat în 1978 (*n*. În).

4 – c. G77

14.

TUMOAREA CANCEROASĂ

Sentimentele personale joacă în marile evenimente ce au loc în lume un rol căruia nu i se poate discerne întreaga amploare. Faptul *că* există sau nu există amiciţie între doi oamenii între două comunităţi umane, poate fi în anuA mite cazuri decisiv pentru întreaga speţă umană.

SIMONE WEIL (1) (*Înrădăcinarea*)

Berlinul era, în acelaşi timp, la acest sfârşit de an 1958, o oază în războiul rece şi locul de pe Planetă unde acesta se făcea cel mai puternic simţit.

În Berlinul de Răsărit, de-a lungul străzilor fără automobile, ruinele dispăreau încet. Iluminaţia mediocră de la căderea serii le dădea un aspect sinistru, subliniat şi mai mult de lungile banderole roşii sau albastre exaltând, fără cea mai mică grijă pentru estetic, greoaiele lozinci ale unui regim care îşi concentra toate eforturile asupra unui plan de industrializare la scară gigantică.

În Vest, energia populaţiei, creditele Marshall şi cele venite din Republica Federală au făcut să se nască un oraş lumină care strălucea orbitor în noaptea roşie e, a para. Luxul se revărsa în vitrinele magazinelor, în blocurile de oţel şi sticlă, în hotelurile luxoase de pe Kurfürstendamm şi în localurile de noapte unde se întâlneau toate rafinamentele şi toate vulgarităţile decadenţei.

Cele două universuri erau separate însă de o cortină de fier sau de bambus care nu putea fi trecută decât înarmat cu vize acordate cu picătura sau, în lipsa acestora, cu preţul vieţii. Oricine putea, de zece ori pe zi, dacă avea chef, să treacă din Est în Vest, pe jos sau cu metroul.

Berlinezii din Vest şi din Est se foloseau şi răsfoloseau de această situaţie. Primii profitau de cursul derizoriu al mărcii răsăritene pentru a prădui stocurile

amărâte ale dizgraţioaselor magazine de stat din sectorul sovietic. În sens invers, această breşă insolită oferea cetăţenilor R.D.G. un mijloc comod de a alege libertatea" în ziua în care austeritatea şi disciplina regimului le deveneau insuportabile. În zece ani, aproape trei milioane de persoane au şters-o englezeşte din regimul lui Walter Ulbricht, care privea cu îngrijorare cum cadrele sale tehnice, profesorii şi studenţii săi îl abandonau în masă pentru a se duce într-un stat mai ospitalier, unde se putea vorbi, acţiona, citi, mişca după bunul plac. Populaţia R.D.G. se micşora cu regularitate, în vreme ce întreaga lume cunoştea o explozie demografică (2), iar îndeplinirea planului cincinal era astfel compromisă.

Se înţelege că liderii din Pankow (3) aveau să se preocupe de mijloacele pentru a remedia această situaţie. Chiar dacă reuşiseră să impună un control strâns asupra deplasărilor populaţiei, Berlinul de Vest ar fi rămas pentru ei o sfidare, sediul numeroaselor organisme de propagandă anticomunistă, în special puternicul post de emisie american Radio Rias. Iviai devreme sau mai târziu, lumea trebuia deci să se aştepte să vadă Kremlinul, odată consolidată puterea succesorului lui Stalin (4), încercând să elimine acest martor provocator al prosperităţii capitaliste.

La 20 septembrie 1955, atunci când, ca replică la acordurile de la Paris (5), prin care se restituia Republicii Federale deplina suveranitate, sovieticii au adoptat o decizie analoagă (6) privitoare la rivalul ei, precizând că nu vor păstra decât cu titlu provizoriu controlul asupra convoaielor militare ce se îndreptau spre vechea capitală. Aceasta va determina Aliaţii să reamintească Kremlinului că acordul său cu Pankow nu-l putea elibera cu nimic de obligaţiile faţă de ei., Neues Deutschland", ziarul lui Ulbricht, a scris şi el, nici mai mult, nici mai puţin, la 1

decembrie, că statutul cvadripartit al Berlinului „era lipsit de temei”.

1956 şi 1957 – cu tulburările provocate de destalini – zare, chestiunile poloneză (7) şi ungară (8) – nu erau evident ani propici pentru o iniţiativă din partea Estului. Dar aceasta putea să i se pară cu atât mai urgentă cu cât Republica Federală nu pierdea vreo ocazie pentru a-şi afirma suveranitatea asupra Berlinului de Vest, unde profesorul Heuss (9) fusese ales în 1954 şef al statului şi unde Bundestagul începuse să-şi ţină sesiunile periodic începând cu anul următor.

Incidente minore, declaraţii publice şi articole semnificative se vor succeda până în lună martie 1958, moment când se poate considera că liderii Germaniei de Est şi ai U.R.S.S. au început, nu fără serioase discuţii prealabile, să-şi pună la punct ofensiva. Atunci când, într-adevăr, la data de 14 martie, „Süddeutsche Zeitung” din München publica un interviu în care Ebert, primarul Berlinului de Est, spunea că *situaţia este prea complicată pentru a se ajunge la o reglementare separată a chestiunii Berlinului înainte de a se fi clarificat problema germană în ansamblu*, propriul său adjunct, Waldemar *Schmidt declară a doua zi că occidentalii pierduseră orice fel de drept de a-şi menţine garnizoanele în Berlin l*.

Alte evenimente: 13 mai (10), problemele din Orientul Apropiat, conflictul din Quemoy vor reţine în curând atenţia opiniei publice mondiale. Numai după ce toată această agitaţie se va linişti, Walter Dlhrirht Jll) va relua, la 27 octombrie, într-un discurs ţinut la Berlin, tema susţinută de Waldemar Schmidt, şi va adăuga altele care vor deveni în curând laitmotivul diplomaţiei sovietice.

Raţionamentul său porneşte de la două argumente: *Atunci când au fost create, în 1945, diversele zone de ocupaţie* – declară el – *nu s-a făcut din Berlin o a cincea*

zonă... Î*ntreg Berlinul se află pe teritoriid R.D.G*. În ceea ce priveşte participarea occidentalilor la administrarea şi ocupaţia oraşului, *aceasta se baza pe acordurile de la Potsdam*. De unde deducea că, întrucât prin reînarmarea Republicii Federale ei au violat aceste acorduri, nu mai au niciun drept de a se afla la Berlin 2.

Însemna evident să nu se dea două parale pe articolul întâi al Protocolului anglo-sovieto-american din 12 septembrie 1944, confirmat la Ialta (12) – deci cu mult înainte de Potsdam (13) –, completat la 26 iulie 1945 pentru a i se face loc Franţei şi redactat în felul următor: *Germania, în interiorul frontierelor sale din 31 decembrie* 1937, va fi, pornind de la nevoile de ocupaţie, *împărţită în trei zone, care vor fi fiecare atribuite uneia din cele trei puteri, şi* într-*o regiune specială a Berlinxdui care va fi plasată sub ocupaţia comună a celor trei puteri*: *î*.

În ciuda unei clare puneri în gardă din partea lui Dulles, Hruşciov va avansa aceeaşi argumentaţie, la 10 noiembrie, pe stadionul Lenin din Moscova, în prezenţa lui Gomułka (14). *Evident* – va conchide el – *a sosit momentid ca semnatarii acordurilor de la Potsdam să abandoneze vestigiile regimului de ocupaţie din Berlin*...

La rândul ei, Uniunea Sovietică va transfera în suveranitatea R.D.G. funcţiile pe care le mai exercită încă la Berlin organele sovietice. Să trateze şi Statele Unite, Marea Britanie şi Franţa direct cu R.D.G. şi să se pună de acord cu aceasta dacă există probleme de interes pentru ele la Berlin... Dacă forţe agresive ar ataca R.D.G... I noi vom considera că este vorba de un atac împotriva U.R.S.S. şi împotriva tuturor membrilor Pactului de la Varşovia.

La 27 noiembrie, neţinând seama de un avertisment al lui Eisenhower, U.R.S.S. adresează occidentalilor o notă de 9 600 de cuvinte, informându-i că ea consideră caduce acordurile privind ocupaţia Berlinului şi că v; *angajă la*

momentul oportuna negocieri cu guvernu' R.D.G. asupra transferului către acesta a funcţiilor p care organismele sovietice le-au exercitat în mod pro vizoriu pe baza numitelor acorduri... Nota continuă ci declaraţia că soluţia cea mai justă şi cea mai firească a fi returnarea Berlinului de Vest Republicii Democrat Germane. Dar, prevăzând dificultatea pentru puterile occidentale de a contribui la o astfel de soluţie, propune? Ca Berlinul de Vest să fie transformat într-*o imitate politică independentă, într-un oraş liber, în viaţa căruic niciun stat, inclusiv cele două state germane existente să nu aibă drept de imixtiune. Acest oraş liber, care s-ari guverna aşa cum ar dori, ar fi demilitarizat. Cei Patru Mari se vor angaja să respecte statutul său, care ar fi comparabil cu cel al Austriei, iar O.N.U. ar putea participa, la rândul său, sub o formă sau alta la respectarea acestui statut. Trebuia să fie încheiat un acord cu R.D.G.* În *legătură cu garantarea comunicaţiilor libere ale ora-i şului.*

Kremlinul propune deschiderea de negocieri pe aceasta temă cu puterile occidentale. Daradaugă că dacă, într-un răstimp de şase luni, *nu se va ajunge la o* irite – *legere potrivită, Uniunea Sovietică va realiza, prin intermediul unui acord cu R.D.G., măsurile prevăzute*. Şi mai adaugă, în atenţia celor care ar dori să recurgă la limbajul *forţei brutale*, că *ameninţările şi intimidările nu impresionează poporul sovietic,* orice violare a graniţelor R.D.G. trebuind să fie considerată ca un act de agresiune împotriva tuturor membrilor Pactului de la Varşovia 5.

Hruşciov, care îşi face în aceeaşi zi debutul la Kremlin în dificila artă a conferinţelor de presă, declară că Berlinul de Vest s-a transformat într-un *soi de tumoare canceroasă* şi că U.R.S.S. a hotărât, pentru acest motiv, să purceadă la o *operaţie chirurgicală... Noi nu punem problema sub formă de ultimatum,* a mai spus el, pentru a

adăuga că, dacă Statele Unite nu vor accepta propunerile sale, *voi regreta, dar aceasta nu mă va opri de la realizarea propunerilor făcute 5*.

Iritat de existenţa unui focar de provocare, ţintă a demersurilor neîntrerupte ale lui Ulbricht de a-l înlătura, criticat de chinezi pentru lipsă de curaj, Hruşciov considera, fără doar şi poate, acceptabil pentru occidentali proiectul său referitor la „oraşul liber”. Declanşarea iniţiativei sale coincide în orice caz cu unele măsuri de descentralizare internă, printre altele, desfiinţarea Ministerului de Interne (15), măsuri care nu rimau deloc cu pregătirile pentru un conflict. Dar, cunoscând pasivitatea naturală a diplomaţiei occidentale, s-ar putea să fi gândit că cel mai bun mijloc de a o determina să acţioneze era să fluture ameninţarea unui pericol la care se expunea dacă ar fi spus nu.

Oricare i-ar fi fost intenţiile, propunerile sale nu conţineau nimic de natură să-i seducă pe occidentali, cărora, împotriva tuturor legilor *echilibrului terorii*, le cerea să renunţe, fără să primească nimic în schimb, la un avanpost pentru păstrarea căruia acceptaseră, cu nouă ani înainte, în momentul blocadei, să înfrunte riscuri serioase. Garanţiile oferite, în afara unei vagi participări la O.N.U., a cărei natură nu era de altfel precizată, se limitau la cuvântul dat de către guvernul de la Moscova, a cărui valoare, din moment ce acesta denunţa până şi angajamentele cele mai solemne, poate fi pusă sub semnul îndoielii.

Cum viitorului oraş liber îi sunt cerute o sumă de angajamente, în special cel de a se abţine de la orice „acţiune de subminare” împotriva regimului comunist, eşti tentat să te întrebi dacă U.R.S.S. nu a „şi gândit motivul pe care îl va invoca, la momentul oportun, pentru a pune mâna pe Berlinul de Vest. În sfârşit, pare deja sine înţeles

că primul lucru pe care îl va pretinde de la noul oraş liber vă fi să înceteze să servească drept „ecluză” pentru nemţii din Est doritori să schimbe aerul.

Într-o ţară în care s-a păstrat în memorie precedentul Danzigului, ideea unui oraş liber nu se poate bucura în niciun caz de popularitate. Locuitorii Berlinului de Ves vor avea foarte curând ocazia să dovedească ceea ce gândesc, pentru că, la 7 decembrie, în oraş au loc alegeri municipale. Singurul partid favorabil propunerii lui Hruşciov este P.S.U.G. (socialist unit, cu alte cuvinte comunist), care obţine 1, 9 din voturi, spre deosebiri de anul 1954 când a avut 2, 7 din alegători de partea lui.

Reacţia occidentală la iniţiativa sovietică este violentă. Socialiştii germani şi englezi, publicaţiile „Welt” şi „Manchester Guardian”, îndeobşte partizani ai concilierii, se unesc în jurul lui Foster Dulles, De Gaulle şi Adenauer (16) pentru a proclama că Occidentul nu poate în niciun caz să abandoneze două milioane şi jeimătate de berlinezi care au avut încredere în el.

Dar ameninţarea este însoţită şi de o longă amânare: J şase luni. Or, într-o democraţie, o amânare înseamnă întotdeauna epuizare. În faţa unei sfidări brutale, te cabrezi; mult mai greu se rezistă unui război de uzoră”.

La mijlocul lui decembrie, în ciuda tonului sec al comunicatelor lor oficiale, occidentalii au admis între ei că vor trebui să se resemneze, mai devreme sau mai! Târziu, să accepte o nouă Conferinţă a miniştrilor afacerilor externe. Consiliul Atlanticului (17), întrunit la Paris, între 14 – 16 decembrie 195?, declară că U.R.S.S. va fi făcută *răspunzătoare pentru orice acţiune care va avea ca efect compromiterea* prezenţei celor Trei în Berlinul de Vest şi liberul acces în oraş. Dar nu fără a adăuga că problema Berlinului nu poate îi rezolvată decât *în cadrul unui acord cu U.R.S.S. asupra problemei germane în ansamblu*, şi că

puterile occidentale *sunt încă gata, aşa cum au fost şi înainte*, să discute această problemă, precum şi *cea a dezarmării şi a securităţii europene* Faptul nu este, totuşi, suficient pentru Gromîko (18) care, la 25 decembrie 1958, în faţa Sovietului Suprem, îşi ex primă mirarea că Aliaţii n-au răspuns încă oficial la propunerile ruseşti, vorbind de *un al doilea Sarajevo* (19) şi evocă în termeni melodramatici ce s-ar putea întâmpla dacă puterile occidentale ar avea intenţia, în mod serios, aşa cum *unii generali şi unii ziarişti* îi îndeamnă, să-şi croiască drum spre Berlin cu armele.

Când cei Trei, la 31 decembrie, se hotărăsc în sfârşit să răspundă Kremlinului, tonul este neschimbat. Textul în limba franceză, în care se recunoaşte mâna generalului de Gaulle, este deosebit de sec. În privinţa lungilor consideraţii istorice care erau făcute în preambulul notei sovietice din 27 noiembrie, el nu ezită să scrie că „cel mai puţin lucru care s-ar putea spune ar fi că nu sunt conforme realităţii". Evocă, în acelaşi timp, colaborarea germano-sovietică din 1939 – 1941 şi conchide că nu este v *dispus să negocieze sub ameninţarea unui ultimatum*, dar că, *dacă nu acesta este scopul* notei ruseşti, *rămâne dispus să discute problema Berlinului în cadrul unor negocieri pentru rezolvarea problemei germane şi în cadrul celor privind securitatea europeană 8*.

Astfel se încheie, într-o atmosferă de îngrijorare, acest an plin de crize de tot felul, care a fost martorul morţii (20) Papei Pius al XII-lea şi al reîntoarcerii la putere a lui de Gaulle (21), şi vă mai fi marcat, la 16 decembrie, de un eveniment senzaţional în aparenţă: demisia lui Mao Zhedong din funcţia de preşedinte al republicii (22), ceea ce nu-l împiedică să păstreze conducerea partidului.

În schimb, sunt foarte puţini aceia care, atât în Est, cât şi în Vest, vor sesiza importanţa primului 0 flâăh

«transmis pe teleimprimatoarele agenţiilor de presă, la 1 ianuarie 1959, de Anul Nou: luarea puterii în Cuba, la capătul unui război de gherilă care se ducea de doi ani împotriva abjectei dictaturi a fostului sergent Batista (231 de către o mână de studenţi şi de ţărani bărboşi, conduşi de către un tânăr avocat pasionat şi romantic, Fidel Castro (24).

Toată lumea are privirile aţintite asupra Berlinului şi se întreabă dacă, nu cumva, 1959 nu va fi anul celw de-al treilea război mondial, a cărui umbră a întuneca «de doisprezece ani, de atâtea ori, orizontul. Dar atmob fera se destinde brusc. Mikoian (25), marele cârpaci că oale sparte al diplomaţiei sovietice, debarcă în Statei «Unite la 4 ianuarie, venit vezi-Doamne *în* uacanţil A doua zi, îl întâlneşte pe Dulles, căruia îi spune (9 propunerile sovietice nu sunt în niciun caz un ultimH turn, că amânarea de şase luni stabilită n-are decât un caracter informativ, dar că occidentalii nu trebuie să r* mână totuşi pasivi. Lasă chiar să se înţeleagă că drept «lor de acces ar putea fi menţinut şi garantat potrivit unei formule care urmează să se stabilească. Toate personalităţile pe care le întâlneşte au impresia că acesta caută o conciliere. Ulbricht, la rândul său, dezminte unele aluzii ameninţătoare pe care le-a făcut la Varşovia La 10 ianuarie, Kremlinul adresează Aliaţilor o nouă notă. Tonul este evident mai puţin dur. Afirmă că! *Propunerea sa în legătură cu Berlinul ca oraş liber nu I exclude orice contrapropuneri şi amendamente*, omite orice referire la faimoasa întârziere de şase luni menţionată la 27 noiembrie; mai mult decât atât, supune tuturor statelor care au fost în război împotriva Reichulu un proiect de tratat (26) de pace cu Germania şi se de clară dispus să abordeze cu occidentalii un *schimb d păreri prealabil* asupra conţinutului său.

Documentul conţine 48 de articole, prevăzând, în primul rând, că Germania nu va putea adera la nicio alianţă militară, că va renunţa la orice revendicare teritorială dincolo de Oder şi Neisse, nu va poseda şi nici nu va fabrica arme atomice, bacteriologice sau chimice, bombardiere sau submarine… *Dreptul poporului german de a restabili unitatea Germaniei* este recunoscut prin articolul 22, care prevede că Aliaţii *îi vor acorda tot concursul pentru a-şi atinge acest ţel prin apropierea celor două state germane*. Până la restabilirea acestei unităţi, Berlinul de Vest va rămâne un *oraş liber demilitarizat 9*.

În repetate rânduri în trecut, şi în special în 1954, U.R.S.S. a avansat propuneri pentru un tratat de pace. Dar era pentru prima oară când sugera ca acesta să fie încheiat cu cele două republici şi nu cu Germania reunificată. Motiv suficient pentru ca occidentalii, care de mai mult de zece ani nu încetaseră să susţină teza priorităţii reunificării faţă de tratatul de pace, să respingă această nouă iniţiativă.

Înainte de a răspunde propunerilor sovietice, Dulles hotărăşte să se ducă în Europa. La Londra, prima etapă a turneului său, întâlneşte interlocutori ca atât mai neliniştiţi cu cât sovieticii tocmai imobilizaseră pentru câteva ore un convoi american pe autostrada care ducea la Berlin. Sunt ferm hotărâţi să nu se angajeze cu nimic în cazul în care Aliaţii n-ar avea altă alegere decât să treacă prin furcile caudine ale lui Hruşciov şi să forţeze blocada. Macmillan, care se pregăteşte el însuşi să plece la Moscova în călătorie „de explorare”, recomandă o nouă întâlnire la vârf.

La Paris, tabloul este cu totul diferit. De Gaulle rezumă situaţia spunând că dacă sovieticii vor război, acesta nu va putea fi evitat cedând Berlinul, iar dacă nu-l vor, nu are niciun rost să li se facă concesii. Sângele lui

rece, ca de obicei, este deplin. Ambasadorului sovietic care se exprima ameninţător în faţa lui, îi va răspunde ceva mai târziu: *Ei bine, domnule ambasador murim împreună* 10! De fapt, este convins că Hruşcioi încearcă să intimideze. Un diplomat sovietic la Paris avea să confirme, fără să vrea, cam tot atunci, în faţa unui înalt funcţionar de la Quai d'Orsay:

— *Suntem hotărâţi să mergem foarte departe, spus el*.

— *Vreţi deci război*?

— *Nu, desigur*.

— *În acest caz, i-a răspuns francezul, vom merge şi noi foarte departe 10*...

Dulles însă, care odinioară, în cazul insulelor Quemo sau în alte situaţii, juca cu atâta curaj celebrele sale păi» tide pe marginea prăpastiei, îmbătrânit şi grav bolnav va recomanda concilierea. În orice caz, încercarea de a-B face să-şi schimbe părerea nu mai servea la nimic. Abib revenit la Washington, după o întrevedere cu vechii» său prieten Adenauer, va fi internat în spital. Se vombeşte de o hernie. Trei zile mai târziu, va trebui să a accepte că are o metastază canceroasă şi să i se desenH neze un înlocuitor provizoriu, în persoana adjunctule său, Christian Herter (27), un gentleman calm şi aiabib fără nicio experienţă în metodele sovietice şi total: în pabil să răspundă pe tonul nimerit bobârnacelor lufl Gromîko. O artrită cronică îl obligă să umble în cârjei neplăcut simbol, la ora confruntărilor decisive!

La 16 februarie, cei Trei răspund notei sovietice: re-i zervându-şi dreptul de a asigura, *prin toate mijloacelM nimerite*, libertatea comunicaţiilor lor cu Berlinul, se declară în acelaşi timp gata să participe la o Conferinţă a miniştrilor de Externe care *să abordeze problema Qerl mană sub toate aspectele şi implicaţiile ei*. În sfâşie

sugerează să fie invitaţi „consilieri” care să reprezint «cele două părţi ale Germanieni. Aceeaşi idee, propusăi cu câţiva ani înainte chiar de Molotov, fusese respinşi fără comentarii. Oricât ar părea de ciudat, Bonnul a fost cel care a sugerat reluarea propunerii. Britanicii au sprii jinit fireşte foarte energic ideea. S-au raliat şi amerH cânii. Iar puternică opoziţie a Franţei a sfârşit prin a ceda în faţa celor Trei.

Puteau apare temeri că această concesie, departe de a-l încânta pe Hruşciov, să nu-l incite să formuleze pretenţii şi mai mari. Într-adevăr, a doua zi după ce a declarat că trupele sovietice nu se află în Germania pentru a *juca popice*, acesta agita pentru prima oară ameninţarea ca în cazul în care Aliaţii vor refuza să semneze tratatul propus, va semna o pace separată cu R.D.G., ceea ce i-ar transfera controlul exclusiv al accesului în Berlinul de Vest u.

A doua zi, Eisenhower îl va acuza pe Hruşciov că a prezentat lucrurile exact pe dos. Dacă occidentalii sunt împiedicaţi să meargă la Berlin, spune el, *cel care recurge la forţă este atunci altcineva* II.

În această atmosferă, Macmillan soseşte la Moscova, la data de 21 februarie. Este primit cu amabilitate, dar în ziua de 24 februarie, în timp ce invitatul său vizitează Dubna, Hruşciov se lansează, în cadrul unei reuniuni electorale la Moscova, într-un atac violent împotriva Aliaţilor şi declară că preconizata reuniune a miniştrilor de Externe n-ar fi decât o *pierdere de timp*. El cere o reuniune a şefilor de guvern *cu depline puteri pentru luarea oricărei decizii* 12. Dejunul pe care Macmillan îl oferă a doua zi omologului său sovietic este mai curând rece.

Tocmai atunci, se află că şeful guvernului sovietic, suferind de o nevralgie dentară, nu-şi va putea însoţi

oaspeţii la Kiev, aşa cum avusese de gând. Insultă deliberată? Aceasta este părerea generală. Dar Mikoian încearcă să repare lucrurile ducându-se pe nepusă masă a Leningrad pentru a-l întâmpina pe Macmillan la reîntoarcerea sa din Ucraina. Convorbirile care se reiau la – martie se încheie într-o atmosferă cordială (28). Comunicatul dat publicităţii a doua zi subliniază persistenţa dezacordului în privinţa Berlinului şi a tratatului de pace, dar recunoaşte necesitatea studierii de ur-Senţă a posibilităţii de limitare a efectivelor şi a armamentelor clasice şi nucleare într-o regiune precizată a Europei *cu un sistem corespunzător de* control12. În ajun, guvernul sovietic, revenind asupra refuzului lui Hruşciov, dăduse Aliaţilor acordul său în scopul întrunirii miniştrilor de Externe pentru discutarea tratatului de pace şi a problemei Berlinului cu condiţia ca la această întrunire să fie reprezentate nu numai cele două Germanii, aşa cum propuseseră, ci şi Polonia şi Cehoslovacia. Se va renunţa foarte repede la această pretenţie. La 9 martie, Hruşciov ia în considerare posibilitatea garantării statutului de oraş liber al Berlinului de Vest, fie prin contingente înarmate ale celor patru învingători ai Reichului – ceea ce ar fi permis menţinerea trupelor aliate, bineînţeles cu condiţia ca sovieticii să poată pătrunde în sectoarele occidentale – fie prin neutri, e participare O.N.U. Curând Moscova va accepta data d 11 mai, propusă de Occident pentru Conferinţa miniştri lor Afacerilor Externe (29).

Înainte de deschiderea ei oficială, se fac auzit discursuri, declaraţii de presă, ca aceea făcută la ce ferinţa de presă a lui de *Gauile din 25 martie, prin după alegerea* sa, *cu un an în urmă, la 21 decembrie, preşedinţia Republicii (30). Dând asigurări că nu se v preta la nimic care să aducă poporul german la disperare că este exclus să recunoască regimul de la Pankow pentru*

că nu există decât datorită ocupaţiei sovietice şi! virtutea, îndrăznesc să o spun, a unei implacabile clic ţâţuri, sau să i se cedeze Berlinul, el afirmă că dac Alianţa atlantică n-ar exista, nimic nu ar putea împiedic dictatura sovietică şi naţiunea sovietică să se întindă toată Europa şi în toată Africa şi, pornind de aici, ocupe lumea întreagă. Pune în balanţă periculoasele evenimente din Berlinul de Vest, din R.D.G. şi cele legat de dezangajarea germană şi singura dispută ce are mportanţă, aceea privind omul, cu alte cuvinte, ajutoru pentru lumea subdezvoltată, subiect de importanţă capitală, pe care ar dori, în ceea ce îl priveşte, să-l înscrii pe ordinea de zi a unor eventuale conferinţe Est-Vest11

Ta 11 mai, deci, totul este pregătit pentru primirea lui Gromîko, Couve de Murville (31), Herter şi Selwyn Lloyd (32) la Palatul Naţiunilor de la Geneva/în sala în care în 1955, după o „întâlnire la nivel înalt" (33) promiţătare, Dulles, Molotov, Macmillan şi Pinay (34) se despărţiseră fără să fi putut ajunge la o înţelegere cu privire la viitorul Germaniei.

Vor trebui, totuşi, să treacă trei ore pentru ca miniştrii să se decidă să intre în sala de şedinţe. O dezbatere aprinsă opune, într-adevăr, Estul şi Vestul în privinţa modului aşezării „consilierilor" celor două Germanii. Gromîko doreşte să fie sigur că masa Conferinţei nu va fi pătrată ca de obicei, ci rotundă, în aşa fel încât germanii celor două părţi să ia loc pe picior de egalitate cu cei Patru Mari. În cele din urmă, se hotărăşte că germanii să fie aşezaţi în jurul mesei rotunde, dar în spatele unor măsuţe dreptunghiulare. Acestea totuşi nu vor fi îndepărtate decât cu câţiva centimetri de masa principală, distanţă care măsoară destul de bine amploarea pretinsei „dări înapoi" a delegaţiei sovietice. Nu obţinuse ea, în schimb, aproape tot ce voia? Dr. Bolz (35), ministrul

Afacerilor Externe al Republicii Democrate Germane, căruia occidentalii se încăpăţânează să-i nege până şi existenţa, se află în sală şi va putea lua cuvântul ori de câte ori va dori.

Aliaţii pun pe masă imediat un „plan de pace pentru Europa”, al cărui principal element este crearea unui comitet pangerman, însărcinat deopotrivă cu dezvoltarea contactelor între cele două republici rivale şi cu punerea la punct a unei legi electorale pentru desemnarea unui parlament al Germaniei reunificate în rest, acest „pachet”, denumit astfel după termenul englezesc *package deal*, pentru că se compune din diverse elemente teoretic inseparabile, este de fapt o nouă versiune a Planului Eden, propus în 1954, de reunificare pornind de la alegeri libere, însoţit de toate garanţiile imaginabile date Kremlinului pentru a-l proteja împotriva renaşterii militarismului german, plan defalcat în patru etape 14.

Luat în ansamblu, planul nu este lipsit de ingeniozi-i ţâţe, iar rigoarea să intelectuală ar putea seduce nişte parteneri mai puţin avertizaţi decât sovieticii. Dar el este atât de complex, încât înşişi autorii, după luni întregi de muncă asiduă, nu-şi pot ascunde scepticismul în privinţa sa. Este un document absolut imposibil dei *vândut* marelui public, potrivit formulei destul de asprei americane, Selwyn Lloyd deplângând deschis *lipsa lui, de sex-appeal*.

Se va întâmpla deci ceea ce era de aşteptat. La datai de 18 mai, Gromîko declară *clar inacceptabile* şi totali *nerealiste* 15 propunerile occidentale, chit că remarcă ini trecere, pentru a le reţine drept definitive, cele două-treil concesii pe care, din punctul său de vedere, le-ar conţine propunerile. A doua zi i se răspunde cu aceeaşi «monedă, fiind informat că nu se pune problema semnări «unui tratat de pace atâta vreme cât Germania nu va fi reunificată, nici de a consimţi la vreo renunţare oarecare în privinţa

drepturilor lor în Berlin.

Conferinţa n-a făcut niciun pas înainte, până când «la data de 24 mai, a parvenit ştirea morţii lui Dulles (36) B Cei Patru iau avionul imediat pentru a asista la funera «liile acestuia, o ceremonie ciudată unde orice urmă de emoţie pare exclusă, în afară de cea vădită de rudei «dispărutului şi de către un preşedinte aproape decont certat. A doua zi totuşi, Ike îşi regăseşte surâsul pentru a primi la dejun pe cei cincisprezece miniştri de Externe veniţi să-l conducă pe ultimul drum, într-un cortegiu de două sute de Cadillacuri, pe cel care fusese unul dintre cei mai faimoşi şefi ai diplomaţiei americane. Bună dis-l poziţie a grupului lor, păstrată pentru posteritate de fotografia din faţa Casei Albe, are ceva insolit, dacă nu indecent. Dar Gromîko face parte din acest Areopag; va pleca în aceeaşi seară la Geneva cu avionul lui Herter, în compania lui Couve de Murville şi a lui Selwyn Lloyd şi se doreşte să se vadă în această bună dispoziţie colectivă un semn bun.

Imediat după reîntoarcerea lor, aceştia hotărăsc să curme controversele lor publice şi să delibereze cu uşile închise. Occidentalii, conform unei hotărâri luate cu mult timp în urmă, şi care era secretul lui Polichinelle, renunţă la „pachetul” lor, declarând că sunt gata să caute un aranjament provizoriu în privinţa Berlinului. Nu mai contează că au repetat de o sută de ori că nu vor accepta niciodată să se separe reglementarea sorţii fostei capitale de chestiunea germană în ansamblu. Ruşii, la început, se prefac că ar intra în joc, dar polemica reizbucneşte la 9 iunie, după ce Gromiko avansează noi „propuneri” care constituie, de fapt, o nouă somaţie. În ultima clipă, ruptura este evitată, mulţumită unui nou plan rusesc care, pentru prima oară, nu conţine nicio ameninţare cu pacea separată. Dar spiritele sunt prea încinse şi se profită de

faptul că de Murville trebuie să-l însoţească pe de Gaulle în Italia şi în Madagascar pentru a-şi oferi câteva săptămâni de reflecţie.

Conferinţa se reia la 13 iulie. Dar în ajun, Casa Albă a luat o hotărâre care echivalează cu înmormântarea ei: Frol Kozlov (37), un membru al Prezidiului, venit la New York să imuigureze o expoziţie a realizărilor industriale sovietice, a fost însărcinat în mod confidenţial să-l invite pe Hruşciov să vină în Statele Unite în septembrie, cu condiţia ca Eisenhowcr să-i facă o vizită în toamnă.

Ideea provenea de la Departamentul de Stat care vedea mai presus de orice avantajele pe care. Statele Unite le-ar putea obţine în urma unei vizite în U.R.S.S. a unui om ca Ike, general de prestigiu din timpul războiului dus împreună împotriva Axei şi a cărui popularitate în Rusia era neîndoielnică. Era şi un mijloc de ieşire din impasui în care se împotmolise discuţia de la Geneva. Pentru Hruşciov, care de ani de zile căuta un contact la cel mai înalt nivel, nu putea fi veste mai bună decât aceasta. Dar era foarte clar că va aştepta rezultatul convorbirilor sale la Washington pentru a face, eventual, o concesie sau o nouă propunere. Conferinţa de la Geneva s-a tărăgănat deci până la 3 august, dată la care s-a anunţat schimbul de vizite, zvonul circulând însă cu câteva zile înainte. Peste patruzeci şi opt de ore, ea se va amâna *sine die*, comunicatul final, deosebit de scurt, mulţumindu-se să noteze o apropiere a poziţiilor *asupra unor puncte neprecizate J,*).

Ca un preludiu al acestei întâlniri, vicepreşedintele Nixon se deplasase el însuşi în U.R.S.S., la 23 iulie, pentru inaugurarea unei expoziţii americane, perechea celei deschise de Kozlov la New York cu o lună în urmă. Moscoviţii dau năvală pentru a descoperi, cu gura căscată, ultimele „gadget-uri” ale paradisului societăţii de consum,

despre care li se împuiase capul, ani la rând, că era tărâmul neputinţei, şi al mizeriei. Hruşciov a asistat în persoană la ceremonia de deschidere, mărturisind că privea standurile cu *un amestec de admiraţie şi oarecare invidie*, afirmându-şi, totodată, convingerea că nu era prea departe ziua când U.R.S.S. va ajunge şi va depăşi America 1?. Se va stârni imediat o controversă aprinsă, dar politicoasă, retransmisă de către televiziune, dând ocazia milioanelor de sovietici să-l audă pe vicepreşedintele american proclamând, nu fără o undă de impertinenţă, că ţara sa, *cea mai mare putere capitalistă a lumii, era mai aproape decât oricare altă putere, din punctul de vedere al repartiţiei bogăţiei, de idealul de prosperitate a tuturor într-o societate lipsită de clase sociale*.

Afirmând că se ajunsese *la un moment din istoria universală, în care dictonul biblic „cel ce vă scoate sabia de sabie va pieri” putea* îi *interpretat în înţele Shl său literal*, Nixon a declarat că îmbrăţişa călduros ideea unei întreceri paşnice între cele două sisteme, aşa cum a afirmat-o cu entuziasm domnul Hruşciov în câteva rânduri 18.

Luna august este dedicată pregătirii marii întâlniri. Hruşciov se duce în Polonia (38), apoi conferă la Ialta cu conducătorii Cehoslovaciei şi R.D.G. Ike, la rândul său.

Face o vizită fulger în Europa (39), pentru a le da asigurări germanilor şi francezilor, întrucâtva neliniştiţi în privinţa rezultatelor posibile ale dialogului sovieto-american care urma să se inaugureze. *Pentru a preîntâmpina eventualitatea de a te trezi zdrobit de nişte acorduri între puteri foarte mari* – va declara, la 16 august, Michel Debré (40), pe vremea aceea prim-ministru – o *naţiune că Franţa trebuie să fie în măsură să se facă auzită şi înţeleasă. Alianţele prezintă un beneficiu pentru o ţară doar în măsura în care aceasta ştie să se facă respectată*

J9. Dar Eisenhower, pe care mari mulţimi îl aclamă în stradă, reafirmă solemn la Bonn hotărârea sa de a asigura libertatea Berlinului. Iar la Paris, ştie să găsească vorbele nimerite, care să îndepărteze prejudecăţile preşedintelui Republicii Franceze, căruia îi laudă *entuziasmul şi fermitatea curajului* şi *obstinaţia cu care serveşte dreptul şi pacea* 20. Întâlnirea îi oferă generalului-preşedinte american ocazia de a i promite omologului său francez, pentru care nu şi-a ascuns niciodată deosebită să admiraţie personală, să-l consulte în largă măsură asupra tuturor problemelor vitale ale lumii; iar lui de Gaulle, să-i mărturisească ilustrului său oaspete, încântat şi onorat de această încredere, că este pe punctul de a-i recunoaşte poporului algerian dreptul la autodeterminare.

La 15 septembrie, Hruşciov debarcă (41), sub unsoare tot atât de strălucitor, ca şi zâmbetul pe care îi arborează, pe aerodromul militar Andrews, de lângă Washington, unde, la cererea sa, deşi nu este decât preşedinte al Consiliului de Miniştri, i se face o primire care, potrivit uzanţelor protocolare, este rezervată doar şefilor de stat. Pentru a înflăcăra imaginaţia, cu 48 de ore în urmă. O rachetă sovietică a fost trimisă să depună pe Lună un drapel roşu şi însemnele de stat ale U.R.S.S. (42). Hruşciov nu are simţul măsurii şi insistă îndelung asupra acestei realizări în răspunsul său la alocuţiunea de bun venit rostită de Eisenhower, în care acesta a omis să facă vreo referire la aşa ceva. Toasturile rostite la marele banchet de gală de la Casa Albă sunt dintre cele mai cordiale. *În cele două războaie mondiale, spune Ike, am fost aliaţi... Ţinând seama de puterea noastră, ţinând seama de importanţa noastră în lume, este esenţial să ne înţelegem mai bine între noi... Trebuie să ne bazăm pe fapte şi pe adevăr. Rusul va răspunde*: *Considerăm că sistemul nostru este cel mai bun, iar voi credeţi că al*

vostru este cel mai bun. Nu trebuie, desigur, să transformăm această controversă într-o luptă deschisă... Dacă ne vomi certa, nu numai ţările noastre vor suferi pierderi colo-l sale, dar şi celelalte ţări vor fi antrenate în nimicireaj lumii întregz.

A doua zi se dovedeşte grea. Hruşciov, faţă de card mulţimea aflată pe traseu arată mai curând curiozitul decât simpatie sau ostilitate, e nevoit să suporte tradilţionalul dejun de la *Naţional Press Club.* Întrebările de: licate se refereau la Ungaria, la ceea ce făcea actualulj şef al guvernului sovietic *pe vremea când Stilin comit, crime* (43). S-a înroşit ca para focului, refuzând să răspundă la această *provocare*, afirmând absolut convins *comunismul este* o *ştiinţă*. Curând, va conchide el, t *vom depăşi*.

Turneul în provincie abundă în incidente pitoreşti. La Los Angeles, după ce primarul i-a reproşat faimoasa sa propoziţiune *Vă vom îngropa pe toţi*, lui Nikita Sergheevici îi sare muştarul: *Dacă doriţi să intraţi în competiţie cu noi în domeniul înarmărilor, atunci cu atât mai rău, iar dacă am fost invitat să mi se demonstreze, forţa Statelor Unite pot să plec tot atât de repede pe cât am venit*”. La Hollywood, îl îmbrăţişează pe Spyros Skouras, gazda sa, preşedintele companiei *Twentieth Century Fox*, pe care îl numeşte *fratele său intru Hrisi tos*, fiind de origine greacă, înainte de a compara cu orgoliu propria sa carieră cu cea a acestui *self-made rr.an*, care îşi permisese să facă elogiul sistemului american, în care fiecare are de la bun început şansa sa de reuşită” 22. La San Francisco, unde primirea este mult mai călduroasă decât oriunde altundeva, şi unde, pentru prima oară, se amestecă în mulţime, Hruşciov dă mâna cu liderii sindicali, criticând în trecere drept *imoral* spectacolul de french cancan la care asistase în ajun în metropola filmului, fără prea multă neplăcere.

În Iowa, unde este primit de către prietenul său Garst, care a organizat un schimb de vizite între agricultorii sovietici şi cei americani, el nu-şi ascunde admiraţia pentru rezultatele remarcabile obţinute în cultivarea porumbului, un domeniu în care se dă şi el drept mare specialist în U.R.S.S. Face elogiul „supermarket”-urilor şi al „snack”-urilor americane şi, după ce a flecărit cu personalul unei cantine de fabrică, îl apostrofează în public pe ambasadorul sovietic, surâzătorul Menşikov (...), pentru a-i fi transmis date eronate despre nivelul de trai al americanilor. La Pittsburgh, declară, după ce a vizitat oţelăriile, de altfel în grevă: *Am venit să văd, cum trăiesc sclavii capitalismului. Ei bine, trebuie să spun că nu trăiesc prost 24*.

Dacă în cele din urmă America l-a impresionat, Eisenhower – cu care s-a întreţinut două zile între patru ochi la Camp David (45), înainte de a se înapoia la Moscova – părea să-l fi sedus de-a dreptul. Mulţimii care îl aclamă la întoarcerea la Moscova, la 28 septembrie, Hruşciov îl descrie drept omul *care se bucură de încrederea totală a poporului său* şi care *aspiră ca şi noi în mod sincer să lichideze războiul rece 25*.

Între această expunere entuziastă, încheiată cu lozinca *Trăiască prietenia sovieto-americană*! Şi comunicatul plin de vorbe goale care a urmat încheierii întrevederilor, publicat în ajun, şi al cărui unic punct precis era amânarea până în primăvara următoare a vizitei lui Ike în U.R.S.S., contrastul ar putea părea surprinzător. Dar nu numai că preşedintele a ştiut să-şi convingă oaspetele de sinceră să dorinţă de pace, dar i-a mai făcut şi două concesii substanţiale, care ies la iveală în conferinţa sa de presă din 28 septembrie: i-a promis să medieze pe lângă generalul de Gaulle şi pe lângă Macmillan pentru organizarea urgentă a unei conferinţe la vârf, şi a

recunoscut caracterul *anormal* al situaţiei din Berlin, adăugând că era necesar să se caute o *solul le care să apere interesele legitime ale sovieticilor, germanilor de Est, germanilor de Vest şi înainte de toate ale întregului Occident*. În schimb, Hruşciov a renunţat la orice limită de timp pentru soluţionarea problemei Berlinului, *fără totuşi* – precizează Eisenhower cu *aceste negocieri să se prelungească la infinit J*”.

Populaţia Moscovei, care nu-şi doreşte nimic pe lume mai mult decât pacea, îl primeşte triumfal pe Hruşciov. Dar acesta mai are de realizat o călătorie (46), la Bei –, jing, unde va ajunge la 30 septembrie, pentru a asista la sărbătorirea celei de a 10-a aniversări a Republici Populare Chineze.

Feţele sunt aici mai întunecate. Conducătorii chinezi au tot felul de motive de a se plânge împotriva lui Hruş ciov. Acesta şi-a permis să critice comunele populare d care erau atât de mândri şi, ceea ce este şi mai rău, făcut-o în faţa unui american, senatorul Humphrey (47 El i-a descurajat în culise pe cei care, în Germania Ră săriteană, în Bulgaria şi în Polonia, au fost tentaţi să urmeze acest exemplu. După cum se pare, el l-a îndemnat pe ministrul chinez al Apărării, Pin De-huei – pe care l-a întâlnit în aprilie în timpul unei vizite în Albania şi care a fost destituit puţin după reîntoarcerea sci – să ia poziţie împotriva „comunelor”.

Dar au fost lucruri şi mai grave. Nu numai că Hruşciov a spus în faţa Congresului al XXI-lea al P.C.U.S. (48), la 30 ianuarie, că exista o *posibilitate reală de a face să dispară războiul inondial din viaţa societăţii chiar înainte de victoria totală a socialismului pe Pămiint* ceea ce era în directă contradicţie cu teza leninistă clasică reluată de Mao la Conferinţa celor 12 partide din 1957, dar, la 20 iunie 1959, a denunţat, aşa cum chinezii aveau să

dezvăluie patru ani mai târziu, acordul în probleme nucleare cu Beijingul din octombrie 1957, refuzând să livreze prototipul bombei pe care li-l promisese. Călătoria sa în Statele Unite, elogiile la adresa lui Eisenhower, considerat în China drept principal campion al imperialismului, nu puteau decât să deterioreze şi mai mult această atmosferă de extremă neîncredere. Bineînţeles, în numele necesităţii păstrării unităţii lagărului socialist, presa de la Beijing a aprobat vizita lui Hruşciov în Statele Unite, dar, în luna mai, Mao s-a referit relevant la *anumite persoane care l-au descris pe Eisenhower drept un om care iubeşte pacea*, exprimându-şi speranţa că acestea *vor reveni cu picioarele pe pământ* z! Şi iată că un conflict între India şi China în legătură cu Tibetul vine să deschidă ochii lumii occidentale care, la drept vorbind, începuse să aibă îndoieli serioase asupra amplorii divorţului sino-sovietic.

Statutul acestui vast teritoriu, situat în cea mai mare parte la o altitudine de peste 4.000 de metri, guvernat de către o teocraţie de un tip absolut original, n-a încetat niciodată să fie obiectul contestărilor de când, în 1912, divinul său suveran, cel de-al 13-lea-Dalai Lama (49), i-a proclamat independenţa, profitând de anarhia care domnea atunci în Imperiul de Mijloc. În 1914, a intervenit un acord între Londra, Beijing şi Tibet, recunoscând autonomia acestuia din urmă sub suzeranitatea Chinei. Dar, întrucât aceasta i-a refuzat acreditarea unui ministru plenipotenţiar, convenţia s-a redus la un acord bilateral anglo-ţibetan, care va rămâne în vigoare până la proclamarea, în 1947, a independenţei Indiei, care a moştenit privilegiile britanice. În toată această perioadă, Dalai Lama, ale cărui trupe au fost nevoite în mai multe rânduri să lupte împotriva forţelor Kuomintangului, s-a bucurat de o suveranitate *de Jacto* şi şi-a reglementat

raporturile cu Londra, în primul rând demarcarea frontierelor sale, fără amestecul guvernului chinez, în ciuda faptului că acesta şi-a reafirmat în diverse ocazii suveranitatea asupra acestei ţări.

La 1 ianuarie 1950, Mao, care îşi instalase puterea ci trei luni în urmă la Beijing, dădea ordin armatei populare, la cererea lui Pancha Lama (50), un băiat de 13 ani, a cărui autoritate spirituală se întindea asupra unei părţi a ţării, să elibereze Tibetul. În vara aceluiaşi an, s-au deschis convorbiri la New Delhi între reprezentanţii autorităţilor de la Lhasa şi cei ai Chinei populare. Cum acestea se prelungeau, Armata de eliberare chineză a invadat Tibetul (51). La 7 noiembrie, Dalai Lama sesizează Naţiunile Unite, dar acestea, la cererea Marii Britanii şi a Indiei, vor amâna *sine die* dezbaterea pentru a face loc unei soluţii paşnice.

Într-adevăr, la 23 mai 1951, se semnează la Beijir Js un *acord în 17 puncte asupra măsurilor de eliberare a Tibetului*, în termenii căruia autorităţile centrale nu vor modifica sistemul politic existent *şi nici statutul stabil, funcţiile şi prerogativele lui Dalai Lama, precum şi cele ale lui Pancha Lama.* În schimbul acestui lucru, Tibetul urma *să se întoarcă la marea familie a patriei mumă, forţele sale să se integreze în armata chineză*, iar un comitet militar şi administrativ chinez se instală la Lhasa20. India a acceptat acest aranjament şi a recunoscut în acordul său cu Beijingul, din 29 aprilie 1951, că Tibetul *avea să fie în continuare doar regiunea tibetană a Chinei 30*.

Zhou Enlai spunea pe vremea aceea: *Este pur şi simplu imposibil să institui comunismul sau socialismul în Tibet. Acest lucru va fi posibil, poate, peste cincizeci sau o sută de ani* Anii care vor urma nu sunt mai puţin marcaţi de eforturile conducătorilor de la Beijing pentru a face că

Tibetul să evolueze spre norme mai apropiate de învăţătura lui Mao. În rândurile populaţiei au loc numeroase manifestări de rezistenţă, încurajate, desigur, de către călugări. La 10 martie 1959, după ce l-a convins pe Dalai Lama să nu răspundă invitaţiei comandantului trupelor chineze, din teamă că nu cumva acestuia să-i treacă prin cap să-l înhaţe, guvernul local denunţă acordul din 1951, proclamă independenţa ţării şi cere retragerea trupelor chineze. La 17 martie, izbucneşte o revoltă armată, pe care chinezii o reprimă fără menajamente. Dar nu reuşesc să-l împiedice pe Dalai Lama să fugă. Acesta ajunge, la 31 martie, în India, însoţit de mama sa, de fratele mai mic şi sora sa, de trei ditifre miniştri şi de astrologul personal. Nehru a expediat în grabă în întâmpinarea să nu contingent de trupe şi un înalt funcţionar.

De data aceasta, s-a terminat cu îmbrăţişările sino-indiene. Beijingul afirmă că rebeliunea a fost condusă din oraşul indian Kalimpong. La 2 aprilie, Nehru denunţă această afirmaţie drept absolut falsă. La 13 aprilie, Dalai Lama ţine o conferinţă de presă în care, vorbind despre el însuşi la persoana a treia, cum îi şade bine unui zeu în viaţă, afirmă că, în ciuda alegaţiilor propagandei chineze, şi-a părăsit ţara din propria sa voinţă şi acuză Beijingul că a încălcat acordurile din 1951. Distrugând mănăstiri, ucigând un număr de preoţi budişti şi obligându-i pe alţii să muncească la construirea drumurilor.

De data aceasta, „Cotidianul poporului” din 23 aprilie, scria că zelul arătat de unele cercuri politice indiene, în a. se amestecă în treburile interne ale Tibetului, întrece orice poate suporta un vecin răbdător şi prietenos. A doua zi, Nehru are o întrevedere de patru ore cu Dalai Lama. La data de 27 aprilie, în faţa parlamentului, îi acuză pe conducătorii chinezi că folosesc limbajul războiului rece

fără a ţine seama nici de adevăr, nici de decenţă 3.

Situaţia se deteriorează după un miting ţinut la 17 iulie la Lhasa, unde oratorii cer „eliberarea" Sikkimului (52) şi Bhutanului (53), protectorate indiene din Himalaya, precum şi a Ladakhului, teritoriu situat la marginile Kashmirului şi ale Tibetului. În luna august, izbucnesc conflicte armate la frontieră, care obligă garnizoanele indiene să evacueze unele posturi, conflicte pe care Nehru le prezintă drept *un caz evident de agresiune* 3J. New Delhi nu va întârzia să publice un schimb de corespondenţă cu Zhou Enlai, început în decembrie 1958, şi din care rezultă că Beijingul revendica efectiv unele teritorii situate la sud de linia de demarcaţie stabilită prin acordul anglo-ţibetan din 1914. La 12 august, defineşte aceste pretenţii drept *absurde, fantastice*, conchizând că este imposibil ca India să le admită, indiferent de consecinţe.

La 6 septembrie, guvernul chinez a cerut în mod confidenţial însărcinatului cu afaceri sovietic *să nu cadă în cursa lui Nehru, care se străduia să exercite presiunii asupra Chinei folosindu-se de U.R.S.S*. 3". Or, în ziua de 9 septembrie 1959, T.A.S.S. va publica o declaraţie priJ care *cercurile conducătoare sovietice*, fără să sprijine uni sau alta dintre părţi, *îşi exprimă convingerea că India» China îşi vor soluţiona neînţelegerea ţinând cont de* ¿ni *teresele reciproce*, iar la 12 septembrie, Kremlinul semnează cu India un acord, prin care se angajează să alocd un credit de 1, 5 miliarde de ruble pentru realizarea ceâil de-al cincilea plan cincinal indian. China n-a obţinij niciodată o sumă atât de mare din partea U.R.S.S. Hruşciov, care s-a bucurat de urale frenetice în tâmpuţ vizitei sale în India şi care stabilise cu Nehru excelente raporturi, era evident puţin dispus să compromită enormă investiţie pe care o făcuse în acea ţară de dragul ochilor frumoşi ai lui Mao.

Aceasta a fost atmosfera în care s-au deschis, la 30 septembrie 1959, convorbirile sino-sovietice. Pentru a da tonul, Hruşciov declară, în timpul banchetului pentru 5.000 de persoane, dat în cinstea celei de a 10-a aniversări ia republicii populare: *Se impune să fim realişti şi să înţelegem cum trebuie situaţia actuală. Faptul că suntem atât de puternici, nu înseamnă deloc că trebuie să punem la încercare prin forţă stabilitatea regimuhu capitalist… Am avut impresia că preşedintele Statelor Unite înţelege necesitatea diminuării tensiunii internaţionale. Nu poate fi impus prin forţa armelor, atunci când poporul nu o doreşte, nici chiar un regim atât de nobil şi de progresist ca socialismul 35. Bineînţeles că Zhou Enlai îl va felicita apoi pe orator pentru succesul călătoriei sale în Statele Unite, efectuată în calitate de mesager al păcii 3* *dar era clar că bună ziua, fie şi numai dacă priveai figurile înţepenite ale conducătorilor chinezi, că nu spunea lucrul acesta din inimă. De altfel, Hruşciov va pleca patru zile mai târziu, fără să se dea publicităţii niciun comunicat, contrar uzanţelor, şi fără ca mulţimea să fie mobilizată pentru a-şi lua rămas bun.*

Evident, n-a transpirat nimic din cele ce şi-au spus Mao şi Hruşciov. Se ştie totuşi că Mao s-a străduit îndelung să-l ralieze pe Hruşciov punctului său de vedere în privinţa diferendului cu India, dar că – potrivit versiunii, Cotidianului poporului” – *acesta nu dorea deloc să cunoască adevărata situaţie, nici autorii provocării şi că s-a mulţumit să insiste asupra faptului că, oricum, era rău să omori oameni*!

Tot potrivit Beijingului, Hruşciov ar fi declarat cu privire la Formosa că trebuie să se încerce să se elimine această *sământă de discordie*, pentru a se putea ajunge *la o micşorare* a *tensiunii internaţionale* şi că, *pentru o ice problemă complexă există mai mult decât o singură*

soluţie. Cea preconizată de el se asemăna foarte mult cu formula celor *două Chine* avansată de liberalii americani; el a evocat cazul Republicii Extremului Orient (54), creată la Vladivostok după primul război mondial şi recunoscută de către Lenin, ceea ce n-a împiedicat-o mai târziu să adere la U.R.S.S.:! 7. În sfârşit, am putea bănui că Hruşciov a dezvoltat cu această ocazie teoria potrivit căreia *Partidul Comunist Chinez nu ştia – tot aşa cum comuniştii din U.R.S.S. după pacea forţată de la Brest-Utovsk* (55) *nu-şi dădeau seama cine îi deposeda de o Parte din teritoriile lor – să clasifice problemele în ordinea importanţei lor reale şi nu avea dreptate când Punea Formosa în centrul tuturor preocupărilor sale, fărc să ţină seama de evoluţia situaţiei internaţionale.*

Pe scurt, după întrevederile de la Camp David, Nikita Sergheeviei nutrea mari speranţe de a ajunge la o rezolvare satisfăcătoare a problemei Berlinului, deschizând calea spre recunoaşterea *stătu* qâio-ului european, şi era ferm hotărât să nu permită ca diferendul sino-american să-i compromită această şansă. Conducătorii de la Beijing au înţeles prea bine ce gândea Hruşciov încă înainte de sosirea acestuia şi orice le-ar fi spus nu era (de natură să-i impresioneze cine ştie ce.

De partea occidentală a cortinei de fier, primul care avea să tragă învăţăminte din divergenţele sino-sovietice vi şi generalul de Gaulle, care, în conferinţa sa de presjfl din 10 noiembrie, va saluta cu plăcere în privinţa lum «*sovietice, după ani de zile de tensiune inter naţională. Unele indicii de destindere, presupunând chiar mii tivul*: *Fără îndoială, Rusia... admite că în cazul untM conflict, din orice parte ar veni el, acesta s-ar sfdrvjj printr-o distrugere totală şi că, neputând să facă războM vrea-nu vrea, este constrânsă să facă pace... Fără mdJ iată, Rusia sovietică...* Î*şi dă seama că nimic nu poaKJ face ca Rusia să fie altceva*

*decât Rusia, o natiurk albă a unei părţi din Asia şi, în mare, dispunând dik plin de pământuri, uzine şi bogăţii, faţă în faţă cu o mulţime galbenă, care reprezintă China, fără număr şi mizeră, indestructibilă şi ambiţioasă, construind în ciuda tuturor greutăţilor o putere ce nu poate fi măsurată şi privind în jurul ei întinderile pe care va fi nevoită sal se reverse într-o bună zi. Atribuind, în sfârşit, şefului actual al Rusiei sovietice un rol determinant în lansarea unei noi orientări, el anunţă că acesta a accepta*t să *facă o vizită în Franţa la* 15 *martie 1960*:? *J. Singurul*) *dintre cei Trei Mari occidentali care nu-l întâlnise niciodată pe Hruşciov, dacă nu cumva în 1944, la umbra lui Stalin, De Gaulle intenţiona, într-adevăr, să se întâlnească între patru ochi cu acesta, înaintea întâlnirii la nivel înalt, obţinând, în acest scop, ca ea să se amâne până la 16 mai în acelaşi an şi să aibă loc la Paris*.

Nicio clipă evenimentele ce vor urma nu vor dezminţi faptul că Moscova şi Beijingul au încetat să mai fie pe aceeaşi lungime de undă. La 21 decembrie, comentariile chineze, cu ocazia aniversării zilei de naştere a lui Stalin, susţin că meritele acestuia depăşesc cu mult greşelile sale. La 1 ianuarie, un articol din „Drapelul roşu” din Beijing afirmă că schimbarea politicii Statelor Unite nu este decât o manevră tactică şi că ţelul lor rămâne distrugerea socialismului pe calea războiului. La 14 ianuarie 1960, în faţa Sovietului Suprem, Hruşciov dezvăluie faptul că o armă *fantastică* (56) este pe cale de a fi pusă la punct, de unde deduce că nu există altă soluţie decât coexistenţa paşnică. Anunţă, ca mărturie de bunăvoinţă, că efectivele forţelor armate sovietice vor fi reduse (57) cu o treime şi că U.R.S.S. nu va relua experienţele sale nucleare, atâta vreme cât puterile occidentale nu o vor face nici ele. Afirmă că *toate problemele internaţionale pot fi reglementate, dacă cele două părţi fac dovadă, cât de cât,*

de bunăvoinţă. Opt zile mai târziu, Cen I (58), ministrul Afacerilor Externe, declară jea un acord asupra dezarmării, care s-ar încheia *fără participarea efectivă a Chinei şi fără semnătura reprezentanţilor săi, n-ar putea să o angajeze orice s-ar întâmpla* La 31 ianuarie, U.R.S.S., copreşedinte al Comisiei Internaţionale de Control pentru Laos, acceptă amânarea *sine die*, în ciuda unei cereri a Hanoiului sprijinită de Beijing. La 6 februarie, Comitetul Central al P.C.U.S. acuză China, într-o notă verbală confidenţială, de *naţionalism îngust*; declară *absolut neserioasă* ideea că o ţară atât de slabă ca India ar putea ataca China şi „reproşează acesteia că, prin diferendul său cu New Delhi, *a pus obstacole activităţii paşnice* a Uniunii Sovietice în preajma vizitei lui Hruşciov în Statele Unite Hruşciov însuşi se duce în India câteva zile mai târziu (59); poate să măsoare prejudiciile aduse prestigiuiul sovietic de conflictul din Himalaya. Primirea care i se face nu se compară nici pe departe cu entuziasmu de nedescris cu care fusese primit cu patru ani în urmă nici chiar cu deosebit de călduroasa primire de care zbucurat Eisenhower în decembrie (60). Comunicatul fină afirmă, nici mai mult, nici mai puţin, că *niciodată relaţiile sovieto-indiene nu au stat pe baze mai prieteneşt şi mai cuprinzătoare* 42. Este o palmă dată Beijingului; cărui presă păstrează o tăcere totală în legătură ci această vizită.

Iată-ne ajunşi la 15 martie 1960, data prevăzută per tru vizita la Paris a şefului guvernului sovietic. În uit, în clipă, o anulează, pretextând o gripă. Unii vorbesc despi o boală diplomatică, invocând cine ştie ce schimbare a intenţii. Dar este o alertă falsă. Opt zile mai târziu (bfl princiar ca întotdeauna, De Gaulle întâmpină la Ony un Hru. Şciov slăbit şi obosit, dar radios, flancat de întreaga sa familie, de Gromîko şi de Kosîghin (62), atunci

preşedinte al Gosplanului – Comitetul de Se al Planificării. *Drapelul roşu*, la care Lamartine (63) J convins cea de-a doua Republică să renunţe în îaMI flutură pentru prima oară deasupra Parisului.

Urmaşul lui Lenin şi al lui Stalin locuieşte la Qţa d'Orsay, în apartamentul regilor. Totul dovedeşte că ele insensibil la fastul cu care este primit. Generalul elo giază în toastul său de la banchetul dat la Élysée (04 *două naţiuni foarte vechi şi foarte tinere, fiice at aceleiaşi mame, Europa*, iar Hru. Şciov se arată convins dl aceasta *poate şi trebuie să devină o zonă de coexistenţi paşnică şi* fructuoasă4: i. Aprobă cele spuse de generi în privinţa autodeterminării Algeriei, dar arată că nu renunţat la obiectivele sale, reiterând în faţa prese diplomatice ameninţarea sa de a semna un tratat di pace separat cu R.D.G., *dacă eforturile noastre rămân zadarnice.*

În provincie, unde face un lung turneu, descoperă e uimire, pare-se, că predicile sale în legătură cu un pf ricol german nu au ecou, într-atât încât se lasă convij să o lase mai moale. La întoarcere, are mai multe col vorbiri cu de Gaulle la castelul Rambouillet (65). Comunicatul nu dă la iveală niciun punct nou. Hruşciov câte totuşi încântat că a întâlnit un occidental, care a fost de partea lui în privinţa frontierei Oder-Neisse şi care părea să nu facă nici cea mai mică aluzie la şansele de reunificare a Germaniei. Ideea unui acord asupra interzicerii, Purtătorilor" de arme nucleare, cu alte cuvinte rachete şi bombardiere strategice, reluată de «general faţă de Jules Moeh (66), l-a sedus indiscutabil pe Hruşciov. Dar, De Gaulle, care nu era prea departe de a considera comunismul ca o idee moartă, a fost, după cum se spune, surprins de modul în care invitatul său a afirmat, atât în particular, cât şi în public, profunzimea convingerilor sale marxiste, spunând despre acesta că este *un caz disperat De fapt, e un comunist,* va

mărturisi el mai târziu, uşor visător, unui oaspete J0.

La reîntoarcerea sa la Moscova, la 4 aprilie 1930, comunistul respectiv va raporta mulţimii, aşa cum a făcut şi după călătoria să ia Washington, pe tonul cel mai voios posibil, afirmând că poziţiile celor doja A ţări concordă în privinţa dezarmării şi vorbind cu căldură despre de Gaulle. Părea că destinderii i se rezervă un viitor îndelungat. Trei săptămâni mai târziu, totuşi, la orizont apare un norişor, despre care nu s-a înţeles destul de repede că anunţa o mare furtună.

Bibliografie şi note

I. „Neue Zürcher Zeitung” din 18 martie 1953.2... „Neues Deutschland” din 28 octombrie 1958.3. „Le Monde” din 4 august 1961.

4. *Keeping's*, 16505 A.

5. Supliment la „Études sovieticiues”, nr. 130.

6. „Le Monde” din 18 decembrie 1958.

7. Probleme de politică internaţională în faţa Sovietului Suprem al U.R.S.S., în Supliment la „Études soviétiques”, nr. J 31.

8. Documentation française. Articles et documents, *nr... 0750*

9. Propunerile Uniunii Sovietice referitoare la problema ger maná,! „n Suplinent la „Études soviétiques”, nr. 131.

10. Note personale.

11 *Keesing's* 16707 A.

12. *Ibid*... 16719 A.

13. Anni e *politique*, 1939, p. 615 – 617.

14. Dosarul Genevei. Servieiile americane (le Informaţii, *1959 p. 31 – 55*.

15. *Keesing's*, 16889 A.

16. Dosarul Genevei, op. cit., *p*. *62*.
17. *Keesing's*, 16933 A.
18. *Année politique*, 1959, p. 450.
19. *Ibid.*, p. 479.
20. *Ibid.*, p. 482.
21. „Le Monde" din 17 septembrie 1959.
22. *Ibid*. Din 18 septembrie 1959.
23. *Ibid*. Din 22 septembrie 1959.
24. K.S. Karol, *Khrouchtchev et l'Occident*, Paris, Jullia 1960, p. 100.
25. *U.R.S.S.* – Buletin al biroului sovietic de informaţii Paris, nr. 1802 din 29 septembrie 1959.
26. „Le Monde" din 30 septembrie 1959.
27. HUDSON, LOWENTHAL, MacFAHQUHAR, *The şi Soviet Dispute*, Londra „The China Quarterly", 1961, p. 57.
28. *Tibor MERAY*, La rupture Moscou-Pékin, op. cit., *p*.
29. *Le Tibet et la République Populaire de Chine*. Comí Internaţională a Juriştilor, Geneva, 1960, p. 226 – 229.
30. *Ibid.*, p. 171.
31. Heinrich BECHTOLDT, *Indien oder China*, Stuttgart, Deutsche Verlag Anstalt, 1961, p. 308.
32. *Keesing's*, 16797 A
33. *Ibid.*, 17115 A.
34. Documentation française. Documents sur leş relations sino-soviétique s'en 1963, *vol*. *2*, *p*. *59*.
35. „Le Monde" din 2 octombrie 1959.
36. Documents sur leş relations sino-soviétiques, op. cit., *1 vol*. *2*, *p*. *60*.
37. *Ibid.*, p. 33.
38. „Pour l'unité idéologique du mouvement communiste mondial", broşură anonimă atribuită P.C.U.S. şi reprodusă în „La Voix Communiste" din iunie-iulie 1961.

39. „Le Monde” din 1 – 2 noiembrie 1959.

40. *Keesing's*, 17250 A.

41 *Ibid.*, 17344 C.

42. „Le Monde” din 25 martie 1960.

43. Ibiddin 27 – 28 martie 1960.

(î Simone Weil (1909 – 1943). Filosof şi scriitor francez (n.tr.).

(2) În Europa (în afară de Uniunea Sovietică), departe de a fi din acest punct de vedere unul din continentele cele mai dinamice, s-au înregistrat următoarele sporuri de populaţie: J960 – 425 mii; 1965 – 444 mii; 1970 – 460 mii; 1975 – 474 mii. La rândul său, Uniunea Sovietică a înregistrat în aceeaşi perioadă următoarele sporuri ale populaţiei: 1960 – 2 f4 mii; 1965 – 231 mii; 1970 – 243 mii; 1975 – 254 mii. (n.tr.).

(3) Pankow. Vezi vol. 3, p. 191, nota (51) (n.tr.).

(4) Nikita Sergheevici Hruşciov. Veni vol. 3, p. 90, nota (25) (n.tr.).

(5) Conferinţa miniştrilor de Externe d: n ţările occidentale, desfăşurată în perioada 19 – 23 octombrie 1S54, la Paris, a adoptat la 23 octombrie 1954 o serie de acorduri pentru transpunerea în viaţă a hotărârilor Conferinţei de la Londra (2 fi septembrie – 3 octombrie 1954): acorduri între R.F.G., pe de o parte, Anglia, Franţa şi S.U.A., pe de altă parte, privind încheierea regimului de ocupaţie în R.F.G., restaurarea suveranităţii sale şi relaţiile între părţi în noile condiţii; acorduri între cele 9 puteri privind intrarea Italiei şi R.F.G. În organizaţia Tratatului de la Bruxelles, ce devine Uniunea Europei Occidentale; acorduri între cele 14 state membre ale N.A.T.O. privind intrarea R.F.G. În acest bloc (n.tr.).

(6) Între 17 – 20 septembrie 1955, o delegaţie a R.D. Germane a efectuat o vizită oficială şi a avut convorbiri în U.R.S.S. La 20 septembrie 1955, Otto Grotewohl, prim-

ministru al R.D. Germane, şi N.A. Bulganin, prim-ministru al U.R.S.S., au semnat Tratatul de prietenie şi cooperare mutuală dintre U.R.S.S. şi R.D.G. În care se stipula că acesta se baza pe completa egalitate în drepturi, respectul mutual al suveranităţii şi neintervenţia în treburile interne (art 1); angajamentul părţilor de a participa la toate acţiunile ce au drept scop salvgardarea păcii şi securităţii în Europa şi de a se consulta în toate problemele de interes comun (art. 2); dezvoltarea relaţiilor economice, tehnico-ştiinţifice şi culturale (art. 3); staţionarea, în continuare, cu caracter temporar, a forţelor armate sovietice în R.D.G. şi obligaţia ca acestea să nu se amestece în niciun fel în afacerile interne ale ţării (art. 4); depunerea de eforturi pentru încheierea tratatului de pace şi restabilirea unităţii Germaniei pe baze paşnice şi democratice (art. 5). Cu aceeaşi ocazie, a avut loc un schimb de note prin care guvernului R.D.G. i se recunoştea dreptul de control asupra traficului prin teritoriul său între R.F.G. şi Berlin şi la frontiere (n.tr.).

(7) Vezi vol. 3, cap. 9 (n.tr.).

(8) Vezi vol. 3, cap. 10 (n.tr.).

(9) Theodor Heuss (1884 – 1963) a îndeplinit funcţia de preşedinte al Republicii Federale Germania între 12 septembrie 1S49 Şi 12 septembrie 1959 (n.tr.).

(10) 13 mai. Aluzie la lovitura de forţă militară din 1958 prin care generalul Massu, comandantul unităţilor franceze de paraşutişti a preluat puterea militară în Algeria şi a dat uh ultimatum preşedintelui Franţei, cerând ca generalul De-Gaulle să formeze un guvern de salvare naţională „care să nu fie legat de regimul actual a partidelor politice şi care să poată menţine Algeria ca parte componentă a Franţei”, (n.tr.).

(11) Walter Ulbricht. Vezi vol. 3, p”. 114 – 115, nota (11) (n.tr.).

(12) Conferinţa de la Ialta a şefilor guvernelor S.U.A., Angliei şi U.R.S.S. a avut loc în perioada 4 – 11 februarie 1945 (*n*. În

(13) Conferinţa de la Potsdam a şefilor guvernelor U.R.S.S., S.U.A. şi Angliei a avut loc în perioada 17 iulie – 2 august 1945 (n.tr.).

(14) Władysław Gomułka. Vezi vol. 2, p. 132, nota 2 (n.tr.).

(15) M.V.D. (Minister Vnutrennân Del) – Ministerul Unional de Interne va fi desfiinţat la 14 ianuarie 1960, funcţiunile. Sal fiind preluate de către ministerele ele Interne din cele 15 rep blici unionale (n.tr.).

(16) Konrad Adenauer, Vezi Voi. 3, p. 67, nota (33) (n.tr.

(17) Reuniunea Consiliului N.A.T.O. a avut loc de fapt i perioada 16 – 18 decembrie 1958. Propunerile guvernului sovieti de a declara Berlinul drept oraş liber şi demilitarizat au fost respinse (n.tr.).

(18) A.A. Gromîko (1909 – 1989). Vezi vol. 3, p. 390, nota (14 (n.tr.). *J*

(19) Aluzie la Atentatul de la Sarajevo, din 28 iunie 1914, car a dus la asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand, moştenitoru tronului Austro-Ungariei, şi care a fost folosit drept pretext di către Tripla înţelegere pentru declanşarea războiului împotriva Serbiei, şi prin sistemul de alianţe, a războiului mondial *în*: *tr*.).

(20) Pius al XII-lea (Eugenio Mario Pacelli) (1876 – 1958) a păstorit ca al 258-lea Papă între anii 1939 – 1958. S-a stins din viaţă la 9 octombrie 1958. Atitudinea şi activitatea sa din timpul celui de-al doilea război mondial au stârnit numeroase comentarii şi polemici. A condamnat fascismul şi nazismul, dar metodele de care a uzat pentru a se opune persecuţiilor şi pentru a apăra pe cei ameninţaţi au stârnit semne de întrebare. I-a succedat

Ioan al XXIII-lea (n.tr.).

(21) Charles de Gaulle a revenit la conducerea guvernului francez, îndeplinind funcţia de prim-ministru. În perioada 1 iunie 1958 – 8 ianuarie 1959 (n.tr.).

(22) Mao Zhedong a îndeplinit funcţia de preşedinte al Republicii Populare Chineze în anii 1949 – 1959; s-a retras din această funcţie la 27 aprilie 1959 (n.tr.).

(23) Generalul Fulgencio E. Batista y Zaldivar a condus dictatorial Cuba în mai multe rânduri (1940 – 1944; 1952 – 1954; 1954 – 1958) (n.tr.).

(24) Fidel Castro Ruz (n. 1929), conducător de partid şi de stat cubanez. În anii 1959 – 1976 – prim-ministru al guvernului. Din 1976 preşedintele Consiliului de Stat şi al Consiliului de ¡Miniştri ale Republicii Cuba. Din 1965 – prim-secretar al C.C. al P.C. Cubanez (n.tr.).

(25) Anastas Ivanovici Mikoian (1895 – 1978). Om politic şi de stat sovietic. În perioadă la care se face referire, A.I. Mikoian era membru al Prezidiului C.C. al P.C.U.S. (1952 – 1966) şi primvieepreşedinte al Consiliului de Miniştri al U.R.S.S. (n.tr.).

(26) Guvernul sovietic propunea Aliaţilor convocarea unei conferinţe în vederea semnării tratatelor de pace cu R.D.G. şi R.F.G. Proiectul de tratat propus de U.R.S.S. era structurat pe şase părţi şi conţinea 48 de articole: Partea I – Clauze politice şi teritoriale; Partea a II-a – Clauze cu privire la restabilirea unităţii Germaniei; Partea a III-a – Clauze militare; Partea a IV-a – Clauze economice; Partea a V-a – Reparaţii şi restituiri; Partea a VI-a – Clauze finale (n.tr.).

(27) Christian Archibald Herter Jr. (n. 1919). A lucrat la Direcţia de Planificare Politică a Departamentului de Stat al S.U.A. (n.tr.).

(28) Vizita lui Macmillan – apreciată drept începutul unei oarecare destinderi în relaţiile Est-Vest după

tensiunea provocată de criza Berlinului – s-a desfăşurat între 21 februarie şi 3 martie 1959 (n.tr.

(29) Conferinţa de la Geneva a miniştrilor Afacerilor Externe ai U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii şi Franţei, la care au fost reprezentate şi cele două state germane, s-a desfăşurat în două faze – 11 mai – 20 iunie 1959; 13 iulie – 5 august 1959 – şi s-a încheiat fără niciun rezultat (n.tr.).

(30) Charles de Gaulle a exercitat mandatul de preşedinte al Republicii Franceze în perioada 8 ianuarie 1959 – 28 aprilie 1969 (n.tr.).

(31) Maurice Couve de Murville a îndeplinit funcţia de ministru al Afacerilor Străine al Franţei în anii 1958 – 1968 (n.tr.).

(32) John Selwyn Brooke Lloyd. Vezi vol. 3, p. 261, nota (18) În *tr.*).

(33) Este vorba de Conferinţa şefilor de guvern din U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie şi Franţa (Nikolai Bulganin, Dwight Eisenhower, Anthony Eden, Edgar Faure), desfăşurată la Geneva în perioada 18 – 23 iulie 1955 (n.tr.).

(34) Antoine Pinay. Vezi vol. 3, p. 261, nota (10) (n.tr.).

(35) Lothar Bolz a ocupat succesiv postul de ministru de externe al R.D.G. În perioadele: 1 octombrie 1953 – 3 decembrie 195S; 8 decembrie 1958 – 14 noiembrie 1963 şi în alte câteva rânduri (*n*. *trj*.

(36) La 15. Aprilie 1959, preedintele Dwight Eisenhower a anunţat, într-o conferinţă de presă, retragerea secretarului de Stă: John Foster Dulles, spunând printre altele: „Cred că el a îndeplinit funcţiile's; ule cu o distincţie şi o competenţă pe care ţara noastră numai arareori le-a întâlnit; este un om de caracter, inteligent, de un curaj şi o înţelepciune excepţionale. Nu pot să vă spun cât de mult mă întristează plecarea sa”.

Atins de o boală incurabilă, John Foster Dulles se va stinge din viaţă în cursul aceluiaşi an (*n*. *tr*.*l*.

(37) Frol Romanovici Kozlov (1908 – 1965). Om politic şi de stat sovietic. Din 1957 – preşedintele Consiliului de Miniştri al R.S.F.S.R.; din 1958 – prim-vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri al U.R.S.S. În 1960 – 1964 – secretar al C.C. al P.C.U.S. Membru al C.C. al P.C.U.S. din 1952; membru al Prezidiului C.C. al P.C.U.S. (1957 – 1964) (n.tr.).

(38) Vizita delegaţiei de partid şi guvernamentale a U.R.S.S... condusă de N.S. Hruşciov, prim-secretar al C.C. al P.C.U.S., prt şedinţele Consiliului de Miniştri al U.R.S.S., în Polonia, a avie iac nu în luna august, ci între 14 – 23 iulie 1959 (n.tr.).

(39) Turneul fulger efectuat de către preşedintele S.U. AM Dwight Eisenhower, în R.F. Germană, Marea Britanie şi Frânţie între 26 august – 7 septembrie 1959, a avut drept scop obţinerea din partea aliaţilor a aprobării pentru politica americană, re* evaluată, într-o oarecare măsură, ca urmare a vizitelor vicepre* şedinţelul S.U.A., R. Nixon, şi a premierului britanic, II. Macfij inillan la Moscova (n.tr.).

(40) Acesta s-a aflat la conducerea guvernului francez între 8 ianuarie 1959 – 14 aprilie 1962 în *tr*.).

(4!) Vizita ofeială în S.U.A. efectuată de către N.S. Hruşciov* în calitate de preşedinte al Consiliului de Miniştri al U.R. SS., s-a desfăşurat între 15 – 28 septembrie 1959. Convorbirile bilaterale s-au centrat pe problemele dezarmării «encrale, reglement tării păcii dintre cele două state germane şi raporturilor sovieteamericane. La 13 septembrie, N.S. Hruşciov a luat cuvântul în faţa Adunării Generale a O.N.U., expunând programul Uniunii Sovietice referitor la înfăptuirea dezarmării (n.tr.).

(42) La 12 septembrie 1959. U.R.S.S. a lansat cea de-

a doua rachetă cosmică (1511 kg) în direcţia Lunii, care a al. Ns suprafaţa acesteia la 14 septembrie (n.tr.).

(43) N.S. Hruşciov a fost unul dintre intimii lui Stalin, fiind asociat la adoptarea tuturor hotărârilor de importanţă majoră pe care le-a apl cât cu stricteţe în funcţiile deţinute. A fost prim-secretar al Comitetului orăşenesc de partid Moscova şi prim-secretar al Comitetului regional de partid Moscova ale P.C. (b) U.S., a fost prim-secretar al C.C. al P.C. (b) din Ucraina (ianuarie 1938 – martie 1947), unde – aplicând consemnele staţi – nişte – a urmărit o politică dură de „purificare” a rândurilor comuniştilor ucraineni. În anii 1944 – 1947 a fost preşedintele Conit4 iului Comisarilor Poporului (Consiliul de Miniştri) al Ucrainei va reveni ca prim-secretar al C.C. al P.C. (b) din Ucraina în mii 1947 – 1949. A fost secretar al C.C. al P.C. (b) U-S. Membru al Biroului Politic al P.C. (b) U.S. (1939 – 1952) (membru supleant în anii 1938 – 1939) în *tr.*).

(”) Mihail Alekseevici Menşikov (1902 – 1976). Diplomat şi 0 m de stat sovietic. În anii 1958 – 1961 a fost trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al Uniunii Sovietice în Statele Un*ite*-n.tr.).

(45) Camp David – reşedinţa oficială de vară a preşedintelui S.U.A. (n.tr.).

(46) Vizita delegaţiei de partid şi guvernamentale sovietice, con. Luşa de N.S. Hruşciov, în dublă calitate de prim-secretar al C.C. ai P.C.U.S. şi de preşedinte al Consiliului de Miniştri al U.R-S.S., s-a desfăşurat în perioada 1 – 4 octombrie 1959. N.S. Hruşciov s-a întâlnit şi a avut convorbiri cu Mao Zhedong şi cu alţi conducători de partid şi de stat chinezi (n.tr.).

(4”) Hubert Horatio Hunxphrey Jr. (n. 1911). Om politic şi de stat american. Senator de Minnesota (1949 – 1964). Vicepreşedinte al Statelor Unite (1965 – 1969) (n.tr.).

(43) Congresul al XXI-lea (extraordinar) al P.C.U.S. a avut loc în perioada 27 ianuarie – 5 februarie 1959 (n.tr.).

(49) Titlu mongol, semnificând „ocean”, conferit începând cu 1577 şefilor bisericii lamaiste din Tibet. Are reşedinţa la Lhasa (n.tr.).

(50) Pancha Lama. A doua autoritate religioasă în Tibet după Dalai Lama. Este considerat egalul lui Dalai Lama. Ultimul Pancha Lama a fost destituit în 1964 (n.tr.).

(51) La 25 octombrie 1950. Două zile mai târziu, ca răspuns la o notă indiană, guvernul R.P. Chineze apreciază că „Tibetul constituie în întregime o problemă internă a Chinei” (n.tr.).

(52) Sikkim. Mic stat himalayan, situat între Nepal şi Bhutan, pe de o parte, şi India şi Tibet, pe de altă parte, având o suprafaţă de 7 298 km – Fondat de către tibetani în 1641, a devenit posesiune britanică în 1861, fiind condus de monarhi ereditari. Un tratat de asistenţă şi de protecţie a stabilit relaţii speciale între acesta şi India în 1960. În 1965, în urma unui referendum, teritoriul a fost alipit Indiei, iar monarhia a fost abolită (n.tr.).

(53) Bhutan. Stat situat în partea central-sudică a Asiei, la sud-estul munţilor Himalav-a, având vecini pe R.P. Chineză şi India, cu o suprafaţă de 47.000 km². Principat întemeiat în secolul al VIII-lea; a fost ocupat în secolul al IX-lea de către ţibetani, care au impus din secolul al XII-lea lamaismul ca religie de stat. În secolul al XVIII-lea principatul Bhutan a recunoscut suveranitatea chineză, apărându-şi mai mult de un secol autonomia internă, ameninţată ele expansiunea britanică. În 19Î Marea Britanie recunoaşte formal independenţa Bhutanului, d; îşi asumă controlul politicii externe a acestuia. În 1949, reprezentarea intereselor externe ale Bhutanului este preluată de câtr India, care, în 1961, îşi asumă şi funcţiile

de apărare. Bhutanv a devenit membru al O.N.U. la 21 septembrie 1961 (*n*. *trj*.

(54) Republica Extremului Orient a fost creată în Siberi Răsăriteană la 6 aprilie 1920. La 15 noiembrie 1922, ea este praeti absorbită de R.S.F.S.R. (n.tr.).

(55) La 3 martie 1918, la Brest-Litovsk s-a semnat pacea întri R.S.F.S.R. şi Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria şi Turcia). Rusia a pierdut Polonia, Finlanda, Ţările Baltice Ucraina şi o parte din Belorusia. A cedat, de asemenea, Turcii vilaietele Kars şi Ardahan, precum şi Batumi. Pierderile reprezentau o pătrime din populaţie, o pătrime din terenurile cum vabi-le, trei pătrimi din industria siderurgică şi din rezervele cărbuni (n.tr.).

(56) La 20 şi 31 ianuarie 1960, Uniunea Sovietică a procdbi la testarea unor rachete balistice cu mai multe trepte, ca pă a unui program având oficial drept scop realizarea unor rachete mai puternice în vederea lansării de sateliţi grei ai Pământ «? Şi efectuării de zboruri cosmice spre planetele sistemului şoM Lansate în direcţia Oceanului Pacific, rachetele – potrivit informaţiilor sovietice – au atins cu precizie ţinte la 12.500 km distanţă. Analiştii politici şi militari au realizat exact semnificaţia militar-strategică a acestor experienţe (n.tr.).

(57) Legea pentru reducerea forţelor armate ale U.R.S.S. cu 200.000 de oameni a fost votată la 15 ianuarie 1960: cu acea ocazie, Sovietul Suprem al Uniunii Sovietice a lansat Apelu către toate Parlamentele şi Guvernele de a proceda la reduceri ale efectivelor militare şi ale armamentelor ca măsuri practice de dezarmare (n.tr.).

(58) Chen Yi (Cen I) (1901 – 1972). Mareşal şi om politic chinez. Membru al Biroului Politic al C.C. al Partidului Comunist Chinez (1956 – 1972). Vicepremier (1954 – 1972) al Consiliului de Stat şi ministru al

Afacerilor Externe (1958 – 1972) (n.tr.).

(59) Vizita în India a lui N.S. Hruşciov, în calitate de preşedinte al Consiliului de Miniştri al U.R.S.S., s-a desfăşurat între 11 şi 16 februarie 1960. Aceasta a făcut parte din cadrul unui turneu care a cuprins Birmania (16 – 17 februarie), Indonezia (17 februarie – 1 martie), Afghanistan (1 – 5 martie). Între 11 noiembrie şi 18 decembrie 1955, N.S. Hruşciov, prim-secretar a C.C. al P.C.U.S. şi N.A. Bulganin, prim-ministru al U.R.S. S., ai vizitat India, Birmania şi Afghanistan (n.tr.).

(60) Turneul efectuat de către preşedintele S.U.A., Dwigfi Eisenhower, în 11 ţări din Europa, Asia şi Africa a cuprinitalia, Turcia, Pakistan, Afghanistan, India, Iran, Grecia, Tunisia, Franţa, Spania şi Maroc şi a avut loc în perioada 4 – 22 decembrie 1959 în *tr.*).

(61) „Vizită oficială în Franţa a avut loc între 23 martie şi 3 aprilie 1960 (n.tr.).

(62) Aleksandr Nikolaevici Kosîghin (1904 – 1980). Om de partid şi de stat sovietic. Din 1957 – prim-vicepreşedinte, iar între 1964 – 1980 – preşedinte al Consiliului de Miniştri al U.R.S.S. În anii 1959 – 1960, a fost preşedintele Gosplanului. Membru al C.C. al P.C.U.S. din 1939. Membru al Biroului Politic (Prezidiu) al CC. al P.C.U.S. În anii 194 «-1952 şi din 1960 (în anii 19461948, 1952 – 1953, 1957 – 1960, membru supleant) (n.tr.).

(63) Alphonse-Marie-Louis de Prat de Lamartine (1790 – 1869). Poet, prozator şi om de stat francez. Membru al Comitetului puterii executive (10 mai – 24 iunie 1848) şi ministru de Externe al celei de-a doua Republici (februarie 1848) (n.tr.).

(64) Élysée. Palat din Paris, reşedinţa preşedintelui Republicii Franceze din anul 1873 (n.tr.).

(65) Rambouillet. Castel aparţinând statului din 1870; una din reşedinţele de vară ale preşedintelui

Republicii Franceze încă de pe vremea lui François Félix-Faure (1895 – 1899) (n.tr.).

(66) Vezi volumul de faţă, p. 47, nota (37) (n.tr.).

CU PANTOFUL PE MASĂ

Vorbe, vorbe... este tot ceea ce ştii să faci.

RAYMOND QUENEAU (Zazic în metrou)

Cu o lunii înainte de Conferinţa la nivel înalt, care avea să se reunească la Paris, la 16 mai 1960, euforia, în tabăra occidentală, era generală. Atunci când de Gaulle, la sfârşitul lui aprilie (1), a făcut o călătorie triumfală în Statele Unite, pe care avea să o plătească cu nu puţine umilinţe, va cădea de acord cu Eisenhower asupra aprecierii că Hruşciov nu va fi purtătorul nici unei bombe. Aşa cum avea să afirme la 23 aprilie, era vorba, în esenţă, de a crea o *atmosferă nouă*, în care, poate, *se vor contura soluţii care pentru moment sunt imposibile*. *În mod concret, erau avute în vedere dezarmarea, problemele germane şi ajutorul pentru ţările subdezvoltate 1*.

În ceea ce-i *priveşte, Departamentul de Stat a publicat o amplă culegere de documente, însoţită de o prefaţă, în care se putea citi*: *Ar fi lipsit de realism să aşteptăm din partea unei singure conferinţe a şefilor de guverne reglementarea marilor probleme actualmente în suspensie*. *Drumul care duce la pace este un drum lung şi greu2*.

Herter (2) va declara totuşi, la 21 aprilie, că succesul Conferinţei la nivel înalt depinde de sovietici.

Acest discurs nu-i va plăcea lui Hruşciov care, trei zile mai târziu, la Baku, îi va avertiza pe cei care scontau concesii din partea U.R.S.S. că *îi aşteaptă o decepţie*. A repetat că după semnarea unui tratat de pace, Republica Democrată Germană va fi în drept să interzică accesul occidentalilor în Berlinul de Vest, dacă aceştia refuză să se asocieze acestui tratat. Va spune însă, de asemenea, că

guvernul sovietic *nu-şi va cruţa eforturile* pentru succesul întâlnirii). Datorită acestui fapt, avertismentul va trece întrucâtva neobservat.

Va reveni la 4 mai 1960 în faţa Sovietului Suprem. Deşi se declara convins de *dorinţa de pace a preşedintelui Eisenhower*, Hruşciov se simţea obligat să constate că unele cercuri americane pot contracara acţiunea acestuia. Printre semnele alarmante pe care avea să le releve au fost cele două avioane americane care violaseră frontiera sovietică, dintre care unul fusese doborât la 1 mai.

Tonul pesimist va uimi, fără ca nimeni să vrea să creadă că viza conferinţa la nivel înalt, pentru care se făcuseră atâtea eforturi. Hruşciov se va dezumfla brusc. Dar atitudinea Washingtonului nu va uşura lucrurile. Curând după acest discurs, purtătorul de cuvânt al Administraţiei Spaţiale, N.A.S.A., va declara că un aparat U-2, *utilizat pentru studierea condiţiilor meteorologice la mare altitudine*, este dat dispărut de la data de 1 mai (3). Departamentul de Stat va preciza, în ceea ce-i priveşte, că poate fi vorba de avionul doborât, dar că nu a fost *absolut nicio încercare deliberată de a viola spaţiul aerian sovietic*. Eisenhower, care n-a avut cunoştinţă (4 m de acest zbor – va continua purtătorul de cuvânt – a ordonat o anchetă 5.

În realitate, Ike ştia cu certitudine despre ce era vorba. De patru ani, cu acordul său, avioanele U-2 fotografiau metodic teritoriul sovietic. Dar toţi cei care cunoşteau acest secret dormeau liniştiţi, căci avioanele: zburau la o altitudine de 24.000 m, ceea ce le punea, după cum se credea, la adăpost de avioanele de vânătoare şi de rachetele ruseşti. În caz de accident, pilotul trebuia să acţioneze un dispozitiv care distrugea aparatul, făcând imposibilă identificarea sa.

Aceste misiuni reprezentau totuşi secretul lui Polichi nelle. În 1958 şi 1959, revista „Sovetskaia aviaţiia”

denunţat în mai multe rânduri zborurile de spionaj americane. În iunie 1959, revistă franceză „Science et Vie le-a consacrat, sub semnătura lui Jean Vincent, un am col de o extremă precizie. Se spune că Hruşciov, atunc când l-a întâlnit pe Ike la Camp David, s-a plâns de aceste survolări repetate.

Este de la sine înţeles că inginerii săi militari nu vo neglija nimic pentru a pune la punct o rachetă suscep tibilă să le intercepteze. Ş.A.M. – 2, rodul cercetărilor lor şi-a atins pentru prima oară ţinta, la 1 mai, profitând de faptul că un U-2, ca urmare a dificultăţilor motorului, semnalate anterior, a pierdut din altitudine. Mareşalul Verşinin (5), comandantul şef al Armatei Aerului, a venit la tribună din Piaţa Roşie, unde Hruşciov prezida tradiţionala defilare, să-i aducă această ştire fierbinte. Pilotul. Francis Garry Powers, a căzut viu în mâinile ruşilor, având asupra sa o întreagă panoplie de James Bond, un pistol cu amortizor cu ace otrăvite, o mică comoară în „ruble, monezi de aur şi ceasuri, destinate să cumpere tăcerea oamenilor pe care avea să-i întâlnească. Îi va fi cu atât mai dificil să nege evidenţa, cu cât n-a putut declanşa mecanismul de distrugere şi ruşii au găsit în resturile aparatului, care vor fi curând expuse la Moscova, toate dovezile pe care şi le puteau dori.

Totuşi, Hruşciov se va feri pentru moment să dezvăluie captura să vrea să vadă cum vor reacţiona americanii. Abia la 7 mai 1960, atunci când N.A.S... şi Departamentul de Stat s-au încâlcit în propriile lor minciuni, el va dezvălui lumii adevărul. Atacându-i pe *militariştii de la Pentagon, care par incapabili să impună o pauză în efortul lor de război*... el se va declara *în întregime dispus să creadă că preşedintele Eisenhower nu ştia nimic de trimiterea avionului în interiorul Uniunii Sovietice*. *Acest fapt* – va spune el – *trebuie să ne*

îngrijoreze însă şi mai mult 5.

Nimic deci nu s-a degradat încă. Verşinin va confirma, de altfel, acest lucru când se va duce curând după aceea în Statele Unite. În absenţa lui Eisenhower, care se odihnea la Gettisburgh, Departamentul de Stat va publica o precizare potrivit căreia dacă avioane U-2 au efectuat *misiuni de-a lungul frontierelor lumii libere, pe ixtreursul a patru ani, ca măsură de precauţie împotriva unor atacuri surpriză... n-a fost dată nicio aprobare pentru zboruri de tipul celor descrise de către dl. Hruşciov*.

Acesta din urmă poate deci să creadă că Washingtonul a intrat în jocul său şi, la 9 mai, în timpul unei recepţii la Ambasada Cehoslovaciei, se va arăta amabil şi destins, cerându-le interlocutorilor săi să se abţină de la deducţii care ar putea complica situaţia. Câteva ore mai târziu, totuşi, un nou comunicat al Departamentului de Stat va repune totul în discuţie. Consilierii lui Eisenhower au coasiderat dăunătoare pentru prestigiul său afirmaţia conţinută în precizarea anterioară, potrivit căreia acesta nu era la curent cu zborul lui Powers. De această dată, Herter (6) va călca în străchini în asemenea măsură încât îl va pune pe Hruşciov într-o situaţie imposibilă. *Conducătorii sovietici*, va declara Herter, *au acces aproape total, în societăţile deschise ale lumii libere, folosindu-se w plus de vaste reţele de spionaj... Guvernul Statelor Unite ar fi lipsit de responsabilitate nu doar faţă de poporul american, ci şi faţă de toate popoarele lumii libere ducă, în lipsa unei cooperări din partea sovieticilor, nu ar lua măsurile unilaterale de natură să dimimieze şi să depăşească pericolxd unui atac-surpriză*.

Recunoscând că avioane civile, neînarmate, efectuau misiuni de supraveghere intensivă, *în mod obişnuit, având un caracter periferic, dar uneori şi de penetrare*, el avea să

remarce că, aparent, conducătorii sovietici aveau cunoştinţă de ele şi că, în aceste condiţii, se poate pune întrebarea ce scop urmăresc, *exploatând prezentul incident ca o bătălie propagandistică în războiul rece.*

Ce putea face Hruşciov? Timp de luni de zile. EI JI repetat chinezilor şi celor care, în restul lagărului sociJB list, ascultau sfaturile acestora, că Statele Unite's«schimbat, că Eisenhower vrea cu adevărat pacea, că V pregăteşte să facă concesii pentru a normaliza situaţia Berlin. Or, acum, după declaraţiile lui de Gaulle şi al lui Herter, Hruşciov nu avea doar certitudinea că nu va obţine nimic în acest domeniu, ci se vedea confruntat cu revendicarea americanilor de a viola nestingheriţi teritoriul sovietic, sub pretextul de a se asigura de bunele sale intenţii. Singura sa şansă pentru a-şi salva obr dul era aceea de a obţine scuze din partea lui Eisenhower şi de a-l determina pe acesta să promită, ca un copil car a comis o greşeală, că n-o s-o mai repete. Dacă ar ajuns să-l umilească astfel pe şeful celei mai mari putea a lumii, lui nu-i i-ar fi fost greu să-i convingă pe e ce-i criticau că „Drapelul Roşu" din Beijing greşea atun când, referindu-se la el, fără a-l numi, scria la 16 aprilie: *Există oameni care nu sunt revizionişti, ci persoane bine intenţionate, care vor să fie marxişti, dar să deconcertate în faţa unor fenomene istorice noi şi, da toată acestui fapt, au anumite idei incorecte*.

Deci, începând cu data de 11 mai (7), *el se va dezlăi lui. Va declara că Herter a înlăturat toată zugrăvea utilizată pentru a camufla, înfrumuseţa şi, ca să zice aşa, pentru a machia politica imperialiştilor America* şi că a fost dezamăgit întrucâtva în speranţele pe care şi le pusese în Ike, lăsând să se înţeleagă că vizita acestuia în U.R.S.S. s-ar putea să fie compromisă. Totuşi, el nu părea să pună în cauză principiul însuşi al Conferinţei la nivel înalt, pentru

că va anunţa, din contră, intenţia de a sosi la Paris cu o zi sau două mai devreme, pentru a se *aclimatiza un pic*”. Sâmbătă, 14 mai, va debarca la Orly, numai zâmbet, şi va declara că guvernul sovietic *va face to*: *ceea ce depinde de 51 pentru ca actuala Conferinţă să-şi atingă* scopulli. Va pleca după aceea să se plimbe.

Duminică dimineaţa, va veni la de Gaulle, flancat de Gromîko şi de mătăhălosul Malinovski (8). Îi va remite un mesaj, abuziv denumit oral, pentru a-l informa asupra a trei condiţii pe care considera să le pună preşedintelui Statelor Unite pentru desfăşurarea Conferinţei la nivel înalt: scuze pentru afacerea U-2; pedepsirea severă a vinovaţilor; anunţul că aceste zboruri vor înceta. Generalul va fi consternat. Îi va spune oaspetelui său că, dacă din întâmplare, va repeta aceste condiţii a doua zi, în şedinţă plenară, Conferinţa va fi condamnată încă înainte de a începe.

Nu mai era nimic de făcut. Atunci când, la ora prânzului, Hruşciov ieşea din cabinetul şefului statului, acesta nu va mai pune nicio clipă sub semnul îndoielii că era vorba de o hotărâre adoptată la Kremlin şi absolut irevocabilă. El nu credea şi, de altfel, nici nu dorea că Statele Unite să facă cea mai mică concesie. Este ceea ce avea să-i spună câteva clipe mai târziu lui Eisenhower şi lui Macmillan. Rămân trăsniţi şi unul şi altul şi refuză să creadă în imposibilitatea unei concilieri.

Primul ministru britanic îl întâlneşte la rândul său pe Hruşciov. Scenariul dimineţii se repetă întocmai, cu singura diferenţă că englezul dă semne de tulburare şi roagă pe colegul său sovietic să se arate rezonabil. În ceea ce-i priveşte, se angajează să-i recomande lui Ike compromisul.

Luni dimineaţă, la micul dejun, preşedintele îi arată declaraţia pe care avea intenţia să o facă şi care comportă,

pentru prima dată, promisiunea unei renunţări la zborurile avioanelor U-2. Macmillan va răsufla uşurat, gândind că pe aceste baze se va putea deschide o negociere.

Dar când cei Patru se vor reuni la Élysée, Hruşciov va cere imediat cuvântul. Va da citire documentului despre care de Gaulle mai întâi, şi Macmillan mai apoi luaseră cunoştinţă în ajun. El va adăuga acestui text violent, dar corect, ceva injurios la adresa lui Eisen hower, cu propunerea de amânare a conferinţei cu sas sau opt luni. În trecere, invocându-l drept martor a veridicităţii spuselor sale pe mareşalul Malinovski, va sublinia forţa aviaţiei sovietice şi violenţa lovituri lor pe care, dacă va fi necesar, era în măsură săle de agresorilor.

Ce va spune Ike în faţa acestui atac în toată regulă a cărui virulenţă se explică, poate, prin faptul că şo vieticii – ştiind de la englezi că el anulase ordinel date avioanelor U-2 – sperau să poată exploata avantajul astfel obţinut? Dezolat, dar stăpân pe sine, va d citire, hârtiei” pe care o arătase dimineaţă lui Macmillan. Hruşciov nu va pune decât o întrebare: *pentru cât timp este valabilă suspendarea zborurilor*? *Atât timp cât voi fi preşedinte* 7, va răspunde Eisenhower, care din punct de vedere constituţional nu putea spune nimic altceva. Hruşciov va ricana.

Generalul de Gaulle va sugera să se facă din problema spaţiului aerian unul din subiectele conferinţei şi va încerca să-l facă pe Hruşciov să renunţe la publicarea textului său. În zadar. Macmillan îl va implora literalmente pe şeful guvernului sovietic. Acesta nici nu va voi să audă. Mai mult decât atât, el va cere, de asemenea, publicarea răspunsului preşedintelui Statelor Unite.

Cele două documente vor fi deci comunicate presei în cursul după-amiezii. Vor avea efectul unei bombe. În discursul său, în afara celor trei condiţii deja menţionate.

Hruşciov a declarat că, *întrucât Statele Unite n-au dorinţa de a ajunge la un acord... conferinţa ar fi o pierdere de timp şi o înşelare a opiniei publice din toate ţările*.

Consideră deci potrivit să amâne vizita lui Ike (9) *în U.R.S.S. 8. Acesta a răspuns că zborurile avioanelor U-2, suspendate ca urmare a recentului incident, nu vor mai îi reluate şi că, în consecinţă, argumentxd sovietic nu rezistă. Dar Hruşciov a respins printr-un gest al xnâinii toate argumentele rezonabile... În mod evident, era hotărât să torpileze Conferinţa de la Paris 8*.

Cu cel mai mare scepticism, generalul îl va lăsa pe primul ministru britanic să-i sfătuiască pe cei doi principali protagonişti să întreprindă un efort suprem de conciliere. Departe de a se alătura acestuia, De Gaulle va susţine cu fermitate hotărârea preşedintelui Statelor Unite, care vedea prăbuşindu-se ani întregi de eforturi pentru pace. Cu un alt om în fruntea Franţei – avea să ne spună câteva zile mai târziu unul dintre colaboratorii săi – Ike ar fi putut sfârşi prin a ceda presiunii britanice. El a rezistat, convins fiind că o Conferinţă care s-ar fi deschis cu o capitulare a Statelor Unite ar fi condus în mod obligatoriu la alte capitulări.

Marţi dimineaţa ruptura părea deci consumată (10). Hruşciov va declara că se va întoarce la Moscova via Berlin. A cerut să se anunţe o conferinţă de presă 11 orele 15, 30 la Palais de Chaillot (11). Dar în mod neaşteptat. Convocarea este anulată şi se află că a hotărât să se ducă la Sezanne pentru a se reculege pe locurile unde Maiinovski luptase în timpul primului război mondial în rândurile Corpului expediţionar ţarist.

De ce această escapadă? S-ar putea crede, în mod justificat, că, agitând ameninţarea plecării sale, el speră să lase partenerilor săi timp de reflecţie, pentru a le permite să revină asupra atitudinii lor. Nu hotărâseră oare să aibă

o nouă întâlnire marţi dimineaţa? Pacifismul lui Ike, inepuizabila bunăvoinţă a lui Macmillan, teama de reacţiile unei opinii publice dezamăgite nu-i voi împinge la o nouă încercare de reconciliere? O frază pronunţată în cadrul conferinţei de presă, ţinută de către el după ruptură, susţine această ipoteză: *Dacă preşedintele Franţei şi primul ministru al Marii Britanii s-ar fi situat pe poziţia unei aprecieri obiective a faptelor şi nu s-ar fi lăsat antrenaţi, prin legăturile lor de alianţă, dacă ar fi făcut dovada unei mai puternice voinţe, ar fi fost posibil ca liderii Statelor Unite să fie puşi în situaţia de a condamna actele lor de agresiune 8*. *Acelaşi lucru rezultă dintr-o confidenţă făcută de către Mikoian, o lună mai târziu, în cursul unei călătorii în Norvegia*: *Maci millan voia în mod sincer ca reuniunea la nivel înalt să reuşească, dar el n-a cutezat să reziste preşedintelui Eisenhower.*

Dar ceea ce ne face, în mod deosebit, să credem că Hruşciov nu încetase să creadă că va obţine scuze din partea lui Ike a fost reacţia sa în momentul în care un curier motociclist îi va aduce, în satul Feurs, un mese din partea lui de Gaulle, care îl invită la Élysée, la orele 15, *pentru a verifica dacă este posibil ca reuniunea la nivel înalt să înceapă examinarea*. *Problemelor asupra cărora am convenit că vor fi dezbătute* 10. Ziariştii care l-au însoţit în acest pelerinaj pe câmpurile de bătaie îi vor vedea faţa luminându-se. Va ordona şoferului său să se îndrepte cu toată viteza spre Paris.

Dar, dacă a crezut că Ike era pe punctul să se ducă la Canossa (12), s-a înşelat. Invitaţia generalului corespundea în realitate unui scenariu pe care îi convinsese pe omologii săi american şi britanic să-l adopte. Dacă liderul sovietic nu se prezentă la reuniune, avea să se constate absenţa sa. Dacă venea, avea să se refuze orice discuţie asupra condiţiilor pe care le pusese.

Sosind la ambasada sovietică, Hruşciov va cădea din cer. I se va pune sub ochi o precizare a Ambasadei Statelor Unite, potrivit căreia participarea să ia conferinţă ar însemna că a renunţat la condiţiile sale. Un telefon dat la Élysée îi va răpi şi ultimele iluzii. La orele 17, cei Trei Occidentali se vor despărţi, după ce vor da publicităţii un proces verbal constatând absenţa sa.

Miercuri, Hruşciov va face vizite protocolare de rămas bun lui de Gaulle şi lui Macmillan, pe urmă se va duce la Palais de Chaillot, pentru a da – într-o conferinţă de presă de neuitat – deplina măsură a talentelor sale. Atmosferă va evoca mai mult pe aceea a unui miting politic, mulţimea deja numeroasă a ziariştilor crescând cu câteva sute de invitaţi: militanţi comunişti, poliţişti, şi curioşi, de-a valma. Căldura de etuvă, care domnea în imensa sală, i-a făcut pe bărbaţii prezenţi să-şi scoată hainele şi să facă coadă la barul vecin pentru a-şi lua bere şi coca-cola. Când Hruşciov va sosi, admiratorii săi vor izbucni în aplauze furtunoase, ceea ce va avea drept efect declanşarea de proteste. Nu va întârzia să-i atace pe autorii acestora.

Dacă rămăşiţele invadatorilor fascişti, care au supravieţuit, încep să ne „huiduiască”, aşa cum au făcut-o tâlharii hitlerişti, dacă ei pregătesc un nou atac împotriva Uniunii Sovietice şi a celorlalte ţări socialiste, noi îi vom „huidui” într-un asemenea mod încât nu-şi vor mai aduna oasele 8. Noi aplauze, noi vociferări. Hruşciov va continua la infinit pe acelaşi ton, sfârşind prin a epuiza răbdarea auditorilor săi, oare se vor dispersa unul câte unul. Cei care vor rămâne până la capăt, îl vor vedea, înainte de a se aşeza, întorcându-se zeflemitor spre Malinovski, cu aerul că solicita complimente pentru maniera în care i-a atacat pe lacheii imperialismului. Acest actor perfect a jucat în mod magnific jocul furiei, căci nu avea altceva la

îndemână. Dar nu era decât o comedie. Nu era niciun motiv de nelinişte privind consecinţele imediate ale rupturii; când, din întâmplare, a doua zi, aveam să-l întâlnim pe stradă pe şeful serviciilor sale de presă, acesta va etala o totală seninătate. Singură grijă pe care va binevoi să ne-o împărtăşească a fost aceea de a şti ce discuri ar putea să ducă familiei din prea scurtă să excursie la Paris.

În cursul conferinţei sale de presă, Hruşciov a dezvăluit, de altfel, planurile sale: *Uniunea Sovietică se pronunţă ferm pentru coexistenţă paşnică, pentru convorbiri şi pentru acorduri bazate pe bunul simţ şi reciproc acceptabile*. *Tocmai în acest sens, vom acţiona*. *Am vrea să credem că în acelaşi sens vor acţiona şi conducătorii puterilor occidentale şi că, în şasc-opt luni, ne vom întâlni din nou cu partenerii noştri, într-o situaţie nouă şi mai favorabilă, pentru a examina şi rezolva probleme internaţionale care s-au maturizat8*.

Pentru ce acest răgaz? Pentru că, înainte de expirai rea acestuia, Statele Unite vor avea un nou preşedinta şi pentru că tânărul senator Kennedy (13), care câştie una după alta toate alegerile primare pentru desemnării candidatului democrat la Casa Albă, a declarat la 18 mai: Aş *fi exprimat cu siguranţă* (dacă eram preşedintă *regrete privind momentul* (în care a avut loc zborul lui U-2) *şi aş fi dat asigurări că acestea nu vor fi reluate 11*?

Aşa că, atunci când, la reîntoarcerea de la Paris Hruşciov se va opri în Berlinul Răsăritean, o va fade pentru a calma nerăbdarea lui Ulbricht (*14*). *Are sens – a spus el – să mai aşteptăm un pic şi să încercăm, printr-un efort comun al celor Patru Puteri, care au învins forţele hitleriste, să găsim o soluţie problemei semnării unui tratat de pace cu cele două state germane, care există în realitate*. *Deci, în ceea ce priveşte tratatul de pace german*

şi soluţionarea problemei Berlinului Răsăritean, va trebui, cu adevărat, să menţinem starea de lucruri actuală, până la întâlnirea şefilor de guvern... Va adăuga că nici U.R.S.S., nici R.D.G. nu au intenţia să admită eternizarea regimului de ocupaţie din Berlinul de Vest. *Va spune, de asemenea, cu un mai puţină fermitate, că ţările socialiste nu se vor angaja niciodată într-o politică aventuristă... şi că nu vor întreprinde nimic care să readucă lumea la nenorocita epocă a războiului rece 12*.

Primit cu uşurare în Vest, acest discurs nu era evident c) e natură să-i satisfacă pe cei care, la Beijing, urmăriseră cu nelinişte pregătirea întâlnirii la nivel înalt şi care organizaseră, la 20 mai, un miting de un milion şi jumătate de persoane împotriva „sabotării sale de către imperialişti”. Pentru „Cotidianul poporului” din aceeaşi zi, acest eşec nu fusese cu nimic surprinzător pentru *cei care privesc situaţia internaţională din punctul de vedere al analizei de clasă şi nu se lasă înşelaţi de unele fenomene superficiale*.

Or, ce dovedesc declaraţiile lui Hruşciov, dacă nu faptul că afacerea U-2 n-a fost suficientă pentru a lămuri definitiv în privinţa intenţiilor americanilor şi că, în loc să recunoască, în fine, că nu are nicio şansă de a-i aduce pe imperialişti pe calea raţiunii, el prefera să incrimineze o minoritate, adică un om căruia nu-i putea impune autoritatea sa? Pentru conducătorii chinezi, întreagă această agitaţie era fără valoare şi venise momentul să încerce să invite partidele frăţeşti să facă presiuni asupra lui Hruşciov pentru a-şi schimba atitudinea.

Lovitura de deschidere a ofensivei lor va fi dată la Beijing, la 8 iunie, cu ocazia reuniunii Consiliului Federaţiei Sindicale Mondiale. Liu Chang-sheng, vicepreşedinte al sindicatelor chineze, avea să declare: *Este în întregime fals să se creadă că războiul poate fi*

eliminat pentru vecie atâta timp cât există imperialismul. Răspândirea unor asemenea iluzii... va conduce la consecinţe neplăcute şi, în realitate, noi putem deja constata asemenea consecinţe la ora actuală 13.48 de ore mai târziu, ziarul" Sovetskâia Rossiia", căruia „Pravda" i se va face curând ecoul, va folosi pretextul împlinirii a 40 de ani de la publicarea celebrei lucrări a lui Lenin privind *boala copilăriei comunismului* pentru a reaminti că această expresie viza „comunismul de stânga", vinovat de a refuza orice compromis cu burghezia.

Curând se va afla, prin intermediul delegaţilor italieni la reuniunea de la Beijing, că o vie dezbatere – care s-a prelungit mai multe zile pe un ton aprins – se angajase pe marginea raportului secretarului general al F.S.M., Eouis Saillant (15), chinezii criticând, în special, insisten—ţele acestuia în privinţa dezarmării şi în legătură cu necesitatea de a pune la dispoziţie ca ajutor pentru ţările subdezvoltate sumele pe care dezarmarea le-ar fi disponibilizat.

După numai câteva zile, nimeni nu va mai putea ignora existenţa unui veritabil divorţ între cei Doi Mari ai lagărului socialist. La propunerea sovieticilor, s-a decis să se profite de cel de-al III-lea Congres al Partidului Muncitoresc Român (16), de la Bucureşti, pentru a prori ceda la un schimb de vederi asupra situaţiei internaţiolnale între reprezentanţii diverselor partide comuniste. În ziua deschiderii Congresului, 21 iunie, Hruşciov va da clară: *Tezele lui Lenin privind imperialismul sunt în continuare valabile... dar nu trebuie uitat că ele au fost formulate şi dezvoltate în urmă cu zeci de ani, atunci când lumea nu cunoscuse bine lucruri astăzi categorica*/Nu se pot deci ignora *schimbările survenite în raportul mondial de forţe şi să se repete ceea ce marele Lenin i-a spus în condiţii istorice în întregime diferite*... Dală *acţionăm ca nişte copii*

care, învăţând alfabetul, «¡cgíh/de *cuvinte literă cu literă, nu vom ajunge prea departe n*.

Aceste cuvinte aduc a revizionism. Nimeni până atunci, în lumea socialistă, nu riscase să afirme că Lenin; putea să fie depăşit orice ar fi. Ele îşi dobândesc întreagă! Lor greutate dacă vom observa că, numai cu două lunii mai devreme, „Drapelul roşu” din Beijing a sărbătorit cea de a 90-a aniversare a naşterii lui Lenin, publicând – sub titlul „Trăiască leninismul!” – o serie de trei i articole în care se putea citi: *Noi credem în justeţea ab-\solută a gândirii lui Lenin*; *războiul este o consecinţă inevitabilă a sistemelor de exploatare şi cauza războaielor moderne este sistemul imperialist*. *Atâta timp câtl sistemul imperialist şi clasele exploatatoare nu* vor fi *dispărut, vor izbucni mereu războaie sub o formă să-i* «*alta15*. *I*

Reprezentantul Chinei la Congresul român, Peng Chen (17), primarul Beijingului, viitoare victimă a revoluţiei culturale, îi va răspunde lui Hruşciov, la 22 iunie 1960, că *natura agresivă şi rapace a imperialismului nu se va schimba niciodată* şi că *imperialismul american este inamicul înverşunat al păcii mondiale* a\Sovieticii puseseră în ajun în circulaţie, în rândul delegaţiilor, o scrisoare de informare denunţând în mod virulent tezele chineze. Hruşciov va relua aceste teme în şedinţă cu uşile închise, denunţând *nebunia* şi *troţkismul* partidului lui Mao, acuzat între altele *că vrea să declanşeze un război* şi *să reia steagid burgheziei monopoliste* 17. Potrivit Beijingului, *cineva a făcut* un *semn cu bagheta şi Partid*ul *Comunist Chinez a şi fost împresurat din toate* ¡*cărţile şi supus unui violent atac surpriză* a!, delegaţia albaneză fiind singura care i-a luat în mod categoric apărarea.

Pe data de 26 iunie, chinezii vor remite celorlalte delegaţii o declaraţie afirmând că Hruşciov – de-a lungul întâlnirii – a violat complet principiul reglementării

problemelor convine pe calea consultării între partidele frăţeşti, adoptând o atitudine xitriarhală, arbitrară şi despotică şi că există între el şi ele divergente vizând o serie de principii fundamentale ale marxism-leninismului. Ei apreciau, în acelaşi timp, că aceste divergenţe nu au decât un caracter particular şi că este posibil să se discute cu calm şi în sjurit tovărăşesc pentru a le diminua 1T.

Ecourile acestei ieşiri zgomotoase se vor răspândi rapid, cu toate că în comunicatul difuzat la Bucureşti nu se va face nicio aluzie. S-a putut crede un moment, având în vedere brutalitatea crescândă a diplomaţiei (dacă-i putem spune aşa) sovietice, că Hruşciov a trebuit să facă unele concesii exigenţelor chineze.

Kremlinul îşi va multiplica imprecaţiile. Presa sovieticăcare, timp de opt luni, sărbătorise prietenia între U.R. S.S. şi Statele Unite – acufcă „militarii de la Pentagon" că pregătesc războiul bacteriologic şi că văr să rivalizeze cu sadicii hitlerişti. Cetăţenii americani «¡ilaţi în U.R.S.S. sunt supuşi la diverse vexaţiuni. Posturile de radio B.B.C... şi Vocea Americii, care puteau fi ascultate liber din toamnă anului 1959, vor fi din nou bruiate. Călătoriile dintr-o ţară în alta sunt decomandate. Avertismentele şi ameninţările se succed. Hruşciov foloseşte limbajul cel mai jignitor la adresa lui Eisenhower, spunând că *este periculos să laşi un asemenea om să conducă o naţiune, căci el ar putea să facă lucruri pe care ar fi dificil apoi să le desfaci*, adăugând că atunc când avea să plece de la Casa Albă s-ar putea, totuşi fără niciun pericol, să i se încredinţeze *conducerea une grădiniţe 19*.

De la 27 iunie 1960, reprezentanţii ţărilor din Est (18) vor părăsi Comitetul pentru dezarmare al celor zece, cărui creare fusese hotărâtă – pe o bază paritară – cu ocazia Conferinţei de la Geneva privind problem Berlinului şi care fusese sesizat, în toamna anului 1959 în climatul de

destindere creat de vizita lui Hruşcio în Statele Unite, de planurile sovietic şi britanic de de armare generală şi completă în trei etape. După Zor. În (19), şeful delegaţiei sovietice, continuarea lucrărilor sale *n-ar 1 i făcut decât să dezorienteze opinia publică mondială*».

La 1 iulie, un avion american este doborât (20) deasupra Mării Barentz. Într-o notă din 11 iulie, Moscova va vorbi de o violare grosolană a frontierelor sale. Washingtonul va susţine că atacul a avut loc deasupra apelor internaţionale. Kuzneţov (21) se va dezlănţui contra Statelor Unite în cadrul Consiliului de Securitate, fără niciun succes, de altfel, fiind sprijinit doar de Polonia, în timp ce doi membri neutri ai Consiliului, Ceylonul şi Tunisia, vor vota în favoarea Statelor Unite.

Crizele care se vor declanşa în Cuba şi în Congo – şi pe care le vom analiza în următorul capitol – vor oferi ocazia unei revărsări de violenţă verbală. La 19 iulie, *jylacmillan îi scrie lui Hruşciov pentru a-i exprima profunda sa preocupare faţă de ceea ce apărea ca o* nouă *tendinţă în conduita politicii externe sovietice şi pentru a-i mărturisi că, pur şi simplu, el nu înţelege nimic din ceea ce vrea această 21*.

Hruşciov va răspunde printr-o lungă pledoarie *pro domo*, însoţită de vii critici la adresa colonialismului britanic şi îl va asigura pe primul ministru că, dacă, după alegerile americane, vor fi ridicate, în continuare, obstacole în faţa unei reglementări a problemelor litigioase, U.R.S.S. va încheia un tratat de pace cu R.D.G.

Într-un mesaj, datând din 26 iulie 1960, îi va reproşa cu amărăciune lui de Gaulle că şi-a schimbat poziţia de la întâlnirile lor de la Rambouillet şi de a fi sprijinit, prin Jules Moch, în Comitetul de dezarmare, *linia reprezentantului american şi, mai exact*, a Pentagonului Dacă până atunci adoptase faţă de problema algeriană o

poziţie de prudentă rezervă, contrastând cu sprijinul necondiţionat dat de către Beijing guvernului provizoriu algerian, avea acum să-l primească la Moscova pe preşedintele acestuia, Ferhat Abbas (22), şi va declara, la 7 octombrie, că, în ceea ce îl priveşte, convorbirile pe care guvernul sovietic le avusese cu acesta constituie o „recunoaştere *de jacto* a G.P.R.A. (23)” 23. El va atenua totuşi greutatea declaraţiei sale, adăugând că generalul de Gaulle a făcut la fel, la urma urmelor, întrucât emisari oficiali ai F.L.N. (24) au fost primiţi în cursul lunii iunie la Melun.

Hruşciov va face aceste afirmaţii la New York. Nu mai revenise la New York la fel ca în anul precedent, ca invitat al lui Eisenhower, ci cu titlul de şef al delegaţiei sovietice la Naţiunile Unite, în tovărăşia principalilor săi devotaţi, de la Gomułka (25) la Kádár (26), a lui Fidel Castro (27) şi a numeroşi lideri ai nealiniaţilor, în frunte cu Tito (28), Nasser (29) şi Nehru (30).

Primirea autorităţilor americane va fi mai mult decât rece şi ele îi vor cere să nu iasă din insula Manhattan. Încă de la sosirea sa, în apropierea clădirii delegaţiei U.R.S.S., de pe Park Avenue, şi a sediului Naţiunilor Unite, vor avea loc unele după altele manifestaţii şi înl căierâri. I, a 23 septembrie.1960, Nikita Sergheevici va urca la tribună Adunării Generale pentru a interveni în dezbaterea generală tradiţională ele la deschiderea fiecărei sesiuni. Va fi un rechizitoriu în adevăratul înţeles al cuvântului împotriva Aliaţilor. Statele Unite *au încetat*. I; a *substituie brigandajul dreptului internaţional şi perfidia convorbirilor oneste între state suverane şi egale*.

Hammarskjoeld (31) va fi acuzat că s-a făcut instrumentul puterilor coloniale în Congo, de unde Hruşciov va trage concluzia că era necesar să se suprime postul de secretar general al O.N.U. şi să i se substituie un

organism executiv compus din trei persoane, reprezentând trei grupuri de state: occidental, socialist şi neutru – mi-l care s-ar numi *troika*. Cât priveşte sediul organizaţiei internaţionale, el trebuie să fie mutat în afara Statelor Unite. Vorbitorul va depune, de asemenea, un proiect de rezoluţie prevăzând acordarea imediată *a deplinei independenţe şi a deplinei libertăţi* tuturor teritoriilor care nu se administrau singure şi un proiect de tratat privind dezarmarea generală şi totală 2Î.

Hruşciov se va agita în zadar şi atunci când, de la lewcul său, îl va întrerupe pe Macmillan, care i-a succedat la tribună şi atunci când, schimbând registrul, îi va cerei lui Hammarkjoeld – după ce l-a injuriat – să facăj dovada unui… spirit cavaleresc” şi să demisioneze. Când secretarul general va interveni, la rândul său, ia 3 octombrie 1960, pentru a supune Adunării Generale cazul său, va fi salutat cu ovaţii extraordinare, cum nu mai fuseseră auzite niciodată în această incintă. Hruşciov, furios, va lovi pupitrul cu pumnii, în timp ce prietenii săi îi vor urma exemplul cu o jenă vizibilă.

Acest eşec nu va fi singurul. În afara blocului sovietic, nu se vor găsi decât trei delegaţii pentru a aproba, la 11 octombrie, o propunere a U.R.S.S. prin care se încerca să se impună dezbaterea problemei dezarmării de către Adunarea Generală însăşi, reunită pe cât. Posibil *la nivelul şefilor de guvern*: *Cunoaştem comisiile* – *spuse el* –, *noi ştim ce sunt… grajdurile care put… dacă vreţi să rivalizaţi cu noi în domeniul armamentelor, vă vom bate, economia noastră este înfloritoare, noi producem rachete precum carnaţii pe bandă rxdantă… cursa înarmărilor va avea im sfârşit şi, în acest război, noi vă vom zdrobi J.*

Gea de-a doua zi va fi la început mai bună pentru Hruşciov. Atunci, într-adevăr, când Biroul Adunării Generale a scos de pe ordinea de zi proiectul de rezoluţie

sovietic privind emanciparea imediată a tuturor teritoriilor încă dependente, numeroşi oratori se vor pronunţa în favoarea tezei Moscovei, la care, în cele din: urmă, Statele Unite s-au raliat. Dar purtătorul lor de cuvânt va preciza că, în opinia sa, dezbaterea va trebui să se refere la autodeterminarea tuturor popoarelor, inclusiv cele care trăiesc dincolo de cortina de fier. Acest limbaj, căruia i s-a făcut ecou delegatul Filipinelor, a avut. Drept efect vehementele proteste ale lui Hruşciov, pe care îl vom vedea – pentru a se face mai bine ascultat – descălţându-se şi lovind cadenţat pupitrul său cu un magnific pantof maro deschis. Sala de şedinţe a clădirii de pe East River nu văzuse niciodată ceva care să semene cu acest spectacol. Încercând să restabilească calmul, irlandezul Bolând (32), care prezida, va da o asemenea lovitură de ciocan – însemnul funcţiei sale – că îi va sparge. *Este începutul dezintegrării Naţiiniilor Unite*, va striga jubilând Numărul Unu sovietic înainte de a. plecă, câteva ore mai târziu, spre Moscova.

Îl aştepta o sarcină grea. Cu ocazia reuniunii de la Bucureşti, din iunie, se decisese, la cererea chinezilor, ca în noiembrie – cu ocazia festivităţilor prilejuite de aniversarea revoluţiei bolşevice să se ţină, în capitala sovietici, o conferinţă generală a tuturor partidelor comuniste de pe glob, în scopul de a defini o platformă ideologică comună – altfel spus de a arbitra diferendul dintre China şi U.R.S.S. Pentru Hruşciov, care spera să reia cu noul preşedinte al Statelor Unite – a cărui alegere trebuia să aibă loc la 8 noiembrie – nego lor ea avortată cu Ike, era indispensabil să obţină din partea acestei instanţe o aprobare substanţială a politicii sale. Evident, în acest scop, se luptase atât de mult la O.N.U., pozând în faţa întregii lumi în port-parol al subdezvoltaţilor. Dar singurul său succes la New York a fost în cele din urmă votarea

rezoluţiei privind lichidarea regimului colonial (33). Pentru critici atât de hoU câţi precum erau chinezii, meşteri în a răstălmăci cuvintele, aceasta nu era ceva care să le poată zdruncina convingerea lor că Hruşciov era pe punctul de a trăda revoluţia mondială.

*În realitate, acesta nu avea decât două argument «1 să le opună. El nu va înceta să exprime credinţa să îN victoria inevitabilă a U.R.S.S. În competiţia economic*e *cu lumea capitalistă. După calculele noastre – vă declar*»; *el, de exemplu, ziaristului cubanez Carlos Franqui, la 22 octombrie – noi vom depăşi Statele Unite în bătăii esenţială a producţiei pe cap de locuitor, în 1970. Udic în zece ani. După calcidele economiştilor, în 1980 n vom produce pe cap de locuitor* mult *mai mxdt dec Statele Unite ale Americii. În 1965 vom produce pe cap ele locuitor tot atât şi chiar mai multe bunuri de larg consum ca ţările europene.*

Desfăşurarea evenimentelor va arăta că în această direcţie el îşi făcea nu puţine iluzii, dar pentru moment această afirmaţie era luată în serios de către mulţi oameni care nu erau comunişti. Şi mai impresionantă era luarea puterii în Cuba şi în mai multe ţări africane de către oameni care păreau dispuşi să urmeze modelul sovietic. Hruşciov putea invoca aceste succese în sprijinul tezei sale potrivit căreia coexistenţa favorizează nu întărirea imperialismului, ci extinderea socialismului. Dar, câţiva ani mai târziu, după contrarevoluţia din Brazilia şi din Indonezia, intervenţia americană în Santo Domingo şi loviturile de stat în lanţ din Africa, şi această teză va trebui serios revizuită.

Nici la Beijing, nici la Moscova, cei doi nu se pregăteau pentru confruntarea din noiembrie prin gesturi de conciliere. Abia încheiată conferinţa de la Bucureşti, Cotidianul Poporului” şi „Pravda” au publicat în aceeaşi zi

– 29 iunie – comentarii în întregime divergente asupra comunicatului final. Conducătorii principalelor partide comuniste au făcut la rândul lor declaraţii sprijinind punctul de vedere sovietic.

Curând, transpiră tot felul de ştiri care ilustrează deteriorarea crescândă a raporturilor între cele două Meccă ale socialismului. Recurgând – fără mai mult succes de altfel – la metodele de coerciţie brutală folosite altă dată de către Stalin la adresa Iugoslaviei, Hruşciov va ordona rechemarea tehnicienilor sovietici (34) şi reducerea masivă a livrărilor către China. Aceste măsuri vor fi resimţite dur într-un moment în care aceasta era confruntată cu dificultăţi economice enorme, consecinţă atât a exceselor marelui salt înainte şi ale comunelor populare, cât şi a condiţiilor meteorologice deosebit de nefavorabile. În cursul adunărilor cu uşile închise, a fost difuzat pe scară largă un raport informându-i pe activiştii P.C.U.S. În legătură cu deteriorarea relaţiilor între partidul sovietic şi partidul chinez.

La 7 august, „Pravda" îi va ataca direct pe acei dogmatici care afirmă că imperialismul nu va renunţa niciodată la agresivitatea să sălbatică şi că în aceste condiţii nu depinde decât de imperialişti declanşarea războiului. Dacă ar fi astfel – continua autorul articolului – lupta noastră pentru pace şi-ar pierde întreaga raţiune de a fi. Renaşterea sectarismului de stânga va influenţa în plus într-un mod demoralizant constructorii noi: *societăţi. Într-adevăr, la ce ar mai servi să creezi, să construieşti, să priveşti în viitor, dacă ştii dinainte că toate roadele acestei munci vor fi nimicite de ciclonul războiului*?

La 2 septembrie, aceeaşi „Pravda" îşi atribuia meritul de a fi condamnat cărţi în care Kardelj, locotenentul lui Tito, critica, punând punctul pe i, orientarea politicii chineze, *care creează la frontiere teamă în loc de*

încredere şi care tinde *să subordoneze propriilor sale interese şi concepţii interesele şi concepţiile socialismului mondial* Sovieticii încercau să dovedească că, opur. Induse dogmatismului lui Mao, ei nu acceptă însă revizionismul, apreciat de declaraţia celor 12 partide comuniste din 1957 drept un pericol mai grav pentru mişcarea muncitorească mondială.

În timp ce delegaţiile chineză şi sovietică confereau, în septembrie, în cel mai mare secret, şi fără cel mai mia succes, polemica va continua în ziarele comuniste. Nu s-a ajuns încă la precizarea că *revizioniştii moderni* sau *iugoslavi* semnifică în realitate *sovietici* şi că *dogmaiicm* sau *deviaţioniştii de stânga* semnifică în realitate pe chW nezi. Dar nimeni nu se va mai înşela.

La 6 noiembrie 1960, delegaţia Partidului Comunist c'i» nez soseşte la Moscova. De cele două părţi, aniversarea revoluţiei din octombrie va fi ocazia de a proclama caracterijr indefectibil al prieteniei celor două ţări. Dar, atunci câni cvasitotalitatea celor 80 de partide comuniste reprezentate îşi delegaseră conducătorii, Mao (35) va fi absent, ca, de altfel, şi Zhou Enlai (36), considerat în general în acea perioadă că Numărul Doi al regimului. În fruntea delegaţiei se va afla Liu Shaoqui (37), care îi va succeda lui Mao, câteva luni mai târziu, la preşedinţia republicii, însoţit de cinci membri ai Biroului Politic, printre care Peng Chen, care fusese nevoit să facă faţă atacului Ici Hruşciov la Bucureşti. Conferinţa, a cărei desfăşurare ni va fi dezvăluită oficial decât o dată ce fiecare va reven acasă, a durat, după toate aparenţele, cel puţin 15 zile Nu se vor cunoaşte peripeţiile decât pe măsura amplifi cârâi polemicilor între Beijing şi partidele comuniste „revizioniste", în special partidul francez.

Dar, la 25 noiembrie, plecarea spre Tirana a lui Enver Hodja (38) şi a altor conducători albanezi, atunci câne

delegaţii tuturor celorlalte partide vor rămâne în capital; sovietică, va reţine atenţia, cu atât mai mult cu că sărbătoarea naţională albaneză din 20 noiembrie va oferi lui Zhou Enlai ocazia de a face un viu elogiu acestei ţări.

Furios să vadă la Bucureşti partidul albanez luând partea chinezilor, Hruşciov i-a propus totuşi în august convorbiri pentru a aplana divergenţele lor; dar Tirana refuzase, argumentând că ar fi vorba de *discuţii în spatele unui al treilea partid în legătură cu probleme care îl privesc.*

Enver Hodja va ataca el însuşi, în faţa conferinţei celor 81 de partide comuniste, denunţarea de către Hruşciov a cultului personalităţii, apropierea acestuia de Iugoslavia şi comportamentul său faţă de partidul albanez. De fapt, aceste două reproşuri explică totul. Alegând *cadrele de partid şi de stat* – dacă e să dăm crezare unei broşuri sovietice – *nu după valoare şi după experienţa uviană, ci numai după legăturile de rudenie, după origine sau după prietenia acestora cu cercurile conducătoare M*, el avea temeri suplimentare că nu cumva critică cultului lui Stalin să se restrângă asupra sa, mai ales că Tito nu ascunsese niciodată că drumul spre reconcilierea completă cu Kremlinul trecea prin lichidarea adversarilor săi albanezi.

Hruşciov era în întregime dispus să facă acest cadou mareşalului iugoslav şi, pentru a-i face pe conducătorii de la Tirana să se pocăiască, el folosise – aşteptând posibilitatea de a organiza un puci – mijloace de presiune economică similare celor care fuseseră folosite contra Iugoslaviei şi apoi împotriva Chinei. Dar ele nu vor avea alt efect decât acela de a-i arunca pe albanezi în braţele lui Mao, deosebit de fericit să întreţină acest ţânţar în coasta Ursului „revizionist". Cearta va ieşi la lumina zilei cu ocazia celui de al XXII-lea Congres al P.C.U.S. (.19), în

octombrie 1961, şi va conduce, în acelaşi an, la ruptura relaţiilor diplomatice între Moscova şi Tirana (40) şi la excluderea de fapt a Albaniei din Pactul de la Varşovia (41).

Aşa după cum avea să dezvăluie foarte curând Ulbricht, *problema cea mai arzătoare a epocii noastre, aceea a războiului şi a păcii* a dominat dezbaterile con ferinţei celor 81 de partide şi toţi vorbitorii vor lua cuvântul în legătură cu aceasta 31. Înainte de deschiderea sa, delegaţii fuseseră sesizaţi, prin grija partidului comunist sovietic, de o filipică de o violenţă fără precedent contra partidului chinez, care va face ca tulburarea participanţilor să ajungă la paroxism.

Aceştia trebuiau să se pronunţe asupra unui proiect de rezoluţie redactat de o comisie pregătitoare, compus din reprezentanţii a 26 de partide şi în care unele pasaj rămăseseră în alb, în lipsa acordului dintre sovietici chinezi.

Este posibil să se judece tonul dezbaterilor după acele al intervenţiilor care aveau să fie publicate ulterior. Astfel, italianul Luigi Longo (42) va declara *nedrept* chiar calomnios, absolut lipsit de orice fundamentare *depăşind limitele criticii acceptabile*, tezele chinezii potrivit cărora comitetul central sovietic se îndepărt de marxism-leninism şi *inadmisibilă... tentativa albancălor de a pune sub semnid întrebării condamnarea cititulyi personalităţii lui Stalin*. Lui Enver Hodja i se va reproşa un gest *cu atât mai condamnabil, cu cât a încercat să camufleze cuvinte şi fraze pe care nu poţi să le adresezi decidt unui duşman de clasă în spatele unor neruşinat asigurări de prietenie şi de fraternitate*. După ce l-a felicitat pe Hruşciov că a *zguduit în mod salutar ideologi şi activitatea comunistă* şi *a luat iniţiative de natură* se *ridiculizeze calomniile reacţionarilor privind pretinse agresivitate a politicii sovietice*, Longo le

va cere chinezilor să reflecteze la toate consecinţele atitudinii lor asupra mişcării muncitoreşti internaţionale”. 2. Dolores Ibarruri (43), La Passionaria, port-parol al Partidului Comunist Spaniol, va califica intervenţia lui Hodja drept o *provocare de neconceput în gura unui militant proletar.*

Maurice Thorez (”), la rândul său, după ce a rea minţit în trecere criticile formulate la adresa P.C.F. d către iugoslavi, în momentul creării Kominformului (45), în 1947, ca urmare a luării sale de poziţie în favoarcă *căii parlamentare, va declara*: *Noi nu înţelegem consideraţiile tovarăşilor chinezi privind tigrul de hârtie pe care trebuie să-l dominăm strategic şi să-l luăm în serios din punct de vedere tactic*. *Un raţionament atât de confuz nu poate lămuri popoarele asupra stadiului forţelor imperialiste şi asupra mijloacelor de a-l combate Xf*.

În aceste condiţii, acel pasaj din declaraţia comună, adoptată la 1 decembrie de către 81 de partide, potrivit căruia speculaţiile imperialiştilor, ale renegaţilor şi ale revizioniştilor privind posibilitatea unei sciziuni în sânul lagărului socialist sunt construite pe nisip şi sortite eşecului, nu era lipsit în mod evident de umor”.

De la un capăt la altul, în realitate, acest interminabil document, realizat pe baza unui proiect ieşit din pana lui Suslov (46), purta pecetea unor laborioase compromisuri. Potrivit însăşi mărturiei chinezilor, conferinţa a fost, de la început până la sfârşit, o *luptă între două linii din sânul mişcării comuniste internaţionale şi ea va merge până la marginea* rupturii17. În ceea ce îi priveşte, sovieticii ar fi vrut tare mult să obţină condamnarea tezelor lui Mao de către ansamblul mişcării. Dar cea mai mare parte a partidelor reprezentate se temeau de consecinţele unei asemenea hotărâri asupra prestigiului însuşi al ideii comuniste în lume şi delegaţii lor se vor strădui să-i

convingă şi pe unui şi pe alţii să facă concesiile care să permită menţinerea unei unităţi de faţadă.

Chinezii vor sfârşi prin a se resemna, lăsând să figureze în declaraţia comună o referire la cel de al XX-lea Congres al P.C.U.S., sursă, potrivit lor, a tuturor deviaţiunilor. În rest, ei vor trebui să se mulţumească cu completarea formulelor proiectului sovietic prin fraze, care atenuau sensul, atunci când nu-l contraziceau de-a dreptul. Astfel că adeziunea la principiul coexistenţei Paşnice va fi atenuată prin asigurarea că aceasta *implică întărirea luptei de clasă*. Declaraţia proclama atât faptul, *că natura agresivă a imperialismului nu s-a schimbat* (*teza Beijingului*), *cât şi faptul că războiul nu este o fătailitate* (*teza Moscovei*).

Dar se va remarca mai ales pasajul potrivit căruic totalul faliment al colonialismului era inevitabil: *Prăbuşirea sistemului sclavagist colonial sub loviturile mişcării de eliberare naţională este un fenomen care, prin importanţa sa istorică, afirma declaraţia, se situează imediat după formarea sistemului mondial şo cialist... Asia şi-a schimbat în întregime înfăţişarea, regimul colonial s-a prăbuşit în Africa. Un front d «luptă activă contra imperialismului s-a deschis în Amerib Latină. Se va observa aici acel spor de optimism pe cab îl dădea mişcării comuniste mondiale brutala prăbuţifib a imperiilor coloniale, în care, cândva, Lenin identificase însăşi sursa puterii imperialismului. Nu vedeau Dare militanţii reuniţi la Moscova împlinindu-se sub ochii lor profeţia sa din 1923, potrivit căreia rezultatul acnei – Wi al luptei poate fi prevăzut, întrucât majoritatea imemn* la *populaţiei Globului se pregăteşte şi se oţeleşte pentuu lupta împotriva capitalâsmidui însuşi... şi că rezultatul va depinde în cele din urmă de simplul fapt că Rusia, inc. Ia, China* etc. *Constituie majoritatea Planetei*?

Vladimir Ilici nu ajunsese la această concluzie decât după eşecul visului său de a vedea întreaga Europă cuprinsă de vâlvătăile revoluţiei. Deosebit de curios, epigonii săi din 1960 se reîntorceau ei înşişi spre ţările col loniale după eşecul speranţelor lor de a vedea prăbi: şint du-se, pur şi simplu, sistemul capitalist în ţările dezveli ţâţe. Este timpul să ne aplecăm mai îndeaproape asupra a ceea ce hrănea încrederea lor.

Bibliografie şi note

1. „Le Monde” din 26 aprilie 1960.

2. *Ibid*. Din 13 aprilie 1960.

3. *Ibid*. Din 26 aprilie 1960.

4. *Lbid*. Din 6 mai 1950; *Keesing's*, 17425 A.

5. *Keesing's*, 17425 A.

G. „Le Monde” din 15 – 16 mai 1960.

7. No. C personale.

8. N.S. HRUŞCIOV, *Déclarations et conférences de presse*. Supliment la „Études soviétiques”, nr. 146.

9. „Le Monde” din 2!) iunie i960.

10. *Ibid*. Din 18 mai i960

11. FLEMING, op. cit., vol. 2, p. 1015.

12. „Le Monde” din 22 – 23 mai 1960.

13. „Pek nu Review”, nr. 24, 1960.

14. The Sino-Soviet Dispute, op. cit., *p 132 – 139*.

15. *Ibid*., p. 82 – 112.

16. *Ibid*., p. 139.

17. „Pekin Information” din 16 septembrie 1963.

18. „Quotidien du Peuple” din 27 februarie 1963.19 DALLIN, op. cit., p. 514 – 515.

20. *Keesinq's*, 17601 A.

21. *Ibid*., 17549 A.

22. „Le Monde” din 28 iulie 1960.

23. *Kecsing's*, 17832 A.

24. „Bulletin du service soviétique d'information à

Paris", nr. 2111, 27 septembrie 1960.

25. „Le Monde" din 5 octombrie 1960.

26. *Ibid*. Din 13 octombrie 1960.

27. „Pravda" din 31 octombrie i960.

28. Eduard KARDELJ, le. *Ocialism et la guerre*, Paris, Juillard, ID62. P. 241.

2). „Zorii Populit" din 7 februarie 1963.

30. „Voix Communiste", nr. 23, iunie-iulie 1961.

3! „Neues Deutschland" din 18 decembrie 1960.

32. Intervini delta Delegazione del P.C.I. alia Conferenza deşii 81 partiţi communisti e operai, Rome, Sesione centrale di stampa o propagandă della direzione del P.C.I., 1962.

33. Contribution de la délégation française à la conférence des partis communistes et ouvriers, Paris, Editions du P.C.F., noiembrie i960.

34. „L'Humanité" din 6 decembrie 1960.

35. „Mai bine mai puţin, dar mai bun", „Pravda" din 4 martie 1923.

(1) 22 – 29 aprilie 1960 (*n*, *tr*. *J*.

(2) Christian Archibald Herter Jr. Vezi în prezentul volum, C» P. 14, p. 85, nota (27) (n.tr.).

(3) Era vorba de aparatul de tip „Loekhead U-2", pilotat de „antis Gafry Powers. Statele Unite au reacţionat confuz, anunţând mai întâi că era vorba de un avion de observare meteoro logică, iar, mai apoi, că era vorba de un avion civil neînarma Avioanele de tipul U-2, capabile de a se deplasa la mare distanţa şi la mare altitudine, aveau drept misiune strategică recunoaşter, aeriene care permiteau pe baza fotografiilor luate să se Ştabi leaşca dispunerea cu exactitate a instalaţiilor sovietice vitale Sovieticii au informat despre doborârea acestui avion, la 5 mă 1960 în *tr*.).

(4) Declaraţia Departamentului de Stat al S.U.A. din

7. Mă 1960 afirmă că oficialităţile S.U.A. nu au dat permisiunea pentru efectuarea unui zbor de tipul celui descris de premierul soviet «la 5 mai, precizând în acelaşi timp că, pentru securitatea Statelor Unite, culegerea de informaţii este vitală, mai ales pentru It». Piedicarea unui atac prin surprindere în *tr.*).

(5) Konstantin Andreevici Verşinin (1900 – 1973). Mareşal: pe* cipal de aviaţie sovietic. Comandant al forţelor aeriene (19411945). Comandant şef al forţelor aeriene (1946 – 1949; 1957 –, 19 ffl Adjunct al ministrului Apărării în *tr.*). I

(6) într-o declaraţie făcută la 9 mai 1960, secretarul Depăr J tamentului de Stat al S.U.A. va justifica zborul acestor avioane considerându-l singurul mijloc de protecţie împotriva unui atac prin surprindere în *tr.*).: I

(7) La 10 mai 1960, guvernul sovietic adresează o notă guvinului american în care exprimă „un protest energic în legătură cu activităţile agresive ale aviaţiei americane" şi avertizează j că „dacă asemenea provocări se vor repeta, vom fi nevoiţi să luăm contramăsuri" în *tr.*). *NE*

(8) Vezi în prezentul volum, p. 51, nota (84) în *tr.*). I

(9) Vizita preşedintelui Dwight Eisenhower în U.R.S.S. erst prevăzută să aibă loc în iunie 1960 în *tr.*).

(10) Preşedintele Statelor Unite a refuzat condiţiile formula» în declaraţia lui N.S. Hruşciov din cadrul întâlnirii preliminaiii a Conferinţei la nivel înalt, desfăşurată la 16 mai 1960. Astfei – J deschiderea Conferinţei la nivel înalt, programată pentru, da de 16 mai, nu a mai avut loc în *tr.*).

(11) Palais de Chaillot. Vezi vol. 3, p. 116, nota (25) în *tr*

(12) „A merge la Canossa". Vezi vol. 3, p. 298, nota (2 în *tr.*).

(13) John Fitzgerald Kennedy a fost senator între anii 10931960 în *tr.*).

(14) Vezi vol. 3, p. 114 – 115, nota (11) în *tr.*).

(15) Louis Saillant (1910 – 1974). Lider sindical francez. St creţar general (1945 – 1969) şi preşedinte de onoare (din 1969) I Federaţiei Sindicale Mondiale în *tr.*). I

(16) Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Rorţi în avut loc la Bucureşti în perioada.20 – 25 iunie.1960/n. te fi.

— L – ţi

(17) Peng Zhen (Peng Chen) (n. 1902). Om politic chinez, primar al Beijingului (1951 – 1966). A fost eliminat de la putere în timpul „revoluţiei culturale”. Reabilitat în 1979, a devenit în 983 preşedintele Comitetului Permanent al Adunării Naţionale populare pe întreaga China. În *tr.*).

(18) Este vorba de delegaţiile Bulgariei, Cehoslovaciei, Poloniei, României şi U.R.S.S. În *tr.*).

(19) Valerian Aleksandrovici Zorin. Vezi prezentul volum, p 48, nota (41) în *tr.*).

(20) Guvernul sovietic a anunţat că era vorba de un avion american de tipul „R.B. – 47” pilotat de către F.B. Olmstead şi R. Mckine în *tr.*).

(21) – Vasili Vasilievici Kuzneţov. Vezi prezentul volum, p. 48, nota (42) în *tr.*).

(22) Ferhat Abbas (1890 – 1985). Om politic algerian. Prim-ministru al Guvernului provizoriu al Republicii Algeria şi apoi al Algeriei (19 septembrie 1958 – 22 decembrie 1959; 19 ianuarie 1960 – 27 august 1961). Preşedinte al Camerei (1962 – 1963). În detenţie (1964 – 1965) în *tr.*).

(23) Guvernul Provizoriu al Republicii Algeriene în *tr.*).

(24) Frontul de Eliberare Naţională (algerian) în *tr.*).

(25) Vezi vol. 2,.P. 132, nota 2 în *tr.*).

(26) Vezi vol. 3, p. 329, notele (14) şi (15); p. 330, nota (22); p. 332, nota (37) în *tr.*).

(27) Vezi prezentul volum, p. 85, nota (24) în *tr.*).

(28) Vezi vol. 3, p. 230, nota (66) în *tr.*).

(29) Vezi vol. 3, p. 227, nota (30); p. 229, nota (58) (n.tr.).

(30) Vezi vol. 3, p. 40, nota (16); p. 230, nota (71) în *tr.*).

(31) Vezi vol. 3, p. 114, note (7) în *tr.*).

(32) Frederick Henry Bolând (1904 – 1985). Diplomat şi om de afaceri irlandez. Ambasador în Marea Britanie (1950 – 1956). Reprezentant la Naţiunile Unite (1956 – 1964). Preşedinte al celei de-a XV-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U. În *tr.*).

(33) La 14 decembrie 1960, Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat „Declaraţia privind acordarea independenţei ţărilor şi popoarelor coloniale". Declaraţia proclama solemn necesitatea de a se pune capăt necondiţionat şi cât mai rapid colonialismului sub toate formele şi în toate manifestările sale, afirmând în acelaşi timp că toate popoarele au dreptul la liberă determinare şi că, în virtutea acestui drept, ele îşi aleg în mod liber statutul politic şi calea dezvoltării economice, sociale şi culturale (n.tr.).

(34) La 18 august 1950, N.S. Hruşciov procedează la rechemarea tuturor tehnicienilor şi specialiştilor prezenţi în China (n.tr.).

(35) Vezi prezentul volum, p. 84, nota (22) în *tr.*).

(36) Vezi vol. 3, p. 40, nota (20) (n.tr.).

(37) Vezi vol. 3, p. 392, nota (34) (n.tr.).

(38) Vezi voi...2, p. 48, nota 1 (n.tr.).

(39) Co iureşul al XXII-lea al P.C.U.S. a avut loc într? 17 şi 31 octombrie 1961 (n.tr.).

(40) Ruperea relaţiilor diplomatice între U.R.S.S. şi

Albanial a intervenit la 10 decembrie 1961; interesele sovietice pe lansă Tirana au fost reprezentate în continuare de R.S. Cehoslovacă (n.tr.).

(41) La 13 septembrie 1968, Adunarea Populară a Republicii Populare Albania a hotărât retragerea ţării din Tratatul de la Varşovia (n.tr.).

(42) Luigi Longo. Vezi vol. 2, p. 109, nota 2 (n.tr.).

(43) Dolores lbarruri (zisă La Passionaria) (1895 – 1989). Militantă comunistă spaniolă. De două ori întemniţată în timpul Republicii Spaniole. Deputată în Cortesuri. Animator al lupte împotriva fascismului. Remarcabil orator. A galvan zat prin di namismul său rezistenţa republicană. S-a refugiat la Mosenl după căderea Republicii. În 1977, a primit permisiunea să h reîntoarcă în Spania (n.tr.).

(”) Maurice Thorez. Vezi vol. 3, p. 67, nota (27) (n.tr.).
1

(45) Kominform (Informationnoe Biuro Kommunistice. Skih 9 Rabocih Pârtii) – Biroul Informativ al Partidelor Comuniste fi Muncitoreşti (1917 – 1956). Organism de inspiraţie sovietică, creaţ în 1947, la Consfătuirea unor partide comuniste şi muncitoreşjp care a avut loc în Pelenia. A căutat să înlocuiască structuri» Internaţionalei a III-a Comuniste, urmărind aceleaşi scopuri, IA anume plasarea partidelor comuniste şi muncitoreşti sub comanqa unui centru unic. Din acesta au făcut parte partide comuniste şi muncitoreşti din Bulgaria, Cehoslovacia, Franţa, Italia, Iugoslavia (până în 1948), Polonia, România, Ungaria, U.R.S.S. În anii 1947 – 1956, a ed. Tat revista „Pentru pace trainică, Pentru democraţie populară”. În aprilie 1956, comitetele centrale ale partidelor comuniste şi muncitoreşti au hotărât încetarea activităţii acestuia şi a organului său de presă. Într-un anume fel, Kominformul a fost un eşec pentru iniţiatorii

săi, numărul restrâns de partide membre fiind o expresie a capacităţii de cuprindere şi a sferei de influenţare limitate. Încetarea activităţii a dat expresie hotărârii partidelor membre de a nu mai accepta un centru unic, de a duce o politică „naţională” fiind, în acelaşi timp, oricât ar părea de paradoxal, o mişcare împlinită de Kremlin, în condiţiile destalinizării, pentru a-şi acredita o nouă faţă şi pentru a-şi edifica o platformă de abordare mai eficientă a relaţiilor cu statele occidentale (n.tr.).

(46) Mihail Andreevici Susilov (1902 – 1982). Vezi vol. 3, p. 329, nota (13). Cf. şi Roy Medvedev, *Oamenii lui Stalin*, Editura Meridiane, Bucureşti. 1933, p. 71 – 92 (n.tr.).

RĂZBOIUL RECE SUB SEMNUL TROPICELOR

Pe scurt, ei bine, n-aş dori lă fiu dispreţuit.

ANDRÉ MALRAUX (1) (*Speranţa*)

F-Anul 1960, cel al întâlnirii la vârf eşuate şi al începutalui disputei sino-sovietice va fi consemnat de istorie ca anul decolonizării Africii (2). La 8 februarie, un discurs al lui Macmillan, ţinut în faţa Parlamentului Republicii Sud-Africane, la capătul unui amplu turneu în ţările anglofone ale continentului negru, confirmă hotărârea Marii Britanii de a se debarasa de această povară a omului alb, pe care a purtat-o cu mândrie veacuri de-a rândul. *Vântul schimbărilor suflă deasupra continentului... Că ne place sau nu... trebuie acceptat ca un faptă.*

În luna iulie, De Gaulle vorbeşte la posturile de televiziune despre *mişcarea de eliberare care cuprinde popoarele din lumea întreagă* şi care a determinat Franţa să le recunoască celor care depindeau de ea *dreptul de* «j *dispune de propria lor* soartă2. Înainte de 28 noiembrie! Toate posesiunile franceze din Airica şi din Madagascar îşi

vor proclama independenţa cu singură şi temporară! Excepţie a Algeriei şi a Coastei somaleze. Evenimentele au evoluat rapid după reîntoarcerea la putere a celui care în 1945 a trimis trupele în Indochina şi a zdrobit, chiar în ziua victoriei din Europa, rebeliunea kabilă (3). Cu toate că decolonizarea Africii începuse odată cu proclamarea în 1956 a independenţei Sudanului (4), ¡j Marocului (5) şi a Tunisiei (6) şi în 1957 a Ghanei (7), fosta Coastă de Aur britanică, acesta mai credea în 1958 că le va mai putea propune africanilor ce trăiau la umbra tricolorului francez o comunitate de *tip federal cu domenii separate şi un domeniu comun*: i. Când va declara la Brazzaville că *oricare dintre aceste popoare îşi va dori independenţa, o va putea obţine imediat votând NU* la referendumul constituţional din 28 septembrie. De Gaulle lăsa să se întrevadă că nu considera niciuna de i ţările interesate atât de lipsite de minte încât să optele pentru ceea ce el prefera să numească *secesiune*.

Totuşi Guineea şi-a urmat conducătorul, Sékou Touré (8), când acesta, după o discuţie furtunoasă cu preşedintele Republicii, a chemat poporul să se pronunţe! Pentru independenţă imediată (9). De Gaulle a primit acest lucru foarte rău. Nu numai că va refuza să recunoască noul stat înainte ca acesta să dovedească că estel în stare să se autoguverneze, dar se va strădui să lichi-l deze, în termen de trei luni, orice prezenţă franceză în această ţară, creând astfel un total vid administrativ să economic, în care U.R.S.S. nu putea să nu se simtă tentată să se instaleze.

Până la acea dată, totuşi, rolul Uniunii Sovietice ai fost mai mult decât modest. În ciuda poziţiei tradiţionalei a marxiştilor în favoarea emancipării popoarelor coloniale şi a sprijinului activ dat de Komintern (10) şi de către Partidul Comunist Francez, în 1924, revoltei conduse de

Abd-el-Krim (11), în Riful marocan, cele câteva partide comuniste din acest vast continent nu aveau, în ajunul celui de-al doilea război mondial, mai mult de 5.000 de aderenţi. Iar aceştia erau mai curând europeni, arabi, asiatici decât negri. Numai datorită războiului partidele comuniste din Algeria, Tunisia şi Maroc se vor desprinde de Partidul Comunist Francez, iar primele misiuni diplomatice ruse vor sosi la Alger (12), acreditate pe lângă de Gaulle, ca şi în Etiopia (13) şi în Egipt (14), singurele state independente alături de Liberia (15), existente atunci în Africa.

După victoria Aliaţilor, Molotov (16) s-a străduit în zadar să treacă sub tutela O.N.U. toate teritoriile „dependente". N-a reuşit să obţină pentru ţara să nici măcar tutela Tripolitaniei, răpită Italiei. Până în 1957, cam la atât se limita practic acţiunea Rusiei în Africa, într-un moment în care Statele Unite – care o descoperiseră graţie războiului – îşi înmulţeau acolo investiţiile şi misiunile de tot felul, pentru a nu mai vorbi de bazele pe care aviaţia lor strategică le obţinea în Maroc şi în Libia.

O mulţime de factori, în afară de depărtare, explică discreţia sovieticilor faţă de o parte a lumii, pe care astăzi încă, dacă este să judecăm după eşecurile pe care le-au suferit acolo, au încă dificultăţi să o înţeleagă, începând cu 1933, necesitatea de a face front comun împotriva Germaniei naziste împreună cu Parisul şi Londra îi determinase să pună o surdină propagandei lor anticolonialiste. Când, după 1945, coaliţia antihitleristă se va destrăma, ei vor încerca să facă apel la popoarele de dincolo de ocean: într-o mare parte a Asiei se vor alcătui gherile dominate de elemente comuniste. Dar autoritarismul şi neîncrederea patologică ale lui Stalin nu puteau să se împace cu naţionaliştii care nu urmau întru totul cuvântul său de ordine. Abia după moartea sa (17),

U.R.S.S. va consimţi să-şi modifice atitudinea.

Oricum, în afara coastelor Mediteranei, şi a extre –, mului Sud, în Africa condiţiile locale erau puţin favorabile propagării ideilor comuniste: o slabă concentrare urbană, un nivel scăzut de pregătire şcolară, o structură socială caracterizată prin împărţirea în caste, în grupuri de vârstă, în triburi, persistenţa credinţelor, islamice sau fetişiste, în întregime străine însăşi noţiunii de progres economic şi social, în fine, ataşamentul negrilor la o civilizaţie care învaţă, după frumoasa formulă a lui Senghor (18), *minunata cedare în faţa Naturii* şi se şi tuează, prin însuşi acest fapt, la antipodul marxism-leninismului, a cărui ambiţie era tocmai să o supună.

În această zdruncinare din temelii a Continentului – care nu opusese colonizării sale, cu câteva excepţii glorioase, decât o rezistenţă destul de slabă şi pe care marile puteri şi-l împărţiseră la Berlin (19) în 1885, precum o prăjitură, exploatat de atunci, în cel mai bun caz în spiritul unui paternalism destinat să dureze – cele două războaie mondiale jucaseră un rol esenţial. Sute d mii de soldaţi, veniţi în Europa să-şi verse sângele întreruciadă dusă pentru democraţie şi pentru libertate, nu, puteau să nu se întrebe, odată reîntorşi acasă, de ce această democraţie şi această libertate nu se extindeau şi la teritoriile lor de origine. În plus, la vremea aceea nu cereau decât egalitatea de drepturi prin asimilare. *Fiii noştri sunt gata să servească Franţa*, scria în 1912, după instituirea serviciului militar pentru musulmani, gazeta naţionalistă algeriană „Djidjelli”, *dar ei nu o vor servi decât cu o singură condiţie*: *în schimbul anilor petrecuţi în umbra drapelului, să li se dea dreptul de a fi* francezi5. Tocmai datorită faptului că nici algerienilor, nici celorlalţi africani, în afară de senegalezi, acest drept nu le va fi în cele din urmă niciodată acordat, în ciuda miilor de

promisiuni, aceştia vor sfârşi, atât unii cât şi ceilalţi, prin a cere şi a obţine independenţa. Aceasta, într-adevăr, mult timp de neconceput, devenise d; r. aproape în aproape un obiectiv cu fiecare zi mai seducător. Pactul Societăţii Naţiunilor recunoscuse „provizoriu'*, încă din 1919, *existenţa ca naţiuni independente a unor comunităţi care aparţinuseră altă dată Imperiului Otoman*, însărcinând puterile care le preluaseră „sub mandat 4 *să călăuzească adviinistrarea acestora pană în momentul în care ele vor fi capabile să se conducă* singureu. Astfel angajată, mişcarea va continua, după *cel* de-al doilea război mondial, cu vechile posesiuni itaţi, era.

Încă din 1949, s-a decis ca Libia să obţină independenţa în doi ani (20). Or, era vorba de o ţară subdezvoltată din toate punctele de vedere. Cum să presupui că Tunisia şi Marocul, atât de aproape, menţinute – în dispreţul tratatelor privind protectoratul – sub un regim de administrare directă, care nu va ezita să le detroneze suveranii, nu vor revendica şi ele aceleaşi privilegii? Odată cele două popoare vecine emancipate, ar fi acceptat zece milioane de algerieni să se vadă la nesfârşit trataţi drept cetăţeni de categoria a I – a în sânul unei comunităţi care le contesta drepturile esenţiale recunoscute minorităţii europene? Oare posesiunile din Africa ar fi rămas cuminţi sub dominaţie franceză, o dată ce Maghrebul s-ar fi desprins?

Numeroşi alţi factori acţionau în plus în direcţia emancipării: pierderea de prestigiu suferită de către Franţa ca urmare a ocupării metropolei; anticolonialismurt hotărât al lui Roosevelt şi al majorităţii compatrioţilor săi, care învăţaseră pe băncile şcolii că naţiunea americană se născuse din revoltă contra dominaţiei străine şi care nu pierdeau nicio ocazie să încurajeze naţionalismul populaţiilor din teritoriile eliberate; războiul din Indochina,

care le va permite algerienilor şi africanilor luptând sub drapelul francez să descopere că un popor hotărât să-şi cucerească libertatea putea înfrânge e putere de o mie de ori mai bine înarmată; incapacitatea unei mari părţi a populaţiei franceze de a înţelege la timp că doar spiritul de egalitate totală şi respectul demnităţii fiecăruia puteau salva, transformând structurile, ceea ce fusese imperiul de altă dată; dezvoltareai progresivă, începând cu anul 1949, a mişcării afro-asiâtice, conducând în 1955 la proclamarea, de către Conferinţa de la Bandung (21), a dreptului popoarelor la autodeterminare şi a datoriei pentru ţările deja eliberate de a le ajuta pe celelalte să obţină independenţa; afirmarea unei intelectualităţi autohtone, atrasă de marxism, şi pe care studiile sale o aduceau în situaţia de a constata profitul pe care îl obţineau puterile albe din exploatarea economică a coloniilor lor şi puţinul pe care îl primea indigenul; în fine, decizia adoptată de guvernuj laburist britanic, de a favoriza trecerea treptată a coloniilor la autonomie în cadrul Commonwealthului (22) antrenând, din 1951, instalarea, în fruntea guvernul Coastei de Aur, a liderului naţionalist Kwame Nkrumah (23), scos din închisoare cu această ocazie. Şapte an mai târziu, Coasta de Aur, devenită Ghana (24), îşi obţinea independenţa completă şi Ducesa de Kent avea să danseze cu Nkrumah la marele bal dat cu această ocazie Era de negândit ca mişcarea astfel începută să nu's propage şi ca ţările francofone să nu plece urechea 1 discursurile înflăcărate rostite de Nkrumah pe tema Statelor Unite ale Africii.

În aprilie 1958, Accra, capitala Ghanei, va fi scena primei conferinţe a statelor africane independente (25), urmată în decembrie de prima conferinţă a popoarelor africane (26), care va lansa cuvântul de ordine al emancipării generale. Încă din aprilie 1957, Richard Nixon

(27), vicepreşedinte al Statelor Unite, va raporta, ca urmare a unui turneu întreprins pe continentul negrir, convingerea că acesta este *acea parte a lumii care actualmente se transformă cel mai rapid*. *Evoluţia acesteia, în timp ce locuitorii se eliberează de statutul colonial şi iau asupră-şi responsabilităţile independenţei, ar putea să constituie*, avea să scrie el, *factorul decisiv în conflictul între forţele libertăţii şi ale comunismului internaţional 7*.

Prima concluzie pe care conducătorii americani o vor trage din această constatare va fi aceea că mai mult ca oricând, trebuie că Statele Unite – care asiguraseră coloniilor din Africa posibilitatea de a beneficia de Planul Marshall, iar ţărilor independente de ajutorul zis „Punctul Patru" – să-şi exercite influenţa lor, aşa cum o ceruse Camera Reprezentanţilor, la 23 iunie 1955, pentru a susţine *celelalte popoare în eforturile lor de a dobândi autonomia sau independenţa, astfel ca să poată obţine un statut de egalitate în rândul celorlalte naţiuni libere ale lumii* în noiembrie 1957, Washingtonul va da o ilustrard precisă acestei stări de spirit, hotărând să vândă Tu «nisiei – unde rebeliunea algeriană dispunea de o bazi importantă – armele uşoare pe care în zadar aceasta încercase să le cumpere la Paris. Opinia publică în ani ceză va încerca o stare de emoţie, dar va fi rândul americanilor să protesteze atunci când, câteva luni mai târziu, forţele franceze din Algeria vor invoca un drept de urmărire pe care nicio convenţie internaţională nu l-a recunoscut vreodată pentru a bombarda satul tunisian Sakhiet Sidi Youssef, unde era plasată o baterie a Frontului de Eliberare Naţională. Babbitt (28) nu avea de unde să ştie că peste câţiva ani aviaţia ţării sale va comite în fiecare zi, în Vietnam, fără să-i treacă prin cap să se indigneze, zeci, dacă nu sute, de atacuri precum cel de la Sakhiet.

Tunisul mai întâi, apoi Parisul vor sesiza Consiliul de Securitate; Washingtonul le va convinge să accepte bunele oficii cărora li se va asocia Londra. Bourguiba (29) va fixa drept condiţie pentru orice reglementare evacuarea trupelor franceze din Tunisia: guvernul Gaillard (30), sub puternica presiune a lui Eisenhower, va admite în principiu acest lucru, cu condiţia să-şi păstreze baza de la Bizerta. Un curajos discurs al primului ministru privind pericolele şovinismului nu va salva cabinetul său care – acuzat de către gaullistul Soustelle (31), că a acceptat legea Washingtonului – va fi răsturnat la 15 aprilie 1958 cu o largă majoritate de voturi. Opozanţii erau convinşi că în cazul în care Statele Unite ar fi reuşit să facă să precumpănească punctul lor de vedere, ele n-ar fi întârziat să apară în calitate de intermediar în problema algeriană. Nu spusese oare Dulles, într-o conferinţă de presă, la 11 februarie, că, deşi *este vorba de* o *problemă internă franceză, el nu se va opri la consideraţii juridice, dacă examinarea acestei probleme în sânul organizaţiei atlantice sau al oricărei alte organizaţii avea să aducă o ameliorare a* situaţiei9? Nimic surprinzător în aceste condiţii că puciul din 13 mai 1958 (32) de la Alger a început cu fondurile serviciilor de informaţii americane.

În faţa acestei presiuni aproape deschise a Statelor Unite, comparabilă cu aceea pe care o exercitaseră asupra Ţărilor de Jos şi asupra Mării Britanii pentru a le face să renunţe la posesiunile lor din Extremul Orient şi din Cruntul Mijlociu, acţiunea Uniunii Sovietice părea surprinzător de discretă. Temându-se vizibil că nu cumva înlăturarea Franţei din Maghreb să aibă drept efect implantarea Statelor Unite în această regiune strategică esenţială, Uniunea Sovietică se ferea să recunoască guvernul provizoriu algerian. În comunicatul care a urmat vizitei (33) făcute de Guy Mollet (34) în mai 1956 la

Moscova, Hruşciov s-a limitat să exprime speranţa că, *luptând în spiritul liberal care-l animă, guvernul francez va şti să dea acestei probleme atât de importante soluţionarea potrivită în spiritul epocii noastre şi în interesul iMpoarelor*, 0. Serghei Vinogradov (35), pe atunci ambasador al U.R.S.S. la Paris, avea să ne-o spună cu propriile cuvinte în avionul cu care ne reîntoreeam: *Aţi văzut ce-am făcut noi în Armenia*. *De ce nu încercaţi acelaşi lucru în Algeria*? În ceea ce-i priveşte, Partidul Comunist Francez – care fusese totuşi singurul, a doua 2 i după insurecţie, care îndrăznise să ceară, la 9 decem 1 Ţie 1934, o *republică algeriană, având propriul său guvern şi propriul său* parlament11 – nu ezitase, la 12 martie 1956, să voteze pentru acordarea de puteri speciale guvernului Guy Mollet, care nu se angajase la nimic altceva decât să recunoască *personalitatea algeriană 12.1*

În toamna anului 1959, Hruşciov îl mai felicita pe de Gaulle pentru a fi recunoscut dreptul poporului algerian la autodeterminare. Desigur, după eşecul întâlnirii la nivel înalt Est-Vest din 1960, Gromîko va denunţa *războiul pe care Franţa, sprijinită de aliaţii ei din N.A.T.O., îi duce de mai mult de şase ani contra poporului Alger ian, ca o manifestare dintre cele mai ruşinoase ale politicii colonialismzdui în epoca noastră* şi va faci o paralelă între atrocităţile naziştilor şi cele ale trupelor franceze în Algeria U.R.S.S. Însă va aştepta acoP durile de la Evian (36) din 1962, pentru a recunoaş» guvernul algerian, cu toate că avea să fie un pic surprinsă de reacţia Palatului Élysée, atunci când acest «considerând că se aduceau pe această cale prejudicii re» rendumului prevăzut de aceste acorduri, va cere rechemarea ambasadorilor. fi Oricum, graţie în mare măsură lui de Gaulle – care a ştiut să menţină cu ea, după tragedia războiului şi-a plecării *pied-noirs-ilor, o* strânsă cooperare – Algeria nu avea să fie în

niciun moment un câmp de bătălie al războiului rece. S-ar putea afirma acelaşi lucru despre o altă ţară din Africa, a cărei emancipare fusese conse einţa unei îndelungate lupte armate: Kenya, unde blândeţea climei facilitase, după cel de-al doilea război mon diai, aşezarea unei importante populaţii engleze. În za dar s-ar căuta în revolta triburilor mau-mau, declanşat în 1952, o urmă serioasă a unei influenţe comuniste deşi conducătorul acesteia, Jemo Kenyatta (37) – ivuses parte de o şedere la Moscova. Atunci când. În fine, în 1963 a obţinut independenţa ţării sale (38), el avea să sarate cel mai moderat dintre oameni, neezitând să faci apel la trupele engleze pentru a pune capăt revolte: puşcaşilor kenyeni.

În cele din urmă, singura adevărată încercare de forţă care avea să-i opună pe sovietici şi americani pe continentul negru avea să aibă drept scenă Congo, care, prin actul de la Berlin, din 1885, devenise – sub coroana regelui Belgiei – un stat aşa-zis independent, dar supus unei exploatări atât de brutale, încât opinia publică belgiană fusese impresionată şi obţinuse, în 1905, trimiterea la faţa locului a unei comisii de anchetă. Rezultatul fusese transformarea pseudostatului într-o colonie, pur şi simplu, iar cuprul şi uraniul acesteia aveau să contribuie, în mare măsură, la evitarea de către metropolă, în perioada de după înfrângerea Reichului, a anilor negri pe care aveau să-i cunoască atunci Franţa, Italia, Germania sau Anglia.

Solid ţinută în mână de „forţa publică”, care consumă 17 la sută din resursele bugetare, ea era exploatată cu un simţ deosebit al afacerilor, congolezii fiind, în ansamblu, bine trataţi, dar ţinuţi sistematic în afara posturilor de răspundere şi, practic, privaţi de orice posibilitate de acces în instituţiile de învăţământ superior. Abia în ultimii ani ai prezenţei belgiene va fi creată pentru africani

universitatea de la Lovanium; în momentul proclamării independenţei, ea nu eliberase decât o duzină de diplome.

Dacă există în Belgia, ca pretutindeni altundeva, un curent convins de necesitatea unor transformări profunde, nimeni nu se gândea – atunci când, în 1955, regele Baudouin (39) va face o călătorie triumfală în Congo, în cursul căreia vă anunţa o primă serie de reforme – că acesta se va emancipa rapid. Publicarea în acelaşi an, de către profesorul Van Bilsen, a unui plan prevăzând un termen de 30 de ani, avea să provoace o veritabilă furtună. Totul face, de altfel, să se creadă că independenţa n-ar fi fost proclamată încă din 1960 dacă exemplul posesiunilor franceze vecine nu i-ar fi stimulat pe naţionalişti.

În această perspectivă, refuzul Guineei, în 1958, de a rămâne în cadrul „comunităţii franceze", a jucat cu siguranţă un rol decisiv. Imediat recunoscută de 60 de capitale, noua republică va fi admisă la O.N.U. În decembrie 1958. Franţasingura care a votat dimpotrivă – va trebui să se resemneze, să recunoască, la rândul său, independenţa, în ianuarie 1959, şi să semneze cu aceasta contracte de cooperare economică, monetară şi culturală. Dar încă din această perioadă, Sékou Touré încheiase acorduri economice cu Cehoslovacia şi Germania răsăriteană şi a publicat cu Nkrumah o declaraţie comună potrivit căreia Guineea şi Ghana, luând exemplul celor 13, colonii americane revoltate în 1776, hotărau să constitui *nucleul Statelor Unite ale Vestului african*, deschis adeziunii altor state 14. În mai 1959, o „uniune a statelor în dependente ale Africii" a fost creată cu ocazia un vizite a lui Nkrumah la Conakry, la care se va alătur ulterior Mâli (fostul Sudan francez).

Acest „nucleu" – a cărui simplă existenţă dovede! Africanilor, contrar celor susţinute de către colonialist! Că erau capabili să se guverneze ei înşişi – avea, în moi firesc,

să exercite o considerabilă atracţie asupra ţării care aleseseră comunitatea. În fruntea acesteia, al cărei domeniu de competenţă cuprindea *politica externă, apărarea, monedă, politica economică şi financiară comună, ca şi politica materiilor prime strategice* 15, preşedintele Republicii conservă, într-adevăr, puteri esenţiale care dădeau egalităţii de drepturi recunoscută membrilor săi un caracter dintre cele mai teoretice.

Acest sistem paternalist nu putea, în mod evident, să dureze mult timp. Comunitatea va înceta să existe înainte chiar de a fi funcţionat în mod real şi constituţia va fi modificată în 1960 pentru a permite membrilor săi să acceadă la suveranitate internaţională.

Cum Africa britanică se angajă la rândul său, fără prea multe ciocniri, pe calea dobândirii în etape a independenţei nu se vedea prin ce miracol 14 milioane de congolezi ar fi fost satisfăcuţi să rămână *ad vitam acter n-am* (40) supuşii maiestăţii sale regele Belgiei.

Nimic totuşi din comportamentul coloniştilor nu anunţa că aceştia ar avea cea mai mică intenţie de a manifesta în raporturile lor cotidiene cu africanii *cea mai mare înţelegere reciprocă* la care îi chemase Baudouin în cursul călătoriei sale din 1955 1G. Ei sabotau deschis modestele reforme introduse de autorităţi pentru a ajunge la obiectivul oficial al unei asocieri a celor două populaţii.

În decembrie 1957, primele alegeri municipale, care s-au desfăşurat în trei oraşe principale, ar fi trebuit să dea alarma. Ales primar al unui cartier din Leopoldville, Ijoseph Kasavubu (41), viitorul preşedinte al republicii, va cere „votul universal, alegeri generale şi autonomie internă” 17. La sfârşitul anului 1958, în timp ce luau naştere partide politice, care nu dădeau expresie adesea! Iin păcate, decât unor rivalităţi tribale, delegaţii congolezi participau la congresul popoarelor africane de la Accra.

Întrucât poliţia le-a interzis, la 4 ianuarie 1959, să ţină un miting pentru a informa populaţia în legătură cu rezultatele călătoriei lor, la Leopoldville va izbucni o răzmeriţă, 1 care se va solda cu 100 de morţi. Kasavubu a fost arestat şi partidul său a fost dizolvat, dar, la 13 ianuarie, regele va defini un program de dobândire progresivă a independenţei.

O conferinţă (42) a Mesei rotunde se va deschide la Bruxelles în 1960. Belgienilor dispuşi să scurteze etapele, congolezii le răspund cerând independenţa imediată. A spune *nu* ar fi însemnat fără îndoială să se provoace o explozie de furie în colonie şi să se expună la un val de tulburări fără de sfârşit. Or, populaţia nu era în niciun fel dispusă să susţină un război ca cel din Algeria La 19 mai, parlamentul va adopta deci o lege recunoscând independenţa Congoului la data de 30 iunie 1960, alegeri generale trebuind să aibă loc până la această dată pentru a da noului stat autorităţile sale.

Dar Congo este un teritoriu imens, populat de triburi şi mase foarte diferite, adesea ostile, care nu-şi datora unitatea să decât prezenţei colonizatorului. Se va dori să se creadă că pentru a o păstra va fi suficient să se împartă responsabilităţile de preşedinte al republicii şi de prim-ministru între federalistul Kasavubu, şeful partidului Abako, reprezentând etnia Bakongo, predominantă în capitală şi în regiunea înconjurătoare, şi unionistul Lumumba (43), a cărui Mişcare Naţională Congoleză – M.N.C.

— Era singura care caută să se extindă la nivelul întregii ţări. Cât priveşte menţinerea ordinii, aceasta va continua să fie asigurată că şi în trecut prin forţa publică: 25.000 de autohtoni, aleşi pe sprânceană, dintre care niciunul nu depăşea gradul de adjutant, sub comanda unor ofiţeri albi. Comandantul ei, generalul Janssens, se va

considera, la 5 iulie, *absom sigur de oamenii săi, cărora,* cu o totală orbire, le va declara: *Independenţa este bună pentru civili. Pentru militari nu există decât disciplina. Înainte de 30 iunie aveaţi ofiţeri albi. După 30 iunie aveţi în continuare ofiţeri albi... Nimic nu s-a schimbat... 18*

În mod evident, nu aşa înţeleseseră africanii o emancipare despre care Lumumba nu ezitase să spună, la 30 iunie 1960, în prezenţa lui Baudouin, venit să asiste la ieşti-l vitäţile prilejuite de independenţă, că ea a fost *cucerită printr-o luptă de fiecare zi... o luptă plină de lacrimi, de foc şi sânge... pentru a pune capăt sclaviei umilitoare care ne fusese impusă prin forţă 19.*

Pentru prima oară, pe acest pământ, un negru 1 îndrăznit să spună unui alb – şi ce alb – ce avea pe suflet. Între această declaraţie şi admonestarea făcuţi de către comandantul forţei publice contrastul era preş manifest. La câteva ore după publicarea ordinului sa de zi, un grup de soldaţi se va aduna în tabăra Leopfefil al II-lea, în vecinătatea capitalei, va cere îndepărtare! Lui Janssens şi africanizarea armatei şi va pune mâna p armurăria taberei. La Thysville, la 200 km de Leopoldville, cei din garnizoană îi vor închide pe ofiţerii lor Lumumba se va duce în tabăra Leopold pentru a 1 cere soldaţilor să asculte de şefii lor, albi sau negri; I fost ameninţat că va fi stâlcit în bătaie şi a trebuit să fugă în grabă. A doua zi, el va anunţa destituirea lui janssens şi avansarea tuturor membrilor forţei publice, preşedintele Kasavubu va fi numit comandant-şef; sergentul major Lundula, unchiul primului ministru, va fi promovat, dintr-o singură mişcare, la gradul de geneiallocotenent, având drept şef de stat major pe sergentul jylobutu (”), viitor dictator al Congoului.

Dar era prea târziu pentru a redresa situaţia. Rebelii, care trăgeau în aer pe străzi, vor ocupa Palatul Naţiunii, de unde vor izgoni personalul alb. Panica îi va cuprinde pe

europeni, printre care se vor răspândi zvonurile cele mai fantastice, inclusiv acela al sosirii unor avioane, ruseşti” venite să-i ajute pe „comunişti”. Vor fugi cu miile, cu Janssens în frunte, abandonându-şi toate bunurile. Revolta se va extinde rapid, guvernul central nedispunând evident, nici de experienţă, nici de mijloace necesare pentru a face faţă situaţiei.

Opinia publică belgiană se va înfierbânta la relatarea – în mod fatal amplificată de către refugiaţi – a violurilor şi atrocităţilor, din nefericire indiscutabile, dar care erau, totuşi, departe de a fi atins amploarea de care s-ar fi putut teme. La data de 8 iulie, guvernul de la Bruxelles va expedia la faţa locului paraşutişti pentru a asigura securitatea resortisanţilor, ceea ce congolezii vor interpreta drept o tentativă de a repune sub semnul întrebării independenţa lor. Pentru a complica şi mai mult lucrurile, preşedintele guvernului regional de la Elisabethville, Moisés Chombe (45), ale cărau excelente relaţii cu Union Minière i-a atras porecla de „sertarul casei de bani”, va proclama, la 11 iulie, independenţa regiunii Katanga. Lumumba şi Kasavubu vor dori să se ducă la faţa locului pentru a-l convinge să renunţe la proiectul său, care ar fi privat Congo de principala sa sursă de bogăţie şi l-ar fi sortit, după toate probabilităţile, unei împărţiri rapide. Dar turnul de control al aeroportului din Elisabetville, în mâinile belgienilor, va refuza aterizarea avionului lor, belgian, de asemenea, bineînţeles.

Pentru Lumumba era dovada trădării de către Bruxelles. În furia sa, va da ordin pilotului să ia direcţii Moscova. A trebuit ca acesta să depună toate eforturile! Din lume să-l facă să înţeleagă că aparatul era mult prea mic pentru a realiza un asemenea zbor. Generalului belgian, care îl va primi pe aeroportul din Leopoldville şi-i va oferi o escortă, îi va răspunde: *Vă aflaţi aici ilegal şi n-*

avem nevoie de protecţia dumneavoastră 2S.

S-a precipitat spre parlament, unde îi va trata pe belgieni drept *şerpi* şi va anunţa că, prin actele lor, au rupt tratatul de prietenie şi de asistenţă pe care îl în\-cheiaseră cu Congo.

În timp ce ordinea se va restabili rapid în Katanga, unde guvernul belgian, fără a proceda la o recunoaştere după toate regulile, va trimite un reprezentant perintinent, în restul Congoului, se va instala confuzia, existând temerea că de acum înainte se poate întâmpla orice grozăvie.

Un om care avea să-şi piardă viaţa aici, prevăzuie aceste evoluţii. Era Dag Hammarskjoeld (4G). Primindu-ne la New York, în aprilie 1960, ne împărtăşise toate temerile sale în legătură cu emanciparea dintr-odată a unei ţări care era, din toate punctele de vedere, atât de rău pregătită. L-a însărcinat pe primul său adjunct, americanul de culoare Ralph Bunche (47), laureat al Premiului Nobel pentru pace, să-l reprezinte la festivităţile legate de proclamarea independenţei şi să urmărească îndeaproape derularea evenimentelor.

La 11 iulie, Lumumba va adresa lui Bunche, rămas la faţa locului, o cerere vizând trimiterea de urgenţă, ddţ către O. NU., a unor specialişti militari, care să ajute la reorganizarea forţelor congoleze; a doua zi, în timp cel primul ministru se afla în afara capitalei, guvernul săus va cere ambasadorului american 3.000 de soldaţi, *pentru* a *ajuta la instaurarea ordinii în Congo inferior21*. Statele Unite vor considera contraindicată o intervenţie unilaterală şi vor aduce acest lucru la cunoştinţa lui Dag Hammarskjoeld.

Pe data de 13 iulie 1960, Kasavubu şi Lumumba dezmint că au solicitat ajutor american... ceea ce vor, spun ei, este ajutorul ţărilor mici membre ale O.N.U. pentru a-i

alunga pe belgieni. Dar guvernul de la Bruxelles, departe de a-şi rechema trupele, va expedia la faţa locului trei companii suplimentare, asociindu-se, în acelaşi timp. Cererii de asistenţă militară adresată Naţiunilor Unite de către autorităţile de la Leopoldville.

Consiliul de Securitate s-a reunit în aceeaşi seară, nu înainte ca Gromîko să fi sesizat guvernele occidentale prin note de protest contra *agresiunii* din Congo, cerând încetarea sa imediatău, dar neconţinând nicio ameninţare, fie chiar şi vagă. Tunisianul Mongi Slim (48), acţionând de acord cu Hammarskjoeld, va depune un proiect de rezoluţie, cerând Belgiei să-şi recheme trupele şi să-l autorizeze pe secretarul general să furnizeze guvernului congolez întreaga asistenţă militară necesară. El va fi adoptat în unanimitate (49), cu trei abţineri: Marea Britanie, China naţionalistă şi Franţa; generalul de Gaulle va spune, puţin mai târziu, că cea mai bună metodă de acţiune ar fi fost pentru Statele Unite, Marea Britan/je şi Franţa *de a-şi concerta atitudinea*, de a-i încuraja pe belgieni şi congolezi *să stabilească raporturile lor în condiţii practice rezonabile şi\să garanteze emanciparea noului stat '23*.

A doua zi, la 14 iulie 1960, Chombe anunţă că nu va lăsa trupele O.N.U. să pătrundă în Katanga, trupe care începuseră să sosească în Congo, în timp ce Lumumba va rupe relaţiile diplomatice cu Belgia şi îi va serie lui Hruşciov că va fi poate *obligat să ceară intervenţia Uniunii Sovietice în caz că tabăra occidentală nu-şi în ce, tează agresiunea 22*.

Pe data de 15 iulie, el va da belgienilor 12 ore pentru a părăsi ţara. Iar Hruşciov va răspunde mesajului său: Ceea ce U.R.S.S. cere este simplu: jos labele de pe Congo. ... Guvernul sovietic va da Republicii Congo întregul ajutor care va fi necesar pentru triumful cauzei voastre juste

ceea ce va determina Departamentul de Stat să deplângă declaraţiile excesive, amăgitoare şi iresponsabile ale lui Hruşciov.

La 19 iulie 1960, totuşi, Bunche va obţine din partea belgienilor evacuarea oraşului Leopoldville înainte de 23 iulie. Faptul nu era suficient pentru Lumumba, care va declara, la 23 iulie, că a hotărât să facă apel la trupele ruseşti sau la ale oricărei ţări afro-asiatâce, dar că, înainte de a acţiona, va aştepta rezultatul reuniunii Consiliului de Securitate. Îşi va anunţa, cu aceeaşi ocazie intenţia sa de a se duce el însuşi la New York.

Consiliul de Securitate vă fi scena unui viole schimb de replici între rusul Kuzneţov (50) – care „declara că, *în cazul în care agresiunea va continua*, at *O.N.U., cât şi celelalte ţări paşnice, care simpatizează (cauza congoleză, vor trebui să-şi pună problema necesitaţii de a adopta măsuri mai eficace* – şi Cabot Lodge (51), care va acuza U.R.S.S. că *încearcă să introduc războiul rece în inima Africii 21*. Se va aproba totuşi în unanimitate o rezoluţie acordând încrederea lui Dag Hammarskjoeld şi cerând belgienilor să accelereze retragerea forţelor lor.

Lumumba se considera satisfăcut. Înainte de a plecat spre New York declară că *motivul pentru care a făcut apel la ruşi nu mai există* 23 şi va semna cu un ciudat om de afaceri american, Detwiler, un acord care trebuia să facă să se reverse asupra Congoului un adevărat izvor de bogăţie. Din nefericire, Detwiler nu era decât un mitoman sau un aventurier şi nu se va face niciodată nici măcar cel mai mic pas pentru punerea în aplicare a acordului. Acest scurt episod ar fi fost suficient să neliniştească cercurile financiare belgiene şi să-l determine pe instabilul Lumumba să aibă în vedere o colaborare cu Occidentul. Va fi primit, de altfel, la Washington, cu toate onorurile cuvenite rangului său, rămânând peste noapte la Blair

House, în reşedinţa rezervată şefilor de stat străini.

Opinia publică belgiană va fi scandalizată, cu atât mai mult cu cât Lumumba va negă cu seninătate că în Congo ar fi avut loc vreodată cea mai mică violenţă faţă de albi. „La Libre Belgique” va exprima, cu siguranţă, un sentiment larg împărtăşit atunci când, la 27 iulie 1960, va opune imaginea acestui *sălbatic*, *escroc* tăvălindu-se *în aşternuturile regelui Belgiei, ale lui* de *Gaulle şi ale lui Hruşciov*, imaginii *milioanelor de negri americani, care sunt aruncaţi în partea din spate a autobuzelor, dincolo de bariera de culoare, sub pretextul că put*.

Există motive să-ţi închipui că lui Lumumba – care a vizitat în continuare Ottawa, Tunis, Rabat – avea să i se urce la cap. Or, tocmai atunci, la 5 august, aflǎ că Hammarskjoeld, care se găsea la Leopoldville, a anulat ordinul dat, la 2 august, trupelor O.N.U. de a intra în Katanga pe data de 6 august. El va motiva această hotărâre prin faptul că guvernul Chombe a exprimat intenţia sa de a se opune prin forţă punerii în aplicare a hotărârilor Consiliului de Securitate şi că acesta n-a dat mandat căştilor albastre să folosească violenţa.

În cursul unei noi şedinţe a Consiliului de Securitate, în noaptea de 8 spre 9 august 1960, Kuzneţov îl va critica violent pe secretarul general şi va depune un proiect de rezoluţie cerându-i *să nu ezite în faţa folosirii oricărui mijloc pentru a obţine retragerea trupelor belgiene24*. Dar el va renunţa să ceară un scrutin, după adoptarea unui text care va declara, în acelaşi timp, că forţa internaţională trebuie să intre în Katanga şi că ea nu trebuie să se amestece în niciun conflict intern, constituţional sau de altă natură.

Lumumba a preferat să vadă în votul Consiliului de Securitate o *mare victorie a poporului* congolez25. Va trebui însă repede s-o lase mai moale. Hammarskjoeld –

care se va duce, la 12 august, la Elisabethvtlle – va declara că el nu are intenţia să utilizeze forţele O.N.U. Pentru a-l obliga pe Chombe să accepte autoritatea puterii centrale. În ceea ce îl priveşte, conducătorul triburilor Baluba din sudul regiunii Kasai, Albert Kalonji (52), se va proclama bine-mulţumesc „împărat şi rege” al unui „stat minier” acoperind cam o treime din această bogată provincie. În fine, Abako, partidul preşedintelui Republicii, va cere cu insistenţă transformarea Congoului într-o confederaţie.

Lumumba – care simţea că situaţia îi şoapa din mână – va anunţa că *justiţia poporului se va abate curând asupra celor care confundă manevrele subversive cu libertatea* Afirmând că şi-a pierdut încrederea în secretarul general, la 15 august 1960 el va cere trimiterea în Congo a unui grup de observatori afro-asiaf (tici, pentură asigura aplicarea hotărârilor Consiliului de Securitate îl în aceeaşi zi, îi va scrie în secret lui Hruşciov, pentru a-i cere să-i indice ajutorul imediat pe care ar putea l i-l acorde direct… pentru a permite guvernului Republicii Congo să-şi asigure integritatea teritoriului grav ameninţată 26.

La 20 august, în timp ce se vor produce diverse în – dente între căştile albastre şi soldaţii congolezi, Kremlinul va publica o declaraţie sprijinind toate poziţiile lui Lumumba şi afirmând că *dacă agresorii nu se retrag* din *Congo şi nu renunţă la planurile lor de dezmembrare, statele paşnice se vor vedea constrânse să ia alte măsuri* 25. La 21 august, Consiliul de Securitate se va reuni fără să poată cădea de acord asupra textului unei rezoluţii. La 26 august, trupele lumumbiste pun mâna pe Bakwanga, capitala statului minier din Kasai şi pătrunje în nordul Katangăi. La 2 septembrie, primul dintre cek 15 avioane furnizate de către U.R.S.S. va ateriza la Leopoldville, unde sosesc puhoi tehnicieni sovietici.

Dar acest sprijin, sosit prea târziu pentru a-l în salva,

avea să contribuie la pierderea lui Lumumba. H această ţară, în care aproape toţi conducătorii sunt botezaţi, ideea de a face apel la Moscova era sortită să provoace reacţii cu atât mai vii, cu cât coincidea cu atacuri primului ministru împotriva Bisericii şi cu ştirea că îi mumbiştii au comis un adevărat masacru împotrit membrilor triburilor Baluba în Kasai. La care se va adăuga faptul că tulburările au provocat, în întreaga ţară, cu excepţia Katangăi, o criză economică, pe care ajutoarele O.N.U. nu vor fi suficiente pentru a o depăşi. Ca să nu mai vorbim de şomerii de la Leopoldville şi de salariaţii care având şansa să lucreze nu ajungeau să-şi primească drepturile băneşti.

O serie de manifestaţii au arătat nepopularitatea lui Lumumha în capitală. Kasavubu, care se bucura de încrederea populaţiei Bakongo, va simţi că a venit clipa să acţioneze. La 5 septembrie, după ce l-a prevenit pe Van Bilsen, consilierul belgian pe care l-a păstrat permanent pe lângă el, că *va îndepărta canalia*, se va duce în sediul radiodifuziunii şi va hotărî întreruperea emisiunilor pentru a anunţa că a revocat guvernul, *prezenţa lui Lumumba fiind un pericol pentru unitatea naţională*, că numeşte în locul acestuia pe preşedintele Senatului, Joseph Ileo (53), şi că cere O.N.U. să asigure ordinea şi securitatea ţării Dar Lumumba se va precipita la rândul său spre Radiodifuziune, unde un contingent de căşti albastre, alertat de Kasavubu, va încerca în zadar să-i interzică accesul. Va declara că preşedintele Republicii s-a asociat complotului imperialiştilor, că a pierdut orice drept să conducă statul şi că nu mai există decât un guvern popular.

Timp de opt zile, cei doi oameni se vor desfide astfel în fruntea puterilor, la fel de inexistente, atât una, cât şi cealaltă. Pe data de 14, şeful statului major al armatei, Joseph Mobutu, care, fără îndoială, a învăţat pe băncile şcolii *Neghiobul* şi *împricinaţii* (54), îşi va asuma

reconcilierea, destituindu-i pe preşedintele Republicii şi pe cei doi prim-miniştri rivali. *Realizez o revoluţie pxşnică*, va declara el, *pentru a lăsa tuturor timpul de reflecţie şi de calmare*. El le va da termen oamenilor politici până la 31 decembrie pentru a se pune de acord şi va anunţa că, din acel moment, va face apel la tehnicienii congolezi şi la specialiştii străini pentru a salva ţara de haos 28.

Nimeni nu se aştepta la această lovitură de teatru. Mobutu, fost sergent al forţei publice, apoi ziarist de ocazie, reprezenta la Bruxelles, înainte de independenţă, Mişcarea Naţională Congoleză a lui Lumumba. Dădea impresia unui om moale şi toată lumea ştia că servise un timp ca informator al siguranţei belgiene. Dacă ar fi să dăm crezare lui Andrew Tully, C.I.A. (serviciul de informaţii american) este aceea care l-ar fi scos din mânecă la momentul potrivit, 29. După alte mărturii având în vedere că Rabatul era în plin flirt în acea perioadă cu Moscova, principalul inspirator al operaţiei ar fi fost generalul Kettani, comandantul contingentului marocan din trupele O.N.U., fost ofiţer superior în armata franceză J În orice caz, el este cel care selecţionase pe cei 2000 de paraşutişti (din care Mobutu şi-a făcut garda sa pretoriană şi principalul instrument congolez al puterii sale.

După o perioadă de descurajare, Lumumba va mai încerca să răstoarne situaţia în favoarea sa. Ghana vai continua, de altfel, să nu recunoască altă autoritate decât a sa. Dar comandantul trupelor O.N.U. va hotărî revenirea acasă a căştilor albastre ghaneze şi Lumumba –via pierde astfel un sprijin preţios. Până şi diplomaţii i experţii sovietici şi cehoslovaci se vor lăsa expulzaţi fără a reacţiona, după ce Mobutu avea să denunţe ingerinţa lor în treburile congoleze. În toamna anului 1960, totuşi, Hruşciov putea’s” creadă că partida nu era complet pierdută pentru el Unul dintre locotenenţii lui Lumumba,

Gizenga (55), va reuşi să pună mâna pe putere la Stanleyville, capital provinciei răsăritene, unde va constitui, la 23 noiembrie un guvern care se va pretinde singurul abilitat să reprezinte Congo şi care va primi sprijinul (56) statelor „progresiste” ale Africii şi al ţărilor din Est. La 2 ianuariej 1961, un alt conducător de stânga, Kashamura, vă pun mâna pe putere la Kivu. Ţara era astfel destrămată, făr’ ca să se poată discerne cu claritate cine are o şansă de o scoate din anarhie, cu riscul ca sovieticii şi american să intervină din ce în ce mai mult în sprijinul unor protejaţi lipsiţi de experienţă şi de cadre, de-a dreptul incapabili să facă faţă nenumăratelor probleme care se puneau nefericitei lor ţări.

La mii de kilometri depărtare de acest loc, un nou teatru avea să se deschidă războiului rece. Fidel Castro, stăpânul Cubei de la 1 ianuarie 1959, se alinia tezelor Moscovei, care îi promitea sprijinul său, iar Statele Unite pregăteau, aproape deschis, răsturnarea regimului său.

Nu era chiar primul semnal de alarmă în această parte a lumii, unde, înaintea primului război mondial, ideile marxiste cunoscuseră – sub influenţa refugiaţilor politici europeni – un oarecare succes. În 1922, existau deja partide comuniste în Mexic (57), Brazilia (58), Argentina (59), Uruguay (60) şi Chile (61). Un altul avea să fie creat în Cuba (62) în 1925 şi altele (63) după marea criză din 1929 în diferite ţări ale Americii Centrale şi de Sud. Acestea denunţau în marile societăţi americane principalii campioni ai unei ordini sociale revoltătoare şi ai unui sistem politic care se rezuma prea adesea la o luptă feroce a micilor clanuri pentru o dictatură esenţialmente concepută ca un mijloc de a-şi umple buzunarele. Nu contau, într-adevăr, micii tirani a căror putere se sprijinea în principal pe binecuvântarea Statelor Unite – cum a fost cazul unei ţări ca Nicaragua (64) până în 1934 –, pe

prezenţa trupelor de infanterie marină ale acestora.

În mai multe locuri, gherilele încercaseră, înaintea primului război mondial, să răstoarne puterea existentă. Dar singură acţiune violentă care se revendică din comunism a fost puciul, rapid zdrobit, declanşat la întoarcerea sa de la Moscova, în 1935, de către un ofiţer brazilian, Luis Carlos Prestes (65). Consecinţa acestei acţiuni imprudente va fi interzicerea partidului şi condamnarea şefului său la... 46 de ani de închisoare.

Tactica frontului unic, hotărâtă de Internaţională chiar în acest an 1935, avea să dea cele mai bune rezultate. Candidatul Frontului popular (66) va câştiga în 1938 alegerile prezidenţiale în Chile, unde trei comunişti vor participa la guvern în 1946. În acelaşi fel, sergentul Batista (67), care avea să devină unul dintre cei mai sângeroşi dictatori din Caraibe, va da el însuşi două portofolii, în timpul primului său mandat prezidenţial, în 1940, unui număr de doi comunişti, printre care Carlos Rafael Rodriguez, viitorul responsabil pentru reforma agrară, sub Fidel Castro.

Dar Batista (68), învins în alegerile din 1944, se va înclina în faţa verdictului popular. În ceea ce-i priveşte pe comuniştii chilieni, în ciuda succesului lor electoral, ei vor trebui să părăsească în curând guvernul. Partidul lor va fi scos în afara legii în 1948. În Argentina, masei muncitoare se raliaseră în cea mai mare parte fascismului de stânga al lui Juan Peron (69). În momentul morţii lui Stalin, doar 5 din cele 20 de partide comuniste din America Latină aveau o existenţă legală şi U.R.S.S. nu avea relaţii diplomatice decât cu Argentina, Uruguay şi Mexic.

Nimic n-a putut dovedi că Arbenz (70), colonelul careţ va fi ales la 37 de ani, în 1951, preşedinte al Guatemalei, era el însuşi comunist, aşa cum avea să susţină Washingtonul. În orice caz, în anturajul lui se aflau

comunişti. Şi mai ales el va comite crima de a fi vrut să exproprieze, pentru a realiza reforma agrară, 100.000 ha de pământ neexploatat, aparţinând companiei americane United Fruit, principalul trust bananier al Planetei. Aceasta va declanşa imediat o campanie contra guvernului, pe care, încă din octombrie 1953, John Cabot Moore, asistent al secretarului de stat pentru afacerile inter-americane, îl va acuza că *face în mod deschis un joc* comunist31. Atacurile companiei United Fruit provocaseră, într-adevăr, manifestaţii populare, în cursul cărora extrema stângă a salutat manifestările ostile intervenţiei americane în Coreea şi „războiului murdar" din Indochina.

Între timp, la Ciudad de Guatemala, avea să fie numit un nou ambasador, în persoana lui John E. Peurifoy, care, din trecerea sa prin Grecia, în 1947, reţinuse ideea că nu trebuia ezitat să se recurgă la mijloace forte pentru a se opune înaintării comunismului. Dintr-o întâlnire de şase ore cu Arbenz, căruia îi va pune tot felul de întrebări asupra opiniilor politice ale unora dintre colaboratorii săi şi asupra motivului călătoriilor pe care aceştia le efectuaseră dincolo de cortina de fier, va rămâne cu *impresia că era un om care gândea ca un comunist, care vorbea ca un comunist şi că, dacă într-adevăr nu era comunist, va face pe comunistul până la apariţia unui adevărat comunist.* În raportul său către Dulles, el va exprima opinia că *dacă influenţa comunistă în Guatemala nu era contracarată, aceasta îi va cădea pradă în 6 luni*: *i2*.

Chiar din acest moment, la Washington se va adopta hotărârea să se caute mijloacele pentru a-l răsturna pe Arbenz. Miguel Ydigoras Fuentes (71), viitorul preşedinte al Guatemalei, pe atunci exilat în Salvador, a relatat el însuşi că, la începutul anului 1954, un fost director de la United Fruit a venit să-l vadă în compania a doi agenţi ai C.I.A., pe care i-a prezentat în această calitate, pentru a-i

propune să-l ajute să-l răstoarne pe Arbenz. I se cerea în contrapartidă să favorizeze United Fruit, să distrugă centrala sindicală şi să „ramburseze *toate cheltuielile operaţiunii33*.

Întrucât Fuentes a refuzat, C.I.A. se va adresa colonelului Gastillo Armaş, care evadase din Guatemala în 1950 după o tentativă de lovitură de stat. Arbenz va reuşi să intercepteze o corespondenţă între Armaş şi Fuentes care dovedea existenţa unui complot şi o va publica. El va acuza Nicaragua că lasă comandouri de emigranţi să se antreneze pe teritoriul său, ceea ce era în întregime exact, afirmaţie pe care Departamentul de Stat a găsit cu cale s-o ia în derâdere. În schimb, diplomaţia americană se va strădui să convingă celelalte guverne ale Americii Latine să dea binecuvântarea lor unei acţiuni destinate *să protejeze independenţa lor politică contra intervenţiei* pe care ar fi constituit-o implantarea în emisferă a coi munismului internaţional32 În ceea ce îl priveşte pe Arbenz, simţind că se apropie scadenţa, va căuta arme; acolo unde putea să le găsească. Curând, C.I.A. va afla că un cargou suedez îmbarcase la Paloma, cu destinaţia Guatemala, 2000 de tone de arme uşoare provenind din Cehoslovacia. La 17 mai, Dulles va dezvălui faptul în cursul conferinţei sale de presă. Opt zile mai târziu, Statele Unite expediau o primă încărcătură de 50 de tone de arme în Nicaragua cu un avion-cargou...

Pe data de 24, Ike va anunţa că a decis să împiedice orice livrare ulterioară de arme în America Centrală «! procedând la inspectarea navelor suspecte sub paviliorf străin. În fine, la 18 iunie, Castillo Armas va trece frora. Tiera Guatemalei, în timp ce avioane „Thunderbolt”, pildţtate de oameni ai C.I.A., vor neutraliza mica aviaţie guvernamentală, ceea ce nu îl va împiedica pe Cabot Lodgb! Să susţină în faţa Consiliului de Securitate, reunit

la cererea lui Arbenz, că era vorba doar de o *revoltă a guatemalezilor împotriva guatemalezilor 34*…

Protestele U.R.S.S. rămânând platonice şi Consiliul de Securitate mulţumindu-se să ceară o anchetă Consiliului Organizaţiei Statelor Americane, Castillo Armas va debarca la Ciudad de Guatemala, la 2 iulie, din avionul lui Peurifoy. Cu 48 de ore mai devreme, Dulles avusese; cutezanţa să declare la radio: *În prezent, viitorul Guate-l Matei va fi opera poporului guatemalez însuşi 35*.

— „— Arbenz fugind în Cehoslovacia, nu se va mai vorbii serios de comunism în America Latină timp de 5 ani. Când, la 8 ianuarie 1959, un tânăr revoluţionar bărbos şi romantic, Fidel Castro Ruz, îşi făcea intrarea sa triumfală în Havana, în fruntea luptătorilor de gherilă care, după o luptă de doi ani, tocmai îl puseseră pe fugă pe dictatorul Batista, nimeni nu se îndoia că, în câteva luni el îşi va transforma ţara într-un avanpost al „lagărului socialist”. În programul său, pe care-l va expune în *aprilie, el va declara într-adevăr*: *Capitalismul sacrifică omul. Statul comunist, prin concepţia să totalitară, sacrifică drepturile omului. Iată de ce noi nu suntem de acord nici cu unul, nici cu celălalt… Această revoluţie nu este roşie, ci verde oliv 36* (*culcarea uniformelor armatei rebele*).

Tuturor partizanilor săi, el le apărea ca omul care va reda patriei sale libertatea şi care va realiza programul de reforme radicale preconizat de către Batista când a dat lovitura sa de stat în 1952 şi de la care se îndepărtase, puţin câte puţin, pentru a nu mai gândi decât să protejeze prin teroare şi tortură o putere care-i scăpa din mâini.

Să repui pe picioare o economie supusă unui „adevărat jaf” 37 – aşa cum scria Claude Julien într-un reportaj –, să schimbi moravurile politice, nu era o misiune uşoară. Curajul şi încrederea care-i animau pe fidel şi tovarăşii săi nu erau, în mod evident, suficiente pentru a o

împlini. Intenţiile lor puteau să pară conforme cu bunul simţ: să realizeze reforma agrară, pentru a pune capăt decalajului care există între oraşele moderne şi mizeria satelor primitive; să industrializeze ţara, pentru a lupta contra şomajului şi pentru a-i da mijloacele independenţei sale; să o smulgă din starea de totală dependenţă faţă de Statele Unite. Trăind, într-adevăr, aproape doar din cultura trestiei de zahăr, soarta să depinzând în principal de cantitatea de zahăr pe care Statele Unite acceptau să o cumpere şi de preţul pe care îl plăteau, pentru că fusese convenit că acest preţ era acela al pieţei interne americane şi nu al pieţei mondiale. Era fatal însă ca, înfruntând această situaţie, noul guvern să intre în conflict cu interesele mai marilor zahărul!-i de la Washington; şi aproape fatal, de asemenea, aceste interese vor încerca să facă presiuni asupra lui, pentru a-l aduce la mai multă supleţe, ameninţându-l să reducă importurile.

Or, şantajul economic este cel pe care popoarele mândre îl acceptă cel mai greu. În cazul Cubei, se adăuga faptul că, arunci când Batista fusese la putere, Statele Unite s-au ferit să recurgă la aceste metode, pentru a face ca acest regim să evolueze într-un sens mai puţin contrar idealurilor democraţiei americane. În fine, demnitatea naţională fusese pur şi simplu jignită de comportamentul turiştilor americani, pe care nimeni nu 3-a descris mai bine decât Arthur Schlesânger (72). Colaborator al lui John Kennedy şi cronicar autorizat (73) ai preşedinţiei acestuia. Evocând un congres la care a asistat în 1950, a scris: *Am fost entuziasmat de Havana I şi consternat de modul în care acest adorabil oraş a foşti redus la nivelul unui cazinou gigantic şi al unui* ¿meni *bordel pentru oamenii de afaceri americani, care veneauK de la Miami să-şi petreacă aici weekend-uri prelungitei Compatrioţii mei se împleticeau pe străzi, săltau micuţe, cubaneze de 14 ani şi*

aruncau pumni de monezi pentru a-i obliga pe bărbaţi să se târască în patru labe şi să le strângă de lângă bordură. Te întrebi care cubanez, având sub ochi un asemenea spectacol, ar fi putut să încercai pentru Statele Unite altceva decât ură38. Există în viaţa fiecărui popor un moment în care nevoia de demnitate trece înaintea aceleia de pâine; el este acela care explică, în nouă cazuri din zece, revoluţiile. Statele Unite vor fi nevoite să descopere în curând acest lucru pe pielea lor.

T încă de la începuturile noului regim, relaţiile sale cuWashingtonul se vor deteriora. Întrucât presa americană se va indigna de executarea a două sute de fanatici ai lui Batista, consideraţi drept „criminali de război", la 14 ianuarie 1959, Fidel Castro va replica: *Asasinii vor fi împuşcaţi până la Unul… Statele Unite ar fi avut toate motivele să fie neliniştite de execuţiile care au avut loc atunci când tiranul era la putere cu sprijinul lor*… 39. A fost suficient pentru că Să înceapă să se vorbească despre „pericolul roşu".

În aprilie 1959, se va duce în Statele Unite pentru a se adresa asociaţiei directorilor de ziare, în speranţa, va spune el, că poporul american *va înţelege mai bine poporul Cubei* şi că el însuşi *va înţelege mai bine poporul Statelor Unite* 40. În faţa presei, va solicita sporirea investiţiilor particulare, dar numai în industrie, destul de neglijată până atunci de către Wall Street. La 24 aprilie 1959, va lansa, în faţa unui imens auditoriu, compus în majoritate din latino-americani adunaţi în Central Park, cuvântul de ordine: *Nici pâine fără libertate, nici libertate fără pâine… nici dictatura omului, nici dictatura unei clase… libertate şi pâine, fără teroare, iată umanismul*! *41*

Acest limbaj nu va convinge decât o restrânsă minoritate de americani. Vicepreşedintele Nixon, care l-a primit pe Castro, va afirma într-un memoriu că acesta nu

este comunist, ci un *prizonier al comuniştilor*, ceea ce, după el, este mult mai periculos. El va preconiza pregătirea unor comandouri de exilaţi pentru a-l răsturna/3. Interzicând colaboratorilor săi să discute cu americanii despre asistenţa economică şi financiară, Fidel, în ceea ce îl priveşte, nu va uşura lucrurile. *Nu ne aflăm aici pentru a cere bani43*, spusese el directorilor de ziare, pentru a nu se pune în poziţia umilitoare de milog.

În realitate, ceea ce voia era să iasă din cadrul bilateral şi că Statele Unite să consimtă pentru America Latină un alt Plan Marshall. *El se va exprima cu toată claritatea în legătură cu acest lucru, la Buenos Aires, la 2 mai, cu ocazia reuniunii Consiliului economic al celor 21 republici americane*: *Deplina dezvoltare economică a Americii Latine impune un aport de 30 de milioane de dolari într-un termen de 10 ani… Cui putem cere noi acest capital*? *Sub formă de împrumuturi publice, pentru că celelalte metode se lovesc de dificultăţi aproape insurmontabile şi pentru că Statele Unite au crezut de cuviinţă să utilizeze acest procedeu în favoarea ţărilor din Europa şi din Orientul Apropiat43*.

Aceasta este ideea care va anima, dincolo de cifre, Alianţa pentru Progres, lansată doi ani mai târziu de către Kennedy. Dar administraţia republicană era incapabilă să aibă în vedere o acţiune. Atât de îndrăzneaţă Ea va remarca, mai ales, entuziasmul pe care discursil lui Fidel îl provocase în rândul numeroşilor săi ascultă tori, puţinul interes pe care-l va arăta el însuşi pentru convorbiri cu diplomaţi americani şi rolul crescând jucai în cadrul regimului său, încă din vara anului 1959, de către comunişti care, totuşi, se ţinuseră departe de opoziţia armată faţă de Batista. La sfârşitul anului, mai mulţi din apropiaţii lui vor rupe cu Fidel, oare va numi în fruntea Băncii Naţionale pe comandantul „Che” Guevara (74), de

origine argentiniană, unul dintre puţinii marxişti adevăraţi printre tovarăşii de prima oră. În trueât s-a opus acestor schimbări, Herman Matos, şeful militar al provinciei Camagüey, a fost condamnat la 20 de ani închisoare. Bombardarea capitalei la 23 octombrie de către două avioane de turism, pilotate de doi anticastrişti, a stârnit o emoţie larg exploatată de către autorităţi.

La 1 ianuarie 1960, Mikoian va veni în persoană B Havana (75) să inaugureze o expoziţie sovietică şi să i semneze un acord comercial, potrivit căruia U.R.S.S. se angaja să cumpere, timp de 5 ani, o cincime din producţia de zahăr a Cubei şi să-i deschidă un credit de 100 de milioane de dolari, cu o dobândă de 2, 5 la sută. Washingtonul – interesat total de destindere şi de pregătirea întâlnirii la nivel înalt – s-a alarmat mai puţin decât s-ar fi putut crede. La 20 februarie, Departamentul de Stat se va declara gata chiar, aşa cum o sugerasq Castro, să angajeze discuţii cu acesta privind reglementarea litigiilor bilaterale. Dar, la 4 martie, un cargou francez, încărcat cu arme belgiene, va exploda în portul, Havana. Într-un virulent discurs, pronunţat a doua zi, Fidel va pune în cauză, fără a-l numi, guvernul, american!

Pe data de 7 martie, Herter îl va convoca pe însăr-l cinatul cu afaceri cubanez pentru a respinge acuzaţiile! Lui Castro, al cărui comportament îl califică drept ires ponsabil, adăugând că Statele Unite *sunt din ce în ce* mai *mult constrânse să pună sub semnid întrebării buni credinţă a guvernului cubanez, atunci când acesta* îşi *exprimă dorinţa de a îmbunătăţi relaţiile între cele două* tari44. Pe 15, Ike, la reîntoarcerea din America Latină, Va da în secret aprobare C.I.A. pentru pregătirea şi înarmarea anticastriştilor. O bază dotată cu o pistă de aterizare pentru avioane grele a fost amenajată în mare grabă în

Guatemala, în timp ce la Miami vor fi recrutaţi exilaţi cubanezi.

Eşecul întâlnirii la nivel înalt de la Paris nu putea să nu agraveze şi mai mult relaţiile americano-cubaneze. Washingtonul va sista ajutorul economic. Hruşciov şi Castro anunţă că-şi vor face vizite reciproce. Havana sechestrează trei rafinării care refuzaseră să rafineze petrolul brut cumpărat din U.R.S.S. Întrucât Ike micşorase cu o pătrime plafonul importurilor de zahăr cubanez, Castro îl va acuza că a comis *un act lipsit de luciditate şi stupid* pentru a condamna poporul cubanez la *joame şi la ruină 45*.

La 10 iulie 1960, Hruşciov anunţă că este gata să cumpere din Cuba cele 700.000 tone de zahăr pe care Washingtonul nu le mai voia. În ajun, el declarase: *Vorbind la figurat* (sic!), *în caz de necesitate, artileria sovietică ar putea ajuta poporul cubanez cu focul rachetelor sale, dacă forţele agresive, ale Washingtonului ar îndrăzni să declanşeze o intervenţie împotriva CubeiiG*. Răspuns imediat al lui Eisenhower: *Statele Unite nu vor permite instalarea în Cuba a unui regim dominat de Internaţionala* Comunistă47. Kennedy, care era pe punctul de a obţine investitura Partidului Democrat pentru alegerile prezidenţiale din noiembrie, va declara că era vorba de *prima violare a doctrinei Monroe de un secol încoace* 47. Viitorul locatar al Casei Albe cunoştea, totuşi, destulă istorie pentru a şti că această doctrină comportă 0 contrapartidă: neamestecul Statelor Unite în treburile Lumii Vechi... Pe data de 12, Hruşciov afirmă că sus-zisa doctrină este *moartă de moarte naturală* şi că se cuvine *să se înmormânteze rămăşiţele*/, (!

O violentă dezbatere se va angaja în cadrul ConsiliJ lui de Securitate. Acesta nu va împiedica escalada m² surilor şi coninamăsurilor, în timp ce în Cuba ierarhk

catolică se nelinişteşte de înaintarea comunismului, ia dezertările în rândurile vechii gărzi fideliste se înmul ţese. La 7 august 1960, toate marile întreprinderi americani sunt naţionalizate. Acţionarii sunt avertizaţi că vor despăgubiţi prin bonuri de stat, plătibile în 50 de ani, ci condiţia că Statele Unite să readucă cota lor de impor de zahăr la nivelul anului 1959 şi să-l plătească la un pre apropiat de preţul mondial al acestuia. La 28 august, conferinţa miniştrilor de Externe ai O.S.A. (76), reunitäjk San José, în Costa Rica, va condamna, în unanimitate, fără a menţiona explicit Cuba, al cărei reprezentant, Râul Roa (77), a pronunţat un violent rechizitoriu împotriva Statelor Unite, *a oricărui amestec sau ameninţări de amestec, chiar condiţionat, din partea unor puteri extracontinentale în treburile Republicilor americane, 8*.

*Roa trânteşte uşa după el şi va reveni în Cuba, unde, la 2 septembrie 1960, Fidel va citi, în faţa a 300.000 de persoane entuziaste, Declaraţia de la Havana, replică a celei de la San José, şi prin care Adunarea Naţională a popom lui cubanez se declară convinsă că America Latin*ă s*va urni curând, unită şi victorioasă, eliberată de legăturile care fac din economia să o pradă la cheremul imperialismului american.*

Fidel va pleca apoi spre New York, unde va ajune la bordul aceleiaşi nave care îl va aduce la O.N.U. Nikita Hruşciov. Îşi va alege reşedinţa într-un hotel din cartierul negru din Harlem, unde şederea sa a provocat; agitaţia pe care o putem bănui. La 26, îmbrăcat în uniformă de campanie, el va ocupa tribuna Adunării Gene râle, timp de patru ore şi jumătate, după ce a promis în introducere, că se va strădui să fie scurt, aliniindu-se în toate problemele, poziţiilor U.R.S.S., al cărei exemplu de dezinteresare îl va opune mişeliilor imperialismulf american.

Curând, Washingtonul va decreta un embargou

general asupra exporturilor cu destinaţia Cuba şi „Che” Guevara va face turul ţărilor din Răsărit, înainte de a încheia, la Moscova, la 19 decembrie 1960, un acord potrivit căruia U.R.S.S. se angaja să cumpere jumătate din producţia de zahăr cubanez. Formaţii de luptători antifidelişti se formează ici-colo, în timp ce, unul după altul, o serie de posturi esenţiale din stat vor trece în mâinile comuniştilor. Presa era plină de relatări privind pregătirea comandourilor de exilaţi cubanezi. Atunci când Kennedy va fi ales preşedinte al Statelor Unite, la 7 noiembrie 1960, încercarea de forţă părea iminentă.

Ca şi când n-ar fi fost suficient să adauge un rendez-vous cubanez scadenţelor berlineză şi congoleză, care îl aşteptau la Casa Albă, intervenţiile intempestive ale, C.I.A. veneau să reanime în Laos un nou teatru al războiului rece, ba chiar călduţ.

Armistiţiul din 1954 prevăzuse că cele două batalioane ale forţelor comuniste – Pathet Lao (78) – care ocupau provinciile vecine cu Vietnamul să fie integrate în armata regală. După interminabile discuţii se ajunsese în cele din urmă, în 1959, la un acord privind modalităţile acestei integrări. Dar Pathet Lao va cere, în ultimul moment, mai mult decât îi fusese promis; forţele regale vor încerca să dezarmeze trupele sale; acestea vor reuşii să scape, alăturându-li-se puţin mai! Târziu 200 de ofiţeri şi soldaţi ai armatei regulate. Lupte sporadice se vor angaja şi presa americană va fi plină de informaţiile cele mai fanteziste privind participarea masivă a Vietnamului de Nord la operaţiuni care, totuşi, nu vor angaja niciodată decât efective extrem de limitate. La 31 decembrie 1959, în mijlocul confuziei totale, generalul Phoumi Nosavan (79) va lua puterea la Vien – Tiane, cu binecuvântarea şi dolarii C.I.A., instaurând un regim deschis prooccidental şi organizând alegeri trucate, în cursul cărora niciun opozant

nu va putea fi ales.

La 9 august 1960, graţie unei alte lovituri de stat, un căpitan de 26 de ani, Kongle, va cuceri Vientiane. El îşi anunţase intenţia *de a consolida naţiunea, religia, tronul şi constituţia* şi de a menţine neutralitatea Laosului 50 şi a făcut apel la prinţul Souvanna Phouma (80), fost prim-ministru şi preşedintele Adunării naţionale.

Tandemul Kong Le-Souvanna Phouma era, probabil, ceea ce convenea cel mai bine acestei ţări, atât de t paşnică, încât soldaţii săi, se pare, au obiceiul de a trage foarte sus, ca să nu rişte cumva să-l atingă pe inamic. Winthrop Brown, ambasadorul Statelor Unite era! întregime de această părere. Dar C.I.A. Îl considera p Kong Le drept un criptocomunist şi îl va convinge p Phoumi să respingă propunerile sale de colaborare, ceea ce va avea drept efect să-l împingă şi mai mult pe Souvanna Phouma spre Pathet Lao. La 9 decembrie 1960, Phoumi va declanşa o ofensivă contra neutraliştilor, delf terrninându-l pe Souvanna Phouma să se adreseze rufşilor. Aceştia, mai mult decât fericiţi să se amestec într-o ţară care până atunci fusese fieful americanilor şi; al chinezilor, vor organiza un pod aerian în toată regula. Aceasta nu va putea opri căderea oraşului Vientiane, pe data de 18, dar va permite lui Kong Le şi forţelor Pathet Lao, cărora li s-a alăturat, să pună mâna pe mai multe poziţii-cheie şi, în special, pe foarte importantă câmpie Jarres. Pentru a-şi masca dificultăţile, guvernul! Constituit de Phoumi va afirma, la 31 decembrie, căi ţara era obiectul unei agresiuni din partea a *şapte batalij oane nord-vietnameze 51*.

Când la 19 ianuarie 1961, Eisenhower va expune succesorului său (81) situaţia din Laos, el se va scuza că-i lasă o asemenea *harababură m*. Cuvântul ar fi putut să se aplice ansamblului problemelor cărora trebuia să li se

dedice fără întârziere noul preşedinte al Statelor Unite.

Bibliografie şi note

1. Keesing's, *17267 A*.

2. „Le Monde" din 16 iunie 1960.

3. Alfred GROSSER, *La politique extérieure de la Ve République*, Paris, Editions du Seuil, 1965, p. 69.

4. Léopold Sédar SENGHOR, *Négritude et humanisme*, Paris, Editions du Seuil, 1959, p. 125.

5. Charles-Henri FAVROD, *La révolution algérienne*, Paris, pion, 1959, p. 144.

6. *Petit manuel de la Société des Nations*, Geneva, Secţia de informaţii a Societăţii Naţiunilor, 1938, p. 36.

7. Charles-Henri FAVROD, *Le poids de l'Afrique*, Paris, Editions du Seuil, 1958, p. 407.

8. Henri GRIMAL, *La décolonisation*, Paris, Armand Cohn.

1959, p. 175.

9. Année politique, *1958*, *p*. *313*.

10. *Ibid*., 1956, p. 304.

11. Jacques FAUVET, *Histoire du părţi communiste irançais*, Paris, Fayard, 1965, tom II, p. 273.

12. *Ibid*., p. 276.

13. *U.R.S.S.*, Buletin al serviciilor sovietice de informaţii la Paris, nr. 2163 din 24 decembrie i960.

14. Textul declaraţiei citat în B. AMEILLON, *La Guinée, bilan d'une indépendence*, Paris, Maspero, 1964, p. 137.

15. *Année politique*, 1958, p. 553 – 561.

16. GRIMAL, op. cit., p. 316.

17. *Ibid*., p. 317.

18. Marcel NIEDERGANG, *Tempête sur le Congo*, Paris, Pion

1960, p. 5.

19. Pierre de Vos, *Vie et mort de Lumumba*, Paris, Calmann-Lévy, 1961, p. 195.

20. *Ibid.*, p. 214.

21. *Keesing's*, 17639 A.

22. „Le Monde" din 7 septembrie 1960.

23. De VOS, op. cit., p. 220.

24. *Keesing's*, 17753 A.

25. *Ibid.*, 17777 A.

26. „Est et Ouest" din 16 – 31 decembrie 1960.

27. De VOS, op. cit., p. 235.

28. *Ibid.*, p. 239.

29. TULLY, op. cit., p. 206 – 209.

30. De VOS, op. cit., p. 239; Michel MERLIER, *Le Congo* se *la colonisation à l'indépendance*, Paris, Maspero, 1962, p. 323.

31. EISENHOWER, op. cit., p. 484.

32. *Ibid.*, p. 485.

33. WISE şi ROSS, op. cit., p. 192.

34. *Ibid.*, p. 199.

35. EISENHOWER, op. cit., p. 489.

36. Marcel N FEDERGANG, *Les vingt Amériques* latinesJ Paris, Pion, 1962, p. 553.

37. Claude JULIEN, *La révolution cubaine*, Paris, Julliard, 1961, p. 47.

38. Arthur SCHLESINGER Jr., *Les mille jours de Kennedy*, Paris, Denoël, 1966, p. 163.

39. Jacques GRIGNON-DUMOULIN, *Fidel Castro parte*, Paris, Maspero, 1961, p. 76.

40. JULIEN, op. cit., p. 108.

41. GRIGNON-DUMOULIN, op. cit., p. 89.

42. Theodore DRAPER, *La révolution de Castro*, Paris, Caje mann-Lévy, p. 81.

43. GRIGNON-DUMOULIN, op. cit., p. 100.

„*Ibid.*, p. 150.

45. *Keesing's*, 17538 A.

46. *Ibid.*, 17589 A.

47. GRIGNON-DUMOULIN., op. cit., p. 186.

48. *Ibid.*, p. 199.

49. *Ibid.*, p. 202 – 207.

50. *Keesing's*, 17719 A.

51. Bernard FALL, *Indochine, 1946 – 1962*, Paris, Robert Laffont, 1962, p. 350.

52. WISE şi ROSS, op. cit., p. 170.

(1) André Malraux (1901 – 1976). Scriitor şi om politic francez. Combatant al Rezistenţei. S-a raliat guvernului condus în exil de către generalul Charles de Gaulle. Ministru al Afacerilor Culturale (1958 – 1969). Inspirată, în mare parte, din experienţa sa de revoluţionar şi de militant umanist, proza sa, remarcabili prin acuitatea analizei şi tensiunea dezbaterilor etice, relevă aspecte ale luptei pentru libertate a popoarelor asiatice (*Cucermtorii, Calea regală, Condiţia umană*) şi a celor europene înrobitf de fascism (*Timpul dispreţuirii. Speranţa, Lupta cu îngeruM* Eseuri (*Tentaţia Occidentului*), trilogii (*Vocile tăcerii* şi *Muzem imaginar al sculpturii mondiale*; *Metavwrfoza zeilor*); memorialistică (*Antimemorii*) (n.tr.).

(2) În 1960, Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat Declaraţia privind acordarea independenţei ţărilor şi popoarelor colo niale. În 1961 a fost creat Comitetul special pentru decolonizare în 1970 s-a adoptat Programul de acţiune pentru îndeplinire integrală a acestei Declaraţii. Ca rezultat al procesului de di colonizare, în perioada ianuarie 1945 – decembrie 1977 s-au coi stituit 87 de noi state independente din fostele colonii, teritoiH dependente sau neautonome. Lupta pentru independenţă s-a materializat în Africa în apariţia a 46 de noi state independente, alături de cele care existau la sfârşitul războiului (Egipt, Etiopia. Libia şi Africa de Sud) (n.tr.).

(3) La 8 mai 1945 în Setif au izbucnit răscoale după ce poliţia i-a provocat pe algerienii ce purtau steaguri naţionaliste în timpul sărbătorilor dedicate victoriei Aliaţilor în Europa. Potrivit declaraţiilor oficiale franceze, în cursul operaţiunilor militare şi poliţieneşti de reprimare a revoltei şi-au pierdut viaţa 88 de francezi şi 1.500 de algerieni; naţionaliştii algerieni au susţinut că au fost ucise 45.000 de persoane, iar observatorii independenţi au estimat pierderile umane între 10.000 şi 15.000 persoane. Ferhat Abbas a fost arestat, iar A.M.L. (Amis du Manifeste de la Liberté) a fost proscris. Alte tulburări au urmat în octombrie 1945 şi în mai 1946 (n.tr.).

(4) La 1 ianuarie 1956 (n.tr.).

(5) La 2 martie 1956, Tratatul din 1912, prin care se instituia protectoratul francez, este anulat, Marocul redobândindu-şi independenţa şi proclamându-se regat la 14 august 1957 (n.tr.).

(6) La 3 iunie 1955, Tunisia obţine autonomia internă, iar la 20 martie 1956 îşi proclamă independenţa de stat (n.tr.).

(7) În aprilie 1954, Ghana obţine autonomia internă, iar la 6 martie îşi proclamă independenţa în cadrul Commonwealthului (n.tr.).

(8) Ahmed Sékou Touré (1922 – 1984). Om de stat guinee. Din anul 1947, secretar general şi din 1952, preşedinte al Partidului Democratic. Prim-ministru (1958 – 1972) şi preşedinte al Guineei (1958 – 1984) (n.tr.).

(9) Prin plebiscitul din 28 septembrie 1958, 95 la sută din populaţie s-a pronunţat pentru acordarea imediată a independenţei, proclamată, de altfel, la 2 octombrie 1958 (n.tr.).

(10) Komintern (Kommunisticeskii International) – Internaţionala Comunistă (Internaţionala a III-a) (1919 – 1943). Congresul de constituire a avut loc la Moscova,

între 2 – 6 martie 1919. A reunit partide comuniste şi muncitoreşti din diverse ţări. Partidul Comunist din România s-a afiliat încă de la crearea sa, în 1921, ia Komintern şi a rămas membru al acestuia până la autodizolvarea Internaţionalei. A scos revista „Kommunisticeskii International”, organ al Comitetului Executiv al Kominternului, în limbile rusă, engleză, franceză, germană, spaniolă şi chineză. Congresele Kominternului: I – 2 – 6.03.1919 (Moscova); ÎI – 19.07 – 17 08.1920 (Moscova); III – 22.06 – 12.07.1921 (Moscova); IV – 5.11 – 5.12.1922 (Moscova); V – 17.06. – 8.07.1924 (Moscova); VI – 17.071.09.1928 (Moscova); VII – 25.07 – 20.08.1935 (Moscova). S-a autodizolvat la 15 mai 1943 ca urmare a hotărârii Prezidiului Comitetului Executiv al Kominternului. Hotărârea aparţine de fapt lui Stalin, care a realizat că existenţa Kominternului este un obstacol pentru relaţiile între U.R.S.S. şi Aliaţii occidentali. De inspiraţie sovietică (un rol principal în crearea ei avându-l V.I. Lenin), Kominternul a urmărit politica Kremlinului, vehiculând teze şi aprecieri greşite dacă nu chiar false (vezi cele privind fascismul, hitlerismul, declanşarea celui de-al doilea război moriaial ş.a.) şi recurgând la ingerinţe flagrante în treburile interne ale partidelor componente, care şi-au pierdut astfel aproape complet independenţa în definirea liniei politice, a tacticii şi strategiei, în alegerea organelor de conducere şi în adoptarea de poziţii şi hotărâri în problemele majore ale vieţii social-economice şi politice interne sau ale vieţii internaţionale. A fost dominat de P.C. (b) U.S., iar tactica să a depins de interesele politicii externe sovietice (n.tr.).

(11) Abd el-Krim (Abd al-Karim sau Abd al-Kerim) (18821963). Naţionalist marocan, luptător pentru independenţa Marocului. În anii 1921 – 1926, a condus Republică Independentă Rif. În 1926, a fost obligat că se

autoexileze în Franţa. În anii 1948 – 1956, a condus, la Cairo, Comitetul de Eliberare al Africii de Nord (n.tr.).

(12) Stabilirea relaţiilor diplomatice între Uniunea Sovietică şi Algeria, la nivel de ambasadă, s-a produs la 19 – 23 martie 1962 (n.tr.).

(13) La 21 aprilie 1943, s-au stabilit relaţii diplomatice sovieto-etiopiene, la nivel de legaţie; la 18 mai 1956, relaţiile au fost ridicate la nivel de ambasadă (n.tr.).

(14) între 6 iulie – 26 august 1943, s-au stabilit relaţii diplomatice la nivel de legaţie; relaţiile diplomatice sovieto-egiptene au fost ridicate la nivel de ambasadă la 15 februarie – 11 martie 1954 în *tr.*).

(15) Relaţiile sovieto-liberiene s-au stabilit la 11 ianuarie 1956, la nivel de ambasadă; nu s-a ajuns la acreditarea ambasadorilor; abia la 8 iulie 1972, se va realiza schimb de ambasadori (n.tr.).

(16) Viaceslav Mihailovici Molotov. Vezi vol. 3, p. 69, nota (46) (n.tr.).

(17) 5 martie 1953 (n.tr.).

(18) Lâopold S6 dar Senghor (n. 1906). Om politic, om de stat şi scriitor senegalez. Secretar general al Partidului Socialist de guvernământ din Senegal (1958 – 1980). Preşedinte al Senegalului (5 septembrie 1960 – 31 decembrie 1980) (n.tr.).

(19) Conferinţa internaţională de la Berlin (15 noiembrie 1884 – 26 februarie 1885), cu participarea a 14 state (printre care Anglia, Germania, Rusia, Franţa, S.U.A., Austro-Ungaria, Belgia, Portugalia) a discutat problemele Africii, constituind una din etapele importante ale luptei pentru împărţirea acestui continent (n.tr.).

(20) în 1947, Libia a fost plasată sub tutela O.N.U. Şi-a proclamat independenţa la 24 decembrie 1951 (n.tr.).

(21)

(22) Conferinţa ţărilor afro-asiatice de la Bandung a

avut loc între 18 – 24 aprilie 1955. Au participat 29 de ţări (n.tr.).

(23) Commonwealth. Vezi vol. 2, p. 197, nota 3 (n.tr.).

(24) Kwame Francis Nwia Kofie Nkrumah (1909 – 1972). Om de stat ghanez. Prim-ministru al Coastei de Aur (1952 – 1957), apoi al Ghanei independente (1957 – 1960). Preşedintele Ghanei (1 iulie 1960 – 24 februarie 1966). Unul dintre fondatorii Organizaţiei Unităţii Africane (n.tr.).

(25) La 6 martie 1957, Ghana şi-a proclamat independenţa în cadrul Commonwealthului (n.tr.).

(26) Conferinţa de la Accra a reunit, între 15 – 22 aprilie 1953, opt state africane independente şi a abordat: relaţiile dintre statele afro-asiatice, menţinerea păcii în lume, crearea unui organ permanent al Conferinţei statelor africane (*n*. *tr*).

(27) Conferinţa panafricană de la Accra (8 – 14 decembrie 1958) a hotărât formarea unui secretariat permanent, care să promoveze ideea unităţii africane, să urmărească eliberarea Africii de sub colonialism (*n*. *tr*).

(28) Richard Milhous Nixon (1913 – 1994). A fost vicepreşedinte al Statelor Unite în administraţia Eisenhower (1953 – 1961) (n.tr.).

(29) Se face referire la titlul şi eroul unui roman (1922) de Sinclair Lewis (1885 – 1951). Babbit este un agent imobiliar prosper, vulgar, aparţinând clasei mijlocii, care sub presiunea intereselor de afaceri şi sociale se conformează pragmatismului clasei sale. Termen folosit peiorativ, definind prin extensie orice om de afaceri, în speţă american, care aderă cu stricteţe la normele etice şi sociale ale grupului său (*n*. *tr*).

(30) Habib Ben Ali Bourguiba (n. 1903). Om politic şi de stat tunisian. Preşedinte al Partidului Socialist Desturian. Prim-ministru (15 aprilie 1956 – 8 noiembrie 1969). Preşedinte al Tunisiei (1957 – 1987) (n.tr.).

(31) Felix Gaillard (1919 – 1970) a conclus guvernul francez în perioada 5 noiembrie 1957 – 15 aprilie 1958 (n.tr.).

(32) Jacques Soustelle (1912 – 1990). Om politic francez. Guvernator general al Algeriei (1955 – 1956). Ataşamentul faţă de ideea unei Algerii franceze îl opune lui de Gaulle, ceea ce va 9 uce la excluderea sa din U.N.R. (1960) şi la exilarea să (19621968) (n.tr.).

(33) Vezi prezentul volum, p. 84, nota 10 (n.tr.).

(34) Vizita lui Guy Mollet la Moscova, în fruntea unei delegaţii franceze a avut loc între 15 – 19 mai 1956. Cu prilejul tratativelor bilaterale s-a constatat îmbunătăţirea situaţiei internaţionale, exprimându-se hotărârea de a se lua măsuri pentru întărirea încrederii reciproce între state, independent de sistemele lor politice. Părţile şi-au exprimat punctele lor de vedere asupra principalelor probleme internaţionale: dezarmarea; ajutorul economic şi tehnic acordat ţărilor în curs de dezvoltare; Orientul Apropiat şi Mijlociu; Asia de Sud-Est; dezvoltarea relaţiilor comerciale, culturale şi de altă natură între cele două state. Guvernele sovietic şi francez au declarat că vor continua eforturile în vederea obţinerii unui acord privitor la reducerea, în condiţiile unui control internaţional strict, a forţelor armate şi armamentelor statelor, în primul rând ale celor cinci mari puteri (*n. tr.j*.

(35) Guy Mollet (1905 – 1975). Om politic francez. Prim-ministru al Franţei (2 februarie 1956 – 21 mai 1957) (n.tr.).

(36) Serghei Aleksandrovici Vinogradov (1907 – 1970). Diplomat sovietic. În anii 1953 – 1965 – trimis extraordinar şi ambasador plenipotenţiar al U.R.S.S. la Paris (n.tr.).

(37) Ca urmare a lucrărilor celei de-a doua sesiuni a Conferinţei franco-algeriene (Evian, 7 – 18 martie 1962), la

18 martie, acelaşi an, s-a semnat un acord general de încetare a focului, care a intrat în vigoare la 19 martie. Cu aceeaşi ocazie, a fost semnat acordul privind condiţiile politice ale reglementării păcii în Algeria. Acordurile de la Evian au fost aprobate prin referendumurile din Algeria (1 iulie) şi din Franţa (8 aprilie). La 9 aprilie, în Algeria s-a instalat un guvern provizoriu format din reprezentanţii Frontului Naţional de Eliberare din care făceau parte atât francezi localnici, cât şi algerieni. Independenţa Algeriei a fost proclamată la 3 iulie. Populaţia franceză din Algeria şi-a exprimat rezistenţa printr-o grevă totală de două zile (la Alger şi Oran) şi o manifestaţie care s-a terminat tragic, cu un bilanţ de 80 de morţi (n.tr.).

(38) Jomo Kenyatta (1891 – 1978). Om politic kenyan. Preşedintele Uniunii Africane din Kenya (KANU). Prim-ministru (1963 – 1964). Preşedinte al Kenyei (12 decembrie 1964 – 22 august 1978). (Reales în 1969 şi 1974) (n.tr.).

(39) 12 decembrie 1963 (n.tr.).

(40) Baudouin I (1930 – 1993), rege al Belgiei (1951 – 1993) (n.tr.).

(41) *Ad vitam aeternam* (lat.) pe vecie, pentru eternitate (n.tr.).

(42) Joseph Kasavubu (1913 – 1969). Om de stat zairez. Preşedinte al statului (30 iunie 1960 – 25 noiembrie 1965). A fost răsturnat de la putere printr-o lovitură de stat, organizată şi condusă de către Joseph Désirée Mobutu (n.tr.).

(43) În perioada 20 ianuarie – 20 februarie 1960. Se adoptă hotărârea cu privire la proclamarea independenţei Congoului belgian în iunie 1960 (n.tr.).

(”) Patrice Lumumba (1925 – 1961). Om politic şi de stat congolez. Prim-ministru (30 iunie – 5 septembrie 1960). Destituit de Kasavubu, arestat de Mobutu

(decembrie 1960) va fi (potrivit versiunii oficiale) transferat în Katanga şi ucis în cursul unei tentative de evadare (n.tr.).

(45) Joseph Désirée Mobutu (din 1972 – Şese Seko Kuku jjghendu Wa Za Banga Mobutu) (n. 1930). Din 1965 – preşedinte. A exercitat între 26 octombrie 1966 şi 8 iulie 1967 şi funcţia de prim-ministru. O lungă perioadă de timp a suspendat toate activităţile politice, procedând la reprimarea brutală a oricăror man i fes ţări de opoziţie (n.tr.).

(46) Moisés Chombe (1919 – 1969). Om de stat congolez. Conducător al forţelor rebele, care proclamă la 11 iulie 1960 „independenţa” provinciei Katanga. Prim-ministru (10 iulie 1964 – 13 octombrie 1965). Este considerat responsabil de asasinarea lui Patrice Lumumba. În februarie 1965, a fost ales lider al Convenţiei Naţionale Congoleze (CONACO), grupând 50 de partide şi formaţiuni politice. La 18 octombrie 1965 a fost demis de către preşedintele Joseph Kasavubu. Se va refugia la Madrid. Îi va succeda ca prim-ministru Evariste Kimba (18 octombrie – 14 noiembrie 1965) (n.tr.).

(47) Dag Hammarskjoeld. Vezi vol. 3, p. 114, nota (7) (n.tr.).

(48) Ralf Bunche (1904 – 1971). Vezi vol. 3, p. 227, nota (28) (n.tr.).

(49) Mongi Slim (1908 – 1969). Diplomat şi om de stat tunisian. Ambasador al Tunisiei la O. NU. (1956 – 1962). Ministru de Externe (1962 – 1964) (n.tr.).

(50) Rezoluţia Consiliului de Securitate din 14 iulie 1960 „cere guvernului belgian să-şi retragă trupele de pe teritoriul Republicii Congo”, hotărăşte că secretarul general să fie împuternicit ca, în urma unor consultări cu guvernul Republicii Congo, să întreprindă acţiunile necesare pentru a se acorda acestei ţări ajutorul militar ce

se va dovedi poate necesar atâta timp cât forţele naţionale de securitate nu vor putea, după părerea guvernului, să-şi îndeplinească integral sarcinile (n.tr.).

(51) Vasili Vasiliovici Kuznetov. Vezi prezentul volum, p. 48, nota (12) (*ti. tr.*).

(52) Henry Cabbot Lodge. Vezi vol. 3, p. 114, nota (9) (n.tr.).

(53) Albert Kalonji se declară împărat la 9 august 1960 (n.tr.).

(54) Joseph Ileo a ocupat funcţia de prim-ministru în perioada 5 septembrie 1960 – 27 iulie 1961 (n.tr.).

(55) Trimitere la comedia *Les Plaideurs* scrisă de Racine în 1668 (n.tr.).

(56) Antoine Gizenga, locţiitorul lui Patrice Lumumba, şi-a asumat conducerea guvernului la 18 decembrie 1960.

(57) La 15 – 16 februarie 1961, guvernul Republicii Congo, condus de Antoine Gizenga, a fost recunoscut de către guvernul Provizoriu al Republicii Algeria, de guvernele Ghanei, Guineei, Marocului, Cubei şi Indoneziei (n.tr.).

(58) 15 septembrie 1919 (n.tr.).

(59) 25 martie 1922 (n.tr.).

(60) în 1918 (n.tr.).

(61) 21 septembrie 1920 (n.tr.).

(62) 2 ianuarie 1922 (n.tr.).

(63) 16 august 1925 (n.tr.).

(64) Partidul Comunist din Costa Rica s-a creat în 1930. Partidul Comunist din Guatemala a fost fondat în 1922. Partidul Comunist din Nicaragua a luat fiinţă în 1925. La 4 aprilie 1930, a fost creat Partidul Comunist din Panamá. În martie 1930, este fondat Partidul Comunist din Salvador. La 17 iulie 1930 ia fiinţă Partidul Comunist din Columbia. În 1931, Partidul Naţional Socialist din Ecuador

îşi schimbă denumirea în Partidul Comunist din Ecuador. Partidul Comunist din Paraguay se creează la 19 februarie 1928. Anul 1928 marchează şi întemeierea Partidului Comunist din Perú (până în 1930 a purtat denumirea;! De Partidul Socialist Peruvian) (n.tr.).

(65) Trupele S.U.A. au ocupat aproape neîntrerupt Nicaragua între anii 1912 – 1933. Împotriva acestora, s-au ridicat forţele naţionale conduse de generalul César August Sandino, asasinat în 1934, într-o ambuscadă organizată de către viitorul preşedinte Anastasio Somoza García (n.tr.).

(66) Luis Carlos Prestes a condus în anii 1924 – 1927 Marele Marş din Sud spre Nord-Est (26.000 km) al insurgenţilor brazilieni, cunoscut că „marşul coloanei lui Prestes”, angajând nu mai puţin de 53 bătălii cu armata guvernamentală. În perioada 23 – 27 noiembrie 1935, vor avea loc răscoale populare în Rio de Janeiro, Niteroi, Recife şi Natal (n.tr.).

(67) Pedro Aguirre Cerdá, candidat al Frontului Popular, a câştigat alegerile şi a fost preşedinte al statului Chile în perioada 24 decembrie 1938 – 10/25 noiembrie 1941 (n.tr.).

(68) Fulgencio E. Batista y Zaldivar Vezi prezentul volum, p. 84, nota 23) (n.tr.).

(69) Generalul Fulgencio E. Batista y Zaldivar (1901 – 1973) va fi obligat să se retragă la 10 octombrie 1944; va reveni ca preşedinte (cu puteri dictatoriale) la 10 martie 1952 (n.tr.).

(70) Juan Domingo Perón (1895 – 1974). General şi om de stat argentinian. Preşedinte al ţării (4 iunie 1946 – 19 septembria 1955; 23 septembrie 1973 – 1 iulie 1974). I-a succedat soţia sa, Maria Estéla Martínez de Perón, răsturnată de la putere la 2 ş martie 1976 (n.tr.).

(71) slolonelul Jacobo Arbenz Guzmán a fost

preşedinte al Guatemalei între 15 martie 1951 – 27 iunie 1954 (n.tr.).

(72) Generalul Miguel Ydigoras Fuentes a fost preşedinte al Guatemalei între 2 martie 1958 – 30 martie 1963 (n.tr.).

(73) Arthur Meier Schlesânger Jr. Vezi vol. 3, p. 12, nota (8 (n.tr.).

(74) E vorba de lucrarea *A Thousand Days*, încoronată ci premiul Pulitzer în 1966 (n.tr.).

(75) Ernesto „Che" Guevara (1928 – 1967). Revoluţionar latinoamerican de origine argentiniană. A avut un rol important în acţiunea de guerilă desfăşurată de Fidel Castro, care a dus la răsturnarea regimului Batista în ianuarie 1959. În anul 1960, în calitate de preşedinte al Băncii Naţionale a Cubei, a călătorit în China şi în Uniunea Sovietică. Autor de studii privind lupta de guerilă, argumentând că revoluţia în America Latină trebuie să preceadă orice propagare a comunismului. Ministru al Industriilor (februarie 1961 – aprilie 1965). S-a retras din viaţa politică reîntorcându-se în jungla boliviană, sperând să verifice cu succes teoria sa revoluţionară. La începutul lui octombrie 1967 a fost rănit, capturat şi executat de trupele regulate boliviene (n.tr.).

(76) Vizita lui Anastas Ivanovici Mikoian în Cuba a avut loc, de fapt, între 4 – 13 februarie 1960 (n.tr.).

(77) Conferinţa miniştrilor de Externe ai statelor membre ale O.S.A. s-a desfăşurat în capitala Republicii Costa Rica între 16 – 28 august 1960 (n.tr.).

(78) Râul Roa García (1919 – 1982). Om de stat şi diplomat cubanez. În anii 1959 – 1976, a îndeplinit funcţia de ministru de externe al Cubei (n.tr.).

(79) Pathet Lao. Partid politic laoţian, fondat în 1949 de către prinţul Sufanuvong (Souphanouvong), revendicându-se din forţele progresiste şi cerând

neutralitatea ţării. Partidul Neo Lao Haksat îi va succeda în 1958 adoptând o orientare net comunistă (n.tr.).

(80) Phoumi Nosavan. General şi om politic laoţian. În mai multe rânduri ministru în cabinetul prinţului Souvanna Phouma. Vice-premier şi ministru al Apărării în cabinetul Prinţului Boun Oum (12/14 decembrie 1960 – 23 iunie 1962). A fost exilat în 1965 (n.tr.).

(81) Souvanna Phouma (1901 – 1984). Om politic laoţian. În mai multe rânduri prim-ministru (1951 – 1954; 1956 – 1958; 1960; 1962; 1975). În 1960, a fost înlăturat de la putere în urma loviturii de stat a lui Kongle. În decembrie 1975, a fost obligat să abandoneze puterea odată cu răsturnarea monarhiei (n.tr.).

(82) John Fitzgerald Kennedy va intra în funcţie la 20 ianuarie 1961 (n.tr.).

17

CONTRAOFENSIVĂ

Grăbiţi-vă! Curând, la noi, tinerii vor lu' din nou batacul de baseball şi veţi vedea v atunci.

(Senatorul Humphrey către Nikita Hruşciov, 1959)

Fără îndoială, niciodată un preşedinte al Statelor Unite nu fusese mai bine pregătit să conducă treburile internaţionale decât acel tânăr înalt, uşor adus de spate, care, la 7 noiembrie 1960, a fost ales de către compatrioţii săi să-i succeadă lui Dwight Eisenhower. Că nu a câştigat decât cu mai puţin de 120.000 de voturi (1), la un total de 69 de milioane de sufragii exprimate, asupra rivalului său republican, Richard Nixon, spune mult despre capacitatea corpului electoral de a-i recunoaşte unui om, dincolo de prejudecăţi de partid sau de religie, însuşirile şi caracterul.

În această societate americană, în care domină dragostea de câştig, nu se întâlnesc rar ideile cele mai generoase, la băieţii de familie care au putut, fără a

cunoaşte grijile materiale, să facă studii prelungite şi să descopere, parcurgând lumea largă, stupiditatea patriotismului local. Dar o copilărie lipsită de griji predispune rareori la mari acţiuni. Dacă John Fitzgerald Kennedy a fost un om de curaj şi de decizie, aceasta nu s-a datorat exclusiv faptului că a avut ocazia să sesizeze pe viu în apropierea tatălui său (2), ambasador la Londra în 1939, pericolele la care se expune o naţiune când se lasă în voia sorţii. Războiul în care şi-a pierdut fratele mai vârstnic şi boala l-au făcut să fie la un pas de moarte nu doar o singură dată. Reflecţia şi experienţa l-au învăţat că un adevărat om de stat trebuie mai puţin să caute să se facă interpretul unei voinţe generale prea uşor atrasă de deşertăciune, dacă nu chiar de laşitate, cât să-şi conducă poporul său, să-i arate calea spre un viitor mai drept şi mai raţional, fără să-l lase în necunoştinţă de cauză în privinţa sacrificiilor de tot felul pe care aceasta le presupune. Iată la ce răspundea sloganul „noii frontiere” cu care el fusese ales şi care chemă naţiunea americană să împingă mai departe, precum altă dată pionierii, „frontiera” conştiinţei împăcate şi a euforiei alimentare, la adăpostul căreia vegetase sub Eisenhower. Înaintea alegerii sale, Kennedy definise într-o cărticică foarte densă, pe bază de paralele istorice, strategia păcii, ambiţiile sale în materie de politică externă, dintre toate subiectele acesta fiind cel care îl interesa cel mai mult. O frază răsuna deosebit de bine în gândirea sa: *Este timpul să nu mai reacţionăm doar la fiecare mişcare a adversarilor noştri, ci să începem să acţionăm după cum credem noi de cuviinţă şi să fim gata să transformăm în realitate cel mai vechi vis al omenirii*: *pacea i*.

Avea, în mod efectiv, să acţioneze mult, şi în toate domeniile pe rând, nu fără a se înşela şi, uneori, nu fără a se înşela chiar foarte rău, Nu se poate decât cu greu

contesta că a reuşit în mare măsură să facă să progreseze cauza păcii, cel puţin între cele două „superputeri”, din a căror înfruntare s-a produs războiul rece, şi car «avea să ameninţe, pentru ultima oară, în timpul adminisltraţiei sale, că va degenera în cataclism mondial.

„Mesajul privind starea Uniunii”, în care noul preşedinte va expune Congresului programul său, la 30 ianuarie 1961, va fi conceput într-un stil churchillian. După ce a enumerat toţi factorii care fac, din Asia până în Europa, trecând prin Africa şi America Latină, e «ţ Statele Unite *să se apropie în fiecare zi de pericolul maxim*, el va continua cerând să nu ne lăsăm *legănaţi de iluzia* că U.R.S.S. sau China *au renunţat la ambiţiile de dominaţie mondială*... Va lansa însă un apel conducătorilor sovietici cu scopul de a *dovedi că relaţii fructuoase, sunt posibile chiar cu cei cu care suntem în cel mai profund dezacord*. În acest scop a sugerat reluarea negocierilor privind încetarea experienţelor nucleare «o colaborare sovieto-americană pentru explorarea spaţiului cosmic şi pentru ajutor acordat lumii a treia. *Vor fi*, va conchide el, *noi reculuri, înainte ca mereea să se retragă*. *Dar noi suntem aceia care va trebui să* o *provocăm2*.

Pentru a ajunge la aşa ceva, prima condiţie era – după el – ca ţările comuniste să fie convinse că *agresiunea şi subversiunea nu sunt mijloace profitabile* pentru a-şi împlini obiectivele 2.

Mai întâi de toate, prevenirea *agresiunii*. Pentru a obţine acest lucru, preşedintele va ordonă o dezvoltare spectaculoasă a producţiei de rachete, care avea să dea rezultate rapide. În momentul venirii sale la putere, capacitatea de descurajare americană se întemeia în principal încă pe cele 2000 de bombardiere ale lui *Strategic Air Command*, pe care progresele rapide ale rachetelor sol-aer sovietice păreau să le condamne în scurt

timp (3). Rachetele cu rază medie de acţiune, amplasate în Anglia, în Italia şi în Turcia erau, de asemene» dificil de folosit datorită vulnerabilităţii instalaţiilor lo amplasate la suprafaţa solului, şi datorită încetineli activării lor. Mai erau vreo 30 de rachete intercontinentale, amplasate la sol, şi două submarine cu rachete *polaris*, capabile să-şi lanseze cele 16 rachete ale lor din fundul oceanelor asupra oricărui oraş sovietic. În 1982, acest arsenal (4) se compunea din mai mult de o mie de rachete intercontinentale, ascunse în silozurile de beton, unde nu pot fi distruse decât printr-o lovitură la ţintă şi din vreo 40 de submarine, dotate fie cu rachete *Polaris*, fie cu rachete cu focoase multiple, mult mai dificil de interceptat. Asta însemna că nu mai exista un atac capabil să distrugă dintr-o singură lovitură potenţialul de represalii american şi deci nu mai există posibilitatea de a exercita asupra Statelor Unite un şantaj atomic. Dar paritatea strategică stabilită între cele două superputeri, începând cu 1972, va împiedica America să-şi folosească arsenalul nuclear pentru a descuraja o agresiune clasică.

A lupta împotriva *subversiunii*, adică împotriva ecloziunii mişcărilor revoluţionare armate în ţările subdezvoltate, este mai puţin facil. Ca un bun liberal american, Kennedy atribuia paternitatea esenţială a acestui fapt mizeriei şi ignoranţei şi afirma că în ceea ce îl priveşte, comunismul nu încerca decât să deturneze în profitul său o revoltă naturală. Gândea deci că singurul mijloc de a acţiona eficient în acest scop era de a ataca – printr-un ajutor masiv şi printr-un spirit de fraternitate – cauzele înseşi ale acestui proces. Este ceea ce-i va face să anunţe încă de la 30 ianuarie, *un program nou şi mai eficace de asistenţă pentru dezvoltarea economică şi socială a altor ţări şi a altor continente* 2. Dar dacă lupta contra cauzelor nu era suficientă, el se credea autorizat să

lupte, de asemenea, şi prin toate mijloacele împotriva efectelor, în discursul pe care-l pronunţase, la 6 ianuarie 1961, în faţa activiştilor Partidului Comunist Sovietic, nu exprimase oare Hruşciov *un sprijin fără rezerve popoarelor care luptau pentru eliberarea lor*, nu definise el coexistenţa paşnică drept o *formă de luptă intensivă, atât economică, cât şi politică şi ideologică între proletariat şi forţele agresive ale imperialismului*, neezitând să declare *drept juste – spre deosebire de războaiele mondiale şi de/conflictele regionale care puteau conduci la acestea – aşa-zisele războaie de eliberare 3*? *Este ceea ce noul secretar de stat, Dean Rusk (5), un tip masiv, care fu*sese *adjunctul lui Acheson (6) în perioada războiului din Coreea, avea să interpreteze în felul urmăj tor, la 30 decembrie, în acelaşi an*: *În spatele conceptului de război de eliberare se regăseşte ideea că cea mai bună cale de a extinde puterea şi influenţa comunistă în lumea contemporană este de a exploata inevitabila turbulenţi care însoţeşte mişcarea revoluţionară spre modernizare*. *M această metodă, din punctul de vedere al comuniştilor, este destinată să ocolească forţa nucleară americană ştiforţa clasică pe care am edificat-o împreună cu aliaţii noştri şi să distrugă instituţiile asupra cărora ei nu au control4*. *Economistul Walt Rostovv (7), autor al unui manifest non comunistJ care opunea concepţiilor clasice ale marxism-leninismului o strălucitoare teorie a dezvoltării pe etape, a precizat, la 21 mai 1962, cu autoritatea pe care i-o confereau funcţiile sale de consilier special al Casei Albe, apoi de şef al Serviciului de planificare al Departamentului de Stat*: *Guvernul în întregul său, sub conducerea preşedintelui, este ataşat cu o extraordinari energie problemei de a afla cum se pot preveni sau înfrunta tehnicile de subversiune sau de gherilă în care mişcarea comunistă internaţională îşi pune*

atâtea speranţe pentru anii ’60. Cele mai strălucite spirite ale guvernului, atât civili, cât şi militari, se dedică în prezent acestei probleme, care, mult timp nu a avut decât prioritate relativă 5.

Încă din primele săptămâni ale preşedinţiei sale, Kennedy avea să-şi arate hotărârea de a acţiona pe acest dublu plan, al ajutorului economic şi, dacă acesta venea prea târziu sau nu era suficient, al intervenţiei directe, politice şi, la nevoie, militare.

America Latină – unde Hruşciov se bucurase, în discursul său din 6 ianuarie 1961, să constate *deschiderea unui nou front contra imperialismului Statelor Unite* – va reprezenta prima să grijă. La 15 martie 1961, el va convoca ambasadorii tuturor ţărilor din această parte a lumii, pentru *a chema toate popoarele din emisferă să se alăture unei noi alianţe pentru progres*, pe care o va defini drept *un vast efort de cooperare, destinat să satisfacă nevoile fundamentale ale locuitorilor Americii în ceea ce priveşte casele, munca, pământul, sănătatea, şcolile – techo, irubajo y tierra, salud y escuela* va anunţa că va cere a doua zi Congresului votarea unui credit de 500 milioane de dolari şi că preconizează elaborarea unui plan de zece ani pentru America Latină, precum şi încurajarea diverselor proiecte de integrare economică pe continent.

Acest limbaj nou – *nu mai auzisem aşa ceva de pe vremea lui Franklin* Rooseveltdeclară ambasadorul Venezuelei – contribuie la crearea unui extraordinar sentiment de euforie în jurul tânărului preşedinte. Odată cu tinereţea şi absolvenţii de la Harvard, entuziasmul şi încrederea intraseră la Casa Albă şi la Departamentul de Stat unde domniseră prea mult timp conformismul şi dezamăgirea. *Viitorul părea într-adevăr strălucind de speranţă pretutindeni1*, scria Arthur Schlesânger.

Realitatea era totuşi mai puţin strălucitoare. Dacă

toate celelalte guverne ale Americii Latine îl susţineau pe J.F.K., cu excepţia Braziliei, unde stângistul Jânio Quadros (8), recent ales preşedinte, nu va ajunge să se pună de *acord* cu reprezentantul Departamentului de Stat, Adolf Berle, *decât asupra dezacordului* lor8, raporturile cu Cuba nu vor înceta să se tensioneze. Cu câteva zile înainte de a părăsi puterea, Eisenhower a decis ruperea relaţiilor diplomatice (9). Noul preşedinte, care a suspendat toate achiziţiile de zahăr de la Havana, a declarat în mesajul său privind starea Uniunii *că o atare dominaţie comunistă în această emisferă nu va putea face niciodată obiect de negocieri* încă din acest moment, C.I.A. era în curs de a pregăti activ o operaţiune destinată să răstoarne regimul castrist şi Kennedy, pus la curent, la sfârşitul lunii noiembrie, nu avea să facă nimic pentru a o descuraja. În ciuda sfaturilor categoric împotrivă ale subsecretarului de stat, Chester Bowles (10), ale lui Schlesânger şi ale senatorului Fulbright, preşedintele Comisiei pentru afaceri externe (11), o serie de argumente vor determina decizia să finală în favoarea unei debarcări. *Vă veţi duce să spuneţi acestui grup de tineri admirabili* – i se va adresa Allen Dulles, şeful C.I.A. – *care n-au cerut nimic altceva decât mijloacele de a încerca să restabilească un guvern liber în ţara lor… gata să-şi rişte vieţile…* că *nu vor beneficia nici de simpatia, nici de sprijinul, nici de ajutorul Statelor Unite 9*?

I s-a făcut cunoscut că trebuie să acţioneze fără întârziere, reîntoarcerea în curând în Cuba a piloţilor antrenaţi de către U.R.S.S. să piloteze MIG-urile, pe care această i le furnizase, fiind de natură să întărească considerabil. pe termen scurt, potenţialul defensiv al insulei. În fine, la 14 aprilie, un colonel de marină, care tocmai inspectase brigada de exilaţi cubanezi adunaţi în Guatemala, cu un efectiv de 1 400 de persoane, trimitea un

raport entuziast: *Ei spun că-şi cunosc propriul lor popor şi sunt convinşi că, de îndată ce vor provoca o singură înfrângere serioasă forţelor ce li se opun, acestea îi vor scăpa din mâini lui Castro... ei au o încredere totală în victoria lor... eu le împărtăşesc încrederea... 10* Acest mesaj, care i-a parvenit lui Kennedy cu câteva ore înaintea declanşării prevăzute a operaţiei, a fost de natură să-i întărească convingerea. Dar el va da ordinul, aşa cum se angajase public în conferinţa sa de presă din 12, ca în niciun caz forţe americane să nu intre în acţiune.

Sâmbătă, 15 aprilie, deci, 8 bombardiere B 26, decolând din Nicaragua, cu echipaje cubaneze, vor ataca cele trei principale aerodromuri ale insulei. Sosirea a doua dintre ele la Miami va determina imediat întrebări, cărora Adlai Stevenson (12), fostul candidat democrat la preşedinţie, pe care Kennedy îl făcuse reprezentantul său personal la O.N.U., le va răspunde cu toată buna credinţă că era vorba de dezertori.

A doua zi, curiozitatea ziariştilor americani, de mai mult timp stârnită de concentrarea de exilaţi în Guatemala, va pune capăt acestei poveşti. Stevenson, indignat, îl va convinge pe Dean Rusk să sugereze lui Kennedy, pentru a evita complicaţii internaţionale, să oprească raidurile pornite din Nicaragua. După ce a ezitat mai mult timp, preşedintele s-a decis să dea un ordin în acest sens. El era *vizibil îngrijorat*, scria Schlesânger, şi *se întreba care va fi viitorul eşec u*.

Generalul Cabell, responsabil al operaţiunii, va încerca, la rândul său, să-l convingă pe Rusk să-l determine pe preşedinte să revină asupra deciziei sale. Primul raid împotriva bazelor cubaneze nu distrusese într-adevăr decât cinci avioane. Dar secretarul de stat nici nu voia să audă. Aşa încât 8 avioane ale forţei de invazie vor fi doborâte în momentul în care, la 17 aprilie 1961, la

răsăritul soarelui, brigada de exilaţi stabilea un cap de pod în Golful Porcilor. Încă de la orele 9 dimineaţa, vasul „Houston”, la bordul căruia invadatorii realizaseră traversarea, fusese lovit în plin şi avea să eşueze pe un recif, lipsindu-i de orice aprovizionare.

Atunci când Casa Albă se va decide să autorizeze un nou bombardament, pe care condiţiile meteorologice neprielnice îl făceau, de altfel, dificil, era prea târziu. Operaţiunea eşuase şi zgomotoasă proclamaţie a *Consiliului revoluţionar cubanez*, potrivit căreia înainte *de răsăritul soarelui întreaga insulă cubaneză se va ridica în masă i2*, nu putea schimba nimic. În trei zile, fideliştii vor omorî 200 – 300 dintre adversarii lor şi vor face 1 113 prizonieri, oare vor fi schimbaţi mai târziu, după negocieri anevoioase, pentru medicamente şi tractoare.

Kennedy ar fi putut încerca să redreseze situaţia angajând direct Statele Unite în ostilităţi, aşa cum îl presau şefii de stat major. El va refuza, însă, fără să ezite.

Nu era ceea ce voise el şi gândea că ţara să nu vă aveaj nimic de câştigat pe plan moral voind să impună prin forţă Cubei un regim de complezenţă. Cu toate că avea să fie furios împotriva C.I.A., care îl antrenase în această situaţie insuportabilă, va lua asupra sa toate responsabilităţile acestui enorm fiasco, supărătoare deşteptare pentru o preşedinţie care se anunţa promiţătoare. *Victoria are o sută de părinţi, dar înfrângerea este orfană*, vai spune el mai târziu. *Eu sunt şeful guvernidui13*.

Afacerea avea să aibă efecte dezastruoase pe plan internaţional. La Adunarea Generală a O.N.U., care era în sesiune, ministrului cubanez al Afacerilor Externe, Râul Roa (13), nu-i va fi greu să-l pună în dificultate pe nefericitul Stevenson, vârât până-n gât în minciunile sale. Sprijinul blocului latino-american şi al ţărilor N.A.T.O. va

putea doar evita o condamnare majoră a Statelor Unite. Pe data de 18 aprilie 1961, Hruşciov va adresa un mesaj lui Kennedy, afirmând că *U.R.S.S. va acorda poporului cubanez şi guvernului său tot ajutorul necesar pentru a respinge agresiunea* 14. Preşedintele va răspunde i destul de sec că Statele Unite nu aveau intenţia de a interveni militar în Cuba, dar că acestea nu vor accepta nicio intervenţie militară a unei forţe exterioare şi, că, dacă *ceea ce face guvernul sovietic la el acasă îl priveşte, ceea ce făcea în exterior privea întreaga lume*. *Marea revoluţie a istoriei umanităţii*, conchidea el, *este revoluţii acelora care sunt hotărâţi să fie liberi* 16. Falimentul operaţiunii va opri rapid acest schimb de răutăţi, dar diji toate părţile Lumii a Treia vor sosi mesaje de simpatig! Pentru Fidel Castro, al cărui prestigiu nu fusese niciodată atât de înalt.

Kennedy avea să fie mai norocos în Congo, unde să tuaţia cunoscuse o acutizare dramatică, la câteva săpţ mână după venirea sa la putere, odată cu asasinare făcută cunoscută la 14 februarie 1961, a nefericitulii Patrice Lumumba, care nu meritase această moarte mâl sava. Arestat pe când încerca să se alăture, la Stanleyville, locotenentului său, Gizenga (14), care constituise un guvern invocând autoritatea acestuia şi recunoscut cu acest titlu de către ţările socialiste şi statele progresiste africane, el fusese livrat lui Chombe, şeful separatiştilor din Katanga, de către Mobutu, ceea ce nu-l va împiedica, de altfel, pe acesta să-i ridice după aceea o statuie. Torturat în avion de către paznicii săi, a fost împuşcat aproape imediat după sosirea sa în Katanga, în timpul unei pretinse tentative de evadare.

Într-o declaraţie (15) de o rară violenţă, U.R.S.S. afirmase că asasinatul era *încoronarea uneltirilor criminale ale lui Hammarskjoeld*, a cărui destituire

imediată o cerea. Ea ceruse condamnarea Belgiei, arestarea lui Chombe şi a lui Mobutu de către trupele O.N.U., retragerea acestora în termen de o lună. În fine, ea prezentase ca o *datorie sacră a tuturor statelor iubitoare de libertate să acorde guvernului legal din Congo,* adică, după ea, acela al lui Gizenga, ajutorul pe care îl solicitase *tuturor ţărilor* 15. Acest limbaj nu a găsit totuşi, până la urmă, decât puţine ecouri la O.N.U. şi delegatul sovietic nu a îndrăznit să opună vetoul său la votarea de către Consiliul de Securitate a unei rezoluţii infinit mai moderate.

Un atac al trupelor lui Gizenga contra regiunii Katanga de Nord eşuând, cuvântul avea să revină diplomaţiei. La mijlocul anului, O.N.U. va reuşi, după mai multe peripeţii, să obţină reunirea Parlamentului central, ce va desemna un guvern în care Gizenga va deveni viceprim-ministru. Se vor angaja convorbiri cu Chombe, un timp prizonier al trupelor lui Mobutu. Pentru a-şi redobândi libertatea, acesta va semna tot ceea ce i se va cere. Dar, odată aflat în siguranţă, el va pune sub semnul întrebării toate angajamentele sale.

Gizenga îl va soma pe noul şef al guvernului, Cyrille Adoula (16), să acţioneze împotriva secesiunii. Dar armata congoleză nu număra decât câteva mii de oameni, (incapabili să se opună cu succes jandarmeriei katangheze, antrenată şi încadrată de mercenari albi deosebit de oţeliţi. Lui Adoula nu-i rămânea o altă posibilitate decât aceea de a apela la O.N.U. Franţa, Belgia şi Anglia se vor opune în zadar. Procedând la aplicarea diverselor rezoluţii ale Adunării Generale, în luna septembrie, Hammarskjoeld va hotărî să lanseze căştile albastre la asaltul oraşului Elisabethville.

Operaţiunea va eşua în mod lamentabil. Secretarul general al Naţiunilor Unite – pe care tragedia congoleză

era pe punctul de a-l face să-şi piardă atât sângele rece, cât şi conştiinţa limitelor însărcinării sale – îşi va găsiy sfârşitul la 17 septembrie 1961 într-un accident de avion (17), încă nelămurit, chiar în ajunul deschiderii sesiunii anuale a Adunării Generale, în timp ce se deplasa spre Rhodesia pentru a negocia o încetare a focului. Succesorul său, birmanezul Thant (18), desemnat după săptămâni de laborioase negocieri între americani şi sovietici, avea să reia chestiunea pe cont propriu în luna decembrie, cu ajutorul Washingtonului, care va furniza căştilor albastre dolarii fără de care ar fi fost paralizate. Între timp, Stevenson nu putuse împiedica votarea de către Consiliul de Securitate a unei moţiuni care obliga căştile albastre să acţioneze împotriva separatismului katanghez, ignorând în întregime cvasi-rebeliunea lui Gizenga, care se stabilise din nou la Stanleyville.

La mijlocul lunii decembrie, Chombe îi va scrie lui Kennedy, pentru a-i cere să-i organizeze o întrevedere cu Adoula. Aceasta va avea loc la Kitona, fostă bază belgiană, în prezenţa deosebit de activă a ambasadorului american, Edmund Gullion (19). Va fi semnat un acor J, potrivit căruia liderul katanghez recunoştea autoritatea guvernului central. Dar abia întors la el acasă, acesta va repeta scenariul din vara precedentă şi va reneg3J propriile sale angajamente. Dat fiind că Statele Unit «continuau să facă presiuni asupra sa, el va recidivă în toamnă, respingând – după ce a dat impresia că îl af ceptă *cu entuziasm* 16 – un plan stabilit de către U Thajţ şi susţinut de către Washington, Londra, Bruxelles, Beii şi Roma, care prevedea transformarea Congoului într-o federaţie în care Katanga ar fi devenit o parte constitutivă. Apoi, el se va pregăti pentru luptă, întărindu-şi armata şi cumpărând avioane din exterior, ignorând toate sfaturile de prudenţă pe care i le va da un *missus dominicus* al lui Kennedy,

McGhee (20). În Ajunul Crăciunului, vor izbucni incidente între căştile albastre, staţionate la Elisabethville şi jandarmeria katangheză. Dar, la începutul lui ianuarie 1963, Chombe va abandona dintr-odată partida.

Arthur Schlesânger avea să scrie că preşedintele Kennedy era hotărât – dacă era necesar – să închirieze avioane americane forţelor O.N.U. Statele Unite vor prelungi acest succes, acordând un ajutor masiv – în bani, material militar, piloţi cubanezi exilaţi – guvernului central congolez, a cărui conducere avea să fie pentru moment luată de către Chombe printr-o stranie revenire. Guvernul lui Gizenga va sucomba puţin câte puţin, la fel ca şi formaţiunile de luptători progresişti din rezistenţă, dispersate în cele patru colţuri ale acestei ţări imense şi ale căror şefi nu dispuneau nici de pregătirea, nici de suficiente ajutoare exterioare pentru a-i veni de hac armatei lui Mobutu, întărită cu mii de mercenari albi. În septembrie 1964, belgienii şi americanii nu vor ezita să intervină direct la Stanley viile, pentru a degaja pe albii luaţi prizonieri de către rebeli. Acţiunea va fi semnalul revoltei organizate.

„Harababura”, după propriile cuvinte ale preşedintelui Eisenhower, pe care i-o lăsase în Laos lui John Kennedy, nu cerea acestuia din urmă soluţii mai puţin urgente. Spre deosebire de C.I.A., ale cărei intervenţii nefericite în acest liniştit regat le-am văzut, el nu aprecia că acesta *merită să reţină atenţia marilor puteri* ls. După părerea sa, care coincidea cu aceea a Parisului şi Londrei, cel mai inteligent lucru era nu de a încerca să-l facă să încline către occidentali, ceea ce nu putea să nu antreneze o reacţie din partea ţărilor din Est, ci de a-l neutraliza. Este ceea ce va declara în esenţă în cursul primei sale conferinţe de presă după preluarea funcţiei. Propunerea lansată de către U.R.S.S. În decembrie de a reuni din nou

Conferinţa de la Geneva asupra Indochinei, al cărei copreşedinte era împreună cu Marea Britanie, putea cu siguranţă să furnizeze un cadru pentru o negociere în acest scop.

O ofensivă zadarnică a trupelor prooccidentale ale generalului Phoumi, la începutul lunii februarie, îl va convinge pe preşedinte că Washingtonul greşise mizând pe el. Dar preşedintele va avea de învins numeroase reţ zistenţe pentru a ralia Departamentul de Stat persoanei prinţului Souvanna Phouma, neutralistul, favoritul Pari –, sului, care, pe malurile Potomacului, era considerat cu încăpăţânare drept un criptocomunist. Nici Phoumi, nici Pathet Lao, comunist, fiecare crezând că-l poate elimina complet pe celălalt, nu manifestau prea multă bunăvoinţă reciprocă. La mijlocul lunii martie, o tentativă de conciliere între cele trei facţiuni laoţiene a eşuat, în timp ce forţele Pathet Lao, cu toate că erau mai puţin numeroase, obţinuseră o serie de succese, ameninţând Vientiane şi Luang-Prabang, cele două oraşe principale ale ţării.

Situaţia părea atât de serioasă şi ajutorul sovietic luase o asemenea extindere, încât Consiliul Securităţii Naţionale al Statelor Unite se va reuni pentru a studia oportunitatea unei intervenţii limitate. Dar aceasta va fi dezaprobată în modul cel mai serios de către şefii de stat major, care, în virtutea doctrinei *represaliilor masive*, la mare cinste în timpul lui Eisenhower şi Dulles, nu dispuneau decât de un foarte mic număr de unităţi combatante, pe care se temeau că va fi nevoie să le folosească în curând la Berlin. În cele din urmă, va hotărî să-şi arate colţii, pentru a încerca să-i convingă pe ruşi că trebuiau să aleagă între o agravare a conflictului şi neutralizarea ţării. Pe data de 23 martie 1961, în cursul unei conferinţe de presă, J.F.K. va anunţa că aproba răspunsul Marii Britanii la propunerea sovietică privind

reluarea Conferinţei de la Geneva din 1954 privind Indochina, pentru convocarea căreia punea drept singură condiţie o încetare prealabilă a focului. Într-adevăr, el se temea că nu cumva comuniştii să exploateze la maximum în negocieri avantajul pe care îl obţinuseră. *Obiectivul nostru*, va spune el, *este un Laos neutru şi independent şi, dacă au putut sa de in trecut unele motive de neînţelegere* în acest sens, *nu trebuie să mai existe în prezent*. Dar, va adăuga el, *dacă atacurile armate actuale ale comuniştilor ajutaţi din exterior* nu vor înceta, membrii Tratatului Asiei de Sud-Est *se vor vedea obligaţi să examineze răspunsul lor* în acelaşi timp, măsuri militare vizibile de precauţie vor fi luate în Sud-Estul asiatic.

Kennedy îl va primi el însuşi pe Gromîko, care se afla la New York pentru sesiunea O.N.U., şi îl va pune în gardă, după expresia sa favorită, contra oricărei erori de calcul. El îi va scrie lui de Gaulle, care îl va sfătui să renunţe la ideea oricărui angajament militar în Indochina, dar va obţine din partea lui Macmillan un sprijin lipsit de entuziasm; ceilalţi membri ai S.E.A.T.O., în schimb, vor aplauda.

„Pravda” avea să scrie la 27 martie 1961 că *orice jolosire a forţei de către S.E.A.T.O. va antrena o ripostă*. Dar, la 1 aprilie, Kremlinul îşi va da acordul faţă de propunerile Londrei în favoarea unui apel comun pentru încetarea focului şi convocarea conferinţei internaţionale.

În cele din urmă, ostilităţile vor înceta la începutul lunii mai şi la data le 16 mai o conferinţă grupând cele cinci mari puteri, cei trei membri ai Comisiei internaţionale de control (India, Canada, Polonia), vecinii Laosului şi cele trei facţiuni ale Regatului se reuneau la Geneva

(21). Conferinţa se va înnămoli însă rapid în controverse privind verificarea încetării focului. Abia la 22

iulie 1962 avea să fie încheiat Tratatul de neutralizare a Laosului

(22), sub autoritatea unui guvern compus din reprezentanţii celor trei partide.

Pentru a fi aplicat, ar fi trebuit, în mod evident, ca să i se oprească războiul civil care pustia Vietnamul vecin I şi că provinciile din Nord-Est, deţinute de către Pathet Lao, să nu fie utilizate pentru legături între luptătorii de rezistenţă din Sud şi autorităţile din Nord; altfel spus în loc să se lase antrenat în politica de intervenţie – al cărei caracter iluzoriu îl remarcase atât de bine pe vremea când ea fusese dusă de către Franţa, cu opt ani mai devreme – preşedintele Kennedy să încerce să extindă la Vietnam reglementarea laoţiană. *Cred*, spusese el, la 6 aprilie 1954, la tribună Senatului, *că niciun ajutor militar american în Indochina nu va putea învinge… un inamic al poporului care are simpatia şi ajutorul ascuns al* poporului20. Mai mult decât atât, nefericitului său rival, Richard Nixon, care, în primăvara anului 1961, preconiza o intervenţie a aviaţiei americane, el îi va răspunde cu bun simţ: *Nu cred că ar trebui să ne lăsăm antrenaţi în Laos, unde riscăm să ne vedem obligaţi să luptăm cu milioane de chinezi în junglă… nu văd cum am putea interveni în Laos, aflat la 8.000 km de noi, dacă nu o putem face în Cuba, care nu se află decât la 140 km 21*.

La drept vorbind, Kennedy moştenise în Vietnam, ca în multe alte locuri, o situaţie care nu stătea în puterea lui să o îndrepte ca prin minune. Acordurile din 1954, care puseseră capăt războiului în Indochina, conţineau în *declaraţia finală* un articol 7, potrivit căruia, doi ani mai târziu, urmau să aibă loc alegeri generale libere, *pe bază de vot* secret22, în vederea reunificării ţării, sub controlul unei comisii internaţionale, în condiţii care nu erau de altfel precizate. Dar guvernul de la Saigon, în fruntea

căruia se afla, de la mijlocul lui iunie, catolicul Ngo Dinh Diem (23), protestase solemn împotriva acordurilor, precizând imediat că acestea nu îl obligau cu nă mic. Cât priveşte Statele Unite, ele se limitaseră să promită că nu vor folosi nici forţa, nici ameninţarea cu folosirea forţei pentru a le modifica.

Se poate evident contesta legitimitatea angajamentului luat de înaltul Comandament francez în privinţa alegerilor, pentru că era vorba de o clauză politică, depăşind indiscutabil competenţa sa, şi faţă de care se opunea guvernul unei ţări a cărei independenţă totală tocmai fusese recunoscută. Dar trebuie remarcat, de asemenea, că această promisiune era condiţia *sine qua non* a acordurilor, că fără încheierea lor trupele franceze s-ar fi aflat într-o şi. Uaţie critică şi că Diem ar fi avut serioase dificultăţi pentru a-şi exercita o autoritate care, fără baionetele lor, s-ar fi prăbuşit imediat. Baza juridică însăşi a, puterii” sale era dintre cele mai contestabile. Fusese practic impusă de către Foster Dulles, la sfaturile colonelului american Landsdale, mare expert în lupta împotriva gherilei din Filipine, fostului împărat Bao Dai (24), redevenit şef al statului prin simpla bunăvoinţă a Franţei, care era atât de puţin sigur de încrederea supuşilor săi, încât îşi petrecea cea mai mare parte a timpului la Cannes.

În momentul semnării acordurilor de la Geneva, Statele Unite nu aveau în Vietnam decât un singur scop: să consolideze prin orice mijloace regimul din Sud, pentru a evita căderea acestuia, la rândul său, în orbita comunistă şi. Pentru început, să-l facă capabil să reziste unei eventuale agresiuni din Nord. La Washington se exprima, într-adevăr, îndoiala că Viet-Minh-ul va accepta alegeri libere sub control internaţional. Nu refuzaseră oare, rând pe rând, guvernele comuniste din Germania de Est şi

Coreea de Nord să recurgă la alegeri pentru a ajunge la reunificarea patriei lor? Sosirea în Sud a aproape un milion de annamiţi şi de tonkinezi care fugiseră de regimul colectivist de la Hanoi, aşa cum îi autorizau acordurile, nu demonstra oare că acesta era departe de a Putea pretinde să vorbească în numele întregii populaţii?

Tocmai în această perspectivă, americanii insistaseră pe lângă aliaţii lor din Tratatul Asiei de Sud-Est, încheiat la 8 septembrie 1954, la Manila, că Vietnamul de Sud, Laosul şi Cambodgia să fie incluse în zona beneficiind 1 de protecţia sa, ceea ce provocase, de altfel, imediat, I protestele membrilor comunişti ai Conferinţei de la Ge1 ne va. Nu prevedea oare acordul privind încetarea ostilităţilor în Vietnam că acesta *nu putea face parte din nicio alianţă militară 23*?

Statele Unite doreau, de asemenea, să întărească poiziţia lui Diem pe plan intern şi, deci, a armatei aflate la dispoziţia sa. Dar ele aveau să se lovească în această direcţie de un obstacol major: articolele 16 şi 17 ale aeor-jgă durilor care interziceau introducerea în Vietnam a *oricăror întăriri* în *trupe şi în personal militar auxiliar*... ea şi a *oricăror întăriri în toa*: *e tipurile de armamentv*. Aşa cum avea să o recunoască Dulles însuşi, *Statele Unite nu puteau deci să sporească numărul consilierilor militari* – 225 ofiţeri şi 60 soldaţi în total în momentul armistiţiului – ceea ce, adăuga el, le făcea să deprindă în mare măsură de Franţa.

În acea perioadă, în sânul guvernului Mendes-France se manifestau două tendinţe privind atitudinea de urmat faţă de Vietnam. La început se va orienta spre o politică de echilibru între Nord şi Sud, materializată, prin numirea la Hanoi a unui delegat general, în persoana lui Jean Sainteny (25), care negociase în 1945 cu Ho Şi Min. I Adepţii acestui punct de vedere erau convinşi că Viet-I

Minh-ul avea să câştige alegerile şi că, deci, Franţa aveai interesul să-şi păstreze şansele de viitor, fiind activ re-l prezentată în Nord. Dar generalul Eiy (26), comisar ge«neral al Franţei la Saigon, se opunea categoric acestei! Tentative, gândind că ea ar fi avut drept prim efect de – moralizarea elementelor anticomuniste din Sud. Va j obţine din partea lui P.M.F. ca misiunea Sainteny să J1 fie lipsită de orice caracter politic şi va expune, într-un I interviu din 31 august 1954, principiile unei politici de P *sprijin complet* faţă de guvernul naţional vietnamez, altfel spus faţă de cel din Sud, pentru a fi în măsură să înfrunte victorios alegerile prevăzute pentru 1956. Ceeal ce presupunea, după părerea sa, că *alegerile să fie* liber.

Şi că acestea, mai ales, să nu fie falsificate prtrur-o acţiune subversivă a Viet-Minh-ului la sudul liniei de demarcaţie şi că guvernul vietnamez să fie în măsură să exploateze avantajele considerabile ¡*pe care i le oferea fin* regim *de libertate şi ajutorul lumii libere care trebuie să sporească prosperitatea generală ’2 ii*.

La prima vedere, o asemenea politică ar fi trebuit să satisfacă deplin pe americani, cu atât mai mult cu cât Parisul înmulţea gesturile menite să arate realitatea independenţei vietnameze. Dar atitudinea Congresului, dominat de anticolonialism, şi neîncrederea faţă de Franţa, împingeau Administraţia să trateze direct cu Saigonul. Încă de la 17 august, Eisenhower va da ordinul ca *ajutorul destinat Indochinei să fie, de acum înainte, dat direct statelor asociate şi nu prin intermediul Franţei.*

Temperamentul autoritar al lui Diem avea să aducă un alt element de complicaţie. Ely, ca de altfel şi ambasadorul american Heath, aprecia că singurul mijloc de a consolida regimul din Sud era de a lărgi bazele guvernului, făcând să intre în acesta, mai ales, reprezentanţii marilor „secte”, formaţiunile feudale de tip

religios sau asociaţiile de traficanţi care controlau cea mai mare parte a ţării. Primul ministru înţelegea să nu împartă puterea cu nimeni. Foarte curând va intra în conflict cu armata – al cărei comandant-şef, generalul Hinh, un devotat al lui Bao Dai, va fi exilat – şi apoi cu sectele, în special cu clanul Binh-Xuyen, al marilor patroni ai poliţiei şi ai traficului dubios de la Saigon, fideli ei înşişi fostului împărat. Acesta, simţind pericolul, va căuta să-l înlocuiască cu şeful clanului Binh-Xuyen, „generalul" Le Van Vien, pirat de mare clasă, căruia îi plăcea să-şi primească vizitatorii cu un piton încolăcit în jurul gâtului. Washingtonul, făcând figura de persoană jignită, va arunca totul în balanţă. Eisenhower îi va adresa lui Diem, la 27 octombrie, o scrisoare bine gândită, fără a preveni Parisul, pentru a-l asigura de sprijinul său total, cu condiţia ca el să se angajeze într-o politică de dezvoltare economică şi socială şi îl va înlocui pe Heath cu generalul Lawtoi Collins, care, de altfel, nu va întârzia să se ralieze eoni cepţiilor franceze.

Guvernul Mendes-France nu era pe atunci în situaţia, de a da prioritate problemelor Indochinei. Va trăi ultimele sale săptămâni la putere sub focul încrucişat al stângii – furioasă pentru reînarmarea Germaniei – 1 al „europenilor", care nu-i iertau înmormântarea C.D.E., şi ai dreptei, care îl acuza că voia să „soldeze" Africa după Extremul Orient. Opinia publică nu putea înţelege încăpăţânarea sa de a păstra un corp expediţionar puternic în Vietnam, în timp ce situaţia nu înceta să se înrăutăţească în Maroc şi în Algeria. P.M.F. va căuta deci formule de conciliere, de natură să salvgardeze ceea ce îi părea esenţial, şi anume păstrarea poziţiilor economice foarte importante ale Franţei la Saigon.

La 13 decembrie, Ely va fi autorizat să încheie cu Collins un acord secret, care va transfera şefului misiunii

militare americane, sub autoritatea nominală a comandamentului francez, responsabilitatea ajutorului ce urma să fie acordat Saigonului, pentru organizarea şi instruirea armatei sale, cu participarea personalului militar american. În ianuarie 1955, Parisul va accepta să transfere lui Diem, printre altele, şi controlul ajutorului american, iar apoi, în februarie, conducerea trupelor.

La începutul lunii martie, sectele vor constitui, împreună cu diverse partide naţionaliste, un front unici care, la 21 martie, va adresa primului ministru un apelj cerându-i să creeze în cinci zile un guvern de uniune. Acesta va răspunde prin angajarea blindatelor împotriva Binh-Xuyen-ilor. Ely şi Collins vor reuşi să negocieze: un armistiţiu. Dar Landsdale va alerta Washingtonul, care îşi va dezavua ambasadorul şi, la 28 aprilie, Diem va declanşa ofensiva contra acestora, care vor fi curând zdrobiţi. Cu acel candid maniheism, care caracteriza p «atâţia din compatrioţii săi, senatorul Mansfield va de-l clară: *Lupta care se desfăşoară este o încercare de forţai între două elemente, unid personificat prin Diem, care reprezintă un guvern integru şi sincer, altul care se sprijină pe acei care îşi bat joc de tot ceea ce înseamnă integritate şi sinceritate sau le ignoră 28*.

Bao Dai îl va convoca pe şeful guvernului la Cannes. Acesta va răspunde că este prea ocupat şi va obţine demiterea lui, la 30 aprilie, de către o *adunare generală a forţelor revoluţionare*, despre care nu se ştia prea bine cine o desemnase. În zadar va încerca Edgar Faure (27), pe atunci prim-ministru, să-l convingă pe Dulles, sosit la Paris câteva zile mai târziu, de necesitatea unui compromis cu sectele. Dacă la 29 aprilie afirma despre omologul său vietnamez că *nu se adaptase misiunii sale* el va declara, la 13 mai, că un acord complet fusese realizat pentru a-l susţine, adăugând, totuşi, că ar saluta dacă echipa

acestuia ar fi mai reprezentativă. Va anunţa că, deşi nu-i fusese adresată nicio cerere oficială în acest sens, corpul expediţionar va fi încetul cu încetul repatriat29.

Aceste afirmaţii nu-l vor calmă în niciun fel pe Diem. Incidentele antifranceze se vor multiplica la Saigon şi, la 20 mai, Ely îşi va cere în mod oficial rechemarea din motive de sănătate. Negocierile care se vor angaja în luna august pentru încheierea unui acord militar şi cultural vor fi rupte în septembrie de către sudvietnamezi, care ceruseră, între altele, plasarea corpului expediţionar sub conducerea lor. Curând, Vietnamul va ieşi din zona francului pentru a intra în zona dolarului şi, la 28 aprilie 1956, ultimul soldat francez va părăsi ţara. La 23 februarie, Pineau (28), devenit ministru al Afacerilor Străine, denunţase în mod deschis în faţa Consiliului Republicii *greşeala comisă de Statele Unite prin străduinţa de a elimina Franţa 30*.

În octombrie 1955, Diem a supus unui plebiscit regimul său şi înlăturarea lui Bao Dai, obţinând 98, 2 la sută din voturi, majoritate mult prea evidentă pentru a fi convingătoare. În martie 1956, alegeri, pretins „Mbere”, dar la care nu vor putea participa candidaţi comunişti, vor da njaştere unei Adunări Naţionale, în care partizani lui Diem vor dispune de o majoritate absolutăi ŞeM guvernului îşi va adăuga şi titlul de şef al statului (29) şi de comandant şef al armatei. Oficialităţilor alese în fruntea municipalităţilor le vor substitui funcţionari de votaţi sieşi.

Încă din această perioadă, el va arăta că nu puni mare preţ pe acordurile de La Geneva, care interziceai orice represalii împotriva combatanţilor şi orice discriminare, procedând la vânătoarea comuniştilor sau a celor bănuiţi a fi comunişti. În primul an care a urmat armistiţiului, Comisia Internaţională de Control releva, în cel de-al patrulea raport al ei, *319 cazuri antrenând*

pierderea de vieţi omeneşti, fără a putea *să precizeze dacă, în afara cazurilor citate, au fost şi alte represalii sau discriminări* 3 i. Curând Saigonul va decide pur şi simplu să nu mai răspundă cererilor de anchetă ale comisiei, ale cărei sedii vor fi închise printr-o manifestare de o spontaneitate foarte îndoielnică. La 11 ianuarie 1956, o ordonanţă va permite încarcerarea oricărei persoane prezen – rând *pericol pentru apărarea naţională şi ordinea pu*blică-a2. La 19 februarie, o altă ordonanţă va prevedec pedepse cu amendă sau cu închisoare pentru oricine *propagă, publică, răspândeşte, reia, indiferent de modu' cum o face, ştiri sau comentarii favorabile adtivtââţilor comuniste sau antinaţionale*: *j*; *i*.

Nimic surprinzător în aceste condiţii în faptul că Diem va refuza, de asemenea, să aplice acea prevedere a declaraţiei finale de la Geneva privind alegerile generale. Potrivit termenilor acordului, la 20 iulie 1955, trebuiau să se inaugureze convorbiri între cele două guverne vietnameze privind modalităţile de organizare ale acestora. La 6 iunie, şi apoi la 19 iulie, Hanoiul va cere Saigonului să-şi desemneze reprezentanţii şi un loc de întâlniri *acceptabil pentru cele două părţia4*.

Parisul şi Londra vor reuşi să convingă Washington» i să se asocieze la un demers cerând Saigonului să răspundă iniţiativelor Nordului. Dar la 9 august, Dieift după ce a reamintit că guvernul său n-a semnat acordurile de la Geneva, va declara că *apreciază principiul alegerilor libere drept o instituţie paşnică şi democratică... ceea ce presupune satisfacerea în prealabil a cerinţelor unei vieţi libere şi a dreptului de vot. Nu se va face nimic constructiv din acest punct de vedere* – va continuă el – *atâta timp cât regimul comunist din Nord nu va permite fiecărui cetăţean vietnamez să se bucure de libertăţile democratice35*. În ceea ce-i priveşte, Dulles avea să se declare de acord cu el,

constatând că în Vietnamul de Nord condiţiile nu sunt actualmente propice unor alegeri la nivelul întregului Vietnam35. În acest e împrejurări, guvernul francez îşi va asuma o grea responsabilitate retrăgându-şi corpul său expediţionar cu doar câteva săptămâni înainte de data prevăzută de acordurile de la Geneva pentru alegeri. Pham Van Dong (30), şeful guvernului de la Hanoi, îi va spune în scris acest lucru lui Pineau, la 12 aprilie 1956. Dar era nevoie de mai mult decât o scrisoare pentru ca respectiva consultare să aibă loc. Întâlnirea din iulie se va consuma însă fără să se fi făcut cea mai mică tentativă în acest scop.

Cancelariile occidentale se vor nelinişti la un moment dat de reacţiile posibile ale Moscovei, Beijingului şi Hanoiului, dar acestea vor fi în cele din urmă extrem de blânde. Nu admiseseră oare U.R.S.S., şi Marea Britanie, încă din aprilie 1956, de comun acord, că ţinerea alegerilor era mai puţin importantă decât menţinerea păcii? Vom vedea chiar Kremlinul propunând, la începutul anului 1957, admiterea simultană a O.N.U. acelor două Vietnamuri ca şi cum ar fi acceptat divizarea definitivă a ţării.

Pasivitatea comuniştilor va fi atribuită dorinţei Kremlinului – aflat în plină criză de „destalinizare” – de a nu stârni o tensiune internaţională, pe de o parte, şi relativei prosperităţi de care se bucura Sudul, pe de altă parte. Nordul, în ceea ce îl privea, după 15 ani de război, nu se ridica decât foarte încet. Aprovizionarea era foarte dificilă. Reforma agrară fusese condusă cu o asemenea brutalitate încât provocase în septembrie 1956 o revoltă ţărănească chiar în această regiune Nghe An, unde, cu 26 de ani mai devreme, fuseseră proclamate primele „soviete” indochineze. Într-un discurs răsunător, Giap (31), va trebui să recunoască faptul că fuseseră comise erori „grave” şi pe plan „general” 36. În cadrul unui scrutin secret şi liber,

urnele ar fi putut să dea rezultate neaşteptate. Oricum, criza Suezului, apoi revoluţia ungară, aveau să deturneze rapid atenţia de la ceea ce se petrecea în Indochina.

În martie şi în decembrie 1958, guvernul din Nord se va adresa din nou celui din Sud pentru a-i propune – în absenţa reunificării – dezvoltarea relaţiilor între cele două zone, care, din voinţa lui Diem, erau practic inexistente, până într-atât încât era imposibil să se trimită o scrisoare dintr-o parte în alta. Saigonul nu avea nici măcar să răspundă.

Încă din această perioadă, veteranii din Viet-Minh, numeroşi în Sud, unde, în momentul armistiţiului, ascunseseră o mare cantitate de arme, începuseră să recurgă la aceleaşi metode care le permiseseră să-şi asigure controlul Nordului: încadrarea sistematică a populaţiei, eliminarea fizică a conducătorilor săteşti, numiţi de către autorităţile de la Saigon şi. În general, foarte rău văzuţi de către cei pe care îi administrau, înmulţirea sistematică a numărului luptătorilor din rezistenţă. Aceasta din urmă va fi considerabil facilitată de agravarea dictaturii lui Diem, care instalase în toate posturile cheie membri ai familiei sale sau în orice caz catolici „intransigenţi”, făcând că refugiaţii din Nord. Cărora li se împart pământuri, să beneficieze de privilegii deosebit de râvnite. În fine, poliţia, la ordinele necruţătorului Ngo Din Nhu, fratele preşedintelui, va spori abuzurile, în special contra budiştilor, care se vor revolta în mai multe rânduri.

Lui Max Clos, corespondent al ziarului „Le Monde” la Saigon, un cadru al Viet-Minh-ulua îi spusese încă din decembrie 1954: *Statele Unite vor să reînceapă războiul.*

Ştim că scopul lor, ca de altfel şi acela al lui Diem, este să împiedice cu orice preţ alegerile din 1956, care ne vor aduce o victorie sigură. Cu toate acestea, nu suntem

neliniştiţi. Roata istoriei nu poate fi oprită şi noi vom obţine în cele din urmă victoria, chiar dacă pentru asta va trebui să reîncepem războiul 37.

Şeful guvernului din Sud se înşela foarte tare atunci când se lăuda, la 31 ianuarie 1957, că *a zdrobit rebelii feudali, că a oprit categoric subversiunea comunistă în mediul rural, că a readus pacea şi siguranţa în întreaga ţară*? *L8*. La începutul anului 1959, a fost nevoit să recunoască că *Vietnamul se afla în stare de război*. În această perioadă, dispărea în medie câte un conducător sătesc în fiecare zi, ceea ce nu îl va împiedica pe generalul Williams, şeful misiunii militare americane, să declare că gherilele *încetaseră să reprezinte un pericol pentru guvern 39*.

La sfârşitul anului, numărul asasinatelor zilnice va înregistra o duzină, pentru a ajunge la 25 în 1960, fără ca armata din Sud, reorganizată pe principiul marilor unităţi – potrivit sfaturilor americane, pentru a se putea opune unui eventual atac frontal din Nord, după modelul coreean – să poată face mare lucru pentru a împiedica generalizarea războiului civil. Aşa a apărut ideea – preluată din practica francezilor în Algeria – de a regrupa populaţia rurală în sate fortificate, botezate „centre de prosperitate”, pentru a le feri de atentate şi de contagiune cu ideile subversive.

Aceste deportări, afectând structurile şi modul de viaţă tradiţional ale ţărănimii vietnameze, au avut un efect total opus în raport cu scopul urmărit şi îl vor lipsi Pe Diem de o bună parte a sprijinului de care mai dispunea încă. În armată se înmulţeau dezertările. În aprilie 1960, un număr de 18 colaboratori apropiaţi ai şefu-Cui statului, din care 10 foşti miniştri, au publicat un manifest, afirmând categoric că *adevărul va răbufni în valuri irezistibile de ură din partea unui popor supus timp îndelungat unor teribile suferinţe, ridicându-sej pentru a rupe lanţurile*

care îl încătuşau 40. Presa ameril cană, care îl tămâiase pe şeful guvernului de la Saigon va începe să se neliniştească în privinţa naturii dominant familiale şi integriste a dictaturii care marca cu fiecare zi în plus tot mai mult regimul său şi în privinţa corupţiei care se dezvolta pe bulevardele puterii. Washingtonul îl va sfătui discret să dea dovadă de mai multă moderaţie.

La 11 noiembrie 1960, trei zile după alegerea lui Kennedy, trei batalioane de paraşutişti, după toate aparenţele încurajaţi de unii agenţi americani, vor pune mâna pe principalele edificii publice din Saigon. Şeful lor va face greşeala de a intra în negocieri cu Diem; el va promite tot ceea ce voiau aceştia şi, mai ales, formarea unui guvern provizoriu la care urma să participe armata, dar va chema în secret un regim loial. Îndată ce acesta a luat poziţie în jurul palatului prezidenţial, Diem va denunţa angajamentele pe care şi le asumase. Organizatorii puciului nu vor îndrăzni să angajeze armata contra armatei şi vor da bir cu fugiţii.

Diem avea să se menţină încă trei ani la putere. Dar1 era clar încă din acest moment că el nu mai. Putea conta pe sprijinul necondiţionat al militarilor şi că populaţia capitalei nu îi era deloc mai favorabilă decât cea din lumea satelor. Acesta va fi momentul pe care îl vor alege o sută de personalităţi antidiemiste, şi favorabile strictei aplicări a acordurilor de la Geneva, pentru a constitui, în clandestinitate, la 20 decembrie 1960, un Front Naţional de Eliberare, la preşedinţia căruia vă fi adus un avocat din Saigon, Nguyen Huu Tho, în acea perioadă deţinut de autorităţile diemiste, căruia prietenii săi vor reuşi să-i asigure evadarea în anul următor.

În manifestul său, Frontul îşi propunea să realizez» unirea tuturor straturilor populaţiei, a tuturor claselofi a tuturor naţionalităţilor, a tuturor partidelor, a tuturqr

organizaţiilor, a tuturor confesiunilor religioase şi a tw turor personalităţilor patriotice din Vietnamul de S» fără deosebire de orientare politică, în lupta pentru răsturnarea jugului imperialiştilor americani şi a valeţilor din Vietnamul de Sud, pentru a realiza Independenţa, Democraţia, Creşterea nivelului de trai al poporului, Pacea, Neutralitatea în Vietnamul de Sud şi să asigure înaintarea spre Reunificarea paşnică a Patriei.

Urma un program în zece puncte, prevăzând în special crearea unui guvern de coaliţie naţională şi democratică, înaintarea pe calea rezolvării problemei pământului în sensul distribuirii acestuia celor care îl muncesc, precum şi o politică externă de pace şi de neutralitate 41.

Moderaţia relativă a acestui program nu ar fi putut disimula adevărata semnificaţie a creării Frontului: era o declaraţie de război făcută lui Diem şi americanilor care îl susţineau.

Fapt care se va produce, de altfel, la trei luni după cel de-al III-lea Congres al Partidului Comunist Nord-Vietnamez, Lao-Dong, care, în rezoluţia sa finală, chemase la eliberarea Sudului şi ridicase în funcţia de prim-secretar pe Le Duan (32), cel ce până în 1954 fusese unul dintre organizatorii luptei armate din Cochinchina. În raportul său, el preconizase constituirea unui Front Unit în Sud.

Nu fără motiv, Schlesânger impută responsabilitatea pentru deteriorarea situaţiei analizei *moraliste* şi *abstracte* a lui Dulles, ca şi faptului că *nu se studiase serios situaţia concretă din Vietnam*. Altfel, scrie el, *s-ar fi observat că Ho Şi Min nu era sluga ascultătoare a unui bloc sino-sovietic omogen, ci şeful unui partid comunist naţionalist, neîncrezător dintotdeauna faţă de chinezi şi care voia să-şi păstreze libertatea sa de acţiune a*. Era Kennedy mult mai bine informat? S-ar putea pune această întrebare, având în

vedere fie informaţiile pe care se baza el pentru a acţiona în Cuba, fie de exemplu cele scrise de către Schlesânger, şi anume că luptătorii din rezistenţă din Sud îşi dăduseră ei înşişi numele de „Vietcong”, când, de fapt, cuvântul care înseamnă pur şi simplu, „comunişti vietnamezi”, a fost inventat de propagandă diemistă într-o intenţie de simplificare peiorativă.

Încă din aprilie 1961, luna Golfului Porcilor, Diem va cere o sporire a ajutorului american, al cărui cuantum, după acordurile de la Geneva, atinsese sumă frumuşica de 460 milioane de dolari, din care 73 milioane de dolari doar pentru anul 1960. La 4 mai, Rusk va face cunoscut un răspuns favorabil în acest sens şi a doua zi se va afla că vicepreşedintele Johnson (33) se va duce el însuşi la Saigon, în cadrul unui amplu turneu sud-est asiatic (34), destinat în principal să-i convingă pe aliaţii Statelor Unite din această regiune că preconizata neutralizare a Laosului nu semnifica în niciun fel că ei îşi propuneau să-i abandoneze.

Viitorul preşedinte se pronunţă categoric. El nu va ezita să-l aprecieze pe Diem drept *Churchillul deceniului, care a trebuit să lupte pe plaje şi pe străzi contra tiraniei43*. Chiang Kai-shek va fi gratulat, câteva zile mai târziu, cu aceeaşi generozitate.

Înainte de a părăsi Saigonul, vicepreşedintele va semna cu Diem un comunicat afirmând că independenţa şi integritatea teritorială a Vietnamului sunt încălcate brutal şi sistematic de către agenţii comunişti şi forţele din Nord.

Astfel, prinde contur teză, care va deveni curând leitr-motivul propagandei americane, după care statul suveran şi paşnic al Vietnamului de Sud a fost obiectul unei agresiuni din partea altui stat, a aceluia din Nord. Această teză este, totuşi, de nesusţinut *de jure*: acordurile de la Geneva prevedeau că linia de demarcaţie de pe

paralela 17 *nu trebuia în niciun fel să fie interpretată ca reprezentând o linie politică sau teritorială*, interzicând orice intrare de trupe străine sau de material militar străin şi prevedea, în caz de violare a armistiţiului, să se facă apel în exclusivitate la Comisia internaţională de control creată de Conferinţa de la Geneva sau, dacă aceasta nu ajungea la un consens, la conferinţa însăşi”. Dacă, din planul juridic, se trece în planul faptelor, este cel puţin tulburător să se constate că, în amplul raport pe care l-a publicat la 27 februarie 1965, privind *agresiunea Vietnamului de Nord împotriva Vietnamului de Sud*, Departamentul de Stat, care citează un număr de exemple de infiltrare ale nordvietnamezilor în Sud, nu prezintă niciunul că intervenind înainte de vara anului 1961, perioadă posterioară publicării comunicatului Johnson-Diem ce constata violarea integrităţii teritoriale a Vietnamului de Sud de către *forţele Nordului*. Asupra identităţii a cel puţin *1 800 de oameni şi a altora probabil 2 700*, care ar fi trecut în Sud din 1959 până în 1960, şi a celor cel *puţin 3 700* de persoane care i-ar fi urmat în 1961, nu se face niciun fel de precizare45. Abia în iunie 1962 membrii indian şi canadian ai Comisiei internaţionale de control au admis că existtau *dovezi suficiente pentru a stabili, dincolo de îndoielile rezonabile*/, r, că Hanoiul trimisese oameni şi arme în Sud, ceea ce, de altfel, guvernul din Nord se încăpăţâna să nege contra evidenţei.

La întoarcerea sa la Washington, Johnson va cere *să se facă urgent un mare efort pentru a ajuta aceste ţări* să se *aperee*”. Informaţiile sale erau atât de pesimiste încât Kennedy, în dispreţul total al acordurilor de la Geneva, va hotărî să trimită armatei diemiste în afară de Material militar din abundenţă şi instructori americani, chiar şi consilieri militari însărcinaţi să supravegheze operaţiunile. Puţin mai târziu, în ciuda ostilităţii populaţiei, se va relua

constituirea satelor fortificate, abandonate un timp, pentru a încerca să se creeze veritabile „oraşe agricole”.

În septembrie 1961, situaţia s-a agravat şi mai mult. Este vorba – va declara Diem la 2 octombrie – de un adevărat război dus de un inamic care urmăreşte o decizie strategică în Asia de Sud-Est, executând ordinele Kaminternului47.

Kennedy va trece în revistă problemele cu consilierii săi. El va respinge singură idee rezonabilă, aceea a subsecretarului de stat, Chester Bowles, care voia să creeze o centură de state neutre, după modelul adoptat pentru Laos, sub garanţia U.R.S.S., Chinei, Japoniei, Indiei şi a ţărilor membre ale S.E.A.T.O. Va expedia la Saigon pe consilierul său militar, generalul Maxwell Taylor (35), însoţit de Walt Rostow, pentru a hotărî forma pe care ar putea-o îmbrăca „marele efort” cerut de către Johnson la reîntoarcerea sa din călătoria în Asia.

Raportul pe care aceştia îl vor prezenta câteva săptămâni mai târziu pune în mod deliberat accentul pe aspectele militare. Se va solicita o intervenţie limitată a trupelor americane, apreciind, totodată, că dacă infiltrarea elementelor venite din Nord va continua, războiul acesta nu va putea fi limitat Taylor şi Rostow nu vor ezita să preconizeze în acest caz o politică de represalii contra Nordului.

Kennedy va sta în cumpănă un timp, pe urmă, la finele lui decembrie 1961 va lua decizia, ridicând la 15.000 numărul militarilor americani din Vietnam. Această măsură părea să asigure pe moment un bun moral trupelor guvernamentale şi preşedintele se vedea îndreptăţit să afirme, la începutul lui ianuarie 1962, că *vârful agresiunii s-a* tocit49. În niciun domeniu nu s-a înşelat mai mult. Eroarea sa era cu atât mai de neiertat, cu cât tocmai repetase că *războiul din Vietnam nu putea fi câştigat decât*

dacă el rămânea războiul vietnamezilor. Dacă nu – adăugase el – *dacă va deveni războiul omului alb, îl vom pierde aşa cum francezii l-au pierdut în trecut 48*

Totul ne face să gândim că Schlesânger are dreptate atunci când explică, în mare parte, această decizie fatală prin climatul creat de criza Berlinului, pe care construcţia „Zidului” tocmai o adusese la paroxism, prin reluarea experienţelor nucleare sovietice şi prin convingerea lui Kennedy că o *cedare americană în Asia ar risca să perturbe echilibrul forţelor în lume 50*.

Bibliografie şi note

1. John KENNEDY, *Stratégie de la paix*, Paris, Calmann-Lévy, 1961, p. 47.

2. *U.S.A.*, documente, 31 ianuarie 1961.

3. „Nouvele revue internaţionale”, ianuarie 1961.

4. D.C. WATT, *Survey of International Affairs*, 1961, Londra, Oxford University Press, 1965, p. 350.

5. „Le Monde” din 31 mai 1962.

6. *SCHLESINGER*, op. cit., p. 191.

7. *Ibid*., p. 192.

8. GRIGNON-DUMOULIN, op. cit., p. 242.

9. Theodore SORENSEN, *Kennedy*, Paris, Gallimard, 1966, p. 245.

10. SCHLESINGER, op. cit., p 246.

11. *Ibid*., p. 251.

12. WISE şi ROŞE, op. cit., p. 73.

13. SORENSEN, op. cit., p. 257.

14. *Keesing's*, 18151 A.

15. Telegramă TASS din 14 februarie 1961.

16. *Année politique*, 1962, p. 514.

17. SCHLESINGER, op. cit., p. 520.

18. SCHLESINGER, op. cit., p. 302.

19. *Keesing's*, 18561 A

20. SCHLESINGER, op. cit., p. 296.

21. *Ibid.*, p. 309.

22. Documentation française. Notes et études documentaires, *nr. 1901 din 30 iulie 1952, p. 4.*

23. *Ibid.*, nr. 1909 din 18 august 1954, p. 4.

24. *Ibid.*, nr. 1909, p. 5.

25. Citat de C.L. SULZBERGER în „New York Times" din 3 iunie 1964.

26. ELY, op. cit., p. 241.

27. EISENHOWER, op. cit., p. 430.

28. Nguyen KIEN, *Le Sud Viêt-nam depuis Diên Biên Phú*, Paris, Maspero, 1963, p. 64.

29. *Keesing's*, 14949 A.

30. Ngyuen KIEN, op. cit., p. 68.

31. *Ibid.*, p. 111.

32. *Ibid.*, p. 104.

33. *Ibid.*, p. 105.

34. Georges CHAFFARD, *Indochine, dix ans d'indépendance*, Paris, Calmann-Lévy, 1964, p. 95.

35. *Ibid.*, p. 98.

36. *Ibid.*, p. 144.

37. „Le Monde" din 16 decembrie 1954.

38. Nguyen KIEN, op. cit., p. 203.

39. Bernard FALL, op. cit., p. 404.

40. CHAFF ARD, op. cit., p. 176.

41. „Bulletin du Viêt-nam", nr. 56 din 20 iulie 1965.

42. SCHLESINGER, op. cit., p.'485.

43. WATT, op. cit., p. 353.

„Documentation française. Notes et études documentaires, *nr. 1901 din 30 iulie 1954, p. 3 4.*

45 *U.S.A. – Documents*, nr. 2166 din 3 martie 1965.

46. SCHLESINGER, op. cit., p. 489.

47. WATT, op. *Cât*... p. 359.

48. SCHLESINGER, op. cit., p. 493.

49. *Ibid.*, p. 496

50. *Ibid.*, p. 494.

(1) John F. Kennedy a-obţinut 34 227 096 voturi (303 electori), iar Richard M. Nixon 34 108 546 voturi (219 electori) (n.tr.).

(2) Joseph Patrick Kennedy (1888 – 1969). Om de afaceri şi diplomat american (n.tr.).

(3) într-adevăr. Statele Unite au procedat la o reducere substanţială a forţelor aeriene concomitent cu dezvoltarea producţiei de rachete. Potrivit Institutului Internaţional de Studii Strategice din Londra, în 1986, situaţia se prezenta astfel: 189 de avioane cu rază lungă de acţiune (din care 99 – B-52 G, cu rază de acţiune de 12.000 km şi 90 – B-52 H cu rază de acţiune de 16.000 km); 55 de avioane cu rază medie de acţiune (de tipul FB-111 A) cu rază de acţiune de 4 700 km: 216 avioane de asalt cu baza la sol (din care 96 de tipul F-4 E cu rază de acţiune de 2 200 km şi 150 de tipul F-lll E'F cu rază de acţiune de 4 700 km) şi 68 avioane de asalt pe portavioane (din care 20 de tipul A-6 E cu rază de acţiune de 3 200 km şi 43 de tipul A-7E/F/A-18 cu rază de acţiune de 2 800 km) (n.tr.).

4) Potrivit dateier oferite de Institutul Internaţional de Studii Strategice din Londra, Statele Unite desfăşuraseră în 1986 1 010 ICBM (Intercontinental Ballistic Missile) (din care, 10 de tipul *Titan 2*, cu rază de acţiune de 15.000 km, capabile să transporte fiecare o încărcătură de 9 megatone; 450 de tipul *Minuteman 2*, cu rază de acţiune de 11.000 km, capabile să transporte fiecare o încărcătură de 1 – 2 megatone; 550 de tipul *Minuteman* 3, cu o rază de acţiune de 13.000 km, capabile să transporte fiecare trei încărcături a 170 kilotone) şi 65 3 SLBM (Submarine-Launched Ballistic Missile) (din care 272 de tipul *Poseidon C3* cu rază de acţiune de 4 600 km, capabile fiecare să transporte 10 încărcături a 50 kilotone;

384 de tip *Trident C4* cu rază de acţiune d 7 400 km, capabile să transporte fiecare opt încărcături a 100 d kilotone) (n.tr.).

(5) David Dean Rusk (n. 1919). Om de stat american. Preşedintele Fundaţiei Rockefeller (1952 – 1960). Secretar de Stat al Statelor Unite (1961 – 1969) în timpul administraţiilor Kennedy şi Johnson (n.tr.).

(6) Dean G. Acheson (1893 – 1971). Vezi vol. 3, p. 39, nota 5 (n.tr.).

(7) Walt Whitman Rostow (n. 1916). Economist american. În lucrarea sa *The Stages of Economic Growth* distinge cinci stadii de dezvoltare în orice societate aflată pe calea industrializării. Adjunct al Asistentului Special al Preşedintelui Consiliului Securităţii Naţionale (ianuarie-noiembrie 1961). Preşedinte al Consiliului de Planificare Politică al Departamentului de Stat (19611966). Asistent special al Casei Albe (1966 – 1969) (n.tr.).

(8) Jânio da Silva Quadros a ocupat funcţia de preşedinte al Braziliei între 31 ianuarie şi 25 august 1931 (n.tr.).

(9) La 3 ianuarie 1961, a fost dată publicităţii declaraţia preşedintelui S.U.A., Dwight Eisenhower, cu privire la ruperea relaţiilor diplomatice şi consulare cu Republica Cuba; actul era explicat că o contramăsură la cererea guvernului Cubei ca S.U.A. să-şi reducă personalul ambasadei sale de la Havana la 11 persoane (până la această dată la Ambasada S.U.A. din Havana erau acreditate 300 de persoane cu paşapoarte diplomatice). Departamentul de Stat al S.U.A. a declarat că ruperea relaţiilor diplomatice cu Cuba „nu va influenţa deloc situaţia bazei din Guantánamo şi că S.U.A. intenţionează să menţină această bază” (n.tr.).

(10) Chester Bliss Bowles (1901 – 1986). Diplomat şi om de stat american. Guvernator al statului Connecticut

(1949 – 1951). Ambasador în India şi Nepal (1951 – 1953) şi în India (1963 – 1969). Autor al unor cărţi de referinţă în domeniul politicii externe (n.tr.).

(11) A fost preşedinte al Comitetului senatorial pentru relaţii externe (1959 – 1965) (n.tr.).

(12) Adiai Ewing Stevenson (1900 – 1965). Om politic şi diplomat american. Guvernator de Illinois (1949 – 1952). Candidat al Partidului Democrat pentru alegerile prezidenţiale în 1952 şi 1958. În anii 1961 – 1965 a îndeplinit funcţia de ambasador al S.U.A. la Naţiunile Unite (n.tr.).

(13) Râul Roa García. Vezi prezentul volum, p. 161, nota 77 (n.tr.).

(14) Antoine Gizenga. Vezi prezentul volum, p. 159, nota 55 în *tr.*).

(15) Declaraţia guvernului sovietic a fost dată publicităţii la 14 februarie 1961 (n.tr.).

(16) Cyrille Adoula (1921 – 1978). Om politic şi om de stat zairez. Prim-ministru (3/14 august 1961 – 30 iunie 1964). În iunie 1964, se va retrage din această funcţie şi se va dedica activităţii diplomatice (ambasador în Belgia, Luxemburg, pe lângă C.E.E. şi în Statele Unite) (n.tr.).

(17) Ştirea dispariţiei în Africa a avionului transportându-l pe Dag Hammarskjoeld, secretarul general al O.N.U., a parvenit la 18 septembrie 1961. La 17 septembrie, el părăsise Leopoldville, urmând să-l întâlnească pe Moises Chombe, şeful regimului katanghez. Condiţiile accidentului continuă să rămână misterioase. De mai mult de un an, sovieticii cereau înlocuirea să printr-un triumvirat compus dintr-un reprezentant al ţărilor occidentale, unul al ţărilor socialiste şi unul al statelor afroasiatice (*n*. În).

(18) U Thant a îndeplinit funcţia de secretar general al O.N.U. În perioada 1961 – 1972 (n.tr.).

(19) Edmund Asbury Gullion (n. 1913). Diplomat american. A ocupat mai multe posturi diplomatice (Franţa, Grecia, Marea Britanie, Algeria, Finlanda, Danemarca, Vietnam). Ambasador în Congo (Leopoldville) (1961 – 1964) (n.tr.).

(20) George C. McGhee (n. 1912). Înalt funcţionar guvernamental american. În perioadă la care se face referire a fost consultant al Consiliului Securităţii Naţionale (din 1958), consilier la Departamentul de Stat şi preşedinte al Comitetului de Planificare Politică (ianuarie-noiembrie 1961). În anii 1961 – 1963, a fost subsecretar de stat pentru afacerile politice (n.tr.).

(21) Conferinţa internaţională cu privire la Laos a avut loc în perioada 16 mai – 31 iulie 1961, cu participarea a 16 state. Conferinţa a adoptat Declaraţia de neutralitate a Laosului, condiţionată de un acord între cei trei prinţi (Boum Oum, Souphanouvong şi Souvanna Phouma) (n.tr.).

(22) La începutul lunii iulie 1962, s-a reluat conferinţa de la Geneva în problema Laosului, reunind 12 delegaţii – 4 state neutre (Birmania, India, Cambodgia, Laos), cinci state occidentale (Statele Unite, Canada, Franţa, Thailanda, Vietnamul de Sud) şi trei state comuniste (Polonia, China populară, Vietnamul de Nord) – sub copreşedinţia U.R.S.S. şi a Marii Britanii. La 23 iulie, a fost semnată Declaraţia cu privire la neutralitatea Laosului şi Protocolul la Declaraţie. Prin Declaraţie, guvernele celor 12 state, participante la Conferinţa de la Geneva, declarau în mod solemn că recunosc şi vor respecta suveranitatea, independenţa, neutralitatea, unitatea şi integritatea Regatului Laos. Protocolul la Declaraţie stabilea data şi procedura retragerii din Laos a trupelor străine, a formaţiilor paramilitare străine şi a personalului militar străin. Protocolul interzicea aducerea în Laos de armament, muniţii şi materiale militare, cu excepţia celor

solicitate în mod expres de către guvernul laoţian pentru apărarea naţională. Protocolul stabilea deopotrivă funcţiile Comisiei internaţionale de supraveghere şi control a Laosului, creată pe baza acordurilor de la Geneva din 1954 şi alcătuită din repre zentanţii Indiei, Canadei şi Poloniei. Au fost precizate, totodată, funcţiile celor doi cap. Eşedinţi ai Conferinţei de la Geneva pentru Laos (miniştrii de Externe ai U.R.S.S. şi Marii Britanii) (*ntr.*).

(23) Ngo Dinh Diem (1901 – 1963). Om de stat vietnamez, prim-ministru al Vietnamului de Sud (19 iunie 1954 – 26 octombrie 1955). Preşedinte ai Vietnamului de Sud (26 octombrie 1955 – 2 noiembrie 1963). Cade victimă unei lovituri militare la 1 noiembrie 1963. Puterea este preluată de generalul Duong Van Minh (2 noiembrie 1963 – 17 august 1964), care formează un guvern provizoriu (n.tr.).

(24) Vezi vol. 3, p. 154, nota (5) (n.tr.).

(25) Jean Saintenay (1907 – 1978). Om politic francez. Comisar I al Republicii pentru Tonkin şi Annamul de Nord (1945 – 1947).

A semnat cu Ho Şi Min, la 6 martie 1946, un acord care recunoaşte existenţa Republicii Vietnam. A fost apoi delegat general al Franţei în Vietnamul de Nord, după Conferinţa de la Geneva (1954) (*ti. tr.*).

(26) Paul Elv (1897 – 1975). General francez. Reprezentant al Franţei în grupul permanent al NATO (1949); şeful statului major general al forţelor armate (1953), comandant şef şi înalt comisar în Indochina (1954).

(27) Edgar Faure. Vezi vol. 3, p. 261, nota (7) (n.tr.).

(28) Christian Paul Pineau. Vezi vol. 3, p. 261, nota (21) (n.tr.).

(29) între 26 octombrie 1955 – 1 noiembrie 1963, preşedintele deţine şi funcţia de prim-ministru (n.tr.).

(30) Pham Van Dong (n. 1906). Om politic şi de stat

vietnamez. Prim-ministru al R.D. Vietnam (1955 – 1976); prim-ministru al Republicii Socialiste Vietnam (1976 – 1987). În anii 19491955 – viceprim-ministru al R.D. Vietnam; în 1954 – 1961 – ministru de Externe (n.tr.).

(31) Vo-Nguyen-Giap. Vezi vol. 2, p. 192, nota 1 (n.tr.).

(32) Le Duan (1907 – 1986). Om politic vietnamez. Secretar general al C.C. al P.C. din Vietnam (din 1976; în anii 1960 – 1976 – prim-secretar al C.C. al Partidului celor ce Muncesc din Vietnam) (n.tr.).

(33) Lyndon Baines Johnson (1908 – 1973) a ocupat demnitatea de vicepreşedinte al S.U.A. În anii 1961 – 1963, accedând la Preşedinţie ca urmare a asasinării lui John Fitzgerald Kennedy. A fost reales în 1964. (n.tr.).

1 (34) Turneul vicepreşedintelui S.U.A. s-a desfăşurat între 10 – 18 mai 1961 şi a inclus Saigonul, Manila, Taipei şi Bangkok (n.tr.).

(35) Maxwell Davenport Taylor (1901 – 1986). General american. În anii 1961 – 1962 a fost consilier militar al preşedintelui J.F. Kennedy, iar în anii 1962 – 1964 a fost preşedintele Corniţeitului mixt al şefilor de stat-major. În anii 1964 – 1965, a fost ambasador al S.U.A. la Saigon. După terminarea mandatului ca ambasador, a fost consultant militar special (1965 – 1969) al pre/şedinţelul Lyndon B. Johnson. În fine, în anii 1966 – 1969, a fost preşedintele Institutului de Analiză Militară (n.tr.).

18. ZIDUL

Pacea nu se poate cumpăra în niciun fel, pentru că cel care a vândut-o nu mai este în măsură să o mai facă încă o dată.

MONTESQUIEU (*1*) (Măreţia şi decadenţa romanilor)

Dintru început, Kennedy a beneficiat de prejudecata favorabilă a Moscovei, unde nu se uita afirmaţia sa că, în locul lui Eisenhower, ar fi formulat scuze pentru, afacerea

U-2. Hruşciov nu va întârzia să-l felicite pentru alegerea sa, exprimând urarea ca pe timpul mandatului acestuia *relaţiile între cele două ţări să revină la situaţia în care se găseau ele în epoca lui Franklin Roosevelt* Noul preşedinte nu va rămâne mai prejos. În primul dintre discursurile sale – de o elegantă fermitate – care îi vor jalona mandatul şi îi vor da stilul, el va cere, la 20 ianuarie 1961, să se ia în considerare *un* nou *început, amintindu-ne, şi unii şi alţii, că politeţea nu ete un semn de slăbiciune şi că sinceritatea trebuie* întotdeauna să-şi dovedească autenticitatea. Să nu negociem niciodată din frică, dar să nu ne fie frică niciodată să negociem.

Peste noapte, Kremlinul va pune capăt violenţei! Campanii pe care o declanşase după eşecul întâlnirii l-ai nivel înalt. Americanii vor înceta ca prin minune să mail i le nişte degeneraţi, aţâţători la război şi colonialişti i mânaţi de whisky, aur şi gustul sângelui la cele mai m-ll grozitoare nelegiuiri. În „Krokodil” (2) nu va mai fi nici urmă de caricaturile în care moartea făcea casă bună cu militarii yankei cu figuri patibulare şi cu buzunarele burduşite de bombe atomice. Hruşciov va anunţa, una după alta, retragerea plângerii sale la O.N.U. În legătură cu avionul spion şi restituirea celor doi supravieţuitori ai avionului doborât la 1 iulie precedent deasupra Mării Barents.

În discursul său din 6 ianuarie 1961, el îşi va reînnoi, totuşi, ameninţările împotriva Berlinului, afirmând că dacă imperialiştii *refuzau să ţină seama de situaţia reală*, U.R.S.S. *va lua măsuri ferme şi va semna un tratat de pace cu R.D.G.* În esenţă: Înţelegeţi-vă cu noi pe bazele pe care vi le propunem că, dacă nu, vom şti prea bine cum să vă constrângem s-o faceţi.

Tocmai în acest spirit, el va face cunoscut ambasadorului Statelor Unite la Moscova că i-ar face

plăcere să-l întâlnească pe Kennedy cât mai curând posibil, fără a ascunde însă faptul că înţelege să-i vorbească mai ales despre Berlin. La mijlocul lui februarie 1961, preşedintele îi va comunica un acord de principiu.

Aventură de la Golful Porcilor părea să înmormânteze proiectul. Comportamentul lui Kennedy în această împrejurare l-a făcut pe Hruşciov să rămână în primul rând cu impresia că avea a face cu un partener novice, şi fricos... şi că, în mod hotărât, viitorul era de partea! Lui. Îi va scrie deci, la 12 mai 1961, pentru a-i spune că propunerea rămâne în continuare valabilă şi întrevederea va fi fixată pentru 3 iunie 1961 la Viena.

La ducere, J.F.K. se va opri la Paris (3) pentru a-l întâlni pe de Gaulle, a cărui personalitate îl fascină. Capitala, totdeauna gata să se entuziasmeze la vederea capetelor încoronate şi vedetelor de cinema, va face o primire triumfală perechii prezidenţiale, a cărei tinereţe şi vioiciune păreau să promită un nou început Statelor Unite şi Occidentului. Întâlnirea cu şeful statului, ale cărui prejudecăţi faţă de americani erau totuşi notorii, va fi încununată de un succes de neignorat. Cei doi interlocutori se vor întrece în manifestări de curtoazie şi conversaţia lui Jackie Kennedy, născută Jacqueline Bouvier (4), susţinută într-o franceză ireproşabilă, va permite generalului să spună încântat oaspetelui său că puţine franţuzoaice cunosc atât de bine ca ea istoria Franţei.

Discuţia a fost foarte francă, fiecare intrând în fondul problemelor. De Gaulle se va declara convins că Hruşciov nu va mişca la Berlin, dacă va fi făcut să înţeleagă clar că orice iniţiativă unilaterală implica riscul unui război generalizat. El va cere să se pregătească un nou pod aerian: dacă un avion va fi doborât, situaţia va fi clară. Un pic mai târziu, el îl va preveni pe Kennedy că, odată trecută criza Berlinului, va retrage Franţa din N.A.T.O.

— În ochii săi o organizaţie perimată (5) –, rămânând totuşi în cadrul Alianţei atlantice. În ceea ce îl priveşte, el gândea că Statele Unite nu vor recurge la armele nucleare decât dacă propriul lor teritoriu va fi ameninţat şi că deci important pentru Franţa este să se poată apăra de una singură. Asigurările preşedintelui nu îl vor face să-şi schimbe părerea. În ciuda acestui dezacord şi al altora privind intrarea eventuală a Angliei în Piaţa Comună şi în legătură cu şansele Americii în Vietnam, cei doi se vor despărţi încântaţi unul de celălalt. *Niciodată* – scria Schlesânger – *destinele comune ale celor două naţiuni n-au fost atcit de apropiate* 4. Toţi cei care vor vizita Palatul Élysée în zilele următoare pot să o confirme. Generalul, care se aştepta, poate, să întâlnească un puşti – J.F.K. părea mult mai tânăr decât cei „de ani ai săi – a recunoscut rapid în el stofa unui şef politic de primă mărime. Cele câteva cuvinte spuse ambasadorului Angliei, a doua zi după tragedia de la Dallas (6), rezumă, fără îndoială, gândirea sa: *De fapt, era un european* 5. În gura sa, nu putea fi un mai mare compliment.

La Viena, nu se va pierde timpul cu felicitări inutile. Dorim pacea, va spune în esenţă Hruşciov, dar America trebuie să înţeleagă că sistemul comunist şi-a cucerit dreptul de a creşte şi de a se dezvolta. Se va lansa apoi în prezentarea raţiunilor ştiinţifice care îl făceau să creadă în triumful său ineluctabil. Kennedy va răspunde exprimând concepţia americană privind libera alegere a popoarelor. Oricum, va spune Hruşciov, U.R.S.S. nu îşi va impune niciodată ideile sale prin război. *Ambiţia mea* – va replica preşedintele – *este de a asigura pacea*: *cel mai mare pericol rezidă într-o eroare de calcul dacă una din cele două puteri îşi face o idee falsă privind interesele şi politica celeilalte puteri*.

Rusul se va zbârli: *Vreţi, adică, să spuneţi că*

sistemul comunist ar trebui să existe doar în ţările comuniste şi că dezvoltarea sa în alte părţi ar fi considerată de către Statele Unite drept un act ostil? *Aţi vrea că U.R.S.*S. *să fie cuminte ca un şcolar, dar nu există imunizare contra ideilor*. *Ea îşi va apăra interesele vitale chiar dacă Statele Unite vor vedea în această o eroare de calcid 6*.

Kennedy va explica că prin această expresie înţelege dificultatea de a prevedea intenţiile celorlalţi şi, evocând Golful Porcilor, va declara că el însuşi s-a înşelat în calculul său. Ceea ce trebuie făcut este să se reducă marja de incertitudine. De acord, va spune Hruşciov, adoptaţi politica sovietică de neamestec. Ce înseamnă atunci, va insista Kennedy, sprijinul promis războaielor naţionale de eliberare în discursul dumneavoastră din 6 ianuarie?! Hruşciov va repeta că este o *datorie sacră*. Preşedintele îl va pune în gardă faţă de orice modificare a echilibrului de forţe. Convorbirea se va pierde atunci în meandrele unei controverse privind măsura adevăratei democraţii a alegerilor în Polonia şi în Statele Unite.

Impasul trebuia depăşit. La propunerea lui Kennedy se va vorbi de Laos, asupra căruia cei doi erau deja practic de acord, ceea ce va furniza, în comunicatul privind întâlnirea lor, singurul pasaj ceva mai pozitiv. Apoi vor aborda problema încetării experienţelor nucleare, în privinţa cărora preşedintele spera în mod serios să poată încheia un tratat de natură să destindă atmosfera internaţională. Dar Hruşciov se va arăta refractar. La 21 martie, totuşi, delegaţiile americană şi britanică la conferinţa pentru dezarmare făcuseră concesii punctului de vedere sovietic, propunând un control mai puţin riguros şi extinderea la trei ani a moratoriului privind experienţele nedetectabile şi, ca atare, excluse din sfera de aplicare a tratatului. Dar delegatul rus, Ţarapkin (7), răspunsese

formulând o nouă exigenţă: Înlocuirea conducerii unice a organismului de control, pe care Kremlinul o acceptase în prealabil, printr-o *troikă* (un occidental, un neutru, un comunist), după modelul pe care îl sugera pentru un secretariat general al O.N.U.

La Viena, Hruşciov reiterează această exigenţă, afirmând că experienţa din Congo îl învăţase că nu există un adevărat neutru. Va refuza să autorizeze mai mult de trei inspecţii pe an – occidentalii cereau cel puţin 12 – afirmând că a accepta mai multe ar însemna să vină în întâmpinarea dorinţelor de spionaj ale Pentagonului, care se manifestaseră deja odată cu faimosul plan al „cerurilor deschise” al lui Eisenhower. Kennedy se va strădui în zadar să-i demonstreze că o „troikă” ar fi în mod automat penalizată prin veto. Hruşciov îi va răspunde că există un mijloc simplu de a se înţelege: dez armarea generală, iar un tratat privind doar interzicerea experienţelor nucleare ar fi de mică importanţă. Se vor învârti în cerc până în momentul în care, în cele din urmă, se va ajunge la problema principală: aceea a Berlinului.

Rusul va afirma că situaţia a devenit intolerabilă şi că, cu acordul său fără acordul Statelor Unite, este hotă – rât să semneze un tratat cu R.D.G. Înainte de sfârşitul anului. Americanul va răspunde că ţara să are un interes vital la Berii «şi că, dacă s-ar lăsa exclusă, angajamentele sale ar fi considerate de acum înainte drept documente lipsite de orice valoare. În replică, Hruşciov va afirma că numai militariştii germani şi aţâţătorii la război au interes să împiedice rezolvarea acestei probleme. Dacă Statele Unite vor să se bată pentru Berlin, el n-are ce face. Dar că nebunii care caută războiul nu merită altceva decât cămaşa de forţă.

În cursul dejunului, care va urma acestui schimb de replici vii, cei doi, Hruşciov şi Kennedy, se vor strădui să

glumească. Dar tonul va rămâne grav. Întrucât Kennedy îl va cita pe liderul sindicalist Walter Reuther, care se luase la harţă cu Hruşciov în cursul vizitei acestuia la San Francisco, în 1959, şeful Partidului Comunist sovietic va declara fără să schiţeze un zâmbet: *Da, l-am văzut. Am spânzurat tipi ca el în U.R.S.S. În 1917* Va spune, de asemenea, că reflectând a ajuns la concluzia că ar fi mai bine să se renunţe la proiectul pe care i l-a expus în ajun J.F.K. şi că el nu a abandonat pentru moment ideea unei expediţii comune sovieto-americane spre Lună. Singură notă pozitivă: nu va reluă primul experienţele nucleare. Va uita această promisiune în mai puţin de trei luni (8).

Kennedy va mai face o încercare – în cursul unui ultim tête-à-tête, a cărui iniţiativă a avut-o – de aş-Jg determina pe Hruşciov să renunţe la hotărârea de a ac «ţiona la Berlin. Timp pierdut. *Vreau pacea*, îi va spune Hruşciov, *dar dacă doriţi războiul, treaba voastră. Hotărârea noastră de a semna în decembrie ette irevocabilă. Va fi o iarnă foarte rece*, îi va spune J.F.K. luându-şi rămas bun.

Opinia publică mondială va putea măsura foarte repede gravitatea situaţiei. Moscova va da publicităţii (9) cele două aide-memoire-uri remise la Viena de către şeful guvernului sovietic preşedintelui Statelor Unite; primul, referitor la experienţele nucleare, neaducând nimic nou, dar, cel de-al doilea, relansând public revendicările sovietice privind Berlinul. *Dacă Statele Unite nu dovedesc că înţeleg necesitatea de a semna un tratat de pace, vom regreta acest fapt, căci vom fi nevoiţi să semnăm tratatul de pace – deoarece ar fi imposibil şi periculos să-l mai amânăm – nu cu toate statele, ci doar cu acelea care vor să-l semneze*’s. Spre deosebire totuşi de ceea ce îi spusese Hruşciov lui Kennedy, nota nu fixa nicio dată limită.

Hruşciov va reveni asupra acestui subiect în faţa

unei noi promoţii de ofiţeri, absolvenţi ai academiilor militare, cărora le va anunţa suspendarea oricăror reduceri de efective şi sporirea cu o treime a bugetului militar. Voi, tovarăşi, sunteţi militari şi înţelegeţi perfect ce înseamnă neluarea în considerare a condiţiilor unui tratat de pace şi încercarea de violare a suveranităţii Republicii Democrate Germane. Mulţi dintre voi, potrivit Tratatului de la Varşovia, vor merge să servească în trupele care se află pe teritoriul Republicii Democrate Germane; vă va reveni, deci, misiunea de a da riposta forţelor agresive în cazul în care acestea ar voi să facă să eşueze, pe calea armelor, o reglementare paşnică n.

La data de 12 iunie Gromîko va spune ambasadorului Germaniei, Hans Kroll, că în ziua semnării tratatului de pace trupe sovietice vor fi masate pe linia de demarcaţie. *Vom vedea atunci*, va adăuga el, *dacă puterile occidentale vor face război10.*

În ziua de 17, Statele Unite vor răspunde, şi aliaţii Ier odată cu *ele, că nu este niciun motiv pentru existenţa unei crize la Berlin. Dacă apare o criză, aceasta se datorează faptului că U.R.S.S. Încearcă să lezeze drepturile fundamentale ale celorlalţi.*

La 25 iunie 1961, Kennedy se va adresa concetăţenilor săi prin intermediul radioului şi televiziunii: *Dacă războiul izbucneşte*, va spune el, *acesta va începe la Moscova şi nu la Berlin… Doar guvernul sovietic poate transforma frontiera Berlinului într-un pretext de război*. Pentru a face faţă situaţiei, el va cere Congresului să aprobe o întreagă serie de măsuri: votarea unui credit suplimentar de 3247 milioane de dolari pentru forţele armate, ridicarea plafonului efectivelor, dublarea, apoi triplarea, numărului de recruţi, mobilizarea rezerviştilor, repunerea în stare de funcţiune a avioanelor şi a navelor aflate în conservare.

Afirmând că libertatea Berlinului nu este negociabilă, el se va declara totuşi doritor să ia în considerare orice aranjament sau tratat privind Germania, compatibil cu menţinerea păcii şi a libertăţii şi cu interesele legitime ale securităţii tuturor naţiunilor.

De trei ori, în cursid vieţii mele, va continuă el, ţara noastră şi Europa au fost implicate în mari războaie. În fiecare din aceste cazuri, au fost făcute serioase erori de judecată, atât de o parte, cât şi de cealaltă parte, în legătură cu intenţiile adversarului, erori ce au provocat mari dezastre. Acum, în epoca termonucleară, orice falsă interpretare făcută de către una din părţi în legătură cu intenţiile celeilalte ar putea să provoace, în câteva ore, distrugeri mai mari decât *pustiirile aduse de toate războaiele cunoscute de istorie.*

Această luare de poziţie a fost rezultatul unor discuţii îndelungate în cursul cărora s-au înfruntat, o dată în plus, partizanii forţei şi cei ai concilierii. În fruntea primilor se afla Dean Acheson (10), pe care Kennedy, urmând metoda să obişnuită, l-a plasat în fruntea unei grupări operative – numită la vremea aceea „task force”, după modelul grupărilor tactice ale marinei americane în războiul din Pacific – special însărcinată cu problema Berlinului.

Pentru fostul secretar de stat al lui Truman, ruşii nu căutau să rezolve o problemă, ci să-i facă pe occidentali să cedeze. Orice veleitate de negociere va fi interpretată la Kremlin ca o dovadă de nelinişte sau de slăbiciune. Va trebui deci să se treacă rapid la sporirea forţelor americane, atât nucleare, cât şi clasice, să se organizeze un pod aerian dacă Hruşciov semna tratatul său de pace şi, dacă nu ar fi existat putinţa de a menţine acest ped, să se procedeze la înaintarea unei divizii pe autostradă pentru a convinge Moscova de hotărârea Aliaţilor. Rusk (11) şi McNamara (12) înclinau în acelaşi sens, ca şi, după cum s-

a văzut, de Gaulle. Ambasadorul la Moscova, Llewelyn Thompson (13), şi predecesorii săi, Averell Harriman (14) şi Charles Bohlen (15), liderul majorităţii din Senat, Mike Mansfield, şi preşedintele Comisiei pentru Afaceri Externe, senatorul Fulbright, vor cere, la fel ca şi englezii, să se dea prioritate, orice ar fi, acţiunii diplomatice.

Ceea ce îl va determina în cele din urmă pe Kennedy să opteze pentru un limbaj ferm – susţinut prin măsuri militare limitate, şi lăsând deschisă poarta pentru negocieri, mai curând decât pentru decretarea stării de urgenţă preconizată de către Acheson, cu sprijinul vicepreşedintelui Johnson – a fost convingerea sa că ruşii ar putea să ia ameninţarea atomică drept un bluff. Dacă aceştia vor replica pe acelaşi ton, situaţia va deveni în curând fără ieşire. Dar preşedintele nu era de altminteri sigur de sine şi se temea că Hruşciov, aşa cum i-a declarat unui redactor de la „New York Post”, să nu cumva să vrea să-l vâre în rahat, caz în icare totul ar fi compromis.

Hruşciov, care îl va primi a doua zi la Soci, Staţiune la ¡Marea Neagră, pe fostul înalt comisar american la Bonn, John McCloy (16), venit să abordeze problemele dezarmării, îi va spune acestuia că preşedintele Kennedy a lansat un ultimatum şi că dacă va fi război va fi ultimul preşedinte al Statelor Unite.

Premierul italian, Fanfani (17), vizibil impresionat, îi va repeta la 1 august 1961 toate argumentele sale, fără să dea înapoi nici cu un deget. Pe data de 7 august 1961 el va menţiona posibilitatea rechemării rezerviştilor, drept răspuns la *măsurile de mobilizare* luate în Statele *Unite*, care ameninţă să declanşeze un război. *Afirmând că* interdicţia accesului în Berlinul de Vest şi blocada Berlinului de Vest sunt în afară de orice discuţie, el va declara că, *dacă renunţa la semnarea tratatului său, occidentalii ar fi văzut în această o* breşă strategică *şi ar fi*

lărgit imediat amploarea cererilor lor, pentru a ajunge la abolirea sistemund socialist în întregul lagăr. Iată de ce, *va spune el,* problema tratatului de pace nu poate fi amânată. *Va cere, totuşi,* să se aşeze la masa tratativelor, să nu se creeze o isterie războinică, să se limpezească atmosfera, să se facă apel la raţiune şi nu la puterea armelor nucleare.

În acelaşi timp, Rusk se afla la Paris, unde va încerca să pună la punct cu colegii săi occidentali o propunere des negociere cu sovieticii. Englezii împing lucrurile spre: extremă; germanii, care se află în faţa alegerilor generale din 17 septembrie, vor fi în acest caz mai puţin, ostili decât ar fi putut să facă să se creadă rigiditatea obişnuită a lui Adenauer. De Gaulle însă era convins că deschiderea de negocieri nu putea să ducă, pe termen lung, decât la abandon şi-i va scrie în acest sens lui Kennedy, blocând astfel orice iniţiativă occidentală.

Criza părea deci iminentă. Dar ea nu va lua formă aşteptată. La 13 august 1961 la orele 0, 30, *Vopos* – poliţiştii est-germani – vor instala cai de friză cu sârmă ghimpată de-a lungul celor 43 de km ai liniei care separă cele două părţi ale Berlinului (18). La ora 1 dimineaţa, agenţia de presă a R.D.G. va anunţa că frontiera va rămâne închisă până la semnarea tratatului de pace. Curând se va afla că mareşalul Konev (19), care cucerise capitala, în urmă cu 16 ani, în numele lui Stalin, a reluat comanda forţelor sovietice staţionate în Germania.

Motivele care au împins Kremlinul să acţioneze sunt evidente. Agravarea tensiunii internaţionale, teama în legătură cu semnarea de către Moscova a unei păci separate cu R.D.G., au precipitat, de-a lungul ultimelor săptămâni, exodul est-germanilor spre sectoarele occidentale. Cifra trecerilor s-a ridicat la 15.000 în perioada 1 – 10 august 1961. Doar în ziua de 12 august, în

ajunul blocării liniei de demarcaţie, au putut fi număraţi mai mult de 4.000 de refugiaţi. Printre aceştia, un mare număr de cadre tehnice, de medici, de studenţi, de muncitori calificaţi. Dacă această hemoragie ar fi continuat, s-ar fi sfârşit cu toate planurile cincinale ale lui Walter Ulbricht. *Omul este cel mai preţios capital,* a spus cândva Stalin. Germania de Răsărit este pe cale să piardă acest capital.

În mai multe rânduri, în trecut, se evocase posibilitatea închiderii frontierei între cele două părţi ale Berlinului. La începutul lunii august 1961, Kennedy îi vorbise despre acest lucru lui Walter Rostow, adăugând că, dacă Hruşciov lua o asemenea hotărâre, nu vedea ce s-ar putea face pentru a-l împiedica. La 30 iulie 1961, senatorul Fulbright ajunsese până la a declara în cursul unui interviu televizat: *Nu înţeleg de ce germanii din Est nu îşi închid frontierele, căci cred că au dreptul să procedeze* aşa41. Cuvinte extrem de imprundente, dacă ne gândim la şi le comparăm cu faimoasa declaraţie a lui Acheson din 1950 – potrivit căreia Coreea nu face parte din perimetrul defensiv al Statelor Unite – care contribuise cu siguranţă la declanşarea războiului. Sovieticilor le vine mult prea greu să înţeleagă mecanismul democraţiilor occidentale pentru a crede cu adevărat că preşedintele Comisiei pentru Afaceri Externe a Senatului american poate vorbi vrute şi nevrute, angajându-se doar pe sine. N-ar fi nimic surprinzător că ei să fi văzut în cuvinţelesale un fel de balon de încercare, adică o invitaţie la acţiune; în acest caz lui Fulbright i-ar reveni o parte din răspunderea pentru ridicarea Zidului.

Se pare, totuşi, că ei au acţionat pe dibuite, păstrându-şi posibilitatea unei retrageri bine puse la punct în °azul în care lucrurile ieşeau prost. Data aleasă era semnificativă: duminică 13 august, la mijlocul celui mai

lung weekend al anului, cel în care ministerele sunt girate I de către şefi de serviciu, iar ambasadele de către secretari. Acel sfârşit de săptămână deci, în care era cel mai puţin probabil că marile democraţii, a căror rapiditate în reflexe nu este punctul lor forte, să reacţioneze rapid. Ca măsură de precauţie suplimentară, armele poliţiei populare nu sunt încărcate, iar ziarelor din Berlinul de Est le/este interzis să facă aluzie la această ştire. Nu vor coj menta decât trei zile mai târziu, atunci când se va şti I cu siguranţă că Aliaţii nu vor mişca.

Atunci când miniştrii lor de Externe au conferit l-ai Paris cu câteva zile mai înainte, pentru a examina toate! Formele posibile pe care le-ar putea lua o iniţiativă sovietică, aceştia au neglijat tocmai această eventualitate şi nimeni nu va îndrăzni să-şi asume iniţiativa de a aborda problema Zidului. La 13 august 1961, Willy Brandt (20), primarul Berlinului de Vest, îşi dă silinţa să recomande calmul concetăţenilor săi care doresc să se! Repeadă în masă asupra porţii Brandenburg; poliţia occidentală intervine pentru a răspândi manifestanţii care încearcă să distrugă sârma ghimpată. Adenauer îi descurajează pe cei pătimaşi. Nici vivacitatea tonului protestei lor Aliaţilor, nici hotărârea luată de Kennedy de a-l ex-I pedia la Berlin pe vicepreşedintele Johnson, însoţit de I Clay, omul podului aerian din 1948, simultan cu 1.500 de I militari ai trupelor de întărire, nu pot ascunde că Ocr cidentul se înclina în faţa faptului împlinit (21).

După acest prim pas, devine tentant pentru sovietici să mai facă şi alţi paşi. Ei transformă în zid adevărat de cărămidă şi ciment gardul de sârmă ghimpată pe care sute de curajoşi au mai reuşit încă să-l treacă. La 22 august, toate punctele de trecere pentru Aliaţi vor fi închise, cu excepţia unuia singur, unde autorităţile est-germane pretind să li se controleze documentele soldaţilor; ele

interzic apropierea la o distanţă mai mică de J 100 de metri de zid; Kremlinul expediază la Paris, Bonn şi Washington note, somând respectivele capitale să împiedice pe conducătorii vest-germani să-şi folosească avioanele pentru a se deplasa la Berlin. A doua zi, ambasadorul sovietic la Bonn, Smirnov (22), declară că zborurile civile, având drept destinaţie vechea capitală, *trebuie să fie supuse cât de curând posibil controlului* Germaniei Răsăritene, de preferinţă prin aterizarea pe aerodromul Schönefeld, situat în sectorul răsăritean în!

De data aceasta, occidentalii se supără. Patru soldaţi americani refuză, conform instrucţiunilor, să-şi prezinte documentele poliţiştilor est-germani, care îi pun în stare de arest şi apoi îi eliberează. Tancurile patrulează de-a lungul Zidului, în zona în care Pankowul pretindea să le fie interzis accesul. În timp ce Parisul califică nota referitoare la zborurile către Berlin drept *un element extrem de grav* ui, Casa Albă declară drept *act agresiv, pentru care guvernul sovietic va purta întreaga răspundere*, orice intervenţie a guvernului sovietic sau a regimului est-german în liberul acces la Berlin1\La

26 august 1961, cei Trei vor răspunde Kremlinului în acest sens.

În timp ce la Berlin se semnalează noi incidente, est-germanii sfârşind, de altfel, ca întotdeauna, să cedeze în faţa fermităţii Aliaţilor, Hruşciov îi va scrie, la

27 august 1961, lui Fanfani, care se pronunţase pe data de 20 august în favoarea negocierilor, afirmându-i că era el însuşi pe deplin dispus pentru aşa ceva. În aceeaşi zi, Kennedy, care îl prevenise pe Rusk cu o săptămână înainte, că era decis să negocieze începând cu 1 septembrie, cu sau fără Aliaţi, îi va scrie, în zadar, lui de Gaulle, dar presa americană face cunoscute absolut toate intenţiile sale.

Hruşciov, ca să facă să crape buba, dă din nou o mare lovitură. La 29 august, guvernul sovietic anunţă că *în faţa ameninţării conducătorilor Statelor Unite şi ai ţărilor aliate de a face apel la arme şi de a declanşa un război, ca răspuns la încheierea tratatului de pace cu R.D.G.*, el a hotărât să reia experienţele nucleare (23) întrerupte din toamnă anului 1958. Declaraţia menţiona proiectele sovietice de fabricare a unei serii de bombe de 20, 30, 50 Şi 100 megatone 17.

La 3 septembrie, acesta va reînnoi avertismentul dat Aliaţilor prin care cerea interzicerea utilizării avioanelor lor de către conducătorii de la Bonn. *Vor să bage întreaga lume în sperieţi* înainte *de a întreprinde negocieri,* va spune Kennedy secretarului de stat, pe data de 5 septembrie, *dar nu-i ţin curelele destul*. *Nu sunt încă suficient de mulţi oameni care să se înspăimânte* 18. În aceeaşi zi, el va ordona reluarea experienţelor nucleare subterane, iar de Gaulle va ţine o conferinţă de presă în cursul căreia vă declara: *Faţă de un imperialism ambiţios\ orice dare înapoi are drept efect surescitarea agresorului... În acest tumult de imprecaţii şi de somaţii, organizat de către sovietici, se află ceva atât de arbitrar şi atât de artificial, ce te face să-l atribui ori unei dezlănţuiri premeditate de ambiţii frenetice, ori rezultatidui unor mari dificultăţi*. Reţinând cea de-a doua explicaţie drepţi cea mai *plauzibilă,* el va insista asupra *lipsurilor, înfrângerilor, eşecurilor internaţionale* şi, *mai presus de toate, asupra caracterului inuman şi nimicitor* al regimului sovietic lJ. Pe data de 8 septembrie, Aliaţii vor răspunde printr-un refuz foarte sec – care va marca punctul culminant al crizei – pretenţiilor Kremlinului în legătură cu controlul zborurilor cu destinaţia Berlin. De această dată, Hruşciov va înţelege că este timpul să coboare tonul dacă vrea să profite de disponibilitatea lui Kennedy. *Am fost metalurgist,* spusese

el cu câteva săptămâni mai devreme. *Ştiu cum trebuie procedat pentru a răci metalul încălzit până la roşu... 2 n.*

Nota occidentală va rămâne timp îndelungat fără răspuns. Atunci când acesta va veni, mult mai târziu, el va fi redactat pe un ton foarte moderat şi, în mod vizibil, fără o altă ambiţie decât aceea de a nu lăsa ultimul cu – vânt adversarului. Între timp, Hruşciov – după o încercare zadarnică de a utiliza bunele oficii italiene – îi va face cunoscut lui Spaak (24), redevenit ministru de Externe al Belgiei şi care preconiza în cadrul Consiliului Atlanticului o linie de conciliere, că ar dori să-l vadă.1

Fastul secretar general al N.A.T.O. (25), va sosi Ja Moscova pe data de 19 septembrie 1961. Gazda acestuia se va exprima pe şleau. Am înţeles, va spune el în esenţă, că occidentalii nu vor semna tratatul de pace, contrar celor ce sperasem. Am înţeles, de asemenea, că ne era dificil să încheiem un tratat cu R.D.G., pentru că acesta ar fi antrenat recunoaşterea de jure, ceea ce Occidentul nu doreşte. Mai devreme sau mai târziu, veţi ajunge acolo, va continuă el, pentru că nu sunteţi sinceri atunci când vorbiţi de reunificare. Dar înţeleg că acest lucru vă este astăzi dificil. În ce mă priveşte, nu caut să vă pun într-o situaţie imposibilă; ştiu foarte bine că nu vă puteţi lăsa umiliţi.

Întrucât ministrul belgian a făcut aluzie la incidentele grave ce ar putea rezulta din nenumăratele tracasări la care sovieticii îi supuneau pe occidentali, care mergeau de la zborul avioanelor cu reacţie în culoarele aeriene până la imobilizarea convoaielor militare pe direcţia Berlin, el va povesti următoarea anecdotă: În Rusia era judecat un pescar care scosese buloane de la şinele de cale ferată. *Voiam pur şi simplu*, va spune el, *să le folosesc drept lest pentru undiţele mele. Dar nu te-ai gândit* că ai *fi putut face să deraieze trenurile? Am lăsat suficiente şuruburi ca să*

nu deraieze…

Acestea fiind spuse, Hruşciov se va declara *forţat* să semneze un tratat care să pună capăt statutului de ocupaţie. Dar se va declara gata să negocieze un nou statut *înainte* de semnarea tratatului şi să-l încorporeze în acest tratat, ceea ce ar fi avut drept efect să angajeze Germania Răsăriteană şi să dea occidentalilor toate garanţiile de acces la Berlin pe care aceştia le-ar putea dori. To: ce le cerea era să se înţeleagă cu R.D.G. În privinţa condiţiilor de survolare a teritoriului acesteia, *la fel cum U.R.S.S. are un acord cu Danemarca pentru linia sa Paris-Bruxelles-Moscova*.

Ştiţi, îi va mai spune el lui Spaak, Berlind nu este o problemă chiar atât de mare pentru mine: *ce înseamnă două milioane de indivizi în* ş.a.m.d. *unui miliard de comunişti*! *Câteva zile mai devreme, el mai vorbea încă de o tumoare canceroasă, de un os în gâtlej, care trebuie scoase de urgenţă, de un Sarajevo, susceptibil să ducă la un nou război mondial. În orice caz, va continuă el, nu sunt condiţionat de nicio dată – faţă de Kennedy insistase în legătură cu sfârşitul anului – dar nu pot lăsa ca negocierea să treneze la nesfârşit. Ar putea, de altfel, să fie examinate şi alte probleme în acelaşi timp*: *dezarmarea, securitatea europeană şi chiar reunificarea. În fine, întrebat în legătură cu reluarea experienţelor nucleare, el va afirma că fusese constrâns de către militari –*.

Sensul afirmaţiilor sale era clar. Hruşciov nu mai era deloc sigur că aliaţii vor ceda manevrelor sale de intimidare. Ridicându-şi *Zidid*, care proteja mai mult decât suficient regimul lui Ulbricht, el va încerca să obţină din partea Vestului concesii permiţându-i să-şi salveze obrazul. Spaak, în ceea ce-i priveşte, era în întregime dispus să-l ajute, şi nu va pierde timpul pentru a-i pune pe membrii N.A.T.O. la curent şi a-i. Sfătui să negocieze.

Întrucât Kennedy era el însuşi înclinat în acest sens, s-a convenit ca Rusk să-l întâlnească pe Gromîko, cu ocazia convocării Adunării Generale a O.N.U. Totuşi, pentru a ţine cont de obiecţiile lui de Gaulle, care va pune din ce în ce mai mult sub semnul întrebării fermitatea Americii, se va decide că nu va fi vorba de negocieri, ci doar de *convorbiri preliminare pentru a putea aprecia dacă pot fi întreprinse negocieri serioase 22*.

În cele din urmă, Rusk va face lui Gromîko afirmaţii dintre cele mai ferme, spunându-i că această criză *este o creaţie exclusiv sovietică* şi că semnarea unui tratat de pace separat ar constitui o *ameninţare la adresa intereselor vitale ale Statelor* Unite23. Reluând o formulă pe care J.F.K. O folosise cu câteva săptămâni mai devreme faţă de Kekkonen – preşedintele Republicii Finlandeze (26), aflat în vizită la Washington.

— Rusk va adăuga că Statele Unite nu sunt gata să facă concesii pentru a păstra", ceea ce deţin deja. *Ar însemna*, îi va spune el acestuia, *să cumperi de două ori acelaşi cal.*

Sovieticii vor face un număr de gesturi vizând destinderea climatului internaţional. Presa moscovită va reproduce un articol în care ziaristul american James Wechsler scria că preşedintele Kennedy avea în vedere, cu oarecare sânge rece, *natură brutală a opţiunii pe care ar fi probabil obligat să o facă în singurătatea unei sinistre nopţi* şi că dacă Hruşciov credea cu adevărat că preşedintele era un imperialist, aceasta însemna *că era nebun şi că noi toţi eram condamnaţi la moarte* Kremlinul se înţelege cu Washingtonul pentru a supune la O.N.U. O declaraţie comună privind principiile dezarmării. În fine, prezentând la 17 octombrie 1961 raportul său la cel de-al XXII-lea Congres al P.C.U.S. (27), Hruşciov va declara că *occidentalii fac dovada unei oarecari înţelegeri a situaţiei*

şi că ei tind să găsească soluţionarea problemei germane şi a problemei Berlinului de Vest pe o bază reciproc acceptabilă.

Dacă puterile occidentale manifestă dorinţa de a reglementa problema germană, va continuă el, termenul de semnare a tratatului de pace german nu va mai avea o asemenea importanţă. În acest caz, noi nu vom mai insista ca tratatrd de pace să fie semnat în mod obligatoriu înainte de 31 decembrie 1961. Principalid este să reglementăm problema, să lichidăm sechelele celui de-al doilea război mondial, să încheiem tratatul de pace german. Aceasta este ideea, aceasta este esenţa 25.

Criza nu va fi cu toate acestea rezolvată. Incidente minore se vor produce la Berlin în ultimele zile ale lui octombrie, în timp ce U.R.S.S. – insensibilă la emoţia pe care a provocat-o nealiniaţilor, reuniţi la nivel înalt (28), la Belgrad, în septembrie 1961, reluarea experienţelor nucleare – va proceda la explozii de o amploare niciodată atinsă, din care una va depăşi 50 de megatone (29), adică mai mult de 3.500 de bombe de puterea celor aruncate asupra Hiroşimei. La 25 noiembrie, Kennedy va face în pas înainte declarând, într-un interviu acordat lui 1*djubei, ginerele lui Hruşciov şi redactor şef al ziarului I Izvestiia*”: *Tot ceea ce dorim este să menţinem în Ber-I inul de Vest un număr foarte limitat – şi el este deja I oarte limitat – de soldaţi ai celor trei Puteri şi să avem, \e exemplu, o administraţie internaţională a autostrăzii,* astfel *încât mărfurile şi persoanele să poată intra şi ieşi iber 26.*

Dar „Izvestiia” şi apoi Ulbricht vor respinge categoric i acest balon de încercare, iar Gomułka va declara chiar a, dacă negocierile privind Berlinul nu se vor deschide nainte de sfârşitul anului, blocul sovietic va trebui să evină asupra poziţiei iniţiale privind tratatul de pace. N acest climat, cvasiunanimitatea Consiliului ministerial 1 N.A.T.O., reunit

la Paris, la mijlocul lunii decembrie (30), va cădea de acord cu Rusk pentru a preconiza o iouă conferinţă a celor Patru. Dar de Gaulle nici nu va oi să audă de (aşa ceva, în ciuda unui telefon din partea. II Kennedy, despre care acesta din urmă va păstra o tat de proastă amintire, încât, evocând în faţa noastră, ptsprezece luni mai târziu, mijloacele de a relua cu şeful e stat francez contactele complet rupte, el va declara: *i orice caz, pentru nimic în lume nu-i voi mai telefona*...

În absenţa negocierilor, americanii vor urmări în con-i inuare *sondajele* lor privind intenţiile U.R.S.S., care, criodic, va continua să tulbure comunicaţiile cu vechea apitală. În aprilie 1962, ei vor merge până acolo, încât să ropună în mod confidenţial Moscovei crearea unei utorităţi internaţionale de control al liberului acces în Berlinul de Vest, la care ar fi urmat să participe repreentanţii celor două republici rivale şi ai unor state cutre, acordul fiind însoţit de un tratat de neagresiune între ţările N.A.T.O. şi cele ale Pactului de la Varşovia i de un angajament al celor trei puteri posesoare de rme nucleare de a nu ajuta cu nimic celelalte state să şi! procure. Dar această sugestie va provoca o ostilitate nanimă, Bonnul refuzând participarea germanilor din Răsărit, iar Kremlinul aceea a germanilor din Vest, în timp ce cea mai mare parte a membrilor Alianţei atlantice se va nelinişti în legătură cu efectele pe care un pact de neagresiune le-ar fi putut avea asupra efortului militar care le era cerut. În luna iunie, noi incidente vor izbucni în vechea capitală, provocând schimburi de note dintre cele mai violente şi un nou val de îngrijorare. Numai rezolvarea crizei rachetelor din Cuba în octombrie va aduce pe malurile fluviului Spree un calm ce nu anunţa cu nimic deocamdată că avea să fie serios perturbat în curând.

Că în toată această problemă, Hruşciov n-a fost

întotdeauna stăpân pe joc (31) şi a fost nevoit să ţină cont de părerile, adesea divergente, ale aliaţilor din lagărul socialist şi de neliniştea populaţiei faţă de rechemarea rezerviştilor, care provocase, în mod reflex, o stocare a produselor alimentare de către particulari, rapoartele prezentate partidelor respective de către unii conducători comunişti străini care asistaseră, la Moscova, la cel de-al XXII-lea Congres al P.C.U.S. din octombrie 1961, o demonstrează cu prisosinţă.

Cel mai interesant din acest punct de vedere este desigur acela al lui Todor Jivkov (*32*), *prim-secretar al Partidului Comunist Bulgar*. *Atunci când situaţia în lume s-a agravat, datorită chestiunii Berlinului de Vest – va declara el la 28 noiembrie în faţa Comitetului Central – unii tovarăşi erau uimiţi şi se întrebau*: *nu suntem noi în favoarea coexistenţei paşnice*? *De ce am hotărât atunci să semnăm neapărat tratatul înainte de sfârşitul anului*? *Apoi, menţionând renunţarea de către Hruşciov la termenul limită de 31 decembrie 1961, avea să afirme*: S-*au găsit acum alţi tovarăşi care să declare că este o dare înapoi de la linia noastră, că ne pierdem prestigiul, că prestigiul U.R.S.S. şi al ţărilor socialiste este în scădere*… *Ce doresc aceşti tovarăşi*? *Să ducem o politică aventuristă, aşa cum ne recomandă cu o uşurătate criminală conducătorii albanezi*? *Gomułka, la rândul său, se va exprima, la 22 noiembrie, în termeni care arată clar satisfacţia sa pentru faptul că cel ţie-al XXII-lea Congres sovietic* a făcut să dispară orice fel de aparenţă a unei acţiuni ultimative 28.

Documentele celui de-al XXII-lea Congres nu lasă totuşi să se întrevadă nicio urmă de discuţie asupra problemei Berlinului. Abia când acesta s-a încheiat, primul secretar al partidului albanez, Enver Hodja (33), a întrebat deschis: *Cine este speriat*? *Cine se teme de responsabilităţi pentru reglementarea problemei germane*

şi cine face ca lucrurile să lâncezească e?

Trebuie spus că Hodja nu avea niciun fel de menajamente faţă de Hruşciov, care, după ce încercase să organizeze un puci împotriva lui, s-a lansat în timpul Congresului într-un atac în toată regulă, declarând în mod expres: *Nu mai este un secret pentru nimeni că liderii albanezi se menţin la putere datorită faptului că au recurs la forţă şi la arbitrar*. *Dar, a adăugat el, noi suntem siguri că va veni vremea când comuniştii albanezi, poporul albanez, vor interveni pentru a-şi spune cuvântul şi atunci conducătorii albanezi vor trebui să dea seamă pentru prejudiciul pe care l-au adus ţării lor, poporului lor, construirii socialismului în Albania 30*.

Această diatribă, care avea să ducă la 10 decembrie la ruperea relaţiilor diplomatice între cele două ţări (*34*), *era cu atât mai semnificativă cu cât intervenea după o tentativă publică a lui Zhou Enlai, care, de la tribună Congresului, a încercat să reconcilieze părţile antagoniste*. *Dacă din nefericire, a spus el, se ivesc discuţii şi divergenţe între partidele frăţeşti, este indicat că acestea să fie rezolvate cu răbdare, în spiritul internaţionalismului proletar, pe baza principiului egalităţii în drepturi şi a comunităţii de vederi dobândită pe calea consultărilor, i Condamnarea deschisă, unilaterală... nu uşurează soluţianarea problemei*. *El va adăuga că marea coeziune şi marea prietenie între popoarele chinez şi sovietic vor dăiniu peste secole, aşa cum Yangzi şi Volga îşi vor restogoli în vecii vecilor apele 31*.

Era fără îndoială un exerciţiu de tip Coué (35). Primul ministru chinez se făcuse deja remarcat prin absenţa ritualei referiri la învăţămintele celui de-al XX-lea Congres al P.C.U.S., acela al destalinizării. La 21 octombrie 1961, el avea să meargă să depună o coroană întru gloria lui *Stalin marele marxist-leninist,* la Mausoleul din Piaţa

Roşie, acelaşi mausoleu din care Congresul avea să decidă printr-un vot unanim să scoată rămăşiţele pământeşti ale dictatorului (36): *Gravele încălcări de către Stalin a preceptelor lui Lenin, abuzul de putere, represiunile masive împotriva cetăţenilor sovietici cinstiţi şi celelalte acte ale perioadei cultului personalităţii fac imposibilă păstrarea rămăşiţelor sale pământeşti în Mausoleul lui Lenin* o veche militantă, Dora Lazurkina, declarase în faţa congresiştilor, fără a provoca zâmbete, că Lenin îi apăruse în vis şi că îi spusese: Î*mi este neplăcut să stau alături de Stalin care a provocat atâtea nenorociri partidului* Congresul avea să hotărască, de asemenea, să reboteze Stalingradul, al cărui nume era, totuşi, în ochii întregii planete, simbolul unei victorii decisive asupra formei celei mai abjecte a totalitarismului. Între timp, Zhou luase avionul spre Beijing, fără să dea plecării sale explicaţii suficient de convingătoare.

Hruşciov avea să-şi vadă contestată autoritatea nu doar din partea Albaniei şi a Chinei. Susţinătorii liniei *dure* au avut parte de sprijinitori în chiar sânul partidului sovietic, începând cu Molotov. Numit, după înfrângerea grupului antipartinic în 1957, ambasador în Mongolia (37) – guvernul olandez refuzând cu umor să-i dea agrementul unui *om care nu se bucura de încrederea guvernului* său34 – Molotov profitase de acest lucru pentru a stabili contacte cu chinezii. Fusese atunci transferat într-un post secundar, la Agenţia Internaţională pentru Energia Atomică de la Viena (38). Dar el continua să încerce să agite partidul contra revizionismului” hruşciovian şi, chiar în ajunul celui de-al XXII-lea Congres, adresase încă o scrisoare Comitetului Central pentru a critica noul program al partidului. Între altele, el îi reproşa de a fi renunţat la unele principii de bază I ale dogmei marxist-leniniste, începând cu *dictatura prof. letariatului*, aceasta nemaifiind

necesară, după Hruşciov, întrucât U.R. SS. se transformase în *stat al întregului r popor 35*, adică era un stat în care nu mai existau clase 1 sociale.

Atacurile (39) al căror obiect îl va constitui Molotov la Congres vor pune pe larg în cauză atitudinea sa faţă de I problemele internaţionale. Mikoian îl va acuza de subestimarea *puterii lagărului socialistăb*, Satiukov, redactorul şef al ziarului „Pravda" şi un devotat al lui Hruşciov, l-a acuzat că *se străduieşte să ne împingă pe drumul aventurilor, pe drumul* războiului37, iar Pospei Iov (40), directorul Institutului de marxism-leninism, l-a acuzat de a fi afirmat că *pe calea unui război noi va trebui să câştigăm de partea comunismului sute de milioane de oameni* Denunţările se vor extinde la alţi membri ai grupului antipartinic şi ele se vor dovedi deosebit de interesante, făcând să apară discordanţe în i aprecierile îndreptate împotriva fostului prim-ministru r al lui Stalin şi în legătură cu sancţiunile care să i s-a i aplice; mergând de la *hotărârea aspră* 39 evocată de către scriitorul Şolohov (41), până la *pedepsirea dreaptă* cerută I de Rodionov, al doilea secretar al Kazahstanului, a *aventurierilor care au fost părtaşi la crime împotriva I celor mai buni fii ai poporului40*.

Că în cele din urmă Molotov nu va face obiectul nici unei sancţiuni publice – nu avea să se afle decât mult! mai târziu de excluderea să discretă din partid – arată suficient de clar că autoritatea lui Hruşciov, în această toamnă a anului 1961, nu era totală nici chiar în *intej* norul partidului ale cărui instanţe conducătoare le populase cu creaturile sale. El nu mai putea conta, pentru a-l invoca, pe sprijinul necondiţionat al comuniştilor din exterior. O polemică vie avea să izbucnească între cele, mai mari două partide din exterior, italian, al cărui şef, i Palmiro Togliatti (42), relansase tezele sale privind *P° – l licentrismul*

mişcării muncitoreşti, enunţate a doua zi după Congresul al XX-lea şi cel francez, care prin gura lui Maurice Thorez (43) atacă o formulă vizând negarea *valorii universale a teoriei marxist-leniniste a revoluţiei* Atac cu atât mai remarcat cu cât partidul italian ţinuse să precizeze, cu câteva zile mai devreme, că prin policentrism el nu înţelegea *formarea mai multor centre conducătoare regionale*, ci doar afirmarea autonomiei diverselor partide 42.

Pentru a încerca să-şi restabilească autoritatea în vastul imperiu din care Stalin ştiuse să facă un monolit şi asupra legiunilor de care dispunea în exteriorul frontierelor sale, Hruşciov era aproape condamnat să caute un succes spectaculos. Mai era probabil şi un alt element care-l împingea la aceasta: conştiinţa că economia sovietică nu avea posibilitatea să realizeze ambiţiosul program pe care el i-l fixase şi că aceasta nu era capabilă de „a ajunge din urmă” şi apoi de „a depăşi” nivelurile de producţie şi de consum occidentale.

Într-adevăr, departe de a suferi criza anunţată în mod constant de către teoreticienii sovietici, departe de a suferi, aşa cum aceştia o preziseseră de sute de ori, de pe urma divizării pieţei mondiale ca urmare a victoriei socialismului colectivist pe o treime din Planetă, de a lâncezi, aşa cum o prevăzuseră, de asemenea, aceiaşi teoreticieni ca urmare a decolonizării, naţiunile capitaliste băteau toate recordurile de producţie şi de progres şi Europa uita că, doar cu cincisprezece ani mai devreme, crezuse că nu va putea ieşi niciodată din abisul în care o aruncase războiul. Cât priveşte Statele Unite, după o perioadă de îndoială, ele îşi regăseau, sub preşedinţia unui om tânăr, activ, cu deplină credinţă în valorile liberale, dinamismul pionierilor. Produsul lor naţional era superior (”) de două ori celui al U.R.S.S., care, cheltuind sume

echivalente pentru cercetarea spaţială şi cursa înarmărilor, nu putea să nu obosească mai repede decât acestea. Având doar 6 din populaţia activă ocupată în agricultură, America obţinea enorme surplusuri, în timp ce Rusia, în care mai mult de 30 f/ «din locuitori lucrau pământul, nu producea suficient pentru a se hrăni.

Între cei doi, partida era inegală. Dar va trebui să se mai aştepte pentru a realiza că imprudenţa lui Hruşciov şi voinţa sa de a face o breşă, care îi va aduce la capătul răbdării pe adversarii săi şi va provoca, deopotrivă, neîncrederea aliaţilor săi chinezi, îi vor inspira în Caraibe, lovitura de pocher care avea să-i fie fatală.

Bibliografie şi note

1. *V.R.S.S.*, Buletin al serviciilor sovietice de informaţii la Paris din 10 noiembrie 1960.

2. *U.S.A.*, documente, 20 ianuarie 1961.

3. „Nouvelle revue internaţionale”, ianuarie 1961.

4. SCHLESINGER, op. cit., p. 325.

5. Note personale.

6. SCHLESINGER, op. cit., p. 328 – 329.

7. *Ibid.*, p. 341.

8. *Keeswi x*, 18163 A.

9. U.R.S.S., nr. 2276 din 11 iulie 1961.

10. „New York Herald Tribune” din 23 iulie 1961.

11. *U.S.I.S.*, Paris, Document publicat de către Departamentul de Stat, 25 august 1961.

12. SCHLESINGER, op. cit., p. 356.

13. *Keesing’s*, 18271 A.

14 SCHLESINGER, op. cit., p. 359.

15. WATT, op. cit., p. 252.

16. „Le Monde” din 25 august 1961.

17. *U.R.S.S.*, nr. 2311 din 31 august 1961.

18. SCHLESINGER, op. cit., p. 362.

19. „Le Monde” din 7 septembrie 1961.

20. Note personale.
21. Note personale.
22. SORENSEN, op. cit., p. 420.
23. *Ibid.*, p. 421
24. SCHLESINGER, op. cit., p. 364.
25. „Buletin al serviciilor sovietice de informaţii", nr. 2351, 17 octombrie 1961.
25. *Keesing's*, 18492 A.
27. Todor JIVKOV, *Discours, rapports, articles*, Editions en langues étrangères, Sofia, 1962, tom II, p. 570 – 571.
23; „Trybuna Ludu" din 23 noiembrie 196*1.2*). *Keenng's*, 18528 A... 30. *U.R.S.S.*, nr. 2366 din 27 octombrie 1961.
31. Jean BABY, *La grande controverse sino-soviétique*, Paris, Grasset, 1966, p. 98.
32. *U.R.S.S.*, nr. 2367, 30 octombrie 1961.
33. „Pravda" din 31 octombrie 1961.
34. Note personale.
35. BABY, op. Cât p 103.
35. „Pravdaf din E2 octombrie 1961.
37. *Ibid.* DinM7 oi-tombrie 1961.
38. *Ibid.* Din 28 oètombrie 1961.
39. *Ibid.* Din 26 octombrie 1961.
40. *Ibid.* Din 31 octombrie 1961.
41. „Le Monde" din 1 decembrie 1961.
42. „L'Unità" din 22 noiembrie 1961.

(1) Charles-Louis de Secondat, baron de la Brède et de Montesquieu (1689 – 1755). Prozator francez. Jurist şi filosof iluminist. Romanul epistolar *Lettres persanes* (1721) prilejuieşte o cuprinzătoare frescă a moravurilor europene, prefigurând totodată imaginea utopică a unei republici ideale. Unul dintre creatorii legislaţiei moderne, prin opera sa capitală *L'Esprit des lois* (1784), ale cărei principii au

stat la baza Constituţiei franceze din 1791. Dintre operele sale istorice se evidenţiază *Considérations sur les causes de la grandeur des Romains et de leur décadance* (1734) (n.tr.).

2) Revista satirică care a apărut la Moscova din 1922 (n.tr.) *m*

(3) Vizita lui J.F. Kennedy la Paris s-a desfăşurat în perioada 31 mai – 2 iunie 1961 (n.tr.).

(4) Jacqueline Bouvier (1929 – 1994) a studiat la Vassar Collège, la Sorbona şi Universitatea George Washington. În 1953, s-a călătorit cu J.F. Kennedy. A avut cu acesta doi copii: Caroline (n. 1957) şi John F. Jr. (n. 1960). S-a recăsătorit cu Aristoteles Onassis în 1968 (n.tr.).

(5) La 14 septembrie 1958, Charles de Gaulle, preşedintele Franţei, s-a adresat – prin ceea ce avea să devină cunoscut sub numele de „memorandumul de Gaulle" – preşedintelui S.U.A., Dwight Kisenhower, şi primului ministru al Marii Britanii. Harolri Macmillan, în legătură cu necesitatea adaptării N.A.T.O. la realităţile situaţiei internaţionale. Memorandumul viza întărirea rolului internaţional al Franţei, care solicita o participare directă la hotărârile politice şi strategice ale Alianţei. Îndeobşte, acest Memorandum este considerat punctul de plecare al retragerii i „ranţei din organismele militare ale N.A.T.O., al mutării sediilor comandamentelor N.A.T.O. de pe teritoriul francez, al refuzului oricărei integrări a forţelor armate franceze i „n cadrul sistemului militar Nord Atlantic. La 21 februarie 1966, într-o conferinţă de presă, De Gaulle dezvăluia intenţia Franţei de a se retrage din structurile militare ale N.A.T.O. În lună martie 1966. Franţa comunică oficial, prin memorandumuri adresate celorlalte state membre ale organizaţiei, hotărârea de a-şi retrage toate forţele armate din sistemul integrat militar al N.A.T.O., cerând că instalaţiile, echipamentele şi

comandamentele militare ale N.A.T.O. din Franţa să treacă sub comanda franceză sau să fie transferate în afara teritoriului ei. Cu aceeaşi ocazie, s-a precizat că Franţa nu părăseşte Alianţa Nord-Atlantică şi că nu are intenţia de a denunţa Tratatul din 1949. La 31 martie, guvernul francez a făcut cunoscute următoarele scadenţe: până la 1 iulie 1 66 – retragerea forţelor sale de sub comanda N.A.T.O., inclusiv a celor din R.F.G.; până la 1 aprilie 1967 – dezafectarea instalaţiilor militare din Franţa, transferarea în afara teritoriului ţării atât a comandamentelor N.A.T.O., cât şi a trupelor americane şi canadiene din Europa aflate în Franţa. Staţionarea trupelor franceze în R.F.G.

— Dorită de guvernul R.F.G.

— A făcut ulterior obiectul unor negocieri şi aranjamente între guvernul Franţei şi R.F.G., trupele franceze fiind plasate sub comandă franceză. De la data de 1 iulie 1966, Franţa a participat în cadrul N.A.T.O. doar la reuniunile Consiliului Nord-Atlantic, organismul politic al Alianţei. La 26 octombrie 1966, Consiliul N.A.T.O. hotărăşte transferarea sediului său de la Paris la Bruxelles (n.tr.).

(6) J.F. Kennedy a fost asasinat la 22 noiembrie 1963 (n.tr.).

(7) Semion Konstantinovici Ţarapkin (1906 – 1984). Diplomat sovietic. În anii 1954 – 1964, a fost director al Direcţiei Organizaţiei Internaţionale din M.A.E. sovietic (n.tr.).

(8) La 31 august 1961, a fost dată publicităţii declaraţia guvernului sovietic prin care se anunţa reluarea experienţelor cu noi tipuri de arme termonucleare în atmosferă, invocându-se ameninţările şi pregătirile de război ale S.U.A. şi ale aliaţilor lor din N.A.T.O. Casa Albă dă publicităţii în aceeaşi zi o declaraţie în legătură cu reluarea experienţelor nucleare de către Uniunea

Sovietică, afirmând că aceasta pune „S.U.A. În faţa necesităţii de a decide ceea ce reclamă propriile lor interese naţionale”. La 8 februarie 1972, S.U.A. şi Marea Britanie reiau experienţele nucleare (n.tr.).

(9) La 10 iunie 1961, Moscova dă publicităţii textul integral al Memorandumului înmânat de N.S. Hruşciov, preşedintele Consiliului de Miniştri al U.R.S.S., lui J.F. Kennedy, preşedintele S.U.A. În timpul întâlnirii de la Viena, în problema încetării experienţelor cu arma nucleară, în problema încheierii tratatului cu Germania şi a reglementării problemei Berlinului Occidental (n.tr.).

(1 – 0) Dean Acheson. Vezi vol. 3, p. 39, nota 5 (n.tr.).

(11) În anii 1961 – 1969, Dean Rusk a îndeplinit funcţia de secretar de stat al Statelor Unite, în timpul administraţiilor J.F. Kennedy şi Lyndon B. Johnson (n.tr.).

(12) Robert Strânge McNamara (n. 1916). Financiar şi om de stat american. În anii 1961 – 1968, a fost secretar al Apărării, în timpul administraţiilor J.F. Kennedy şi L.B. Johnson. În anul 1968, a fost numit preşedinte al Băncii Mondiale (n.tr.).

(13) Llewlyn Thompson (1904 – 1972). Diplomat american. În anii 1957 – 1962 şi 1967 – 1969 a fost ambasador al S.U.A. În U.R.S.S. În anii 1962 – 1967, a îndeplinit funcţia de ambasador cu însărcinări speciale pe lângă Departamentul de Stat al S.U.A... (n.tr.).

(14) William Averell Harriman (1891 – 1986). A fost ambasador al S.U.A. În U.R.S.S. În 1943 – 1946. A participat la conferinţele de la Teheran (1943), Ialta (1945) şi Potsdam (1945). În anii 1961 – 1963 a fost asistent al secretarului de stat al S.U.A. pentru problemele Extremului Orient şi a condus în această calitate delegaţia Statelor Unite la Conferinţa de la Geneva pentru reglementarea problemei laoţiene (n.tr.).

(15) Charles Eustice Bohlen (n. 1904). Diplomat

american. A îndeplinit funcţia de ambasador al S.U.A. În U.R.S.S. În anii 1953 – 1957 (n.tr.).

(16) John J. McCloy (n. 1895). Jurist şi om politic american, înalt comisar pentru Germania (1949 – 1952). Preşedintele lui Chase Manhattan Bank (1953 – 1960). Consilier al preşedintelui Kennedy în problemele dezarmării (1961). Preşedintele Comitetului Consultativ General Prezidenţial privind problemele dezarmării (1962). Membru al Comitetului de Coordonare în problema crizei cubaneze (1962 – 1963). Preşedintele Comitetului pentru investigarea asasinării preşedintelui Kennedy (1963 – 1964) (n.tr.)...

(17) Amintore Fanfani (1908?). Om politic italian. Prim-ministru (18 ianuarie – 8 februarie 1954; 1 iulie 1958 – 16 februarie 1959; 26 iulie 1960 – 16 mai 1963; 14 – 23 octombrie 1974). Vizita în U.R.S.S. la care se face referire a avut loc între 2 – 5 august 1961 (n.tr.).

(18) Măsura a fost binecuvântată de către statele participante a Tratatul de la Varşovia, care, prin Declaraţia din 13 august* 1961 au „propus” guvernului R.D. Germane să introducă la «raniţa cu Berlinul Occidental măsuri „care să împiedice în mod cert activitatea subversivă împotriva ţărilor socialiste şi Plin care să se asigure în jurul întregului teritoriu al Berlinului Occidental, inclusiv la graniţa cu Berlinul democrat, o pază sigură şi un control eficient” (n.tr.).

(19) Ivan Stepanovici Konev (1897 – 1973). Mareşal al Uniunii Sovietice (1944). În perioada august 1961 – aprilie 1962 a fost comandant şef al trupelor sovietice din Germania răsăriteană (n.tr.).

(20) Willy Brandt a fost primarul Berlinului de Vest în anii 1957 – 1966 (n.tr.).

(21) La 9 septembrie 1961, guvernul S.U.A. a hotărât trimiterea în Germania occidentală a unui nou contingent

de trupe americane cu un efectiv de 40.000 de oameni (n.tr.).

(22) Andrei Andreevici Smirnov (1905 – 1982). Diplomat sovietic. Trimis extraordinar şi ambasador plenipotenţiar ai U.R.S.S. În R.F.G. (1957 – 1966) (n.tr.).

23) Potrivit lui Natural Resources Defence Council, U.R.S.S. a efectuat în 1961 – 50 experienţe cu arma nucleară, iar în 1962 – „experienţe cu arma nucleară (*n*. tr J.

(24) Paul-Henri Spaak (1899 – 1972). A îndeplinit funcţia de ministru de Externe în anii 1936 – 1949; 1954 – 1957; 1961 – 1966 în În).

(25) A fost secretar general al N.A.T.O. În anii 1957 – 1961 în *tr*.).

(26) Urho Kaleva Kekkonen (1900 – 1986). Om de stat finlandez. Preşedinte al Finlandei (1956 – 1981) (n.tr.).

(27) AI XXII-lea Congres al P.C.U.S. a avut loc între 17 şi 31 octombrie 1961 (n.tr.).

(28) La 1 – 6 septembrie 1961, la Belgrad are loc prima conferinţă a şefilor de stat şi de guvern ai ţărilor nealiniate, la care au participat 25 de state. Trei state au fost reprezentate prin observatori. Conferinţa a examinat o gamă largă de probleme importante privind situaţia internaţională, întărirea păcii şi securităţii internaţionale, respectarea dreptului popoarelor şi naţiunilor la autodeterminare, lichidarea colonialismului şi neocolonialismului, respectarea suveranităţii şi integrităţii teritoriale a statelor, neamestecul în treburile interne ale statelor, discriminarea rasială şi apartheidul, dezarmarea generală şi completă, coexistenţa paşnică, rolul O.N.U. În lume, inegalitatea şi dezvoltarea, îmbunătăţirea colaborării economice şi tehn: ce între naţiuni. Conferinţa a adoptat „Declaraţia şefilor de stat şi de guvern ai ţărilor nealiniate” (denumită Carta nealinierii), „Primejdia de

război şi apelul pentru pace”, precum şi scrisori adresate premierului Hruşciov şi preşedintelui Kennedy prin care li se cerea să angajeze convorbiri directe şi să depună eforturi pentru depăşirea impasului creat de agravarea situaţiei internaţionale (n.tr.).

(29) În ciuda apelului S.U.A. din 17 octombrie 1961 şi a apelului solemn făcut guvernului sovietic, la 27 octombrie 1961, de către Adunarea Generală a O.N.U., la 27 octombrie 191, la 28 octombrie 1961, U.R.S.S. efectuează o experienţă nucleară fără precedent, detonând o bombă de 50 de megatone (*n. tr*).

(30) Consiliul ministerial N.A.T.O. Întrunit la Paris, între 13 – 15 decembrie 1961, a exprimat – deşi nu s-a realizat o poziţii. Unanimă – dorinţa de continuare a negocierilor cu Uniunea Sovietică în problema germană (n.tr.).

(31) La 19 iunie 1957, N.S. Hruşciov a fost convocat pe neaşteptate la o şedinţă a Prezidiului C.C. al P.C.U.S., care, cu 7 voturi din 11, a decis destituirea acestuia din postul deprimsecretar. N.S. Hruşciov va refuza să se supună hotărârii şi va cere convocarea Comitetului Central. Plenara C.C. al P.C.U.S. (22 29 iunie 1957) îl va confirma pe N.S. Hruşciov în funcţia de prim-secretar şi va condamna activitatea fracţionistă a „grupului anti-partinic”. Molotov, Mâlenkov, Kaganovici şi Şepilov au fost excluşi din Prezidiu şi din Comitetul Central. S-a constituit un nou Prezidiu format din 15 membri – faţă de 11 membri anterior – printre care Brejnev, Kozlov şi Jukov, care contau printre cei 9 partizani siguri ai lui Hruşciov (n.tr.).

(32) Todor Jivkov (n. 1911) a îndeplinit funcţia de prim-secretar al C.C. al P.C. Bulgar în anii 1954 – 1981. În perioada 1981 – 1989, a fost secretar general al C.C. al P.C. Bulgar (n.tr.).

(33) Enver Hodja (1908 – 1985). Vezi vol. 2, p. 48,

nota 1 (n.tr.).

(34) încă de la 26 aprilie 1961, U.R.S.S. Întrerupe creditele sale faţă de Albania, convenite prin acorduri anterioare. După ruperea relaţiilor diplomatice, interesele U.R.S.S. la Tirana au fost reprezentate de R.S. Cehoslovacă (n.tr.).

(35) Émile Coué (1857 – 1926). Farmacist şi psihoterapeut francez. A realizat studii privind fenomenele de hipnotism şi de sugestie. În clinică pe care a deschis-o la Nancy a aplicat tehnici de psihoterapie vizând realizarea unui echilibru organic şi psihic prin autosugestie. „Metoda Coué” este invocată cel mai adesea la modul ironic (n.tr.).

(36) Corpul lui Stalin va fi scos din Mausoleul din Piaţa Roşie la 31 octombrie 1961. Oraşul Stalingrad (Ţaritin) va fi rebotezat Volgograd (n.tr.).

(37) A îndeplinit funcţia de ambasador în Mongolia, în 1957 – 1960 (n.tr.).

(38) Reprezentant permanent al U.R.S.S. pe lângă A.I.E.A. (1960 – 1962) (77, *tr.*).

225

15 – c. 677

(39) Vezi cap. „V.M. Molotov: Pensionarul moscovit”, în Roy Medvedev, *Oamenii lui Stalin*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1993, P93 – 123. Utile pentru cunoaşterea atitudinilor antihruşcioviste sunt şi capitolele dedicate lui K.E. Voroşilov, L.M. Kaganovici, G.M. Mâlenkov şi M.A. Suslov, publicate în acelaşi volum (n.tr.).

(40) Piatră Nikolaevici Pospelov (1898 – 1979). Om de partid sovietic. În anii 1949 – 1952 şi 1961 – 1967, a fost director al Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. (n.tr.).

(41) Mihail Aleksandrovici Şolohov (1905 – 1984). Prozator sovietic. Membru al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. (1939). Cea mai importantă creaţie a să rămâne

Pe Donul liniştit (4 val.) (1928 – 1940). Membru al C.C. al P.C.U.S. din 1961. Premiul Nobel pentru Literatură (1965) (n.tr.).

(42) Palmiro Togliatti (1893 – 1964). Vezi vol. 2, p. 62, nota 2. Secretar general al Partidului Comunist Italian din 1926 (n.tr.).

(43) Maurice Thorez. Vezi vol. 3, p. 67, nota (27) (n.tr.). I

(”) Această discrepanţă a continuat să se accentueze permanent. Spre exemplificare, în 1984, produsul naţional brut al U. RJS. S. era de 734 miliarde dolari; în 1985, produsul naţional brut al S.U.A. era de 3 855 miliarde dolari. La mijlocul deceniului al 9-lea, 19 la sută din populaţia U.R.S.S. mai era încă ocupată în agricultură (n.tr.).

A DOUA SĂPTĂMÂNA DE ADEVĂR

Istoria este cea care dă măsura naţiunilor.

ANATOLE DE MONZIE (*1*) (Pledoarie pentru istorie)

La sfârşitul lui august 1962, Consiliul de planificare politică al Departamentului de Stat, condus de Walt Rostow (2), aprecia, într-un raport adresat lui Kennedy şi lui Rusk (3), că liderii sovietici erau pe punctul de a încheia cu un eşec marea ofensivă pe care o declanşaseră după lansarea primului satelit. Judecând improbabil că Moscova să accepte în mod pasiv acest eşec. Consiliul emitea ipoteza că lumea ar putea asista foarte rapid la *iniţiativa cea mai riscantă a Kremlinului de la război încoace, în vederea restabilirii unei poziţii pe cale să se prăbuşească 1.*)

Că în acest diagnostic, privind amploarea eşecului sovietic, exista o oarecare exagerare, este indiscutabil. Statele Unite începeau să cadă inconştient în capcană, în Vietnam. Nasser (4), după despărţirea de Siria, jignire teribilă adusă amorului său propriu, intervenită la sfârşitul

lui septembrie 1961 (5), era pe punctul de a realiza o apropiere spectaculară de Moscova, care îi va aduce curând consacrarea, de către Hruşciov însuşi, ca *erou al Uniunii Sovietice*. Penetrarea rusă se afirma în Ghana, unde Brejnev, pe atunci preşedinte al Prezidiului Sovietului Suprem (6), venise să inaugureze, în februarie 1961, un institut „ideologic" şi unde Nkrumah (7) afirma cu toată modestia că *nkhrumaismul trebuie să se înrudeas*că cu *socialismul ştiinţific 2*. O evoluţie asemănătoare se consemna în Indonezia, unde elementele comuniste câştigau în fiecare zi teren în paradoxala trilogie: naţionalism – religie – comunism, *Nassakom, pe care se sprijinea Sukarno*.

Nu este mai puţin adevărat că marea operaţie de seducere a Africii nu dăduse rezultatele scontate de către Hruşciov. În septembrie 1961, cei 12 membri ai blocului de la Brazaville, reprezentând marea majoritate a statelor francofone, nu ezitaseră să rănească direct susceptibilităţile ruse, cerând *decolonizarea Asiei şovietice* 3. Acţiunea U.R.S.S. În Congo se soldase printr-un veritabil dezastru. Încheierea, la 19 martie 1962, a acordurilor de la Evian (8) condusese – după o dramatică încercare de forţă cu O.A.S. (9) – la proclamarea, la 3 iulie, a independenţei Algeriei. Acest deznodământ, care avea să ridice la cotele cele mai înalte creditul generalului de Gaulle în Lumea a Treia, antrenase o apropiere între statele africane progresiste care, împreună cu Guineea şi Ghana, recunoscuseră guvernul provizoriu al Republicii Algeriene şi cele care preferaseră să rămână într-o „relaţie de dependenţă" faţă de Franţa. Un abil ambasador american, Wiliiam Attwood (10), ştiuse să-l seducă pe Sékou Touré (11), oare, în noiembrie 1961, răspunsese unui memoriu cam presant al sindicatului institutorilor prin arestarea conducătorilor acestuia şi prin expulzarea, sub pretext de

complot, a ambasadorului sovietic. Daniel Solod (12), pe care l-am văzut în acţiune în Orientul Mijlociu. În aprilie 1962, preşedintele Guâneii promulgase o legislaţie destinată să faciliteze investiţiile străine şi, în luna următoare, a semnat cu senegalezul Senghor o declaraţie" constatând *convergenţa lor spre unitatea africană pe calea* socialismidui4, un socialism care, în mod evident, nu era acela al lui Marx şi Lenin.

Şi în Ainerilel Latina. Statele Unite câştigau teren. În decembrie 1961, Kennedy şi soţia să vizitaseră Venezuela şi Columbia, pentru a-i încuraja pe preşedinţii reformişti, Betancourt (13) şi Lleras Camargo (14). Primirea entuziastă care le-a fost rezervată era de natură să facă uitate roşiile de care avusese parte, cu câteva luni mai devreme, Nixon, pe atunci vicepreşedinte. Asasinarea, în primăvara lui 1961, a lui Trujillo (15), tiranul care îşi atribuise el însuşi titlul de „Benefactor" de Santo Domingo, permisese ascensiunea la putere a unui regim mai democratic, ce beneficia de favorurile Washingtonului, care nu se jena să dea astfel un exemplu al preferinţelor sale. J.F.K. nu înţelegea, totuşi, să facă pe naivul. *Avem trei posibilităţi* –, spusese el consilierilor săi a doua zi după moartea acestuia: *un regim democratic cinstit, continuarea regimului Trujillo* – un protejat al acestuia, Balaguer (16), asuma preşedinţia Republicii, iar un fiu al acestuia se afla la conducerea armatei – *sau un regim de tip Castro. Noi va trebui să favorizăm pe cel dintâi, dar nu am putea renunţa la al doilea* decât *atunci când vom fi siguri că-l vom putea evita pe cel de-al treilea… 5*

În ciuda tradiţiilor anticolonialiste ale Statelor Unite, deosebit de vii, de la doctrina Monroe, el exercitase în ceea ce priveşte emisfena occidentală cea mai vie presiune asupra Mării Britanii pentru ca aceasta să amâne proclamarea independenţei promise coloniei sale Guyana.

Şeful guvernului de la Georgetown, Chedi Jagan (17), nu ascundea, într-adevăr, simpatiile sale marxiste, până la a declara, în august 1962, că *în întreaga lume comunismul era pe cale de a învinge* fi, iar Kennedy se temea foarte serios ca acesta să nu-şi transforme ţara într-o a doua Cubă. Johnson se va inspira din aceeaşi gândire atunci când, în aprilie 1965, v. a ordona o intervenţie masivă a puşcaşilor marini la Santo Domingo în urma unei lovituri de stat, în care a crezut că poate identifica o inspiraţie castristă.

Farmecul personal al tânărului preşedinte, aura de liberalism care înconjura administraţia sa, împreună cu dolarii Alianţei pentru progres şi umbra lui *big stick*, „marea bâtă”, dragă lui Theodore Roosevelt (18), îşi făcuseră, în mod indiscutabil, efectul asupra conducătorilor latino-americani. Aceştia realizaseră un front comun contra Cubei care, la 30 ianuarie 1962, fusese exclusă cu majoritate de voturi, doar cu 6 abţineri (19), din Organizaţia Statelor Americane, la capătul conferinţei inter-americane de la Punta del Este, în Uruguay. Nici în Cuba situaţia nu era deloc strălucită. Castro spusese, la – Tdecembrie 1961: *Cu cât vom avea de înfruntat mai mult imperialismul*... şi *realitatea unei revoluţii şi a unei lupte de clasă, cu atât mai mult ne vom convinge de toate adevărurile ha Marx şi Engels şi de interpretările generale ale socialismului ştiinţific date de Lenin*. Se va declara marxist-leninist dintotdeauna, cu toate că, după propria-i mărturie, nu citise 7 *Capitalul* dincolo de pagina 370. Efectele embargoului, extins în februarie 1962 la toate exporturile americane spre Insulă, se conjugau cu acelea ale unei conduceri dezastruoase a economiei, vinovată a fi dat prioritate industrializării accelerate, în timp ce producţia de zahăr înregistra o scădere catastrofală. Sub conducerea unui veteran comunist, Carlos Rafael

Rodriguez (20), promovat preşedinte al Institutului Naţional pentru Reformă Agrară, aveau să fie luate măsuri de reformă draconice.

La 26 martie, Fidel lans-a un violent rechizitoriu împotriva unui alt veteran comunist, Anibal Escalante, vinovat de a fi transformat partidul unic în formare – Organizaţiile Revoluţionare Integrate – într-un instrument al propriilor sale ambiţii. Aparent, sovieticii fuseseră, mai mult sau mai puţin, amesteoaţi în această acţiune destinată fără îndoială să dea puterea efectivă unui om mai suplu şi deci mai dispus să le urmeze consemnele. În orişice caz, ambasadorul rus Kudriavţev (21), o veche cunoştinţă a contraspionajului canadian (22), care avusese de-a face cu el imediat după război, va fi invitat să-şi facă bagajele cât mai curând posibil. Cu toate că „Pravda”, după 15 zile de reflecţie, se va decide să aprobe înlăturarea lui Escalante, va urma un schimb de recriminări între Havana şi Moscova; în Cuba vor avea loc chiar câteva incidente provocate de lipsa anumitor produse. Adresându-se la 4 iunie studenţilor fidelişti, care se întorceau în ţara lor, Hruşciov le va cere cubanezilor să lucreze mai mult, *eroismul şi armele* nefiind suficiente pentru a rezolva toate dificultăţile. Le va da ca exemplu N.E.P.-ul, *noua politică economică* hotărâtă de către Lenin în 1921, pentru a scoate ţara – printr-o revenire parţială la capitalism – din catastrofa economică care o ameninţa8. În iulie. Castro denunţa *elementele burgheze de la oraşe şi sate* care sprijineau contrarevoluţia9 şi în septembrie, parveneau ştiri, ca urmare a descoperirii unui complot, despre un val de execuţii.

Ansamblul acestui tablou era, în mod evident, departe de visurile de expansiune rapidă a comunismului, nutrite în perioada marii conferinţe mondiale a partidelor comuniste, din noiembrie 1960, şi nu lăsa deloc să se

bănuiască frontul pe care U.R.S.S. ar fi putut dobândi, fără să-şi asume riscuri prea mari, succesul spectaculos care ar fi dezarmat dintr-o singură lovitură pe detractorii lui Hruşciov. Neîndoielnic, acest fapt îl va convinge pe Hruşciov, în ciuda evidentei sale ezitări, să încerce, contrar tradiţiei lui Lenin şi Stalin, care nu acordau încredere decât strategiei prudente a jocului de şah, o veritabilă lovitură de pocher, mai aproape în realitate de mentalitatea americană.

Încă din vara anului 1962, în ciuda destinderii create de deznodământul dramei algeriene şi de semnarea, la 23 iulie 1962, a tratatului de neutralizare a Laosului, se simţea apropierea crizei. Sovieticii ripostaseră reluării experienţelor nucleare de către occidentali, la 7 februarie, printr-o nouă serie de experienţe, una mai înspăimântătoare decât alta. Reuniunea miniştrilor de Externe american, sovietic şi britanic de la Geneva, din luna aprilie 1962, cu ocazia reluării lucrărilor Conferinţei pentru dezarmare, nu dăduse niciun rezultat. Toate încercările de compromis eşuaseră la Berlin şi aniversarea construcţiei Zidului, din luna august, fusese prilej de serioase incidente şi al unui schimb de note pline de acrimonie.

Hruşciov începuse să afirme prin diplomaţii săi că a ajuns la capătul răbdării. Oaspeţilor străini – precum vice-cancelarul austriac Bruno Pittermann (23) sau poetul american Robert Frost (24) – nu le ascundea puţinul credit pe care îl acorda în realitate voinţei de rezistenţă de sute de ori afişată de către conducătorii lumii capitaliste. La 6 septembrie, el adresa lui Kennedy un mesaj confidenţial, asigurându-l că *nu va fi întreprins nimic înaintea alegerilor americane* – care aveau să aibă loc în noiembrie, pentru reînnoirea unei părţi a Congresului – *de natură să implice riscul unei complicări* a *situaţiei internaţionale* H). De

unde, se putea deduce, *a contrario* că ar putea întreprinde ceva de această natură *după* alegeri; cu atât mai mult cu cât în aceeaşi scrisoare, el evoca posibilitatea de a se duce la Naţiunile Unite în cea de a doua jumătate a lunii noiembrie. Se putea pune întrebarea dacă intenţia lui nu era cumva de a-l întâlni pe Kennedy cu această ocazie şi de a-l pune în situaţia de a accepta sau de a refuza un acord. NCI mărturisise oare ambasadorul Chinei la Moscova unuia dintre colegii săi reprezentând o ţară neutră că, *de astă dată*, *el* Hruşciov *luase hotărârea 11*?

Gromîko va confirma toate aceste temeri atunci când, făcându-i o vizită lui Kennedy, joi 18 octombrie 1962, îi va declara că, după alegeri, va trebui să se negocieze în mod serios, altfel U.R.S.S. se va simţi *constrânsă* să semneze tratatul de pace, nicio ameninţare neputând să zdruncine hotărârea să 12.

Încercarea de forţă părea iminentă. Ea nu avea să aibă loc, totuşi, la Berlin, ei în Cuba, şi ultimul care ar fi putut să o ignore era preşedintele Statelor Unite, întrucât, de patruzeci şi opt de ore, era în posesia unor fotografii care demonstrau, într-un mod irefutabil, prezenţa unor rachete strategice sovietice pe insulă.

I Pentru a înţelege cum se ajunsese la această situaţier-trebuie să revenim cu ceva timp în urmă. După aventură din Golful Porcilor, regimul castrist avea în mod evident toate motivele să se teamă că nu cumva Statele Unite să caute să-şi ia revanşa, dacă nu ar fi fost altceva decât faptul că pe teritoriul său comandouri de exilaţi continuau să fie antrenate în văzul întregii lumi. Gravă criză economică şi politică pe care o traversa putea oferi, pe de altă parte, o serioasă tentaţie pentru americani.

Cea mai bună şansă pentru Cuba de a face faţă acestei ameninţări era, în mod evident, promisiunea unui ajutor din partea U.R.S.S. La 9 iulie 1960, în momentul de

vârf al crizei provocate de afacerea U-2, Hruşciov declarase că, *în caz de nevoie, artileriştii sovietici ar putea ajuta poporul cubanez cu loviturile rachetelor lor, dacă forţele agresive ale Pentagonului îndrăzneau să ia iniţiativa unei intervenţii împotriva Cubei.*

Dar el redusese în mod sensibil greutatea cuvintelor sale, precizând că nu vorbea decât, la figurat" (sic!). „Che" Guevara, în acea perioadă unul dintre primii locotenenţi ai lui Fidel, nu va pierde timpul pentru a traduce „la propriu" acest angajament: *Invadarea Cubei, acum*, va izbucni el, *ar însemna că rachetele nucleare să şteargă de pe hartă, o dată pentru totdeauna, ţara care reprezintă astăzi opresiunea colonială* 12 Dar, toate eforturile făcute ulterior de către Havana pentru a-l determina pe Hruşciov să precizeze natura ajutorului pe care îl avea în vedere se vor lovi din partea acestuia de o evidentă ezitare.

Primindu-l pe Walter Lippmann (25), în aprilie 1981, Hruşciov îi spusese că *se va opune* unei eventuale debarcări în Cuba a exilaţilor sprijiniţi de către Statele Unite. Celebrul columnist american adăuga însă, relatând aceste cuvinte: *Sper să nu mă înşel înţelegând că el voia să spună că ni se va opune pe cale propagandistică şi diplomatică şi că nu se gândea la o intervenţie militară*. *Aş merge chiar ceva mai*. *Departe*, continuă el, *în optica că este normal că o mare putere să submineze un guvern ostil, în sfera lui ele interes* 13. Comportamentul lui Hruşciov în timpul evenimentelor din Golful Porcilor, câteva zile mai târziu, nu va dezminţi această interpretare. El va evoca, o dată în plus, într-un mesaj adresat lui Kennedy, ameninţarea unei *catastrofe mondiale*, dar nu va promite nimic altceva Cubei decât *asistenţa necesară* pentru a rezista agresiunii u. Se va feri în orice caz să facă aluzie la rachetele pe care era gata să le folosească anul precedent *la figurat*. Patru zile mai târziu, îi va expedia lui

J.F.K. un nou mesaj în care afirma că U.R.S.S. *nu are baze în Cuba şi nu are nicio intenţie de a stabili acolo baze Vi*.

În ce moment şi-a schimbat părerea Hruşciov? Nimeni nu ştie exact. Ceea ce se ştie în schimb, datorită confidenţelor făcute de Castro lui Jean Daniel, este faptul că, în ianuarie 1962, acesta a primit de la Moscova un raport alarmant. Era vorba de o informare privind o întâlnire care avusese loc cu câteva zile mai devreme la Hyannis Port – reşedinţa de vară a lui Kennedy – între preşedinte şi Adjubei, redactorul şef al ziarului „Izvestiia" ginerele lui Hruşciov, ambiţios şi cinic cât se poate, pe care socrul său îl utiliza din ce în ce mai frecvent pentru misiuni confidenţiale.

Dacă este să dăm crezare declaraţiilor făcute de Fidel lui Daniel, J.F.K. ar fi spus oaspetelui său că guvernul american era hotărât să nu mai tolereze mult timp preV zenţa în Cuba a unui regim comunist. El ar fi afirmat că influenţa sovietică în Cuba distrugea echilibrul convenit şi ar fi reamintit ruşilor că Statele Unite nu interveni seră în Ungaria, ceea ce era, evident, după Castro. Un 1 mod de a cere o neintervenţie rusă cu ocazia invaziei proiectate. *În săptămânile care vor urma*, adăugase liderul cubanez, *noi am primit o grămadă de informaţii* privind pregătirile făcute de C.I.A. În vederea unei noi invazii 15. Comparând informaţiile de care dispuneau atât unii cât şi ceilalţi, sovieticii şi cubanezii ar fi conchis că o debarcare putea avea loc într-un moment sau altul şi s-ar fi concertat asupra mijloacelor de a-i face faţă.

Dat fiind faptul că Pierre Salinger (26) – pe atunci purtător de cuvânt al lui Kennedy – dezminţise categoric. Aceste afirmaţii, pe de o parte, şi că ruşii nu spuseseră nimic privind tratativele cu cubanezii, pe de altă parte, Castro, care a vorbit dese rânduri despre aceasta, constituie singura sursă de informaţii. Din păcate, el a

oferit versiuni foarte diferite. Mai multor ziarişti americani le-a afirmat că ceruse el însuşi instalarea rachetelor strategice. Pe Daniel l-a lăsat să înţeleagă că ar fi preferat încheierea unei alianţe, dar că ruşii ar fi apreciat că această instalare era cel mai bun mijloc de a-i descuraja pe americani să invadeze Cuba. Ruşii ar fi spus că aveau un dublu obiectiv: *să salveze revoluţia cubaneză, adică fericirea lor socialistă în lume, şi, în acelaşi timp, să evx*. *E un conflict mondial*. *Pentru ei, dacă i s-ar fi limitat la armele clasice, s-ar fi putut că Statele Unite să nu ezite în ce priveşte invazia*. *În acest ca2W Rusia riposta şi războiid mondial era inevitabil în*!

Explicaţia ar fi fost mai convingătoare dacă hotărârea ar fi fost dată publicităţii. Dar comunicatul, publicat la 3 septembrie 1962, după o călătorie la Moscova a lui „Che” Guevara, anunţând că U.R.S.S. acceptase să furnizeze arme şi experţi Cubei, pentru a-i permite să facă faţă *ameninţărilor cercurilor imperialiste* 1 (î, tăcea mâlfil asupra naturii acestor arme. Mai mult încă, atunci când «Kennedy avea să declare, la 4 septembrie, că după ştiinţe. să nu existau în Cuba arme ofensive, dar că dacă ar *fost asemenea arme, s-ar ridica cele mai grave probleme 1* (*i*, *Kremlinul va simţi nevoia să declare, la 11 septembrie 1962*: *Armele noastre nucleare sunt atât de puternice şi U.R.S.S*. *dispune de rachete atât de puternice pentru a transporta aceste arme încât ea nu are nevoie să caute rampe de lansare în afara frontierelor sale li*.

De ce a proferat Hruşciov o asemenea minciună patentă dacă nu cu intenţia de a-l pune într-o bună zi pe Kennedy în faţa faptului împlinit al prezenţei rachetelor în Cuba? Oare nu Castro însuşi, într-un interviu acordat lui Claude Julien, pe care niciodată nu l-a dezminţit cu adevărat, a declarat: *Luasem în considerare posibilitatea de a cere U.R.S.S*. *să ne furnizeze rachete*. *Dar nu*

*ajunsesem la nicio hotărâre, atunci când Moscova ni le-a propus ea însăşi. Ni s-a explicat că acceptându-le vom întări lagărrd socialist pe plan mondial. Şi întrucât noi prim*eam *un ajutor important din partea lagărului socialist, am apreciat că nu putem să ne derobăm... Acesta este adevărul, chiar dacă aiurea se dau şi alte explicaţii* 17. Dacă se reţine această versiune, s-ar putea chiar pune întrebarea dacă nu cumva Adjubei a mers până acolo încât a înflorit un pic relatarea sa privind întâlnirea cu Kennedy pentru a-l convinge pe Castro să se preteze la un aranjament care, la urma urmelor, avea tot atâtea şanse să atragă urgia asupra Cubei, ca şi să o protejeze.

(„Încă de la începutul lunii august, C.I.A. primise numeroase rapoarte privind sosirea în Cuba a unui bogat material militar şi a unor tehnicieni sovietici. La 22 august 1962, şeful serviciilor de informaţii, McCone (27) îl va avertiza pe Kennedy că, potrivit fotografiilor luate de avioanele spion U-2, care survolau Cuba de două ori pe lună, rachete sol-aer, supranumite de către americani S.A.M”. (*Surface to Air Missile*), erau în curs de instalare. După părerea sa, o asemenea măsură nu aveiţ sens decât dacă ruşii aveau intenţia să dispună de rachete strategice pe care le-ar fi putut proteja în acest fel. Dar nimeni nu-l va crede şi nu va considera util să decomande călătoria de nuntă pe care intenţiona să o efectueze în Europa începând de a doua zi. El va trimite o mulţime de avertismente de la Cap Ferrat, unde îşi petrece luna de miere. Dar serviciile sale nu le vor transmite nici preşedintelui, nici colaboratorilor săi apropiaţi, care nu voiau să creadă că U.R.S.S. Îşi asuma un risc atât e mare ca acela al instalării în Cuba a unor arme capabile să ameninţe teritoriul Statelor Unite.

Kennedy va reînnoi, la 13 septembrie, punerea în gardă făcută lui Hruşciov la 4 septembrie, declarând că,

dacă, potrivit informaţiilor de care dispunea, armelele livrate Cubei *nu reprezentau niciun pericol serios pentru emisfera occidentală... Statele Unite vor lua măsurile necesare în cazid în care, într-o bună zi, instalaţiile comuniste din Cuba le-ar ameninţa securitatea*. *Totuşi*, adăuga el, *în circumstanţele actuale, o intervenţie militară unilaterală nu pare a fi necesară* sau *justificată*, f! La 14 septembrie 1962, el va obţine din partea Congresului împuterniciri speciale pentru a mobiliza, la nevoie, 150 090 rezervişti în timpul vacanţei parlamentare.

În acest timp, zborurile avioanelor U-2 s-au intensificat, dar, întrucât unul dintre aparatele de acest tip fusese doborât deasupra Chinei de către o rachetă S.A.M, J piloţilor li se ceruse, pentru a evita un incident internaţional, să nu se aventureze prea mult în spaţiul aerian: cubanez. Vor fi necesare rugăminţile insistente ale lui McCone, revenit din Franţa, la 26 septembrie, pentru capreşedintele Kennedy să se decidă – abia la 9 octombrie 1962 – să ordone un zbor de recunoaştere asupra părţii apusene a Insulei. Între timp, la urechile liderilor americani – şi ale unor membri ai opoziţiei de extremă dreaptă, precum senatorul Keating, care nu va pierde ocazia de a le exploata – parveniseră indicii persistente potrivit cărora rachete strategice se aflau realmente curs de instalare.

C.I.A. reperase în mod special, încă de la 21 septembrie 1962, o rachetă *mai mare decât celelalte.* În schimb, aşa cum va afirma Elie Abel, în pasionanta carte pe care a consacrat-o crizei, C.I.A. crezuse că poate explica „prin lipsa de tonaj” de care suferea, după câte se pare U.R.S.S., faptul că cele două enorme cargouri sovietice, concepute pentru transport de lemn, sosiseră la Havana navigând mult deasupra liniei de plutire, ca şi când ele nu erau încărcate decât pe jumătate. Evident, după ceea ce s-

a întâmplat, prin prezenţa în calele lor a preţioaselor rachete va explica totul Acelaşi Abel relatează că un pilot castrist declarase, după ce băuse într-un bar, că de acum înainte Cuba dispunea de rachete strategice. Mai mult decât atât, unul dintre conducătorii revoluţiei îi spusese lui Henry Brandon, corespondentul lui „Sunday Times” la Washington, care vizita Insula: *Cuba nu mai este aşa de lipsită de mijloace de apărare cum aţi putea să credeţi. Avem acum, pe teritoriul naţional, rachete a căror rază de acţiune permite să se atingă teritoriul Statelor Unite. Nu le vom utiliza în scopuri agresive, dar, evident, dacă vrei să te aperi, nefiind posibil să interceptezi vasele şi avioanele la 80 km distanţă... ci eşti nevoit să poţi replica, dacă este necesar, împotriva teritoriului adversarului 20*.

Datorită vremii proaste, misiunile avioanelor U-2 nu vor putea fi reluate decât la 14 octombrie. Fotografiile aduse vor fi minuţios studiate de către specialista pe tot parcursul zilei de 15 octombrie. Erau edificatoare: în unele locuri, lungi rachete mobile, aşa cum se vedeau cu ocazia defilărilor de 1 mai de la Moscova, în alte locuri, o instalaţie de lansare a unei rachete cu rază medie de acţiune, cu buncărele sale, cu radarul său şi, mai la o parte, protejat de o pădure, un siloz, cu un acoperiş de metal, între două ridicături de pământ, reavăn... care avea toate aparenţele unui depozit de focoase nucleare.

Aceste documente vor fi aduse preşedintelui, marţi 16 octombrie 1962, în timp ce îşi lua micul dejun, de către asistentul special pentru problemele securităţii naţionale, McGeorge Bundy (28), fost decan al facultăţii de litere de la Harvard. Preşedintele nu-şi va ascunde surprinderea, dar îşi va păstra perfect sângele rece şi, pentru a induce în eroare, îşi va respecta în esenţă obligaţiile publice prevăzute în programul acestei zile, care avea să înceapă prin primirea la Casa Albă a cosmonautului YValter Schirra

(29). La orele 11, 45 va convocă un consiliu de război, alcătuit din 15 persoane, a cărui listă o întocmise personal, printre care figurau Johnson, Rusk, Me-Namara, Robert Kennedy (30), fratele preşedintelui şi ministru de Justiţie, Bundy şi Maxwell Taylor. Acest grup, care se va reuni în secret, de două sau trei ori pe zi, până la sfârşitul crizei, va fi botezat Comitetul Execu tiv al Consiliului Securităţii Naţionale, abreviat EXCOM.

În cursul acestei prime şedinţe, din 16 octombrie 1962, Kennedy va cere să se adune cât mai multe dovezi posibile, pentru a fi sigur că nu se aflau în faţa unei mistificări. Va cere, de asemenea, să nu răsufle niciun cuvânt în legătură cu această afacere, atâta vreme cât Statele Unite nu se vor fi decis în privinţa modalităţilor lor de reacţie, astfel încât să se evite fie o iniţiativă sovietică dificil de contracarat, fie declanşarea panicii în America. Pentru acest motiv, s-a decis ca Aliaţii să nu fie informaţi. Vor fi prezentate mai multe interpretări ale intenţiilor sovietice şi vor fi sugerate mai multe variante de ripostă. Discuţia va continua în zilele următoare atât; asupra unona, cât şi asupra altora.

După Sørensen (31), tânărul universitar din Middle West, pe care preşedintele îl însărcinase să-i scrie discursurile, şi care lua parte la toate aceste reuniuni, pentru hotărârea lui Hruşciov fuseseră avute în vedere cinci explicaţii. Kennedy era tentat să creadă că acesta voia să „testeze” fermitatea americană şi dacă, aşa cum o spera, Statele Unite ar fi manifestat o slăbiciune în acest sens, s-ar fi angajat cu mână forte la Berlin. Alţii credeau că acesta voia să împingă Statele Unite să atace Cuba, scontând că respectiva acţiune va provoca împotriva, lor o mişcare de indignare de care ar fi profitat pentru a pune mâna pe Berlin. Alţii formulau ipoteze mai liniştitoare: Hruşciov putea, pur şi simplu, să caute să restabilească un

avantaj nuclear, pus în cauză de progresele spectaculoase ale rachetelor americane; rachetele pornind din Cuba ar fi atins prea repede, într-adevăr teritoriul american, pentru a mai lăsa bombardierelor aparţinând lui *Strategic Air Command* timpul de a decola; sau pregătea un târg Cuba-Berlin; sau. de fapt, nu se gândea decât să întărească apărarea Insulei.

Cât priveşte acţiunea posibilă, ea avea să fie determinantă, ţinând cont de faptul că, în declaraţia din 11 septembrie, în care afirmase că nu se punea problema să dispună de arme nucleare în Cuba, guvernul soviefic adăugase că orice atac împotriva Cubei ar însemna *declanşarea unui război*. El agitase spectrul unui conflict atomic şi reamintise, evocând soarta lui Hitler, că *acela care seamănă vânt culege furtună* IG. Desigur, nu exista în acest text angajamentul ferm al U.R.S.S. de a recurge la arsenalul său nuclear, pentru a susţine regimul de la Havana. Dar Kennedy fusese atât de impresionat, încât avea să spună colaboratorilor săi că orice decizie s-ar lua ea *ar putea foarte bine să împingă Uniunea Sovietică să declanşeze războiul atom e* – Faptul că Hruşciov comisese eroarea de a crede că putea instala nepedepsit rachetele sale în Cuba, implica riscul ca el să comită şi alte greşeli.

Ripostele avute în vedere de EXCOM au fost în număr de şase. Prima consta în a nu face nimic, precum preconizau *unii consilieri ai Pentagonului,* printre care Abel şi McNamara însuşi. Ei apreciau, nu fără oarecare logică, că la urma urmelor, era mult timp de când U.R.S.S. se obişnuise să trăiască cu rachete, la porţile sale în Turcia. Dar preşedintele va declara că manevra sovietică ducea la o ruptură a *statu-quo*-ului şi că era deci imposibil să se încline. Se va hotărî să se ţină în rezervă ideea unei acţiuni pur diplomatice: avertisment adresat Kremlinului sau propunere de troc, rachetele din Cuba pentru bazele

din Anatolia. Această ultimă forf mulă n-ar fi prezentat niciun inconvenient militar, rache –, tele *Jupiter* din Turcia trebuind să fie retrase oricum – I ele vor fi retrase anul următor – datorită caracterului lor demodat.

Se va respinge provizoriu sugestia unei luări de con-I tact cu Castro: J.F.K, aprecia că nu cu acesta se j. uca 1 partida. Rămâneau trei soluţii militare: blocada, bomi bardarea instalaţiilor de rachete, o debarcare surpriză.

Această ultimă formulă va avea, potrivit lui Sørensen, *puţini susţinători*; în afara faptului că avea cele mai multe şanse să conducă la un război mondial, Istoria, mai târziu, *ar fi condamnat Statele Unite ca agresor* 22. Distrugerea amplasamentelor avea partizani convinşi, în special pe Maxwell Taylor şi Douglas Dillon (32), devenit ministru de finanţe. Dar Robert Kennedy, care prezida, în absenţa fratelui său, reuniunile EXCOM-ului, va sprijini cu vigoare pe subsecretarul de stat George Ball, când acesta va lua poziţie împotriva bombardamentelor, *în numele respectării de către Statele Unite a tradiţiilor I lor cele mai sfinte* 23. Ar fi, avea să spună Bobby, *un Pearl Harbour, pe invers, care ne-ar mânji numele2. I Fratele meu nu va fi niciodată un nou Tojo (33) 25.*

Şi astfel, puţin câte puţin, se va impune ideea unei blocade, care, pentru început, va fi orientată doar înapoi triva sosirii în Cuba a unor arme ofensive. Dar înainte I de a adopta o decizie, Kennedy ţinea să vorbească cu Gromîko, venit la New York pentru sesiunea O.N.U., care ceruse să-l întâlnească. Întrevederea fusese fixată de mai mult timp, pentru după-amiaza zilei de joi, 18 octombrie 1962.

Atunci când ministrul sovietic, după ce a reiterat ameninţările sale în privinţa Berlinului, avea să se plângă de campania anticubaneză a Statelor Unite, preşedintele îl va pune în gardă – fără să facă aluzie la imaginile i laate de

avioanele U-2 – împotriva unei eventuale realizări în Insulă a unei baze strategice.

Uitându-se în ochii lui, rusul îi va răspunde că U.R.S.S. nu avea altă intenţie decât aceea de a contribui la potenţialul clejensiv al Insulei. Dacă ar fi fost altfel, avea să adauge el, ea nu s-ar preta niciodată la un *asemenea gen de asistenţă.*

Câteva ore mai târziu, în timp ce Rusk îl primea la dineu pe omologul său de la Kremlin, EXCOM-ul, reunit la Casa Albă, sub conducerea lui Kennedy, cântărea o dată în plus avantajele blocadei şi ale bombardării. Preşedintele, care era din ce în ce mai favorabil primei soluţii, îşi va permite o butadă: *orice sfat veţi da astăzi, îl veţi regreta peste o săptămână*…

A doua zi, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, va lua avionul spre Middle West, unde îl chema campania electorală. La orele 13, 20, comandanţii şefi iai forţelor americane din Atlantic şi din zona Caraibelor vor primi ordinul să fie gata pentru orice eventualitate. Sosirile şi plecările oficialilor începuseră să suscite curiozitatea presei şi, în special, a ambasadei britanice, care mirosise ceva. Pentagonul va dezminţi categoric că dispunea de informaţii privind prezenţa armelor ofensive în Cuba şi că, deci, ar fi ordonat măsuri de urgenţă. În acest timp, membrii EXCOM continuau să ezite între blocadă şi distrugerea bazelor de rachete, iar Sørensen redacta discursuri prin care Kennedy avea să anunţe lumii decizia sa.

La orele 8, a doua zi dimineaţă, preşedintele îi va cere obişnuitului său purtător de cuvânt, Pierre Salinger, să vină să-l vadă la hotelul în care descinsese la Chicago, îi va întinde un comunicat, pe care-l redactase cu mâna să: Uşoară infecţie respiratorie. Temperatura 38°. Timpul fiind rece şi ploios, reîntoarcerea la Washington pare indicată

21. Odată sosiţi la Casa Albă, îi va cere să rămână prin preajmă, căci *ceva* avea să se întâmple. *Atâta timp cât nu vei şti mai midt, îi va spune el, vei fi un om fericit... 28*

Câteva clipe mai târziu, el anunţa membrilor EX-COM-ului că optase definitiv să se înceapă printr-o acţiune limitată şi anume blocada armelor ofensive, înţelegându-se că, dacă aceasta nu se dovedea eficace, s-ar putea să fie obligat să se recurgă la bombardare. El va respinge sugestiile lui Stevenson (34), reprezentantul său la O.N.U., partizanul ideii de a oferi ruşilor, în schimbul retragerii rachetelor ruse, fie evacuarea bazei de la Guantánamo, fie retragerea rachetelor *Jupiter* din Turcia, afirmând că nu se va ajunge astfel decât să se submineze încrederea pe care aliaţii puteau să o aibă în Statele Unite.

Era din ce în ce mai dificil să se ascundă realitatea situaţiei. În seara zilei de sâmbătă, James Reston (35), celebrul colaborator al lui „New York Times", avea elementele necesare să scrie un articol, descriind măsurile de precauţie luate în zona Caraibelor, trăgând concluzia că sovieticii instalaseră, în cele din urmă, rachete strategice în Cuba. Înainte de a-l publica, îl va comunica, spre informare, Casei Albe. Preşedintele îi va telefona el însuşi redactorului şef al ziarului, pentru a-i cere insistent să sacrifice această *bombă* intereselor securităţii naţionale. Altfel, îi va spune el, vom avea parte de un ultimatum din partea Moscovei, înainte de a fi putut acţiona.

Articolul va fi deci retras, dar capitala fremăta de zvonuri al căror ecou se va găsi în presa de duminică şi, mai mult încă, în cea de luni dimineaţă. În această zi, de 22 octombrie 1962, care a urmat un scenariu minuţios pus la punct în timpul weekend-ului, Kennedy avea să prezinte situaţia şi măsurile pe care înţelegea să le ia pentru a-i face faţă.

MacMillan şi de Gaulle, în străinătate, vor fi primii

puşi la curent, acesta din urmă de către Dean Acheson, căruia Kennedy îi ceruse să traverseze Atlanticul pentru a-l informa în acelaşi timp cu Consiliul N.A.T.O. Preşedintele Republicii va fi, aşa cum era de aşteptat, la înălţimea situaţiei. *Aţi venit să mă informaţi sau să mă consultaţi*? îl va întreba el la început pe fostul secretar de stat, înainte de a declara că înţelege perfect că Statele Unite fuseseră obligate să ia decizia fără să-şi consulte aliaţii. Dând de o parte seria completă de imagini pe care Acheson i-o prezenta, se va arăta convins că preşedintele Kennedy acţionase în cunoştinţă de cauză. După părerea sa, ruşii nu vor reacţiona nici la Berlin, nici în Turcia. *Puteţi spune preşedintelui dumneavoastră*, va conchide el, *că Franţa îl va susţine… Nu avea altă alegere*. *Acţionând aşa cum îşi propune să o facă, el exercită pur şi simplu prerogativele sale naţionale*. Abia atunci el va cere să vadă fotografiile, pe care le va examina minuţios cu o lupă mare. *Formidabil*! Va exclamă el, când i se va preciza că fuseseră luate de la o altitudine de 22 de mii de metrz.

În cursul după-amiezii, la Casa Albă, J.F.K. va reuni EXCOM-ul, apoi Cabinetul – mulţi membri ai acestuia nefiind la curent cu nimic – şi în fine liderii Congresului, printre care unii, în special Fulbright, de obicei mai paşnic, se vor mira că nu se hotărâse o debarcare imediată. La orele 18, ambasadorul sovietic Dobrînin (36) sosea surâzător la Rusk. Avea să iasă, 25 de minute mai târziu, cu faţa răvăşită, cu copia discursului pe care Kennedy se pregătea să-l pronunţe. Diplomaţii latinoamericani fuseseră informaţi de către subsecretarul de stat.

În fine, la orele 19, preşedintele se va adresa compatrioţilor săi, prin intermediul televiziunii. Înainte de toate, le va face cunoscut că *dovezi indubitabile* stabiliseră prezenţa în Cuba a unor baze de rachete putând lovi *Washingtonul, Canalul Panamá, Mexicul*, că bazele de

rachete cu rază mai lungă de acţiune – *până la Golful Hudson şi până la Limă* – păreau în curs de instalare şi că bombardierele, capabile să transporte arme nucleare, *ieşiseră acum din hangarele lor*. El vedea în acestea o *ameninţare explicită la adresa păcii şi a securităţii Americilor… În contradicţie cu asigurările repetate ale purtătorilor de cuvânt sovietici… o înşelăciune deliberată, pe care nici Statele Unite, nici comunitatea mondială nu puteau să o tolereze… o modificare în mod deliberat provocatoare şi nejustificată a statu-quo-*î*tim*.

Anii '30, va continuă el, ne-au învăţat o lecţie clară. Dacă li se permite să se intensifice fără control şi fără contestare, manifestările agresive duc în cele din urmă la război… Politica noastră a fost o politică de răbdare şi moderaţie… Nu vom risca prematur şi fără nevoie costul unui război nuclear mondial… Dar nu ne vom dervba de acest risc în orice moment vom avea să-i facem faţă.

În consecinţă, el anunţa instituirea unei „carantine riguroase" – se preferase acest cuvânt aceluia mai neliniştitor de blocadă – privind orice echipament militar ofensiv în drum spre Cuba, susceptibilă să fie completată, la nevoie, prin măsuri mai grave. *Politica ţării noastre,* va continuă el, *va fi aceea de a considera orice lansare de rachete nucleare din Cuba, contra oricărei naţiuni din emisfera occidentală, drept un atac al Uniunii Sovietice împotriva Statelor Unite, impunând ca represalii o ripostă completă împotriva Uniunii Sovietice*. El cerea convocarea Consiliului Organizaţiei Statelor Americane şi a Consiliului de Securitate al O.N.U. În fine, îi cerea lui Hruşciov să abandoneze *această tentativă de dominaţie mondială*, să-şi retragă armele din Cuba şi să se alăture unui *efort istoric în scopul de a pune capăt periculoasei curse a înarmărilor şi pentru a transforma istoria umanităţii… Preţul libertăţii este totdeauna ridicat,* va încheia el, *dar americanii l-au*

plătit întotdeauna 30 Zarurile fuseseră aruncate pentru cea mai mare partidă, jucată *pe marginea prăpastiei*, pe care a cunoscut-o războiul rece. Limbajul ferm îi va aduce lui Kennedy – de îndată ce vor fi convinşi de realitatea prezenţei rachetelor sovietice în Cuba – sprijinul unanim al aliaţilor săi, inclusiv membrii Pactului de la Rio, sprijin care nu fusese dobândit anterior. Fără îndoială, aceştia realizaseră amploarea ameninţării la adresa securităţii lor, a tuturor. Consiliul O.S.A. va adoptă în ziua de marţi, la orele 16, 45, cu 19 voturi pentru, niciun vot împotrivă şi o abţinere – aceea a Uruguayului, al cărui delegat nu primise instrucţiuni – o rezoluţie recomandând că statele emisferei occidentale să ia *toate măsurile individuale şi colective, inclusiv folosirea forţei... pentru a împiedica rachetele ofensive instalate în Cuba să constituie vreodată o ameninţare activă pentru pacea şi securitatea continentului* 16. Două ore mai târziu, Kennedy semna proclamaţia instituind carantina, care avea să intre în vigoare luni, 24 octombrie, la orele 10 dimineaţa, 19 vase ale Flotei a II-a luând poziţie pentru a realiza un lung arc de cerc cu o rază de 800 km în jurul extremităţii răsăritene a Cubei.

În acest moment, Kremlinul nu reacţionase încă decât verbal. La 13 ore după discursul lui Kennedy, T.A.S.S. dăduse publicităţii o declaraţie punând în gardă guvernul S.U.A. În legătură cu gravă responsabilitate care şi-o asuma pentru destinele lumii aplicând în practică măsurile anunţate de către preşedintele Kennedy. Ea dădea asigurări că armamentul furnizat Cubei era destinat unor scopuri exclusiv defensive şi că niciun stat, care ţine la independenţa sa, *nu putea să se încline în faţa pretenţiei Statelor Unite, care cereau ca materialul de război necesar autoapărării Cubei să fie evacuat de pe teritoriul acesteia... Guvernul sovietic respinge cu*

hotărâre, continua declaraţia, pretenţiile guvernului S.U.A., atunci când acesta îşi arogă dreptul de a cere ţărilor ca să-i dea socoteală de organizarea apărării lor şi de a-i aduce la cunoştinţă ce transportă cu vasele lor în larg. În consecinţă, acesta sesiza Consiliul de Securitate în legătură cu violarea Cartei şi în legătură cu pericolul la adresa păcii, imputabile după el Washingtonului, acuzat că nu dă înapoi în faţa a nimic, chiar în faţa prăpastiei unei catastrofe militare, în încercarea de a înăbuşi un stat suveran, membru al O.N.U.31.

Aproape acelaşi limbaj avea să-l folosească Zorin (37) în faţa Consiliului de Securitate, ca răspuns la rechizitoriul lui Stevenson la adresa politicii urmate de U.R.S.S.

De la începutul războiului rece şi la adresa lui Castro, acuzat de a fi trădat revoluţia care îl adusese la putere. *Dacă nu suntem fermi în acest caz*, conchisese fostul rival al lui Ike la preşedinţie, *adversarii noştri ar putea să creadă că nu vom rezista nici în altă parte* Îţi. După ce delegatul Cubei avea să califice decizia americană drept un *act de război*, asigurând că nu exista o altă bază pe Insulă decât aceea pe care Statele Unite o menţineau la Guantánamo, reprezentantul sovietic va denunţa politica *marii bâte* a Washingtonului faţă de America Latină şi pretenţia acestuia de a juca rolul de *jandarm universal*, afirmând categoric că discursul lui Stevenson era *fals de la un capăt la altul* şi că Statele Unite *introduceau legea junglei în relaţiile internaţionale 1G*.

În timpul dezbaterilor, Radio Havana anunţa că *unităţi de luptă, puse pe picior de război, atinseseră bazele operaţionale* şi că *sute de mii de oameni fuseseră adunaţi în câteva ore* 12. Castro însuşi califica discursul lui Kennedy drept o *declaraţie de pirat*, iar reacţia sovietică drept *fermă, calmă şi exemplară* şi asigură că *oricine ar încerca să inspecteze Cuba trebuia să vină în dispozitiv de*

luptă 3: t. În fine, s-a aflat că 26 de nave sovietice se îndreptau spre Cuba. Nimic ireparabil, totuşi, nu fusese comis.

La 24 octombrie 1962, la orele 15 (după ora Parisului), blocada americană va intra deci în acţiune. Proclamaţia lui Kennedy preciza că orice navă îndreptându-se spre Cuba poate primi ordinul de a se supune unei inspecţii şi, dacă nu se supune, *poate să fie oprită, forţa netrebuind să fie utilizată decât în cazul în care ea ar fi absolut necesară 34*.

Kremlinul – după cum se va afla curând – vă restitui Ambasadei americane, ca inacceptabil, textul documentului pe care aceasta i-l comunicase. A devenit deopotrivă public faptul că Hruşciov, ca răspuns la *o* telegramă a filosofului pacifist britanic Bertrand Russell (*38*), *care îl imploră* să nu se simtă provocat de măsurile de nejustificat ale Statelor Unite faţă de Cuba şi să se abţină de la orice acţiune precipitată, *îl asigurase că guvernul sovietic* va face tot posibilul pentru a înlătura situaţia plină de consecinţe ireparabile creată ca urmare a seriei de acţiuni agresive ale guvernului Statelor Unite, dar că, dacă acesta va realiza programul de acţiune piraterească pe care l-a conceput, vom fi obligaţi să luăm măsurile de apărare contra agresorului... Este necesar, *adăuga el*, să-l pui pe banditul de drumul mare cu botul pe labe pentru a împiedica legea junglei să guverneze relaţiile între statele şi popoarele civilizate. *În concluzie, el nu excludea, totuşi, eventualitatea unei* întâlniri la nivel înalt.

Această discretă invitaţie a fost însoţită de alte câteva gesturi destinate să arate că Moscova nu înţelegea să rupă punţile. Spre surpriza generală, Hruşciov, despre care se putea gândi că are altceva de făcut, asistase în ajun, seara, la un recital al cântăreţului american Jérôme Hines. Miercuri, îi va cere lui William Knox, directorul

general al lui Westinghouse, în trecere prin Moscova, să vină să-l vadă. Timp de trei ore încheiate, pe un ton foarte patetic, şi-a formulat toate reproşurile ce le avea faţă de Statele Unite şi îi va cere să-l facă pe Kennedy să înţeleagă că, dacă navele americane vor încerca să inspecteze cargourile sovietice, submarinele vor fi obligate să le scufunde. Dar îl va asigura că nu avea intenţii agresive. *Dacă vă ochesc cu un pistol*, îi va spune el, *este o armă ofensivă, dar dacă o fac doar pentru a vă împiedica să trageţi asupra mea, este o armă defensivă, nu-i aşa*? 35, recunoscând astfel implicit că desfăşurase în Cuba rachete strategice. La 24 octombrie, ataşatul naval sovietic la Londra, Ivanov, avea să declare cu ocazia unui dejun că doar englezii ar putea să salveze pacea, luând iniţiativa convocării unei conferinţe la nivel înalt.

În aceeaşi după-amiază, Thant (39) va da citire, în Consiliul de Securitate, unui apel pe care tocmai îl adresase lui Hruşciov şi lui Kennedy, la cererea unui mare *număr de state membre*. *După părerea lor – va spune el – trebuie lăsat părţilor interesate timpul pentru a se reuni în vederea rezolvării paşnice a crizei actuale şi să ajungă la normalizarea situaţiei în Caraibe*. *Aceasta comportă, pe de o parte, suspendarea de bunăvoie a tuturor trimiterilor de arme în Cuba şi, pe de altă parte, suspendarea de bunăvoie a măsurilor de carantină implicând inspectarea navelor în drum spre Cuba*. *El va sugera că această suspendare voluntară să dureze două-trei săptămâni şi îşi va oferi bunele oficii 36*.

Kennedy nu s-a grăbit să-i răspundă. Tocmai aflase că 12 din cele 25 de vase sovietice, care se îndreptau spre Guba, s-au oprit din drum sau au schimbat direcţia. *Ruşii şi noi*, îi va spune Rusk lui Bundy, *ne privim ochi în ochi şi am impresia că tocmai au clipit*. La Pentagon, totuşi, vor continua să se întrebe dacă aceste vase nu – caută, pur şi

simplu, să întâlnească cele 6 submarine a căror prezenţă fusese semnalată în apropiere. În această stare de incertitudine, preşedintele va da ordinul să se suspende orice inspecţii şi să se mulţumească pentru moment cu urmărirea navelor care pătrundeau în zona blocadei. În aplicarea acestor instrucţiuni, *U.S. Navy* va lăsa să treacă, fără a-l inspecta, un tanc petrolier sovietic, „Bucureşti”, al cărui comandant va răspunde politicos, interogat fiind, că nu transportă decât petrol. Înălţimea liniei de plutire, faptul că părăsise U.R.S.S. Înainte de discursul lui Kennedy, ceea ce părea să excludă ideea unui camuflaj complicat, îi va ajuta pe americani să se mulţumească cu aceste asigurări verbale.

Seara, Harriman îi va telefona lui Schlesânger şi-i va spune că, după părerea sa, Hruşciov caută o portiţă de ieşire şi că, dacă i se va deschide cu abilitate, poate fi *discreditat clanul durilor care, în interiorul Uniunii Sovietice, îl ajutase să ia o asemenea poziţie*. Dacă nu, după părerea sa, s-ar escalada spre un război nuclear38. Kennedy îl va primi joi 25 octombrie, înainte de a-i transmite lui U Thant un răspuns care nu va respinge nicio soluţie: *Noaptea trecută aţi făcut unele sugestii şi aţi propus convorbiri preliminare în scopid de a vedea dacă pot fi realizate aranjamente satisfăcătoare. Ambasadorul Stevenson este gata să discute de urgenţă cu dumneavoastră* despre *aceste aranjamente 39*.

Hruşciov a acceptat pur şi simplu armistiţiul de două până la trei săptămâni sugerat de către secretarul general al O.N.U. Dar Kennedy se temea să facă acelaşi lucru, gândind că dă timp sovieticilor să accelereze instalarea rachetelor lor şi va repeta în răspunsul său că înţelege să obţină eliminarea acestora.

Alerta era deci departe de a fi fost depăşită. Consiliul

de Securitate vă fi, de altfel, în aceeaşi zi, teatrul unui schimb de replici de o extremă violenţă. Dat fiind faptul că Zorin afirmase că dovezile pe care Washingtonul se întemeiase pentru a decreta blocada împotriva Cubei erau *trucate*, Stevenson, un om deosebit de energic, îi va spune:

— *Daţi-mi voie să vă pun o singură întrebare*. *Negaţi, domnule Zorin, că Uniunea Sovietică instalează rachete strategice în Cuba*? *Răspundeţi-mi prin da sau nu*. *Nu aşteptaţi traducerea*.

Zorin va izbucni într-un râs nervos, de care se vor molipsi şi colegii săi:

— *Nu mă aflu în faţa unui tribunal american*. *Nu sunteţi procuror şi nu sunt obligat să răspund la întrebările dumneavoastră*.

— *Vă aflaţi în faţa tribunalului opiniei publice*.

— *Voi răspunde la momentul oportun*. *Veţi aştepta răspunsul până în momentul în care voi fi gata să vi-l dau*. *Puteţi continua*.

— *O să aşteptăm acest răspuns până la calendele greceşti*, va urla atunci Stevenson 16 3°, care a cerut să fie aduse stative pe care erau agăţate fotografii mărite luate de avioanele U-2. Cu concursul unui expert, el va comenta aceste documente, înainte de a conchide: *Sarcina noastră, în această incintă, nu constă, domnule Zorin, să marcăm puncte într-o dezbatere, ci să salvăm pacea*.

Dacă sunteţi gata să încercaţi, noi suntem, de asemenea, gata.

A doua zi, vineri, criza va începe să slăbească. La orele 7 dimineaţa, distrugătorul „Joseph F. Kennedy jr.”, botezat astfel după numele fratelui mai vârstnic al preşedintelui, Ucis în timpul războiului în cursul unei misiuni aeriene deasupra Germaniei, va intercepta – la indicaţiile foarte precise ale lui J.F.K.

— Un cargou neutru, închiriat de U.R.S.S., care se va

lăsa inspectat în întregime, fără cea mai mică dificultate. Cum nu conţinea nicio încărcătură interzisă de instituirea blocadei, acesta va fi autorizat să-şi continue drumul.

Se dorea să se arate lui Hruşciov, fără a se asuma riscuri majore, că hotărârea Statelor Unite rămâne la fel de fermă. Dar aparatele de recunoaştere americane, de astă dată autorizate de către Pentagon să survoleze Cuba la mică înălţime, vor aduce clişee arătând că instalarea rachetelor continua cu o viteză accelerată. Kennedy, res pingând bombardarea imediată a poziţiilor pe care unii i-o sugerau, va proceda la o campanie de „intoxicare savant organizată, destinată să convingă pe cei interesaţi că nu va da înapoi în faţa unei asemenea decizii, dacă U.R.S.S. nu va demonta rapid bazele. Aproape peste tot vor fi luate noi măsuri militare fără cea mai mică d; s creţie. Echipajele bombardierelor lui *Strategic Air Com mand*, încărcate în mod ostentativ cu bombele lor aţo mice, schimbau în clar mesaje apocaliptice. Dat fiind e serviciile de presă ale Casei Albe au făcut ca alarmismu să depăşească consemnele primite, ziarele apăreau cu manşete anunţând o catastrofă iminentă.

Kennedy este furios, dar manevra reuşeşte. Puţi înainte de prânz, un consilier al Ambasadei sovietice la Washington, Aleksandr Fomin, în general considerat drept şeful serviciilor de informaţii ruse în Statele Unite, îl va invita pe un ziarist de la postul de radioteleviziun A.B.C., John Scaii, pe care-l cunoştea destul de bine, vină fără întârziere să dejuneze cu el. Chiar de ia în puţ, el îl va întreba dacă Departamentul de Stat ar dispus să reglementeze problema cu trei condiţii: readucerea rachetelor în U.R.S.S. sub control O.N.U., angajamentul lui Castro de a nu mai accepta arme ofensive, angajamentul Statelor Unite de a nu invada Cuba. Rusk va dicta el însuşi lui Scaii, câteva ore mai târziu, textul răspunsului pe care

acesta îl va comunica în aceeaşi seară lui Fomin: *Am motive serioase să cred că guvernul Statelor Unite vede în aceste propuneri posibilităţi concrete. După părerea mea, reprezentanţii celor două puteri ar putea discuta cu dl. U Thant. Acestea fiind zise, am impresia că timpid presează" 1.*

Demersul lui Fomin era în mod vizibil destinat să sprijine un altul, acela al lui Hruşciov însuşi. Seara, într-adevăr, ambasadorul american la Moscova îi va transmite lui Kennedy un mesaj confidenţial al lui Hruşciov. Acest document n-a fost niciodată publicat şi au circulat diverse zvonuri în legătură cu tonul său *incoerent* şi *dezlânat,* după aprecierile ziariştilor James Daniel şi John Hubbell/12, *un strigăt de groază al unui om chinuit de coşmar,* după Elie Abel43, *nu exaltat, dar scris sub influenţa unei emoţii profunde* pentru Schlesânger, care, în mod sigur, l-a citit, *plin de divagaţii şi de elemente polemice, dar conţinând sâmburele unei soluţii rezonabile* pentru Sørensen, care l-a citit, de asemenea. În orice caz, se cunosc aspectele esenţiale.

Reluând argumentaţia pe care a dezvoltat-o în faţa preşedintelui lui Westinghouse, Hruşciov, recunoscând că a desfăşurat rachete strategice în Cuba, va susţine că o armă este ofensivă nu prin natura sa, ci prin folosinţa care i se poate da. Or, în lipsa unei infanterii numeroase în insulă, el nu putea ataca teritoriul american. Va adăuga că rachetele au ajuns deja şi că este absolut inutil să se scotocească vasele ruseşti. Era gata să o declare solemn şi va cere lui Kennedy să se angajeze că nu va ataca Cuba. În acest caz, va spune el, problema *aşa-ziselor arme ofensive* va apărea într-o nouă lumină. În concluzie, va solicita preşedintelui să acţioneze, aşa cum el însuşi era gata s-o facă, pentru a nu *se întinde mai mult coarda* şi pentru a încerca *să slăbească nodul* care se strângea... /'7

În ciuda scepticismului lui Acheson, care nu credea că ruşii vor traduce în viaţă aranjamentul pe care-l propuneau, EXCOM va hotărî, vineri seara, să trateze scrisoarea ca pe un *demers de bună* credinţă Apoi, toţi membrii săi se vor duce la culcare, evident liniştiţi.

A doua zi, din păcate, iluziile încep să scadă. Radio Moscova va difuza un nou mesaj al lui Hruşciov către Kennedy, de astă dată public, propunând retragerea şi-i multană a rachetelor din Cuba şi din Turcia sub control O.N.U. Pe plan militar, Washingtonul avea totul de câştigat dintr-un asemenea troc, pentru că, aşa cum am arătat, rachetele *Jupiter* din Turcia erau destul de demodate, dar când, în primăvară, şi-a exprimat deschis pe lângă guvernul de la Ankara dorinţa Statelor Unite de a le retrage, ministrul de externe turc, Selim Şarper, se opusese, declarând că prezenţa lor constituia un gaj indispensabil al solidarităţii Aliaţilor. La care se putea adăuga că, dacă problema se reglementa de această manieră, ea s-ar fi soldat pe plan politic printr-un câştig sovietic, pentru că, în raport cu situaţia ce prevala cu două luni în urmă, numai americanii ar fi făcut o concesie.

Fără să ezite, Kennedy va refuza târgul care i s-a propus, fără să-i fie suficient de clare motivele pentru care Hruşciov revenise asupra poziţiei sale din ajun. Poate că Acesta din urmă a crezut că o sugestie a lui Walter Lippmann în acest sens îi fusese inspirată de către Casa Albă: sovieticii nu au înţeles foarte bine niciodată că un ziarist independent poate lansa idei fără să se facă purtătorul de cuvânt al unui guvern sau al unui grup de interese. O altă explicaţie, pe care tinde să o confirme minuţiosul studiu realizat de Michel Tatu asupra acestei perioade46, este că puterea sovietică traversa o fază de extremă confuzie şi că părerea ce prevala la prânz putea foarte bine să nu mai fie valabilă la orele cinci. La 29

octombrie, la câteva ore după ce Hruşcio* îşi va formula propunerea sa de troc, „Izvestiia” va respinge sugestiile analoage formulate de către unii comentatori americani, declarând că ele nu făceau decât să exprime conştiinţa necurată a autorilor lor. O asemenea disonanţă era fără precedent în presa sovietică.

La două ore şi cincisprezece minute după difuzarea mesajului sovietic, Casa Albă va da publicităţii un comunicat potrivit căruia condiţia preliminară pentru luarea în considerare a propunerilor era că lucrările la bazele din Cuba să înceteze. Armele ofensive trebuiau făcute inoperante şi trebuia să înceteze trimiterea spre Cuba a unor arme ofensive. Toate acestea trebuie să se efectueze în cadrul unei verificări internaţionale eficace 1 1.

În ceea ce-i priveşte pe Scaii, acestuia i se va cere să reia cât mai curând posibil contactul cu interlocutorul său de la Ambasada sovietică pentru a-i cere explicaţii. Fomin, încurcat, va declara că cea de-a doua scrisoare a lui Hruşciov trebuie că a fost redactată înainte că raportul său să fi parvenit la Moscova. Repetând mesajul cu care fusese însărcinat, ziaristul îi va spune că nu crede o iotă şi că este vorba *de o infamă lovitură premeditată*. Şi dacă este astfel, va continuă el, ruşii sunt pe cale de a comite una din cele mai colosale erori decalcul ale istoriei. Va adăuga că, sub niciun motiv şi în niciun moment, Kennedy nu va accepta un târg asupra bazelor. Diplomatul îi va spune că va transmite acest avertisment şi că răspunsul va veni ¡în curând.

Între timp, se va aduce la cunoştinţă lui Kennedy că un U-2 s-a rătăcit deasupra teritoriului sovietic, în ciuda tuturor instrucţiunilor care fuseseră date pentru a evita tot ceea ce putea aduce a provocare şi că avioane de vânătoare ruse decolaseră pentru a-l intercepta. În timp ce

se dau asigurări1 Kremlinului că era vorba de o simplă eroare, aparatul a reuşit, din fericire, să-şi ia tălpăşiţa. Poate că, de altfel, în cele din urmă, acest zbor intempestiv i-a ajutat pe conducătorii U.R.S.S. să se convingă de fermitatea americanilor. În orice caz, ei se vor feri Pe moment să dea amploare incidentului.

Un alt U-2, în schimb, va fi dat dispărut. Acesta fusese doborât deasupra Cubei şi Radio Havana a avertizat că orice avion militar care v-a invada spaţiul aerian cubanez o va face cu riscul de a suporta focul apărării antiaeriene 47.

Până atunci, aviatorii care survolau Insula nu întâlniseră nicio opoziţie. S-a mai urcat o treaptă importantă în această escaladă. Majoritatea celor de la Washington la curent cu problema credea acum că instalaţiile de rachete vor fi atacate în următoarele 48 de ore. Însă lui Robert Kennedy îi vine o idee. Îi va sugera fratelui său să nu răspundă celei de-a doua scrisori a lui Hruşciov, aceea care fusese dată publicităţii, ci mesajului confidenţial din ajun. Şi cum proiectele care i se supuneau nu i se păreau satisfăcătoare, va redacta el însuşi, împreună cu Ted Sørensen, cele ce aveau să fie transmise primului-ministru sovietic în noaptea de 27 spre 28.

Aşa cum înţeleg din scrisoarea dumneavoastră – îl va determina Robert Kennedy pe preşedinte să afirme – *aceasta conţine, după câte îmi dau seama, elemente general acceptabile*, acestea fiind eliminarea sub control a rachetelor din Cuba, apoi ridicarea blocadei şi promisiunea Statelor Unite de a nu invada insula 47. Cu douăzeci de minute înainte, U Thant scrisese lui Castro, oarecum uitat în toată această chestiune, cerându-i să aducă o *contribuţie însemnată la pacea lumii*, ordonând suspendarea, pe timpul negocierilor în curs, a construcţiei bazelor de rachete.

Răspunsul lui Fidel a fost rapid şi negativ: Statele Unite să înceapă prin suspendarea blocadei; *Cuba n-a violat nicio lege internaţională* Răspunsul lui Hruşciov se va lăsa aşteptat şi primele ore ale zilei de duminică 27 vor fi pline de ştiri alarmante: chemarea sub arme a 24 escadroane şi a 14.000 rezervişti, mobilizare în Venezuela. Dar la orele 10, 30, ora Washingtonului, sau orele 15, 30, telexurile agenţiilor de presă ţăcăneau pentru transmite cel mai senzaţional dintre flash-uri: Hruşcio acceptă să retragă rachetele!

De această dată, *Hruşciov nu se va încurca cu preambuluri. Înţeleg perfect neliniştea dumneavoastră, îi scria el lui Kennedy. În scopul de a proceda cât mai rapid la lichidarea lunui ¡conflict periculos... şi pentru a linişti poporul american... în completarea indicaţiilor date anterior privind oprirea lucrărilor de construcţie a platformelor pentru instalarea de arme, guvernul sovietic a dat lin nou ordin pentru că armamentul pe care dumneavoastră îl numiţi ofensiv să fie demontat şi readus în Uniunea Sovietică*.

După ce a amintit pericolul permanent care apăsa asupra Cubei şi după ce a repetat că n-a voit să furnizeze acesteia decât mijloace de apărare împotriva agresiunii, el va declara că manifestă *respect* şi *încredere* faţă de declaraţia conţinută în mesajul lui Kennedy din 27 octombrie, potrivit căreia Cuba nu va fi invadată nici de către Statele Unite, nici de către ţările latino-americane. Motivele care îl determinaseră să acorde un ajutor Insulei odată dispărute, dezafectarea bazelor devenea posibilă şi el era gata să o facă sub controlul reprezentanţilor O.N.U.46 Câteva ore mai târziu, Fomin îl va revedea încă o dată pe Scaii: *Am primit instrucţiuni*, îi va spune el, *să vă mulţumesc şi să vă aduc la cunoştinţă că informaţiile furnizate de către dumneavoastră au fost foarte utile prim-*

ministrului nostru şi l-au ajutat să rapid o decizie. *Fac aluzie, de asemenea*, va adăuga surâzând, la, *explozia*" *dumneavoastră de sâmbătă.*

Verdunul (40) războiului rece se termina printr-o victorie care nu costase Statele Unite decât 5 oameni: pilotul avionului U-2 doborât deasupra Cubei şi cei 4 membri ai echipajului unui bombardier care s-a zdrobit la decolare. Dar, dincolo de sentimentul de uşurare şi de starea de exaltare, conducătorii americani au avut înţelepciunea să nu exploateze această mărturie a înfrângerii adversarilor lor. Rusk va primi discret pe cronicarii diplomatici ai principalelor ziare americane pentru a le spune: *Este posibil ca la Kremlin această chestiune să determine dezbateri aprige, ca ea să dea loc la tot felul de „contestări între facţiuni rivale*. *Iată de ce vă cerem să nu vorbiţi de „capitulare"*, *să nu însoţiţi satisfacţia dumneavoastră cu comentarii ironice*; *trebuie să se evite întărirea poziţiei acelora care, la Moscova, preconizaseră o linie dură 49*.

În ceea ce îl priveşte, Kennedy nu va întârzia să salute această hotărâre, *demnă de un om de stat*, şi să-i răspundă lui Hruşciov că mesajul său aducea o *contribuţie importantă la cauza* păcii46. Exprimând regretele sale pentru incidentul provocat de survolarea de către un U-2, în urmă cu 48 de ore, a teritoriului sovietic, de care Hruşciov se plânsese, el preconiza o acţiune rapidă contra proliferării. Armelor nucleare şi pentru încetarea experienţelor.

Cuba, totuşi, nu era de acord să participe la euforia generală. La trei ore după publicarea scrisorii lui Hruşciov către Kennedy, Fidel Castro, care, în mod evident, nu fusese avertizat de Moscova, publica o declaraţie potrivit căreia *garanţiile privind neagresiunea împotriva Cubei*, de care vorbea Kennedy, nu vor exista atâta timp cât Statele

Unite nu vor fi pus capăt tuturor măsurilor lor de presiune economică împotriva Insulei, tuturor activităţilor subversive, violărilor spaţiului aerian şi nu vor fi evacuat Guantánamo/17. Populaţia – care de-a lungul întregii crize dovedise disciplină extraordinară – îl încuraja să nu se dea bătut, cântând:

Nikita, Nikita.
Ce se dă nu se mai ia.

Patruzeci şi opt de ore mai târziu, Fidel îi repetă lu' U Thant – venit să-l vadă pentru a pune la punct controlul dezafectării bazelor de rachete de către observă-itorii O.N.U., promis de către Hruşciov lui Kennedy – cele cinci condiţii. El. Adăuga că *cererea de inspecţie avea drept scop, o dată în plus, să umilească ţara să şi că, pentru acest motiv, el n-o va* accepta48. Dar, în acelaşi discurs, prin care-şi informa concetăţenii în legătură cu această convorbire, Castro asigura că va continua să acorde încredere *politicii principiale a Uniunii Sovietice şi conducerii sale* şi că nu avea intenţia să lase inamicii să profite – ca urmare a unei abordări publice – de *divergenţele care interveniseră* între Moscova şi Havana. Oricum, el nu avea să se opună retragerii armelor strategice sovietice 50.

Mult mai târziu, el avea să-şi deschidă sufletul lui Claude Julien: *Hruşciov n-ar fi trebuit să-şi retragă rachetele fără să ne consulte. Cuba nu vrea să fie un pion pe eşvehend mondial... Noi nu suntem un satelit... Hruşciov a evitat războiul, dar n-a câştigat pacea. Nimeni n-are dreptid să dispună de suveranitatea cubaneză... Poporul cubanez a fost foarte ostil hotărârii lui Hruşciov. Furia sa era foarte firească şi eu am înţeles că voi domoli mânia populară exprimând public ceea ce gândea fiecare... Cedând în faţa imperialismidui, îl încurajăm să se arate şi mai pretenţios 17.*

Cum nu se punea, în mod evident, problema ca preşedintele Kennedy să accepte condiţiile lui Castro, două probleme rămâneau fără soluţie: controlul dezafectării rachetelor şi retragerea bombardierelor furnizate Cubei de către U.R.S.S. Într-adevăr, Statele Unite le considerau drept arme strategice la fel ca şi rachetele, în timp ce Fidel, subliniind că ele fuseseră remise aviaţiei sale, înţelegea să le păstreze. Pentru a găsi o soluţie, va fi necesară toată răbdarea diplomatică a lui Mikoian (41), *omid care ar fi vândut frigidere eschimoşilor*, pe care Hruşciov îl va trimite la 2 noiembrie la Havana. Va rămâne acolo 24 de zile, neîntorcându-se la Moscova nici măcar pentru înmormântarea soţiei sale, decedată între timp. În cele din urmă, Kennedy va fi în măsură să anunţe, la 20 noiembrie 1962, că Hruşciov îi promisese să retragă bombardierele într-un termen de 30 de zile, acceptând că ele să fie *verificate* şi *numărate* la plecarea lor. În consecinţă, el ordonase ridicarea blocadei (42) şi dăduse asigurări privind intenţia Statelor Unite de a nu invada Cuba51. Trecuse deja mult timp de când rachetele reveniseră în U.R.S.S. la bordul cargourilor copios fotografiate de aviaţia americană, avioanele U-2 – în absenţa observatorilor O.N.U.

— Aducând imagini care confirmau distrugerea amplasamentelor.

Primindu-ne câteva zile mai târziu la Paris, Walt Rostovv ne spunea, cu toată siguranţa învingătorului: *Aşa cum stau lucrurile acum, sovieticii pot să se străduiască să-şi ia revanşa încercând să ne ajungă din urmă în cursa înarmărilor*. S-*ar putea prea bine să-şi piardă, aflut*. *Ei pot, de asemenea, încerca să facă pacea*. *Noii suntem pregătiţi pentru ambele eventualităţi*.

Bibliografie şi note

1. W.W. ROSTOW, *View frorn the Seventh Floor*, New

York, Harper and Row, 1966, p. 9.

2. *Est et Ouest*, nr. 367 din 16 – 31 iulie 1966.

3. Viccent MONTEIL, *L'Islam Noir*, Paris, Editions du Seuil, 1964, p. 316.

4. AMEILLON, op. cit., p. 191.5 SCHLESINGER, op. cit., p. 690.6 „Sunday Times” din 13 mai 1963.

7. „Le Monde” din 3 ianuarie 1962.

8. DRAPER, op. cit., p. 227.

9. „Le Monde” din 18 iulie 1962.

10. SORENSEN, op. cit., p. 457.11 SCHLESINGER, op. cit., p. 717.

12. DRAPER, op. cit., p. 224 – 225.

13. U.S. News and World Report *din 1 mai 1961*.

14. *Keesing's*, 18151 A.

15. „L'Express” din 6 decembrie 1963.

16. *Keesing's*, 19057 A.

17. „Le Monde” din 22 martie 1963.

18. *Ibid*. Din 15 septembrie 1962.

19. Elie ABEL, *Les fusées de Cuba*, Paris, Arthaud, 196 b, p”.

20. „Sunday Times” din 28 octombrie 1962.

21. SORENSEN, op. cit., p. 465.

22. /bid., p 467.

23. ABEL, op. cit., p. 67.

24. SORENSEN, op. cit., p. 468.

25. ABEL., op. cit., p 68.

26. SCHLESINGER, op. cit., p. 720.

27. ABEL, op. cit., p. 95.

28. *Ibid*., p. 96.

29. *Ibid*., p. 118 – 119.

30. *V.S.A. Documents*, nr. 2088 din 23 octombrie 1962.3). *U.R.S.S.*, nr. 2688 din 23 octombrie 1963.

32. „Le Monde” din 24 octombrie 1962.

33. DRAPER, op. cit., p. 240 – 241.

34. „Le Monde" din 25 octombrie 19G2.

35. *Ibid*. Din 26 octombrie 1962 36 ABEL, op. cit., p. 160 – 161.

37. *Ibid*., p. 162 – 163.

38. SCHLESINGER, op. cit., p. 734.

39. „Le Monde" din 27 octombrie 1962.

40. SCHLESINGER, op. cit., p. 737.

41. ABEL, op. cit., p. 183.

42. James DANIEL şi John G. HUBBELL, *Le coup de tonnerre de Cuba*, Paris, Robert Lnffont, 1963, p. 197.

43. ABEL, op. cit., p. 185.

„*Ibid*., p. 188.

45. *Ibid*., p. 191.

46. Michel TATU, *Le pouvoir en V.R.S.S.*, Paris, Grasset, 1967, p. 281 – 320.

47. „Le Monde" din 30 octombrie 1962.

48. Roger HILSMAN, Ainsi fut évitée la de guerre mondiale. Lectures pour tous, noiembrie 1964.

49. ABEL, op. cit., p. 213.

50. MERLIER, op. cit., p. 210.

51. *U.S.A. Documents*, nr. 2090 din 21 noiembrie 1962.

(1) Anatole de Monzie (1876 – 1947). Om politic francez. Deputat (1909 – 1919, 1929 – 1940), senator (1920 – 1929). Ministru în mai multe rânduri. A refuzat să colaboreze cu guvernul de la Vichy A lăsat mai multe lucrări de istorie (*Rome sans Canossa*, 1918; *Destin horş série*, 1928; *Pétition pour l'histoire*, 1942) (n.tr.).

(2) Paul Whitman Rostow. Vezi prezentul volum, p. 193, nota (7) (*n*. *tr*).

(3) David Dean Rusk. Vezi prezentul volum, p. 193, nota (5) (n.tr.).

(4) Gamal Abdel Nasser. Vezi vol. 3, p. 227, notele (30) şi (31); p 229, nota (58) (n.tr.).

(5) La 9 octombrie 1961, Siria părăseşte uniunea cu Egiptul şi se proclamă Republica Arabă Siria (n.tr.).

(6) Leonid Ilici Brejnev a îndeplinit funcţia de preşedinte al Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. În perioada 7 mai 1960 – 15 iulie 1964 (n.tr.).

(7) Kwame Francis Nwia Kofie Nkrumah. Vezi prezentul volum cap. 16, nota (23) (n.tr.).

(8) Vezi prezentul volum, p. 158, nota (36) (n.tr.).

(9) Organizaţia Armatei Secrete (O.A.S.) a fost constituită după eşecul puciului militar de la Alger din 21 aprilie 1961, la iniţiativa generalilor Jouhaud, Salan şi a unor oameni politici, precum Susini. Organizaţia a încercat prin toate mijloacele, inclusiv prin terorism, să se opună politicii algeriene a generalului de Gaulle. Acţiunea ei s-a intensificat după semnarea acordurilor de la Evian. Principalii şefi ai O.A.S. (Jouhaud, Salan, Degueldre) au fost arestaţi (n.tr.).

(10) William Attwood (n. 1919). Ziarist şi diplomat american. Ambasador în Guineea (1961 – 1963); ambasador în Kenya (19641966) (n.tr.).

(11) Sékou Touré. Vezi prezentul volum, p. 155, nota (8) (*n.tr.*). *L*

12) Daniel Semionovici Solod. Vezi vol. 3, p. 226, nota (18)

(n.tr.).

(13) Rómulo Enrique Betancourt Bello a fost preşedinte al Venezuelei între 13 februarie 1959 şi 11 martie 1964 (n.tr.).

(14) Dr. Alberto Lleras Camargo s-a aflat în fruntea statului Columbian în perioada 7 august 1958 – 7 au, gust 1962 (*n*. În

(15) Rafael Leónidas Trujillo y Molina (1891 – 1961). Om del stat dominican. Preşedinte al Republicii Dominicane între 19301933; 16 mai 1942 – 16 mai 1952. A

fost creatorul unui regim dictatorial de cruntă teroare. A fost asasinat în mai 1961 *pl. tr.*).

(16) Ca urmare a unor ample demonstraţii de masă, Héctor Bienvenido Trujillo y Mollina este obligat să abandoneze puterea, conducerea statului fiind preluată de fostul vicepreşedinte, Joaquin Videla Balaguer (4 august 1960 – 16 iunie 1962) (n.tr.).

(17) Chedi Jagan (n. 1918). Om politic guyanez. Lider al Partidului Progresist Popular. Primul premier al Guyanei Britanice (1961 – 1964). Din 1964, trece în opoziţie (n.tr.).

(18) Theodore Roosevelt (1858 – 1919). Om de stat american. Preşedinte al S.U.A. (14 septembrie 1901 – 3 martie 1909). Practicant al politicii „marii bâte”, va trimite trupe în Republica Dominicană (1905) şi în Cuba (1906). Sub preşedinţia să Statele Unite iau pentru întâia oară parte activă în treburile Lumii Vechi. A fost primul şef de stat care a primit Premiul Nobel pentru Pace (1906) (n.tr.).

(19) S-au abţinut Argentina, Bolivia, Brazilia, Chile, Ecuador şi Mexic (n.tr.).

(20) Carlos Rafael Rodriguez. Ziarist, scriitor. Şi om politic cubanez. Preşedintele Institutului Naţional pentru Reformă Agrară (1962 – 1965). Membru al C.C. şi al Secretariatului Naţional al P.C. din Cuba (din 1966) (n.tr.).

(21) Serghei Mihailovici Kudriavţev (n. 1915). Diplomat sovietic. Trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al U.R.S.S. În Cuba (1960 – 1962) (n.tr.).

(22) În anii 1942 – 1944, a fost „colaborator” al Ambasadei U.R.S.S. În Canada, pentru ca în anii 1944 – 1945 să-l găsim în aceeaşi calitate în Marea Britanie (n.tr.).

(23) Bruno Pittermann (1905 – 1983). Om politic austriac. Vicecancelar (1957 – 1966). Preşedintele Internaţionalei Socialiste (n.tr.).

(24) Robert Lee Frost (1974 – 1963). Poet american. Profesor de poetică la Harvard University I s-a acordat

Premiul Pulitzer (1923.1930, 1936, 1942) (n.tr.).

(25) Walter Lippmann. Vezi vol. 3, p. 185, nota (12) (n.tr.).

(26) Pierre Emil George Salinger (n. 1925). Ziarist şi om politic american. Secretar de presă al senatorului John F. Kennedy (septembrie 1959 – ianuarie 1961), al preşedintelui J.F. Kennedy (ianuarie 1961 – noiembrie 1963) şi al preşed. Ntelui Lyndon Johnson (noiembrie 1963 – martie 1964). Senator de California (1964 – 1965). A publicat *With Kennedy* (1966) şi a editat *A Tribut to John Fitzgerald Kennedy* (1964) (n.tr.).

27) John A. McCone (n. 1902). Om de afaceri şi înalt funcţionar de stat american. Adjunct al secretarului Apărării (1948); subsecretar pentru Forţele Aeriene ale S.U.A. (1950 – 1951). Director al Agenţiei Centrale de Investigaţii (C.I.A.) (1961 – 1965) (n.tr.).

(28) McGeorge Bundy (n. 1919). Analist politic în Consiliul pentru Relaţii Externe (1948-.1949). Decanul Facultăţii de Arte şi Ştiinţe la Harvard (1953 – 1961). Asistent special pentru problemele securităţii naţionale la Casa Albă (1961 – 1966). Preşedintele Fundaţiei Ford (n.tr.).

(29) Walter Marty Schirra jr. (n. 1923). Astronaut american. La 3 octombrie 1962, a efectuat un zbor orbital (6 rotaţii în jurul Pământului, cu durata de 9 ore, 13 minute, 11 secunde, la bordul navei Sigma VII), misiunea fiind cunoscută sub numele de Mercury-Atlas 8. A comandat ulterior alte misiuni spaţiale americane, din seria Gemini şi Apollo (n.tr.).

(30) Robert Francis Kennedy (1925 – 1968). Om politic american. Ministru de justiţie şi procuror general al S.U.A. (19611964). Senator de New York (1965 – 1968). Cel mai apropiat consilier al preşedintelui John F. Kennedy în problemele puse în faţa Administraţiei. A jucat un rol

deosebit de important în criza rachetelor din Cuba. A fost asasinat în timpul campaniei pentru desemnarea drept candidat al Partidului Democrat la alegerile prezidenţiale (n.tr.).

31) Theodore Chalkin Sørensen (n. 1928). Jurist şi înalt funcţionar de stat american. Asistent al senatorului John F. Kenr. Edy (1953 – 1961). Consilier special al preşedinţilor Kennedy şi Johnson (1961 – 1964). A publicat *Decision making in the White*/0 Uv (1963); *Kennedy* (1964); *The Kennedy Legacy* (1970) (n.tr.).

(32) Douglas C. Dillon (n. 1909). Om de finanţe şi diplomat american. Ambasador în Franţa (1953 – 1957). Subsecretar de stat pentru problemele economice (1957 – 1959); subsecretar de stat (1959 – 1961); ministru de finanţe (1961 – 1965) (n.tr.).

(33) Hideki Tojo (1884 – 1948). General şi om politic japonez. Lider al grupării militariste începând cu 1931. Devenit ministru de război în vara lui 1940 a pledat şi a acţionat insistent pentru o mai strânsă colaborare cu Germania hitleristă şi Italia mussoliniană. Prim-ministru (18 octombrie 1941 – 18 iulie 1944). Numirea sa ca prim-ministru a însemnat de fapt triumful forţelor militariste şi instaurarea unei dictaturi militare. După război, a fost judecat drept criminal de război în noiembrie 1948. A fost găsit vinovat de instigare „la atacuri criminale ale Japoniei împotriva vecinilor săi” şi de a fi permis „un tratament barbar” al prizonierilor de război. A fost spânzurat împreună cu alţi şasei conducători japonezi (n.tr.).

(34) Adiai Ewing Stevenson. Vezi prezentul volum, p. 193, nota (12) (n.tr.).

(35) James Reston (n. 1919). Ziarist american. Corespondent al agenţiei Associated Press la Londra (1937 – 1939) şi al lui „New York Times” (1939 – 1941) în aceeaşi capitală. Şeful biroului din Londra al lui „New York Times”

(1943 – 1945). Corespondent naţional (1945) Şeful biroului din Washington al lui „New Ycrk Times (1953 – 1964). Co-director al lui „New York Times” (19641968). Director executiv la acelaşi cotidian (19” 8 – 1969). A primit Premiul Pulitzer în 1944 şi 1957 (n.tr.).

(36) Anatoli Fedorovici Dobrînin (n. 1919). Diplomat soviet: c. În 1952 – 1955 – ministru consilier la Ambasada U.R.S.S. din S.U.A. În 1957 – 1959 – secretar general adjunct al O.N.U. În anii 1959 – 1961 – director al Direcţiei Ţările Americii a M.A.E. sovietic. Ambasador al U.R.S.S. În S.U.A. (1962 – 1985). Secretar al C.C. al P.C.U.S. (din 1986) (n.tr.).

(37) Valerian Aleksandrovici Zorin. Vezi în prezentul velum, p. 48, nota (41) (n.tr.).

(38) Bertrand Russell (1872 – 1970). Filosof englez. Atitudinea şi acţiunea pacifistă i-au atras aruncarea în închisoare în 1918. În timpul celui de-al doilea război mondial, în condiţiile confruntării cu fascismul, a abandonat asemenea principii. A primit Premiul Nobel pentru Literatură (1950). Din 1949 s-a manifestat ca unul din campionii dezarmării nucleare. A corespondat direct cu Hruşciov şi Kennedy în timpul crizei rachetelor din Cuba (*n. tr*).

(39) U Thant (1909 – 1974). Om de stat şi diplomat birmanez. În anii 1953 – 1957 – secretar al Cabinetului primului ministru birmanez. În anii 1957 – 1961 – reprezentant al Birmaniei la O.N.U. În 1961 – 1971 – secretar general al O.N.U. (n.tr.).

(4C) Trimitere la celebra bătălie de la Verdun (21 februarie 18 decembrie 1916), supranumită „Infernul de la Verdun”, operaţie din timpul primului război mondial, care a opus forţele franceze în defensivă şi forţele germane în ofensivă şi care s-a încheiat cu înfrângerea germanilor. Bilanţul a fost extrem de sângeros, 360.000 de morţi, răniţi

şi dispăruţi pentru francezi şi 335 COO morţi, răniţi şi dispăruţi pentru germani (n.tr.).

Pentru rolul lui A.I. Mikoian în dezamorsarea crizei cubaneze, vezi capitolul „A.I. Mikoian: De la Ilici la Ilici”, în Roy Medvedev, *Oamenii lui Stalin*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1993, p. 60 – 63.

La 20 noiembrie 1962 (n.tr.).

20.

ARMISTIŢIUL

Pacea este un dar ceresc, dar este ceva în ea, ca în toate celelalte daruri, care nu se fructifică decât prin grija noastră.

VICTOR DE MIRABEAU (*1*) (Prietenul oamenilor sau Tratat asupra populaţiilor, 175»

Atunci când a izbucnit criza rachetelor din Cuba, o mulţime de persoane, şi în special Kennedy, se aşteptaţi la o iniţiativă sovietică în privinţa Berlinului. Nu se va întâmpla nimic, dar, atunci când Hruşciov şi-a retras rar chetele sale. se putea pune totuşi întrebarea dacă el nu avea să încerce să-şi ia revanşa, într-un fel sau altul, pe malurile râului Sprec. Avea să se întâmple exact contrariul. Tensiunea va diminua rapid în vechea capitală şi tăcerea se va instala, puţin câte puţin, în jurul problemei pe care, de patru ani, Hruşciov o aprecia, în mod repetat, ca posibil detonator al unui nou Sarajevo, consilierând că trebuia rezolvată fără întârziere dacă se dorea să se evite un nou război mondial.

La 2 noiembrie 1962, adică la numai cinci zile după anunţarea retragerii rachetelor din Cuba, el îi primea pe Ulbricht (2) şi conducătorii R.D.G. O făcea fără îndoială pentru a-i informa că semnarea tratatului de pace era amânată pentru zile mai bune; în orice caz, telegrama Agenţiei T.A.S.S. nu va face nici măcar cea mai mică aluzie la tratat. Curând, incidentele vor înceta în oraş, pe

autostradă şi în culoarele aeriene. La 1 decembrie, Ulbricht va declara că semnarea unui tratat ţinea de o politică de compromis pe termen lung şi că soluţionarea problemelor economice era mult mai importantă. El nu va rosti nici măcar un singur cuvânt despre o pace separată.

În discursul fluviu pe care-l va pronunţa la 12 decembrie în faţa Sovietului Suprem, pentru a face bilanţul anului, Hruşciov va reluă vechea placă, potrivit căreia răbdarea să nu era fără limite: dar nu îi va consacra decât trei minute la nivelul unei cuvântări de trei ore. Va spune, pe de altă parte, că *chiar dacă imperialismul este astăzi un „tigru de hârtie”* – aluzie la formula clasică a Beijingului – *acesta are colţi atomici, de care ştie să se servească* şi că *trebuie tratat în consecinţă* ceea ce era foarte clar că a tras învăţăminte din eşecul încercărilor sale de intimidare. Timpul n-a venit încă, declarase, cu opt zile mai devreme, Novotný (3), preşedintele Republicii Cehoslovace, la Congresul partidului comunist al ţării sale (4), *să considerăm imperialismul drept un bătrân care proferează ameninţări pe care n-are forţa să le pună în aplicare 2*. Tonul foarte aspru al notei pe care Kremlinul o va adresa lui Adenauer la sfârşitul anului nu va putea, în aceste condiţii, nici înşela, nici emoţiona pe nimeni. De altfel, încă de la 15 ianuarie 1963, Hruşciov va declara în Berlinul răsăritean, în faţa Congresului Partidului Socialist Unit din Germania (5), că ridicarea Zidului a făcut ca un tratat de pace să fie mai puţin urgent. De această dată, criza care ţii nu se atât de frecvent lumea în nesiguranţă trecuse şi 1 trecuse bine.

Dacă avem în vedere că ofensivele declanşate de către Kremlin ia Berlin şi în Cuba urmăreau, între alte scopuri – şi există toate motivele să o credem – şi pe acela de a dezarma criticile chinezilor, este evident că, acest dublu recul nu putea decât să le reactiveze. Încă ne la 5

noiembrie 1962, adică la o săptămână după ho-l târârea sovietică de retragere a rachetelor, „Cotidianul! Poporului” din Beijing va scrie: *Realizarea unui* com*M promis cu Kennedy sari acceptarea exigenţelor sale brii-m tale nu pot decât încuraja agresorul*. Pe data de 15, ace-M laşi ziar va ataca, numindu-i *revizionişti moderni*, pe ceif care se *supun presiunii imperialiste, încurajând* aşi/cât *imperialismul să accentueze politica sa de agresiune* – şi, *de război*. La 31 decembrie, într-un lung articol, consa. – e crac deosebirilor între tovarăşul Togliatti şi noi, ziarul îi va preciza că R.P. Chineză nu ceruse nici instalarea rae chetelor în Cuba, nici nu pusese piedici retragerii lor, dar că se opune ferm *sacrificării suveranităţii unei alte ţări ca mijloc de a ajunge la un compromis cu imperialismul*, un asemenea compromis fiind *un München* (*G*) *pur şi simplu.* În fine, la 4 martie, acesta evoca *anumiţi indivizi care, mai întâi* au *comis greşeala aventurismului apoi pe aceea a capitulării, cerând* ¡*toporului cubanez* «ăl *accepte condiţii umilitoare, care ar fi însemnat sacri fi-i car ea suveranităţii ţării sale*.

Dar retragerea sovietică în faţa imperialismului nuj era singurul motiv al noii deteriorări a relaţiilor între! Beijing şi Moscova. În primăvara anului 1962, aşa cum se va afla mai târziu, izbucniseră tulburări în Sinkiang, în Turkestanul chinez, vast teritoriu, pe jumătate deşertic. la graniţa dintre U.R.S.S. şi China, care dispusese acolo instalaţiile sale nucleare. Dacă ar fi să dăm crezare lui Zhou Enlai, *la instigarea şi la ordinul direct al străinătăţii, elementele cele mai reacţionare ale şovinismului local din Sinkiang, trădând patria, declanşaseră o rebe lume armată contrarevoluţionară, provocând şi organizând fuga în străinătate a numeroşi locicitori ai regiunilor limitrofe 3*. În orice caz, musulmanii kazahi trecuseră în U.R.S.S., unde presa avea să publice mai apoi relatarea privind

tratamentul dur pe care îl suportaseră din partea autorităţilor chineze. Consulatele sovietice din Sinkiang fuseseră închise în iulie 1962.

În aceeaşi perioadă, relaţiile sino-indiene, complicate ca urmare a incidentelor din 1959 din regiunile de frontieră contestate ale Himalayei, traversau o fază de tensiune deosebit de puternică. Beijing şi New Delhi se bombardau reciproc cu note – totalul avea să atingă 400 – pentru a-şi reafirma pretenţiile. La 9 iulie, „Cotidianul poporului" ceruse Indiei să se abţină la timp, *dacă voia să evite prăbuşirea în fundul prăpastiei*. La 21 iulie, o scurtă încleştare avea să se soldeze cu un mort. Presa indiană îl îndemna pe Nehru să nu mai permită batjocorirea suveranităţii naţionale.

La începutul lui octombrie 1962, conducătorii indieni, subestimând complet raportul real de forţe, vor apela la un limbaj care nu putea să pară conducătorilor chinezi decât o provocare, dacă nu chiar o încercare de a agrava dificultăţile cu care se întâlneau în Sinkiang şi în Tibet, amândouă provincii limitrofe ale regiunilor disputate. Krishna Menon (7), ministrul indian al Apărării, dăduse ordin trupelor sale *să deschidă focul dacă era necesar*, iar colegul său, ministrul de Interne, afirma că n-avusese o altă soluţie decât *să expulzeze pe agresorii chinezi*, Nehru însuşi declarând că trupele fuseseră trimise pe graniţă pentru a ocupa *poziţii de luptă 4*.

La 12 octombrie 1962, după un nou incident, primul – ministru va ordona trupelor sale *să elibereze teritoriul de la graniţa de nord-est*: \iar Menon, pe data de 14, va anunţa că indienii *se vor bate, până la ultimul om, până* ja *ultimul* cartush". Beijingul va reacţiona în mod violent şi, pe 20 octombrie 1962, ziua în care Kennedy, la Washington, hotăra instituirea „carantinei" în jurul Cubei, va declanşa o ofensivă generală împotriva poziţiilor

indiene. Aparent, nimeni, la New Delhi, nu bănuise că Beijingul era capabil să angajeze, la 4.000 m?. Ltitu4 dine, pe drumuri imposibile, zeci de mii de oameni, bine echipaţi şi perfect antrenaţi să lupte pe timp de iarnă. În ciuda vitejiei lor, indienii vor fi rapid copleşiţi şi vor trebui să facă apel, la 18 noiembrie, la un ajutor american să britanic, în credite şi în arme.

A doua zi, avangărzile chineze şi-au făcut apariţia în câmpiile de la Assam, în care niciun obstacol natural nu putea să le mai oprească şi la 150 km de zăcă J mintele de petrol, în legătură cu care vor începe să se pună întrebări dacă nu cumva constituiau, de lfpţi obiectivul comandamentului lor Dar acesta, o dată în! Plus, i-a surprins. Pe data de 20, apreciind fără îndoială! Că lecţia dată indienilor este suficientă – aceştia avusei seră circa 6.000 de morţi şi dispăruţi – comandamentul chinez va ordonă o încetare a focului şi o retragere trupelor sale la 20 km în spatele liniei care separa, d fapt, pe chinezi şi pe indieni în octombrie 1959. Concomitent, Beijingul va manifesta cu claritate bunăvoinţa sa în negocierile angajate cu Pakistanul pentru delimitarea paşnică a frontierelor comune, inclusiv în Kashmirul revendicat de către New Delhi.

Prin această acţiune rapidă, China a acumulat sud ce se: a umilit India şi a slăbit considerabil prestigiu acesteia în lumea nealiniaţilor, al cărei lider păruse a 1 mult timp; a obligat-o să se întoarcă spre anglo-saxon pentru a le cere ajutorul, punând astfel în lumină şi biciunea neutralismului şi „coluziunea” sa cu „imperia lismul”; în fine, a pus în încurcătură U.R.S.S. În cel în înalt grad.

La începutul operaţiunilor, Hruşciov, oricum prea ocupat de criza din Cuba, a aprobat drept „constructiv”! Prin intermediul „Pravdei” din 25 octombrie, un ap1 al Beijingului, imprudent respins de către New De h

propunând o încetare imediată a focului, o întâlniri Nehru-Zhou Enlai şi retragerea trupelor celor două tabere la 20 km de o parte şi de alta a *liniei de control* real7. Dar această aprobare nu va fi suficientă chinezilor, care, prin aluzii transparente, apărute în „Cotidianul poporului” din 27 octombrie vor cere sovieticilor să se pronunţe în mod deschis în favoarea lor. Pentru Hruşciov era ziua adevărului în criza din Cuba, era ziua în care trebuia să decidă între a accepta condiţiile lui Kennedy şi a se expune unui bombardament al Insulei; era un moment nefericit pentru el, nu-şi putea permite să iasă dintr-o aventură periculoasă pentru a se lansa în alta.

„Pravda” va aştepta ziua de 5 noiembrie pentru a publica un articol recomandând negocieri, fără niciun fel de condiţii, de fapt mai favorabile Indiei decât Chinei. La 12 decembrie, în cuvântarea sa în faţa Sovietului Suprem, Hruşciov însuşi va felicita Beijingul pentru că-şi retrăsese trupele, dar va adăuga că ar fi fost mai bine dacă nu s-ar fi ajuns la arme între „o ţară frăţească” şi „o ţară prietenă”. Va arăta pentru cine-i bate inima, spunând că dacă India ar fi pus mâna *manu militari* pe enclava portugheză Goa – şi asta în condiţiile în care China făcea dovadă de toleranţă faţă de Macao şi Hong Kong – ar fi avut, fără nicio îndoială, *raţiuni bine întemeiate* în acelaşi discurs, el îi va ataca cu o violenţă neegalată. pe conducătorii albanezi, pe care *cineva* l-a *învăţat să spună ocări şi acum umblă pe sub ferestre şi încep să strige în gura mare înjurături ca nişte vagabonzi împotriva Partidului Comunist al U.R.S.S., care este, putem zice, marna lor i*. Cu opt zile mai devreme, la Congresul Partidului Comunist Italian, unul dintre principalii conducători, Giancarlo Pajetta, a spus pentru prima dată lucrurilor pe nume. *Un partid ca al nostru*, a declarat el, *nu are nevoie să spună Albania atunci când vrea să spună China8*. Nimeni, cu adevărat, nu se mai

înşela.

În noiembrie 1962, intervenţia directă a lui Hruşciov a avut drept efect eşecul unei lovituri de stat prochineze organizate la Sofia de către primul-ministru Anton, Iugov (8). Apoi, Tito a fost invitat în U.R.S.S., unde i s-a i arătat cea mai mare atenţie (9). Hruşciov va afirma în faţa acestuia că „dogmatismul” (chinez) şi nu „revizionismul” (iugoslav) devenise pericolul principal, iar mareşalul se punea chezaş că *reprezentanţii sovietici, în frunte cu tovarăşul Hruşciov... se angajaseră pe calea micşorării tensiunii* internaţionale9. Apoi o controversă/politicoasă s-a angajat între Partidul Comunist Italian şi Partidul Comunist Chinez în legătură cu orientarea vi-Sitoare a mişcării muncitoreşti internaţionale, în timp ce Beijingul făcea propagandă pentru o nouă conferinţă mondială comunistă.

La 7 ianuarie 1963, „Pravda” va aproba ideea unei *„dezbateri colective a problemelor litigioase*, iar la data de 16 ianuarie, Hruşciov o va relua, la Berlin, în faţa Congresului Partidului Socialist Unit din Germania. Dar reprezentantul Chinei, dat fiind faptul că a reproşe partidelor prosovietice, chiar la aceeaşi tribună, că violaseră declaraţiile din 1957 şi din 1960, a fost întrerupt prin huiduieli. În ciuda unui apel înflăcărat al lui Fidel Castro la unitatea lagărului socialist, adresat a doua zi, polemica se va relua mai abitir din toate părţile.

La 15 februarie 1963, totuşi, cu ocazia unei recepţii, Hruşciov l-a îmbrăţişat pe ambasadorul Chinei, fapt subliniat imediat cu litere de-o şchioapă, în titlurile tuturor ziarelor şi va toasta pentru prietenia celor doi giganţi ai lumii comuniste. Acest gest va anunţa un altul: o scrisoare din 21 februarie a Comitetului Central al P.C.U.S. către Comitetul Central al P.C.C., propunând să se pună capăt polemicii publice şi să se organizeze convorbiri bilaterale

în vederea întăririi prieteniei noastre, i pentru a ajunge la o mai bună înţelegere şi pentru a crea 1 un climat favorabil pregătirii unei conferinţe a partidelor marxist-leniniste, n. Beijingul va accepta, la 9 martie 1963, şi va sugera că Hruşciov să profite de călătoria pe care trebuia să o facă curând în Cambodgia pentru a se opri şi în China. Moscova va răspunde, la 30 martie, că lui Hruşciov *i-ar face o mare plăcere* să viziteze China, dar că nu el este cel ce va face această vizită la Phnom Penh, ci Brejnev. Scrisoarea reamintea că Mao acceptase în 1960 să vină să-şi petreacă vacanţa în U.R.S.S. şi va sugera ca el să dea urmare acestei idei mai vechi. În caz că nu va fi posibil, s-ar putea organiza o întâlnire la Moscova. Urmă o lungă expunere de poziţii bine-cunos (ute ale U.R.S.S. În disputã ideologică, întărită de un elogiu la adresa Iugoslaviei, pe care noi o considerăm, va spune P.C.U.S., *în ciuda gravelor divergenţe, ca fiind o ţară socialistă*. Scrisoarea ni irma în concluzie: *dacă noi nu răspundem atacurilor gratuite, recent publicate de presă chineză, este doar pentru faptul că nu vrem să dăm satisfacţie duşmanilor mişcării comuniste n*.

Dacă au crezut cumva în dorinţa de conciliere a sovieticilor, chinezii aveau acum să fie edificaţi. Chiar şi numai pasajul privind Iugoslavia suna ca o provocare. Nu mai era nicio îndoială pentru nimeni că urmau să se declanşeze în curând ostilităţi deschise şi că întâlnirea chino-sovietică, fixată în cele din urmă pentru 5 iulie (10), va consacra divorţul celor două mari partide comuniste ale lumii.

La 15 iunie, „Cotidianul poporului” va publica răspunsul (11) – în 25 de puncte – al Comitetului Central chinez adresat Comitetului Central sovietic: *era un document de 60.000 de ideograme, care constituia un rechizitoriu în toată regula contra poziţiilor U.R.S.S. În*

principalele probleme. O frază rezumă întregul său spirit: *Au se poate afirma că odată cu apariţia armelor nucleare, posibilitatea sau necesitatea de a înfăptui revoluţiile sociale sau naţionale a dispărut sau că principiile fundamentale ale marxism-leninismului, şi în special teoriile sale privind revoluţia proletară, privind războiul şi p*; *icea, au devenit perimate şi s-au transformat n dogme caduce*.

Partidul Comunist sovietic avea să se vadă acuzat în oatr domeniile *pentru a fi alunecat pe panta oportunismului, pentru a fi degenerat în naţionalism burghez şi pentru a fi devenit o anexă a imperialismului, pentru recurgerea la şovinismid de mare putere, la sectarism, la 1 scizionism, la activităţi subversive în interiorul partid*e-l *lor frăţeşti*. *Toate formulele hruşcioviene privind coexistenţa, dezarmarea, compromisul cu imperialismul, posibilităţile de trecere paşnică ia socialism, privind statul întregului popor, alianţa cu burghezia naţională în I ţările coloniale vor fi succesiv trecute prin sită fără ceai mai mică grijă de a ascunde divergenţele. În concluzie, Beijingul va exprima speranţa că dezbaterea publică va lua sfârşii, dar va sublinia că, întrucât ea fusese provo –, câtă, această dezbatere publică nu poate fi dusă decât pe I un picior de egalitate între partidele frăţeşti, pe baze democratice şi procedând la judecăţi sprijinite pe fapte J şi că, în sânul mişcării comuniste internaţionale, nimeni nu are dreptul, pentru a-şi urmări propriile sale ţeluri, să atace când îi vine cheful şi să dea ordinul de „o* în *ceia dezbaterea publică” când vrea să împiedice replica altui partid* fi întrucât, la 18 iunie 1963, Comitetul Central sovietic declarase (12) că publicarea acestui text care ar antrena, o *nouă agravare a polemicii”, ar fi „contraindicată”* I Ambasada Chinei la Moscova va proceda ea însăşi le dik I

fuzarea lui. La data de 27 iunie, U.R.S.S. va expulza I cinci resortisanţi chinezi, printre care trei diplomaţi, carte îşi asumaseră această sarcină, ceea ce va provoca, la 4 iulie, o vie notă de protest din partea Beijingului, urmat «de o punere la punct din partea Kremlinului pe Icei laşi ton.

Într-un asemenea climat, convorbirile bilaterale ele 1 «Moscova nu puteau să dea cine ştie ce mari rezultate. Ele vor fi amânate *sine die*, la 20 iulie, după publicarea unei serii de texte polemice şi, în special, pe data de 14 iulie! A unei lungi scrisori a Comitetului Central sovietic *către toţi comuniştii din U.R.S.S.*, răspunzând în detaliu celor (*25 de puncte* ale Beijingului din 14 iunie. *Tovarăşii chinezi*, cărora li s-a spus pentru prima oară pe nume, se *vedeau acuzaţi că* începuseră prin a atribui partidului sovietic şi altor partide marxist-leniniste puncte de vedere pe care nu le-au exprimat niciodată şi care le sunt străine; în consecinţă, ei încearcă, aprobând verbal formulele şi poziţiile împrumutate din documentele mişcării comuniste, să camufleze punctele lor de vedere eronate şipoziţiile lor incorecte… *Alte exemple ale acestei retorici*: tovarăşii chinezi subapreciată, în mod evident, pericolul unui război termonuclear. „Bomba atomică este un tigru de hârtie, ea nu este deloc îngrozitoare”, pretind ei. „Nu credeţi, oare, că lucrul principal este să se pună capăt cât mai curând imperialismului”; dar cum şi cu ce pierderi se va ajunge la aceasta, este o chestiune secundară. Pentru cine este o chestiune secundară, avem dreptul să ne întrebăm? Pentru sute de milioane de oameni care sunt sortiţi morţii în caz de declanşare a unui război termonuclear?… Nimeni, inclusiv marile puteri, nu are dreptul să se joace cu destinul a milioane de oameni…

Conducătorii Partidului. Comunist Chinez şi-au asumat rolul de apărători ai cultului personalităţii, de propagatori ai ideilor greşite ale lui Stalin. Ei încearcă să

impună celorlalte partide... principiile, ideologia, moralitatea, formele şi metodele de conducere care erau în vigoare în timpul perioadei cultului personalităţii. S-*o spunem deschis*: *acest rol nu este de invidiat, căci el nu va aduce nici onoare, nici glorie*. *Nimeni nu va putea să-i angajeze pe marxişti-leninişti, pe oamenii progresişti, pe calea apărării cultului personalităţii... Concepţiile greşite ale conducătorilor Partidului Comunist Chinez privind problemele esenţiale ale actualităţii, politice şi teoretice, sunt indiscutabil legate de activitatea lor practică, tinzând să submineze unitatea lagărului socialist mondial şi a mişcării comuniste internaţionale 13*.

Era ruptura. Eticheta *ideologi*că cu care era drapată disputa nu ar fi putut disimula, într-adevăr, faptul că ea nu opunea doar *două revoluţii*, ci, potrivit excelentei formule a unui cunoscător, Tibor Meray, *doi şefi*, *două imperii*, *două niveluri de viaţă şi două culori ale pielii y*.

Data la care va interveni această ruptură îi subliniază şi mai mult gravitatea. Ea avea să coincidă, într-adevăr cu deschiderea negocierilor, care vor conduce, câteva zile mai târziu, la semnarea (13), la Moscova, între cele trei mari puteri, a unui tratat privind încetarea experienţelor nucleare care, dacă avem în vedere şi reculul intervenit, va dobândi dimensiunea unui veritabil armistiţiu în războiul rece sovieto-american.

În mesajele pe care le schimbaseră în momentul dezl nodământului crizei rachetelor din Cuba, Kennedy şi I Hruşciov exprimaseră, atât unul cât şi celălalt, dorinţa, de a relua discuţiile privind dezarmarea, pentru a pune omenirea la adăpost faţă de repetarea unor asemeneaf partide de pocher. În acest spirit, delegaţia americană la Conferinţa de dezarmare va depune, la 12 decembrie 1 1962, un plan în şase puncte, prevăzând atât schimbul; de informaţii, crearea de sisteme de inspecţie, cât şi

perfecţionarea mijloacelor de comunicare în perioadele dai tensiune. O dată în plus, Kremlinul va respinge, ca ţinând de spionaj, tot ce avea legătură cu controlul, dar va facffl cunoscut că era interesat de ameliorarea comunicaţiilor.

Trebuie spus că, în timpul crizei rachetelor, acestea fuseseră foarte defectuoase. Metoda clasică a remiterii către ambasadori cerea un timp considerabil pentru traducere, cifrare şi decodare şi aceasta explică, fără înl doială, faptul că Moscova recursese la bunele oficii, mai expeditive, ale diplomatului Femin, care acţionase, pej calea unui contact direct, cu ziaristul american. John Scaii.

Negocieri tehnice se vor angaja în aprilie 1903: elef vor conduce, la 20 iunie 1963, la semnarea unui acord1: privind instalarea între Casa Albă şi Kremlin a unei linii directe de telex, curând botezată „telefonul roşu” (14). Nu se putea mai bine simboliza recunoaşterea reciprocă de către stăpânii Statelor Unite şi ai U.R.S.S. a responi stabilităţilor esenţiale care le reveneau pentru menţinerea păcii şi decalajul decisiv între rolurile atribuite celor două superputeri şi cele ale muritorilor de rând.

Crearea „telefonului roşu” nu însemna implicit că orice risc al unei înfruntări directe dispăruse. Ea nu permitea decât să se evite, *in extremis*, consecinţele cele mai regretabile. Pentru a materializa durabila destindere, dorită de o parte şi de cealaltă, era nevoie de cu totul altceva.

La 19 decembrie 1962, după ce a sondat în zadar terenul pentru o conferinţă la nivel înalt, Hruşciov avea să-i scrie lui Kennedy: *Mi se pare că a venit timpul să punem capăt o dată pentru* totdeauna *experienţelor nucleare*, declarându-se gata să parcurgă jumătate din drum, pentru a ajunge la un acord, propunând să se accepte două sau trei inspecţii pe an în regiunile în care se înregistrau cutremure de pământ în

Se vor deschide rapid negocieri, dar ele se vor poticni o dată în plus în privinţa problemei controlului. În Statele Unite, Administraţia se lovea de opoziţia a numeroşi militari şi a unei părţi a Senatului, temătoare de încheierea unui acord leonin (15), ducând în cele din urmă la slăbirea potenţialului naţional. În ceea ce-i priveşte, ruşii refuzau să vorbească de modalităţi de inspecţie, atâta timp cât nu s-ar fi realizat o înţelegere privind numărul acestora şi ţineau cu încăpăţânare la cifra maximă de trei. Efemera lor apropiere de chinezi, a căror ostilitate faţă de un tratat, destinat să consacre preponderenţa celor trei mari puteri nucleare, era de notorietate publică, nu era de natură să aranjeze lucrurile. În aprilie, Hruşciov se plângea unui oaspete american, Norman Cousins, că *a fost tras pe sfoară*: *O dată în plus, m-au făcut să par un idiot*, va spune el, pentru că garantase în faţa tovarăşilor săi cum că acceptarea celor trei inspecţii anuale ar permite încheierea unui tratat *Dacă voi puteţi urca de la trei la opt*, va adăuga el, *noi puţem coborî de la trei la zero le*.

Un val de pesimism va pune stăpânire pe Washington. *Dacă nu ajungem la un acord în acest an*, va declara Kennedy în luna mai, *mă tem* că duhul *rău o dată scăpat din chingi nu va mai putea îi prins niciodată*... 17 El. va propune totuşi lui Hruşciov noi convorbiri şi va hotărî ca, odată terminată seria de experienţe în curs, Statele Unite să nu le reia primele. Dar ceea ce avea să dezgheţe brusc atmosfera şi să permită reluarea negocierilor şi acordul, va fi discursul pe care el îl va pronunţa, la 10 iunie 1963, la Universitatea din Washington, cu ocazia ceremoniei înmânării diplomelor de absolvire. Niciodată, poate, filosofia sa n-a apărut mai bine decât în acest discurs şi în cel pe care îl va consacra, patruzeci şi opt de ore mai târziu, la Televiziune, problemei ră –, stale, *cel mai de temut dintre rele*, scrisese

Tocqueville? (16) în 1335, *care ameninţă viitorul Statelor Unite*. *J* Ceea ce cerea el compatrioţilor săi erau să-şi depăşească prejudecăţile şi să admită că ruşii şi negrii erau fiinţei umane ca şi ei, cu care trebuiau să înveţe să convieţuiască.

Am ales acest moment şi acest loc – va spune el laj Universitatea din Washington – pentru a discuta un subiect în care ignoranţa abundă prea adesea şi adevărul este prea rar perceput şi acesta este subiectul cel mai important al lumii: *pacea*. *Ce fel de pace am în vedere şi ce fel de pace dorim noi*? *Nu „o pax americana”*, *imjmsă lumii prin forţa armelor americane*. *Nu pacea mormântulrii sau securitatea sclavului*. *Am în vedere pac* ea *adevărată – nu doar pacea pentru americani, ci pacea*. *J pentru toţi bărbaţii şi toate femeile, nu doar pacea pentru timpurile noastre, ci pacea pentru toate timpurile*. *Urmau o paralelă între Statele Unite şi U.R.S.S., de undei rezulta că nu exista trăsătură comună mai puternicăg decât oroarea de război, şi un apel călduros în favoarea*! *Opririi experienţelor nucleare 19*.

Hruşciov – care avea să-i spună lui Harriman că *era cel mai mare discurs al unui preşedinte american de la Roosevelt încoace* 2 n – a prins mingea din zbor. Cu toate că preşedintele Kennedy va folosi, în cursul călătoriei în Europa, un limbaj de mare fermitate, destinat după el să-i împace pe germanii nelinişti în continuare de gândurile ascunse ale americanilor, el va sugera, la 2 iulie, la Berlin, încheierea unui tratat privind încetarea experienţelor nucleare limitat la cele care erau detectabile fără inspecţii la faţa locului, ceea ce, graţie ultimelor progrese ale ştiinţei, făcea ca doar exploziile subterane de mică putere să nu poată fi detectate. La 15 iulie 1963, a doua zi după ce Comitetul Central sovietic publicase rechizitoriul contra Partidului Comunist Chinez, la Moscova se deschideau

negocieri pe baza propusă de către Hruşciov. Dar acesta ar fi vrut să încheie, în acelaşi timp, un pact de neagresiune între cele două blocuri. Occidentalii îl vor subordona unui angajament al U.R.S.S. de a respecta libertatea de acces în Berlinul de Vest, ceea ce l-a făcut pe Nikita Sergheevici să scrâşnească din dinţi. Ei vor lansa ideea unui alt tratat, vizând nediseminarea armelor nucleare. În cele din urmă, se vor mulţumi cu un acord privind încetarea experienţelor controlabile, care va fi semnat la 5 august 1963, la Kremlin, de către miniştrii de externe ai U.R.S.S., Statelor Unite şi Marii Britanii.

Înainte de a părăsi Moscova, Harriman avusese o convorbire cu Hruşciov, în cadrul căreia i-a solicitat să acţioneze pentru asocierea Chinei la acest tratat. Interlocutorul său îi va răspunde că era vorba de o ţară socialistă şi că nu avea intenţia să discute despre această chestiune cu un capitalist. În zadar îl va întreba americanul ce se va întâmpla dacă Franţa s-ar lăsa ea însăşi convinsă să semneze.

Tonul dezagreabil al acestei discuţii ar fi putut să facă să se creadă că semnarea tratatului – care n-avea, aşa cum va remarcă de Gaulle, la 20 iulie, decât o *importanţă practică redusă*? L – nu oferea mai multă siguranţă pe plan politic, cele două blocuri, supraînarmate, continuând să se privească cu ochi răi. Adevărul era însă cu totul altul şi însăşi iritarea vădită de reacţiile celor două capitale, Beijing şi Paris, nemulţumite de această tentativă de a consolida în detrimentul lor clubul nuclear, nu va face decât să sublinieze importanţa istorică a acestei prime hotărâri luate de comun acord de către j U.R.S.S. şi Statele Unite, împotriva voinţei principalului i aliat al primei şi a unuia dintre principalii aliaţi ai celei: J

De-a doua.

Dacă ar fi căutat concilierea, generalul ar fi putut

sesiza mâna de ajutor pe care i-o întindea Kennedy; acestei îi scrisese, într-adevăr, confidenţial, pe data de 25, peni, tru a-i propune să furnizeze Franţei, dacă aceasta aderai la tratat, informaţiile tehnice pe care le aştepta de l-ai continuarea propriilor experienţe nucleare. Dar preşedintele Republicii înţelegea că forţa sa de disuasiune să nu depindă de nimeni, fie chiar şi din punct de vedere teh «nic, şi îşi înmulţise de luni de zile gesturile destinate să arate – aşa cum avea s-o spună mai târziu – că dacaj paharul său era mic, înţelegea totuşi să bea din acest «şi nu din altul. La începutul anului, Generalul respinsese ru aroganţă acordurile de la Nassau (17), improvizate în grabă de către Kennedy şi Macmillan şi care erau destinate să dea Marii Britanii şi Franţei, în sânul N.A.T. OM o poziţie nucleară privilegiată. Apoi a trântit uşa în naf britanicilor care, după 13 ani de reflecţie, se hotărâsedpl la presiunea insistentă a Statelor Unite, să-şi depună candidatura pentru Europă integrată. Procedând astfel, el a zădărnicit „Marele proiect” expus de către Kennedy, la 4 iulie 1962, într-un discurs rostit la Philadelphia îl o lume atlantică „interdependenţă”, întemeiată pe egali-l tatea celor doi parteneri, american şi european.

Între Paris şi Washington avea să urmeze o perioadŞ de vie tensiune, agravată de proiectul, conceput la De-l partamentul de Stat, al unei forţe nucleare multilaterale, menită să satisfacă amorul propriu al Germaniei, fără a o apropia însă, indiferent cum, de posesia de arme dornice, şi care ar fi remorcat-o definitiv la carul american Tratatul de cooperare franco-german, încheiat la 22 ianuarie 1963, între generalul de Gaulle şi un Aden. Uer doritor să consacre printr-un act solemn, înainte de a se retrage, marea operă a reconcilierii celor două popoare, r n-a rezolvat lucrurile. Americanii văzuseră imediat în acesta o maşină de război dirijată împotriva lor şi nu avuseseră

pace atâta timp cât numeroşii prieteni, pe care puteau conta pretutindeni în Germania, nu vor însoţi ratificarea sa de un preambul reluând toate temele ortodoxiei atlantice. De Gaulle văzuse în aceasta, aşa cum îi spusese lui Willy Brandt, primarul Berlinului şi liderul Partidului Social-Democrat, în trecere prin Paris, o *ofensă personală* – şi nu ezitase să compare în public fragilitatea tratatelor cu aceea a trandafirilor.

Între Franţa şi Statele Unite încetase aproape orice contact, într-atât încât, atunci când Kennedy, ducându-se în Europa (18), în iunie 1963, va face cunoscut preşedintelui Republicii că era gata să-l întâlnească, indiferent unde, acesta nu va da nicio urmare ofertei sale. Ar fi fost surprinzător în aceste condiţii ca Generalul să i le interesat de propunerea de comunicare a unor secrete nucleare.

Nu era nimic comparabil, totuşi, între acest spirit de independenţă, de frondă, care va duce la retragerea Franţei desigur nu din Alianţa atlantică, ci din organizaţia militară căreia aceasta i-a dat naştere, şi torentul care va antrena China şi va face din ea, în câţiva ani, inamicul cel mai înverşunat al U.R.S.S.

Încă de la 31 iulie 1963, guvernul de la Beijing va publica o lungă declaraţie consacrată tratatului privind încetarea experienţelor nucleare, o *mare înşelătorie*, pe care înţelegea, va spune acesta, *să o dezvăluie în întregirile şi în mod hotărât*. Citându-l pe Hruşciov, care, la 9 septembrie 1961, declarase că un acord excluzând experienţele subterane *ar prejudicia cauzei păcii şi ar înşela popoarele*, Beijingul acuza guvernul sovietic de a fi *capitulat* în faţa imperialismului, de a fi vândut interesele propriului său popor, ale cekir din lagărul socialist şi ale tuturor popoarelor iubitoare de pace. Pentru prima dată. Beijingul afirma că *fapte incontestabile arată că politica*

armată de guvernul sovietic era aceea de a se alia cu, orţele războiului pentru a se opune forţelor păcii, cu imperialismul ¡centru a se opune socialismului, cu Statele Unite pentru a se opune Chinei. În concluzie, el cerea distrugerea imediată a tuturor tipurilor de arme nucleare.

*Kremlinul va răspunde, la 21 august, denunţând caracterul antimarxist, antileninist şi antiuman al politicii externe chineze pu*nând *întrebarea dacă cineva le-a cerut chinezilor, sortiţi dintru început morţii, acordul pentru a deveni materie primă pentru rugul războiului nuclear şi ţintă rachetelor, dacă aceştia au abilitat conducerea Republicii Populare Chineze să le comande dinainte propriile funeralii 2/*.

Cele două capitale vor continua astfel să se insultei timp de luni, încercând fiecare să mobilizeze împotriva celuilalt partidele comuniste şi lumea subdezvoltată. Se vor dezgropa dosarele confidenţiale ale controverselor anterioare, se vor califica reciproc de „hitlerişti” şi de „troţkişti”. De pe o zi pe alta, va fi şi „mai evidentă” fragilitatea pretenţiei marxiştilor, potrivit căreia victoria socialismului va fi suficientă pentru a face să dispară *contradicţiile naţionale*, caracteristică esenţială, potrivit lor, a imperialismului. *Proletarilor din toate ţările*, cărora Marx şi Engels le dezvăluiseră că *nu aveau patrie 25* le era relativ uşor să se unească pentru a-şi depăşi condiţia. Dar aceia dintre ei care accedaseră la putere, încel taseră *ipso facto* să mai fie proletari.

Nici *revizioniştii* de la Moscova, nici *dogmaticii* de la Beijing nu au găsit încă mijlocul de a trece peste această evidenţă. Ei nu ar fi putut să o facă decât renunţând la sacrul egoism pe care, de-a lungul vremilor, se fondase, în general, raţiunea de stat. Nimic nu este mai dificil decât să fii atât depozitarul unui ideal moral, cât şi stăpânul unui imperiu vremelnic. Încă înainte ca Marx să se nască, o

dovedise din plin istoria Bisericii romane.

Concomitent cu agravarea divorţului sino-sovietic, între Kremlin şi Occident intervenea destinderea. Adresându-se Adunării Generale a Naţiunilor Unite, la 20 septembrie 1963, *Kennedy afirma*: *Poate că am ajuns la o pauză în războiul rece, dar aceasta nu înseamnă o pace durabilă*. *Tratatul de interzicere a experienţelor reprezintă o etapă, dar nu este începutid epocii de aur... dacă rin reuşim să profităm la maximum de această situaţie şi de acest început... atunci judecata răzbunătoare a posterităţii se va abate pe drept asupra noastră a tuturor*. *Dar dacă vom putea face din această pauză o perioadă de cooperare fructuoasă, dacă cele două părţi vor putea acum să dobândească o nouă încredere şi experienţă bazată pe o colaborare concretă întru menţinerea păcii... atunci, cu siguranţă, această primă etapă, oricât de mică ar fi, poate însemna punctul de pornire al unui drum lung şi fructuos 26*.

Credea ceea ce spunea şi miracolul este că Hruşciov – care se înfruntase cu el într-o confruntare decisivă şi care recunoscuse atât fermitatea, cât şi înţelepciunea să – credea de asemenea. Este greu de ştiut la ce rezultate ar fi putut conduce înţelegerea lor reciprocă, acordul lor asupra „regulilor jocului”, pentru că, două luni mai târziu, John Kennedy era asasinat la Dallas. Reacţia lui Nikita Sergheevici la anunţarea tragediei arăta câte speranţe îşi pusese în înţelegerea sa, a-i fi tentat să vorbeşti chiar de convenţa cu tânărul preşedinte. Hruşciov va izbucni în lacrimi şi, după mărturia unui înalt funcţionar sovietic, relatată de Pierre Salinger, *va rătăci ca năuc în biroul său timp de mai multe zile 21*.

Doliul său, la urma urmelor, era acela al întregii omeniri. Cu John Kennedy dispărea un simbol: acela al triumfului tinereţii. De la Beijing la Washington, Planeta

era guvernată de către bătrâni, cărora anii le provocaser:! Răni şi deziluzii, uscându-le sufletele. Şi iată că la Casa Albă intrase un om fericit, plin de avânt, încrezător în destinele unei societăţi pe care o îndemna, precum altă dată pionierii, să atingă noi frontiere. Dincolo de emoţia firească a popoarelor, pe care cinematograful le-a obişnuit să trăiască în intimitatea vedetelor, în emoţia pe rare o va provoca moartea să milioanelor de tineri şi de mai puţin tineri se regăsea sentimentul unei lovituri personale, al unei nedreptăţi a destinului şi a răzbunării unei fatalităţi oarbe. Şi, mai presus de toate, pentru prima oară de la sfârşitul războiului, suferinţa americanilor era împărtăşită de către ruşi care, graţie televiziunii, putuseră urmări minut cu minut ştirile, cum nu le fusese dat niciodată în cursul istoriei lor. Brusc se simţea cât de mult se redusese prăpastia mentală, care, timp de zeci de ani, separase Estul şi Vestul, singurii care făceau excepţie de la regulă fiind chinezii.

Se constatase o convergenţă asemănătoare atunci1 când, cu cinci luni în urmă, papa Ioan al XXIII-le – care lansase la Conciliul Vat ican II, marea operă d întinerire, de „aducere ia zi” a Bisericii Catolice, d deschidere a ei spre lumea modernă – se săvârşise înainte de a-şi fi putut încheia misiunea (19). Atunci, d asemenea, fusese văzută o Uniune Sovietică – pe vr muri şi în continuare o citadelă a Necredinciosului exprimându-şi regretele, în timp ce în temple, moschei sinagogi şi biserici credincioşii de toate religiile se rugă pentru odihna sufletului Sfântului Părinte. Nu era dar acesta semnul că războiul rece, care, în atâtea rândur în trecut, fusese la doi paşi de a degenera într-un războ cald, era – în inimile oamenilor cel puţin – virtua încheiat?

Bibliografie şi note

1. *Keesing's*, 19288 A.

2. *Ibid.*, 19264 A.

3. BABY, op. cit., p. 113.

4. N.J. NANPORIA, *The Sinu-Indian Dispute*, Times of Indi Bombay, 1963, p. 1.

5. *Année politique*, 1962, p. 563.

6. HINTON, op. cit., p. 298.

7. *Ibid.*, p. 300.

8. BABY op. cit., p. 114.

9. François FEJTÖ, *Chine-U.R.S.S., le Conflict*, tom II, Paris, pion, 1966, p. 208.

10. Documentation française. Notes et Études documentaires, *nr. 3037 din 12 noiembrie 1963, p. 8*.

11. *Ibid.*, p. 20.

12. *Ibid.*, p. 21 – 38.

13. *Ibid.*, p. 51 – 71.

14. Titlul capitolelor lucrării lui Tibor MERAY, *La Rupture Moscou-Pékin*, Paris, Robert Laffont, 1966.

15. SCHLESINGER, op. cit., p. 800.

16. Ibid. p. 801.

17. SORENSEN, op. cit., p. 491.

13. Alexis de TOCQUEVILLE, *De la Démocratie en Amérique*, Paris, Gosselin, 1935, tom I, p. 314.

1!) … New York Times” din 11 iunie 1963.

20. SCHLESINGER, op. cit., p. 807.

21. „Le Monde” din 31 iulie 1963.

22. Note personale.

2! Documentation française. Notes et Études documentaires, *nr. 3089 din 12 mai 1964, p. 4*.

24. *Ibid.*, p. 17 – 26.

25. MARX şi ENGELS, *Le Mannifeste communiste*, în Karl MARX, *Oeuvres*. Paris, Gallimard, tom I, p. 179.

26. *U.S.A. Documents*, nr. 2105 din 20 septembrie 1963.

27. Pierre SALINGER, *Avec Kennedy*. Paris, Buchet-

Chastel, 1967, p. 418.

(1) Victor Riqueti de Mirabeau (1715 – 1789). Economist francez. Reprezentant al şcolii fiziocraţilor (n.tr.).

(2) Walter Ulbricht. Vezi vol. 3, p. 114 – 115, nota (11) (n.tr.).

(3) Antonin Novotný (1904 – 1975). Om politic şi de stat cehoslovac. Preşedinte al Cehoslovaciei (19 noiembrie 1957 – 22 martie 1968) (n. În).

(4) Este vorba de Congresul al Xti-lea al P.C. din Cehoslovacia (4 – 8 decembrie 1962) (n.tr.).

(5) Congresul al VI-lea al P.S.U.G. (15 – 21 ianuarie 1963)

(n.tr.).

(6) Aluzie la hotărârile Conferinţei de la München (29 – 30 septembrie 1938), care a impus Cehoslovaciei cedarea către Germania a regiunii sudete (n.tr.).

(7) Khrishna Menon (1896 – 1974). Om politic şi de stat. indian. În anii 1947 – 1952 – înalt. Comisar al Indiei în Marea oritanie. Ministru al Apărării al Indiei (1957 – 1962); a fost silit J. Demisioneze ca urmare a înfrângerii suferite în faţa trupelor ninşze. Din 1971, unul dintre preşedinţii de onoare ai Consi-JIU – lui Mondial al Păcii (n.tr.).

(8) Anton Iugov. Prim-ministru al Bulgariei (17 aprilie 1956 – 19 noiembrie 1962) (n.tr.).

(9) Aflat la odihnă în U.R.S.S., I.B. Tito a fost invitat, la, 13 decembrie 1962, să ia cuvântul în faţa Sovietului Suprem 9 U.R.S.S. I.B. Tito a declarat, printre altele, că „întrucât există încă unele divergenţe, noi le vom înlătura împreună pe calea colaborării constructive” (n.tr.).

(10) La 9 mai 1963, Zhou Enlai, vicepreşedinte al C.C. al P.C. Chinez, a comunicat ambasadorului U.R.S.S. la Bei jing propune4 rea ca întâlnirea reprezentanţilor P.C.

Chinez şi P.C.U.S. să aibă loc la Moscova la mijlocul lunii iunie 1963. S-a comunicat, de asemenea, că delegaţia P.C. Chinez va fi condusă de Deng Hsiao Ping, secretar general al C.C. al P.C. Chinez, şi Peng Zen, membru al Biroului Politic şi al Secretariatului C.C. al P.C. Chinez. La 11 mai 1963, ambasadorul sovietic la Beijing a transmis con* trapropunerea ca întâlnirea să aibă loc la 5 iulie 1963. De temenea, s-a comunicat că delegaţia P.C.U.S. va fi condusă de M.A. Suslov, membru al Prezidiului şi secretar al C.C. al P.c'.U. a La 14 mai 1963, C.C. al P.C. Chinez a comunicat C.C. al P.C.U.J. că a acceptat propunerea ca întâlnirea respectivă să aibă loc la 5 iulie 1963 la Moscova (n.tr.).

(11) În aceeaşi zi, ambasadorul R.P. Chineze la Mosccva «înmânat lui M.A. Suslov, membru al Prezidiului, secretar al C.C. al P.C.U.S., răspunsul C.C. al P.C. Chinez la scrisoarea din 30 martie a C.C. al P.U.C.S. (n.tr.).

(12) La 21 iunie 1963, Plenara C.C. al P.C.U.S. a adoptat hotărârea „Cu privire la viitoarea întâlnire dintre reprezentanţii C.C. al P.C.U.S. şi reprezentanţii C.C. al P.C. Chinez” (*n*. tr.).

(13) În perioada 15 iulie – 5 august 1963, la Moscova au avut loc negocieri sovieto-americano-engleze cu privire la interzicerea experienţelor nucleare. La 25 iulie 1963 a fost paralH Tratatul cu privire la interzicerea experienţelor nucleare în se «spaţiul cosmic şi sub apă. Tratatul a fost semnat, la Moscova, de către miniştrii de externe ai U.R.S.S., S.U.A. şi Marii Britanii, în prezenţa secretarului general al O.N.U., la 5). UEUst 1963. S-a convenit ca Tratatul să rămână deschis spre semn» în capitalele celor trei ţări, începând cu data de 8 august 1963. Tratatul a intrat în vigoare la 10 octombrie 1963. Cei trei semnatari principali au continuat să efectueze experienţe subterane (din 1962, Marea Britanie a efectuat experienţele sale nucleare subterane împreună cu Statele Unite). Astfel,

Statele Uni. T nu efectuat: 43 experienţe în 1963; 29 în 1964; 29 în 1965; 43 W 1966; 29 în 1967; 39 în 11968; 29 în 1969; 33 în 1970; 15”» 1971; 15 în 1972 ş.a. La rândul său, Uniunea Sovietică a efectuat: 0 experienţe în 1963; 6 în 1964; 9 în 1965; 15 în VM; 16 în 1967; 13 în 1968; 15 în 1969; 13 în 1970; 20 în 1971;» în 1972 ş.a. (n.tr.).

(14) Telefonul roşu avea să intre în funcţiune la 31 august 1963 (n.tr.).

(15) Contract (tratat, acord) leonin – înţelegere încheiată pe baze inechitabile, care dezavantajează una din părţi (n.tr.).

(16) Charles Alexis Henri Clerél de Tocqueville (1805 – 1859). Istoric şi om politic francez. Lucrarea *De la démocratie en Amérique* (1835 – 1840) i-a adus celebritatea, ajungând să fie comparat cu Montesquieu. Această lucrare continuă să fie considerată în America cea mai penetrantă şi profetică analiză a civilizaţiei Statelor Unite. Membru al Academiei Franceze (1841) (*n*. În).

(17) În zilele de 19 – 21 decembrie 1962, la Nassau (în Insulele Bahamas), au avut loc convorbiri între preşedintele S.U.A., J.F. Kennedy şi premierul Marii Britanii, H. MacMillan. Declaraţia comună dată publicităţii menţiona că „cele două părţi au căzut de acord că hotărârea privind folosirea rachetei *Polaris* să fie examinată în contextul apărării viitoare a Alianţei Atlantice”. S-a convenit că obiectivul celor două guverne să fie „dezvoltarea unei forţe nucleare a N.A.T.O., în consultare strânsă cu ceilalţi aliaţi din N.A.T.O”. (n.tr.).

(18) Preşedintele S.U.A. J.F. Kennedy a vizitat R.F.G. În perioada 23 – 26 iunie 1963 şi a avut discuţii cu cancelarul vest-german Konrad Adenauer. Cu această ocazie, preşedintele american a făcut o scurtă vizită şi în Berlinul occidental (n.tr.).

(19) Papa Ioan al XXIII-lea (Angelo Giuseppe Roncari)

(18811963) s-a săvârşit la 3 iunie, în cursul celui de-al cincilea an al pontificatului său. A fost cardinal şi patriarh al Veneţiei (1953). În cursul scurtului său pontificat a luat o serie de măsuri care au făcut dată în istoria Bisericii Catolice. A aşezat în consecinţă pe primul plan rolul pastoral al Bisericii, în special prin cele două mari enciclice – *Mater et Magistra* (1961) şi *Pacem in Terris* (1963) şi prin eforturile sale pentru a deschide Biserica spre exterior, mai ales, înspre ţările din Est (n.tr.).

EPILOG

Statele Unite au intervenit în războiul rece fiindef „Marea Britanie se afla în incapacitate de a atinge singură obiectivele care dominaseră politica să timp de şei cole: să asigure prin libertatea mărilor securitatea co* merţului său; să împiedice o putere europeană, oricare ar fi fost ea, să-şi stabilească hegemonia pe continent.

Era aceeaşi raţiune care le făcuse să se implice în cele două războaie mondiale. Fuseseră principalii în vi rugători. Într-adevăr, nu numai că inamicul lor fuseşi doborât în luptă, dar impunitatea asigurată teritoriului lor de către depărtarea geografică a făcut din ele arsenalul şi bancherul celor două coaliţii antigermane, stimul când producţia şi drenând spre ele imense cantităţi de devize. Aceste două experienţe aveau să mai aibă şi un alt efect: ele au răspândit în rândul americanilor ideea că ei erau cei mai buni, cei mai capabili şi că prezentau toate datele pentru a fi jandarmii dezinteresaţi ai unei lumi destinate să rămână imperfectă şi, deci, să facă apel la ele, atâta timp cât nu se va fi inspirat din metodele lor.

Dacă a pus la încercare finanţele lor, cel de-al treilea război mondial, cel rece, a avut în multe privinţe efecte comparabile. Sfidarea Uniunii Sovietice a determinat Statele Unite să se angajeze mai rapid în cucerirea Spaţiului şi în cursa armamentelor strategice. După câţiva

ani de temeri, fortăreaţa lor a devenit inexpugnabilă, totalmente la adăpost faţă de şantajul nuclear. Le va împinge oare într-o zi conştiinţa acestei securităţi, dacă vor avea prea multe decepţii, spre un nou izolaţionism?

Nu s-a ajuns acolo. Ca urmare a 20 de ani de rivalitate cu U.R.S.S., americanii păstrează, într-adevăr, ideea că ei sunt răspunzători pentru pacea universală şi că dacă se impune – întrucât dreptul de veto riscă să paralizeze mereu Naţiunile Unite – vor trebui să nu ezite să se implice direct pentru a-şi face respectate interesele, interese de care ei nu se îndoiesc că ar corespunde interesului general.

În acest spirit, ei vor continua în Vietnam un război în care aveau să vadă o nouă bătălie pentru „îndiguirea” comunismului, comparabilă cu aceea pe care o duseseră în Coreea sau la Berlin. Vom rezista atâta timp cât va trebui, vor spune ele, pentru ca cei de la Hanoi şi cei care îi susţin să înţeleagă, precum a făcut-o cândva Hruşciov, că nu ne vor putea înfrânge hotărârea. Aceasta a fost tactica de *long hăul*, a cărei paternitate îi revine lui Foster Dulles.

Dacă ar fi avut de-a face cu ruşii, ar fi avut fără îndoială o şansă de a reuşi; intervenea totdeauna un moment în care aceştia găseau un mijloc de a ieşi dintr-un impas care ameninţa să devină periculos. În problema Vietnamului, Kremlinul va căuta de altfel să exercite o acţiune de mediere. Nu a fost oare Molotov acela care a fixat traseul liniei de demarcaţie pe paralela 17 în 1954? Pentru moment însă, sovieticii n-au reuşit să facă să prevaleze spiritul de compromis nici la Washington, nici la Hanoi.

Americanii se cred totdeauna sosiţi în „ultimul sfert de oră”. Un pic de răbdare şi adversarul va cerşi pacea, acă el schiţează un gest de conciliere, identifică în această dovadă unei poziţii de slăbiciune, deci este suficient să

continue presiunea militară pentru a-l convinge să cedeze şi mai mult. Şi astfel, după ce răspunsese, la 21 octombrie 1964, campaniilor belicoase ale adversarului său republican în cursa pentru Casa Albă, Goldwater (1) – n-avem de gând să-i trimitem pe tinerii americani la 15.000 de km departe de casă, pentru a face ceea ce tinerii Asiei trebuie să facă pentru ei înşişi – Johnson a ridicat la 400.000 de oameni efectivele unui corp expei diţionar, care, în momentul morţii predecesorului săujj nu număra decât 15.000 de oameni. Acelaşi Johnson – care, la 29 august 1964, spusese celor care preconizau bombardarea Vietnamului de Nord, *că se hotărâse să nu extindă conflictul* – a dat ordin avioanelor şi de curând, tunurilor Flotei a VII-lea să-l piseze fără răgaz. Toate acestea în numele unui guvern ale cărui num «roase trupe erau din ce în ce mai puţin dispuse să se bată şi care, de altfel, ajunsese să-şi piardă orice bază legală odată cu asasinarea – cu câteva zile înainte de aceea a lui Kennedy – a lui Ngo Dinh Diem. Acestuia i-a succedat un carusel de dictatori militari, ultimul dintre ei, mareşalul” Ky (2) neascunzându-şi admiraţia faţă de Hitler.

Statele Unite susţin, potrivit lui Dean Rusk, că se punea problema *de a împiedica instituirea hegemoniei Chinei asupra popoarelor din Orient*. I s-ar putea replica că nu există pentru moment cea mai mică dovadă unei intervenţii chineze, în Vietnam şi că era vorba în acest caz de un proces de intenţie faţă de o ţară care a fi putut să-i reamintească în mod justificat că intervenţia americană, şi numai ea, este aceea care împiedică unirea Formosei cu patria mamă. În orişice caz, era o raţiune în plus pentru conducătorii de la Beijing – pe care totuşi i-am văzut, cu alte ocazii, atât de dispuşi să caute I concilierea cu America – să exploateze ocazia care le-a l fost oferită pentru a provoca o înfrângere faimosului „tigru de hârtie”,

devenit după ei sursa tuturor relelor, ajungând să le recomande nord-vietnamezilor şi luptătoirilor Frontului de Eliberare să se ţină tare şi să răspundă încăpăţânării Washingtonului printr-o încăpăţânare egală.

Era într-adevăr necesar? Ho Şi Min nu poate să nu-şi reamintească nefericita experienţă a celor două negocieri în care acceptase cândva să se angajeze cu lumea capitalistă. Prima dată, în 1946, Franţa va pune în discuţie independenţa pe care i-o recunoscuse. A doua oară, în 1954, presiunea rusă, însoţită de promisiunea unei reunificări pe calea alegerilor, aveau să-l convingă să trateze. Promisiunea n-a fost niciodată respectată. Se înţelege că acest bătrân revoluţionar, mai curând indiferent faţă de considerentele de strategie globală pe care U.R.S.S. Îşi întemeia politica sa de coexistenţă paşnică, să fie întrucâtva îngrijorat să nu piardă din nou la masa tratativelor ceea ce fusese câştigat pe câmpul de luptă. Viitorul va arăta cine se va epuiza primul în această luptă a tigrului şi elefantului şi dacă America, care trebuie să ajungă într-o bună zi la un *modus vivendi* cu China, n-ar fi avut un mijloc mai bun de a o face decât o intervenţie armată, care nu numai că riscă să producă un recul pe termen lung, dar împinge Beijingul să se doteze, sărind etapele, cu armament nuclear (3).

S-ar fi putut crede că extinderea intervenţiei Statelor Unite în Vietnam îi va apropia, împotriva acestora, pe cei doi mari fraţi, duşmani, ai lagărului socialist. Se va produce exact contrariul. Răbdătoarele încercări ale succesorilor lui Hruşciov de a reînnoda relaţiile cu chinezii nu eşuat, aceştia făcând cunoscut, în mod clar, după o scurtă perioadă de expectativă, că reconcilierea nu ar putea interveni decât ca urmare a capitulării complete a revizioniştilor. Astăzi, cele două capitale au ajuns să se acuze reciproc că fac jocul Washingtonului, sabotând

efortul de război al poporului vietnamez şi se aude chiar tropăit de cizme la frontiera chino-sovietică.

S-ar fi putut crede, de asemenea, că extinderea războiului din Vietnam va slăbi poziţia Statelor Unite în urne. Fără îndoială, ele nu au fost nicicând mai puţin populare, cu excepţia ţărilor relativ vecine Chinei, precum Australia, unde protecţia lor este căutată la fel ca, în Europa anilor ’50. Dar vremea în care căutau să se facă iubite a trecut; ele se mulţumesc să se facă respectate. Şi au mijloacele, dacă n-ar fi decât faptul că o bună parte a omenirii nu poate supravieţui fără alimentele pe care le furnizează sau fără ajutorul lor financiar. U.R.S.S. – al cărei eşec în agricultură este de domeniul evidenţei şi ale cărei dificultăţi economice sunt dintre cele mai serioase – nu riscă să se substituie acestora mult timp de acum înainte în acest domeniu.

În orice caz, Statele Unite nu au încetat în cursul acestor ultimi ani să recâştige teren. Dacă, trecând prin eşecuri şi reuşite, Cuba va rămâne laboratorul unei experienţe democratice cu adevărat populare, fără îndoială unică în lume, mişcările de rezistenţă din America Latină, în întregime trădate de către Moscova, nu mai au decât câteva mii de combatanţi. Regimul de stânga al lui João Goulart (4), în Brazilia, având slăbiciuni pentru Moscova şi pentru Castro, a fost măturat de un puci militar. La Santo Domingo, Lyndon Johnson, indiferent faţă de protestul general, n-a ezitat să debarce 40.000 de puşcaşi marini (5), sub pretextul de a evita o a doua Cubă, împotriva unei lovituri de stat care nu avea un alt scop decât acela de a repune în vigoare constituţia. Anul următor, candidatul favorizat de Statele Unite a fost adus la preşedinţie (6) prin voturile, legal exprimate, ale concetăţenilor săi.

Desigur, Washingtonul n-a reuşit să realizeze visul lui Kennedy de a-i reconcilia pe Nasser şi Ben Gurion (7). Dar

Ben Bella (8), efemerul „erou al Uniunii Sovietice”, Nkrumah şi Sukarno (9), principalii campioni ai antiimperialismului, au fost doborâţi în luptă. În ciuda persistenţei, în Zanzibar şi la Brazaville, a unor capete de pod mai mult sau mai puţin „chineze”, doctrinele politice progresiste – în Africa neagră multiplicându-se loviturile de stat militare – erau în plină pierdere de viteză. Monarhiile din Iordania, Arabia Saudită, Iran (10), Maroc, care se credea că sunt clădite pe nisip, s-au consolidat; deja epuizată de războiul din Yemen, R.A.U. s-a lansat imprudent într-o încercare de forţă cu Israelul (11), care s-a soldat cu ruina sa. În Italia, „deschiderea spre stânga”, favorizată atât de Vatican, cât şi de Casă Albă, a avut drept efect izolarea unui partid comunist care, atunci când era aliatul socialiştilor lui Nenni (12) – astăzi aliat Pactului atlantic – păruse gata să pună mâna pe putere. Deşi are o atitudine Critică severă faţă de politica Statelor Unite, India nu pare prea supărată să le ştie în zonă pentru a ţine piept puterii chineze. Surprinzătoarele excese ale „revoluţiei culturale”, lansată de Mao Zhedong, au frânat, în mod deosebit, evoluţia spre neutralism care începuse să se resimtă la Tokio şi Coreea de Sud n-a ezitat să trimită 40.000 de oameni în Vietnam.

Cât priveşte U.R.S.S., aflată altă dată la originea revoltelor din toate ţările, este greu de crezut că, în 1962, ea se va angaja cu Statele Unite în cea mai gravă dintre încercările de forţă ale războiului rece. La un pas de catastrofă, conducătorii ei au înţeles că nu trebuia zgândărit *Supermanul* american, burduşit de rachete intercontinentale şi de submarine atomice. Ardoarea ei de astăzi de a frâna cutezanţele intelectualilor şi artiştilor sătui de 40 de ani de conformism, afirmaţiile sale repetate că principiul coexistenţei paşnice nu s-ar putea extinde în domeniul ideologic nu pot ascunde atracţia în creştere

exercitată de societatea abundenţei asupra popoarelor din Europa de răsărit.

După decenii de încercări, acestea aspiră mai mult la bunăstare, la călătorii, la libertate culturală decât la cucerirea universului de către ideile lui Marx şi Lenin. Cultul maşinii s-a substituit aceluia al personalităţii şi credinţa a degenerat pentru majoritatea în obişnuinţă. *Pe măsură ce slăbeau ideile morale ale Revoluţiei, ele lăsau loc ideilor materiale,* notă pe vremuri Barras, doar la câteva luni după căderea lui Robespierre. Natura însăşi a civilizaţiei industriale – la care Revoluţia a făcut ca Rusia să parvină – este aceea care impune înlocuirea doctrinarilor de către tehnocraţi. Reînnoirea Bisericii comuniste, unde se vorbeşte mai puţin de dogmă decât de rentabilitate, nu este mai puţin spectaculoasă decât aceea a Bisericii catolice. Fără îndoială, nimic nu simbolizează mai bine transformarea atât a uneia, cât şi a alteia şi adaptarea ambelor la realităţile secolului decât faptul că Papa Paul al VI-lea (13) l-a primit în vizită, la începutul anului 1967, pe Nikolai Podgornîi (14), şeful statului sovietic.

Unitatea de monolit, atât de celebră în epoca stalinistă, nu mai este decât o amintire. Nu numai că U.R.S.S. nu are astăzi inamic mai înverşunat decât China, dar ţările şi partidele, calificate prea repede în trecut drept „satelite”, îşi înmulţesc semnele de independenţă. Cuba, Vietnamul şi Coreea de Nord, Partidul Comunist Italian refuză să participe la Conferinţa pe care Moscova încearcă să o convoace pentru a excomunica, la 20 de ani după „clica lui Tito”, pe aceea a lui Mao Zhedong. Acelaşi lucru se poate spune şi despre România, care – nemulţumită de statutul de ţară eminamente agricolă pe care i-l rezervau planurile Consiliului de Ajutor Economic Reciproc, în „diviziunea socialistă a muncii” – a decis să nu

mai conteze decât pe ea însăşi. Încă din 1962, ea făcuse cunoscut în mod discret Statelor Unite că, în cazul unui război din cauza Cubei, înţelegea să nu aibă niciun amestec. În iarna anului 1966 – 1967, România nu a ezitat să reînnoade relaţii oficiale nu doar cu Spania franchistă (15), ci şi cu – în ciuda protestelor Berlinului răsăritean şi ale Varşoviei – cu Germania Federală (16).

Cehoslovacia (17), Bulgaria, Ungaria se arată ele însele interesate de o apropiere cu Bonnul. Ţânţarul albanez continuă să sfideze Ursul sovietic. În fine, Iugoslavia – prima ţară care a scuturat odinioară jugul stalinist – este mai puţin dispusă ca oricând să revină la ascultare faţă de Kremlin. Tito l-a înlăturat pe Rankovic (18), şeful poliţiei sale, şi l-a eliberat pe Djilas (19), intransigentul campion al libertăţii; din Slovenia până în Macedonia se va angaja o dificilă experienţă, care va încerca să concilieze planificarea şi iniţiativa individuală, socialismul şi libertatea.

Cât priveşte partidele comuniste din ţările occidentale, ele par mai doritoare să se integreze în sistemul politic burghez decât să-l dărâme. Partidul Comunist Francez nu a ezitat să încheie un acord fructuos cu federaţia de stânga şi să se declare gata să participe la guvernare (20). În această privinţă, intrarea în 1966, în guvernul finlandez (21), în posturi secundare, a doi miniştri comunişti, are fără îndoială valoare de simbol şi, poate, valoare de precedent. Suntem departe de timpurile în care extrema stângă făcea din participaţionism unul dintre cele mai mari reproşuri ale sale faţă de „socialtrădătorii” Internaţionalei a II-a.

Vântul de răsărit domină vântul de apus, proclama orgolios Mao nu cu mult timp în urmă. Nimic nu este mai puţin sigur astăzi. Sensul istoriei nu este rectiliniu şi seducţia comunismului asupra Lumii a Treia a slăbit în

mod considerabil, de când Beijingul şi Moscova, în loc să-i ofere un adevăr unic, îi cereau să le arbitreze certurile. Puterea pentru care pare că suflă vântul în acest moment este mai curând America, Noua Romă.

Cei care cred în libertatea politică n-ar avea decât să se bucure dacă afirmarea progresivă a superiorităţii sale va tinde cu adevărat, după ce va fi fost menţinută, doar la întărirea ei. Din păcate, nu există câtuşi de puţin o certitudine în acest sens.

Este banală sublinierea că îmbogăţirea continuă a Statelor Unite şi a ţărilor care trăiesc în „sfera lor de prosperitate”, pentru a vorbi precum japonezii de altă dată, merge mână în mână cu sărăcirea majorităţii naţiunilor care vor continua să fie numite nu fără ipocrizie „în curs de dezvoltare”.

Atâta timp cât Washingtonul se va opune stabilizării preţurilor materiilor prime, atâta timp cât ţările de dincolo de ocean nu vor avea posibilitatea să consacre investiţiilor resurse interne şi externe suficiente, atâta timpi cât creşterea lor demografică nu va fi încetinită, ele vor fi sortite, prin legea cererii şi ofertei, să-şi vadă resur – sale în continuă scădere.

Diagnosticul lui Marx privind relaţiile dintre clasele sociale nu a fost confirmat de evoluţia societăţilor dezvoltate ale Occidentului, dar ar trebui un mare miracol pentru ca el să nu se aplice în cazul relaţiilor dintre aceste noi clase exploatatoare, reprezentate de ansamblul naţiunilor industrializate, şi popoarele care nu sunt decât J nişte furnizori de materii prime şi de mână de lucru! Condamnate să risipească slabele profituri ale exporturilor? Lor pentru satisfacerea nevoilor elementare de consum!

Aceasta nu înseamnă că anumite state, de mărimef limitată, dar dispunând de importante resurse naturales

sau de vreun port bine plasat, să nu poată atinge stadiul „decolării” şi să intre, în urma ţărilor bogate, în econo-tó mia abundenţei. Dar celor mai mulţi, această speranţă le rămâne încă interzisă, cel puţin atâta vreme cât nu se vor manifesta forţe capabile să pună în discuţie structurile sociale nu numai inumane, dar şi profund antieconomice.

Or, suntem obligaţi să constatăm că, pentru a-şi menţine privilegiile, cei ce profită de aceste structuri rareori ezită să restrângă exercitarea libertăţii politice. În America Latină se pot număra pe degetele de la o singură d mână ţările care se pot prevala de aceasta. În Asia şi Africa, doar cu câteva excepţii, de altfel remarcabile, g cum ar fi Japonia, India, Libanul, Israelul, Senegalul, sta-l tele care îşi reclamă apartenenţa la idealurile Occidentului nu sunt sensibil mai libere, din punctul de vedere al unei democraţii formale, decât cele care au pus în aplicare marxism-leninismul. Or, este un fapt real că afirmarea crescândă a forţei americane a ajuns să consolideze aceste forţe mai mult sau mai puţin dictatoriale. Nu numai pentru că, în mai multe cazuri şi în primul rând în Vietnam, Statele Unite au intervenit direct împotriva mişcărilor care nu le erau pe plac, dar şi pentru că micşorarea presiunii sovietice în lume slăbeşte sensibil temerile unor regimuri ca cele din Africa de Sud sau din coloniile portugheze, pentru care acestea nu au decât antipatie, dar nici nu fac mare lucru ca să le ajute să evolueze.

Trebuie reţinută şi tendinţa crescândă a conducătorilor de la Washington de a nu împărţi cu nimeni deciziile esenţiale în domeniul politic şi militar. Concepţia lor strategică este suficientă pentru a o explica: partizanii unui răspuns „adecvat” (*flexible*) tuturor formelor posibile şi imaginabile ale sfidării adverse, trebuiau să-şi păstreze în fiecare clipă un control complet al operaţiunilor militare şi diplomatice. Dar se adaugă aici, la unii, şi un anume soi

de aroganţă, cum se întâmplă cu uşurinţă atunci când te simţi investit cu *imperium*.

Ar fi suficiente raţiuni pentru ca oamenii care vor fi veşnic recunoscători Statelor Unite, pentru a-i fi eliberat de nazism şi a-i fi protejat împotriva stalinismului, să imagineze, nu fără oarecare temere, o lume în care acestea ar fi singurul jandarm. Dar mai trebuie ţinut cont şi de incertitudinea care apasă asupra viitorului însuşi al democraţiei americane. În climatul de violenţă crescândă creat de războiul din Vietnam, înăsprirea conflictului rasial, valul de criminalitate, degradarea civilizaţiei urbane, germenii încă vii ai fascismului pot într-o bună zi să se dezvolte brusc. Foarte rare sunt marile popoare care au scăpat, în cursul istoriei lor, unei experienţe totalitare, şi nimic nu dovedeşte că Statele Unite, care au cunoscut deja mccarthysmul, să fie deplin vaccinate împotriva acesteia.

Oricum ar fi, orice putere este expusă riscurilor contradictorii ale imobilismului şi ale excesului, cu atât mai fiiult cu cât ea este mai absolută. Pentru a se apăra de aceste două pericole, ea are nevoie dacă nu de o opo-Z1 ţie sistematică, cel puţin de o forţă diferită care să poată, dacă este necesar, să o conteste pe a sa.

U.R.S.S. mulţumindu-se să protejeze, aşa cum poate, rsfera sa de influenţă şi practicând în rest o coexistenţa activă, Cuba găsindu-se, de asemenea, într-o stare del ofensivă, rezistenţa vietnameză având un caracter esencialmente local, nu mai rămân decât doi oameni pentru a contesta cu adevărat puterea americană, Mao Zhedong şi generalul de Gaulle, care nu mai sunt tineri şi care, nu dispun decât de resurse modeste. Autoritatea lor în interior, aşa cum s-a dovedit de curând, nu este nici ea fără limite.

Pentru moment, propovăduirile Beijingului n-au ea-M

meră de rezonanţă în exterior, radicalismul (22) preşedintelui Partidului Comunist Chinez, exagerarea crescândă a cultului personalităţii sale, uşurătatea cu care acesta evocă milioanele de victime ale unui posibil conflict! îngrozeşte pe pacifişti. Proletariatul din ţările dezvoltate îşi preferă soarta celei pe care i-o propune Beijingul; în ţările Lumii a Treia, numeroşi sunt conducătorii care se întreabă dacă asigurările de puritate ideologică venind din partea lui Mao nu ascund, aşa cum a fost cazul altă dată cu Rusia stalinistă, un orgoliu naţional, poate chiar rasial, deliberat, care încearcă mai curând să recruteze aliaţi decât să promoveze o emancipare generală. La urma urmelor, China s-a arătat pe deplin capabilă, atunci când slujea intereselor sale, să închidă ochii asupra uneia sau alteia din relele imperialismului.

Excesele „gărzilor roşii”, epurarea sistematică a celor ce deţin o funcţie de răspundere, intrarea în scenă, a armatei, derutează pe aceia care, în orice colţ al Pământului, se bucurau să vadă un şef socialist prestigios preluând steagul revoluţiei proletare din mâinile succesorilor lui Hruşciov. Influenţa Chinei, în ciuda dezvoltării spectaculoase – dar cu ce preţ?!

— A arsenalului său nuclear, slăbeşte aproape pretutindeni. Indonezia, aliatul (său de ieri, până la punctul de a ieşi din O.N.U., a schimbat macazul, masacrând aproape 400.000 de comunişti, rsau presupuşi comunişti, şi a făcut pace cu Malaysia, denunţată, doar cu puţin timp în urmă, drept fortăreaţa imperialismului britanic în Asia. Coreea de Nord a ieşit din orbită chineză, ca şi Partidul Comunist Japonez. În Vietnam, influenţa sovietică contrabalansează din ce în ce mai mult pe aceea a lui Mao… În ianuarie 1966, la Taşkent (23), Kosîghin a reuşit, spre teribila furie a Beijingului, să pună cel puţin provizoriu de acord, după un scurt război pentru Kashmir,

India, condamnată public de chinezi şi Pakistanul, faţă de care aceştia îşi înmulţiseră favorurile. Albania însăşi, în ciuda repetatului jurământ de credinţă faţă de „marele timonier”, s-a ferit să urmeze exemplul său şi să lanseze o mişcare a „gărzilor roşii” sau a „revoluţionarilor rebeli”. Totul te face să te gândeşti că revoluţia culturală a făcut ca producţia să piardă milioane de ore de lucru şi că a slăbit astfel o ţară care nu se află decât în zorii dezvoltării sale.

Sfidarea lui de Gaulle nu are nici aceeaşi amploare, nici aceleaşi rădăcini. Este aceea a unui om care nu s-a consolat cu eclipsarea ţării sale ca urmare a celui de-al doilea război mondial şi care s-a jurat s-o readucă în situaţia de altă dată, ceea ce presupune că ea să scape dublei hegemonii sub care se afla Europa de 20 de ani.

Această voinţă explică politica generalului: mai întâi, îndelungată să rezistenţă faţă de U.R.S.S., într-un moment în care aceasta părea să ameninţe întreaga Europă; încercarea sa zadarnică din 1958 de a participa, pe picior de egalitate cu anglo-saxonii, la conducerea lumii occidentale; reconcilierea cu Germania; retragerea progresivă, încheiată în 1967, a Franţei din organizaţia militară atlantică; realizarea unei arme naţionale de descurajare (24); vetoul opus, în 1963, la intrarea în Piaţa Comună a unei Anglii suspectată a fi „calul troian” al Americii; recunoaşterea, în 1964, a Chinei populare (25); apropierea de U.R.S.S., încununată, în 1966, de o vizită triumfală la Moscova (26); vechiul vis, de o sută de ori ridicat în slăvi, al unei „Europe de la Atlantic la Urali”, altfel spus al unui continent care să-şi găsească, între 1 cele două superputeri, un loc remarcabil de inspirator şi J de arbitru al păcii.

În ciuda înmulţirii contactelor între cele două părţi ale Europei, realizarea acestui vis nu este prea aproape; Zidul Berlinului şi rivalitatea celor două state germane,

dintre care unul îşi datorează existenţa – pe care celâj lalt refuză s-o recunoască – doar prezenţei Armatei Roşii, sunt suficiente pentru a confirma divizarea con-ltinentului.

Este posibil ca, înainte de căderea să (27), Hruşciov să fi căutat să depăşească această divizare sau, cel puţini să-i diminueze efectele, printr-o înţelegere directă cu Republica Federală. Într-o notă din 27 decembrie 1961, adrej şase o chemare la apropierea celor două ţări, cele mai puternice în Europa, U.R.S.S. şi Germania. În vara anu-i lui 1964, Adjubei, ginerele şi omul său de încredere, val străbate Republica Federală, întâlnind oameni politici şi industriaşi din Ruhr, neezitând să spună, în particular, că Ulbricht suferea de un cancer şi că, după apropiata să dispariţie, va fi uşor să se înţeleagă. Vizita neaşteptată a lui Hruşciov la Praga, din septembrie, pentru a lui tâlni pe miniştrii afacerilor externe polonez, cehoslovac şi est-german, altfel spus pe reprezentanţii celor trei state cele mai interesate în problema germană, părea să pregătească o nouă cotitură.

Câteva zile mai târziu, un agent de informaţii al Bon-lnului avea să fie rănit în timp ce asista la slujba reli «gioasă la Zagorsk, oraşul sfânt rus, prin injectarea de iperită. „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, citând surse oficioase ale Bonnului, atribuia responsabilitatea atentă «tului adversarilor politicii de destindere. Scuzele absolut de circumstanţă prezentate de către Kremlin autorităţilor federale vor face ca – după zvonuri concordante – să-l (se reţină această interpretare. Dacă ne amintim că problema germană, potrivit declaraţiilor publice ale lui Hruş” – ciov, a avut rolul important în căderea lui Beria şi, apoi, în aceea a lui Malenkov, putem să ne întrebăm dacă nu s-a întâmplat acelaşi lucru şi în cazul său.

Numeroase raţiuni pot, desigur, contribui la explicarea înlăturării sale bruşte, la 15 octombrie 1964, în

ajunul zilei în care, printr-o uimitoare coincidenţă, duşmanii săi de la Beijing aveau să experimenteze prima lor bombă atomică. Acumulase în toate domeniile eşecuri, provenind în principal din tendinţa sa de a se arunca cu capul înainte, fie că era vorba de agricultură, de Berlin, de Cuba sau de China, fără a se preocupa prea mult de cazul în care lucrurile ar fi evoluat contrar previziunilor sale. S-a afirmat adesea că, într-o ţară democratică, un guvern astfel condus ar fi fost răsturnat de nu ştiu câte ori.

Este foarte posibil ca picătura care a umplut paharul să fi fost, aşa cum s-a zvonit, intenţia sa de a face din Adjubei – care n-avea alt merit pentru a fi promovat decât calitatea sa de ginere – secretar al partidului pentru problemele agrare. Nu este mai puţin adevărat că unul din primele efecte ale revoluţiei de palat din 15 octombrie 1964 a fost anularea tuturor proiectelor de vizită la Bonn la nivel de prim-ministru sovietic. Invitaţia adresată imediat lui Kosîghin (28), succesorul lui Hruşciov în fruntea guvernului sovietic, a rămas şi la ora la care scriem aceste rânduri fără răspuns.

Nouă echipă, cea mai liniştitoare, cea mai înţeleaptă, cea mai simpatică în multe privinţe care a guvernat vreodată Rusia a reluat, în esenţă, după câteva luni de ezitare, politica de cooperare cu Occidentul inaugurată de către Hruşciov. Războiul din Vietnam nu a împiedicat-o, orice s-ar zice, să continue negocierea cu Statele Unite a unor tratate privind demilitarizarea Spaţiului sau nediseminarea armelor nucleare. Ea a propus laburistului Wilson, ajuns la putere (29) la Londra în aceeaşi zi cu înlăturarea lui Hruşciov, un tratat de prietenie şi de cooperare în ciuda fidelităţii acesteia faţă de N.A.T.O. şi de alinierea sa, aproape necondiţionată, la politica externă americană. Nouă echipă va colabora activ cu vecinii săi japonez, ture, iranian, cu toţii aliaţi declaraţi ai Statelor

Unite. Ea va contribui, de asemenea, împreună cui aceştia, la susţinerea din toate puterile a fragilei economii indiene. Ea va descuraja în Orientul Apropiat orice e, veleitate de aventurism a ţărilor care încearcă să o mobilizeze în conflictul lor cu Israelul. 1

În privinţa Germaniei, în schimb, „troika” Brejnev-Kosîghin-Podgornîi se inspiră, înainte de a şti mai multe, din conservatorismul cel mai strict. Tot ceea ce va cere 1 occidentalilor va fi să se ralieze condiţiilor pe care Krem-M linul n-a încetat să le pună, de ani, pentru reglementarea 9 aşa-zisei probleme a securităţii europene; recunoaşterea S frontierelor existente, inclusiv aceea a R.D.G. şi renuns ţarea de către Bonn la orice fel de armament nuclear! Pe care acesta l-ar poseda individual sau colectiv; altfel! spus, de a consacra *statu-quo*-ul pe baza împărţirii Eu – ropei şi a menţinerii Republicii Federale într-o poziţie” juridică inferioară.

Va obţine U.R.S.S. prin destindere ceea ce n-a putut, smulge prin ameninţări şi prin presiuni? Într-un discurs din 7 octombrie 1966, Lyndon Johnson s-a raliat, într-un mod spectaculos, tezei care doar în urmă eu câteva luni, pronunţată de către de Gaulle, scandaliza, şi anume că reunificarea Germaniei şi, pe cale de consecinţă, a Euro-l pei, nu poate să fie decât rezultatul şi nu condiţia prealabilă – aşa cum o dorea bună ortodoxie atlantică a destinderii între Est şi Vest.

Acest limbaj – venind din partea unei ţări a cărei politică, încă de la crearea N.A.T.O., prevedea reunificarea unei Germanii în întregime suverane doar pe calea alegerilor libere – nu putea să nu provoace la Bonn oare-S cari îndoieli privind efectele practice ale alianţei americane. Nu este surprinzător că, în aceste condiţii, posăi cui Erhard (30), al cărui ministru de externe, Gerhard Schroeder (31), mizase totul pe calul american,

avea să cedeze locul unei echipe mai îndrăzneţe, condusă de uni1 alt creştin-democrat, el însuşi fost nazist, Kurt Georg Kiesânger (32), flancat, în calitate de ministru de Externe, de un antihitlerist de totdeauna, Willy Brandt (33), primarul social-democrat al Berlinului. Noul guvern nu-şi va ascunde voinţa de a da prioritate, în politica sa externă, îmbunătăţirii relaţiilor sale cu vecinii, atât cu cei din Est, cât şi cu Franţa.

Procedând astfel, el se va ralia la singura politică ce are o şansă să interpună, în dialogul celor două superputeri, o voce suficient de puternică pentru a avea posibilitatea, mai ales când de Gaulle nu va mai fi, să se facă auzită. Ar mai trebui ca Anglia după ce a ezitat mult timp între „Marea cea mare" şi Europa să se hotărască, în fine, categoric în favoarea acesteia din urmă.

Dacă nu, există marele risc ca destinderea în curs să conducă, în cele din urmă, printr-un curios paradox, la o consolidare a divizării vechiului continent, înlăturând orice speranţă de a o vedea regăsindu-şi rolul, mult timp al ei, de centru al politicii mondiale. Tratatul de neproliferare nucleară în curs de negociere, care ar consacra în mod durabil distanţa între puterile nucleare şi cele nenucleare, merge exact în această direcţie.

Două imperii îşi vor împărţi lumea – scria Frederic Grimm Ecaterinei cea Mare, atunci când Ludovic al XVI-lea domnea încă în Franţa – Rusia la Est şi America la Vest. Şi noi popoarele aflate între cele două, vom fi prea desconsiderate, noi ne vom prăbuşi prea jos pentru a şti, doar pe baza unei tradiţii vagi şi incoerente, ceea *ce am fost*.

Nu este mai puţin adevărat că europenilor le incumbă în primul rând responsabilitatea pentru războaiele care au ruinat influenţa lor. Nu este mai puţin adevărat că nu au dat un asemenea exemplu de

dezinteresare şi de virtute, în trecut, pentru că crimele şi egoismul rasei albe să fi fost complet uitate. Cine poate totuşi, la ora superputerilor, să se adreseze lumii cu o autoritate suficientă şi fără să fie pentru acest motiv suspectat că ar vrea să o domine, în limbajul dreptăţii şi al libertăţii, dacă nu o Europă, care ar reuşi să înlocuiască între membrii săi – aşa cum majoritatea lor au reuşit deja în interiorul frontierelor lor – dreptul forţei prin forţa dreptului? Cine poate nega că eclipsarea treptată a Eu ropei, ca urmare a celor două războaie mondiale, a fost cauza principală a războiului rece? Cine poate fi sigur că atâta timp cât nu se va găsi un remediu, acest război rece (34), potolit în fine după o jumătate de secol, nu se va relua într-o bună zi şi mai abitir?

Note:

(1) Barry Morris Goldwater (n. 1909). Om politic american. Senator de Arizona. Candidat din partea Partidului Republican la preşedinţia Statelor Unite (1964). A exprimat opinii extremiste! A alarmat milioane de alegători – inclusiv republicani prin tra-l diţie şi în ziua alegerilor nu a primit decât 39 la sută din voturi (n.tr.).

(2) Nguyen Cao Ky a ocupat postul de prim-ministru al Vietnamului de Sud în perioada 19 iunie 1965 – 31 octombrie 1967 (n.tr.).

(3) China s-a dotat cu bomba atomică în 1964, iar cu bomba cu hidrogen în 1967 (n.tr.).

(4) João Belchior Marques Goulart a fost preşedinte al Braşi ziliei între 7 septembrie 1961 – 21 aprilie 1963; 29 aprilie 1963 – 1 aprilie 1964 (n.tr.).

(5) În aprilie 1965. La 2 mai 1965, preşedintele L.B. Johnson declară că prezenţa trupelor americane se datorează faptului că S.U.A. „nu pot, nu trebuie şi nu vor permite instaurarea unui nou guvern comunist în emisfera

occidentală” (n.tr.).

(6) Joaquin Videla Balaguer a fost preşedinte al Republicii Dominicane între 1 iulie 1966 şi 15 august 1978 (n.tr.).

(7) David Ben Gurion. Vezi vol. 3, p. 89, nota (19) (n.tr.).

(8) Ahmed (Muhammed) Ben Bella (n. 1918). Om politic şi de stat algerian. Premier al Algeriei (1962 – 1965). Preşedinte al Algeriei (15 septembrie 1963 – 19 iunie 1965) (n.tr.).

(9) Ahmed Sukarno. Vezi vol. 3, p. 230, nota (70) (*ti*. În).

(10) La 1 aprilie 1979, Iranul se proclamă Republică Islamică (n.tr.).

(11) În perioada 5 – 10 iunie 1967 are loc războiul araboisraelian „de şase zile”. În urma ostilităţilor, Israelul ocupă Gaza, întreaga Peninsulă Sinai (ajungând pe malul estic al Canalului de Suez, şi preluând controlul asupra punctului strategic Sharm-el-Shaeik de la intrarea în Golful Akaba), Cisiordania (partea din Iordania de pe malul vestic al Iordanului), partea arabă a Ierusalimului, înălţimile Golan (o porţiune de 20 de km în teritoriul sirian), în total teritorii de peste trei ori mai mari decât teritoriul Israelului (n.tr.).

(12) Pietro Nenni (1891 – 1980). Vezi vol. 3, p. 391, nota (20) (n.tr.).

(13) Paul al VI-lea (Giovanni Batista Montini) (1897 – 1978). Al 260-lea papă (1963 – 1978) (n.tr.).

(14) Nikolai Viktorovici Podgornîi. Preşedinte al Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. (9 decembrie 1965 – 16 iunie 1977) a efectuat o vizită de stat în Italia (prima efectuată de către un şef de stat sovietic). Cu această ocazie, la 30 ianuarie 1967, s-a întâlnit cu Papa Paul al VI-lea, fiind primul şef de stat al unei ţări socialiste

primit la un asemenea nivel (n.tr.).

(15) La 5 ianuarie 1967, la Paris se semnează un acord între România şi Spania privind înfiinţarea pe bază de reciprocitate de reprezentanţe consular comerciale, la Madrid şi, respectiv, Bucureşti. Peste zece ani, la 21 ianuarie 1977, România şi Spania au decis să stabilească relaţii diplomatice la rang de ambasadă (n.tr.).

(16) În timpul vizitei întreprinse în R.F.G. (30 ianuarie – 3 februarie 1967) de către Corneliu Mănescu, ministrul român de Externe, s-a convenit, la 31 ianuarie 1967, stabilirea de relaţii diplomatice la rang de ambasadă între România şi R.F.G. (n.tr.).

(17) La 3 august 1967, R.S. Cehoslovacă şi R.F.G. au semnat un acord comercial, primul acord comercial dintre cele două ţâri; s-au înfiinţat misiuni comerciale ale celor două ţări (cu statut de reprezentanţă) la Frankfurt şi, respectiv, la Praga (n.tr.).

(18) Aleksandar Rankovic. Vezi vol. 3, p. 391, nota (31). General-colonel în armata naţională iugoslavă; ministru de Interne şi viceprim-ministru (1946 – 1952); vicepreşedinte al Vecei Executive Federale (1953 – 1963); preşedintele Comitetului pentru Energia Atomică (1956 – 1963); vicepreşedinte al Iugoslaviei (19631966). Secretar al Comitetului Central al Uniunii Comuniştilor din Iugoslavia până în 1966 (n.tr.).

(19) Milovan Djilas. Vezi vol. 2, p. 101, nota (1). A fost închis în anii 1956 – 1961, în mai 1962 – decembrie 1966 şi în 1969/! tr.).

(20) În septembrie 1965, în Franţa se constituie Federaţia Stângii Democratice şi Socialiste, grupând Partidul Socialist, Partidul Radical şi diverse cluburi. La 9 decembrie 1965, Comitetul Executiv al Federaţiei Stângii Democratice l-a ales ca preşedinte al Federaţiei pe François Mitterand (n.tr.).

(21) Alegerile parlamentare din 20 – 21 martie 1966, din Finlanda, s-au soldat cu victoria forţelor de stânga care au obţinut 1Q3 mandate (n.tr.).

(22) „Revoluţia Culturală”. Nume dat acţiunii de reimpunere prin violenţă doctrinelor maoiste în China, între 1965 – 1968! Mişcarea a debutat cu un discurs al mareşalului Lian Piao (Lin Biao) la 3 septembrie 1965, cerându-le elevilor din şcoli şi licee „să se întoarcă la principiile mişcării revoluţionare şi să critice tendinţele liberale şi hruşcioviene din partid. Acţiunea susţinută de Gărzile Roşii, prin marşuri de dimensiuni monstruoase şi prin gazete de perete, s-a extins împotriva scriitorilor, economiştilor, anturajului preşedintelui Liu Shaoqui, în cadrul aparatului de partid. „Revoluţia culturală” a avut drept efect încurajarea cultului lui Mao Zhedong, care, virtual, se retrăsese din viaţa publică din 1959 până în mai 1966, precum şi o sângeroasă epurare în rândurile partidului. Tulburările provocate de Gărzile Roşii au destabilizat întreaga viaţă politică, socială şi economică a ţării. Excluderea lui Liu Shaoqi din toate funcţiile de partid şi de stat, anunţată la 13 octombrie 1968, poate fi considerată că a marcat sfârşitul „Revoluţiei culturale” (n.tr.).

(23) în perioada 4 – 11 ianuarie 1966, la Taşkent a avut loc Conferinţa la nivel înalt indiano-pakistaneză pentru reglementarea problemelor reciproce, cu bunele oficii ale Uniunii Sovietice, acceptate de părţi în septembrie 1965. Premierul sovietic A.N. Kosîghin este prezent la o parte a negocierilor dintre primul ministru indian, L-ai Bahadur Shastri, şi preşedintele pakistanez, Mohammad Ayub Khan. Se adoptă (10 ianuarie 1966) „Declaraţia de la Taşkent”, care prevede: retragerea înainte de 25 februarie a trupelor celor două ţări pe liniile anterioare izbucnirii conflictului din august 1965;

respectarea încetării focului pe liniile astfel stabilite; schimbul prizonierilor de război; aşezarea relaţiilor reciproce pe principiul neintervenţiei în treburile interne; întoarcerea la posturile lor a înalţilor comisari ai ţărilor respective acreditaţi în cealaltă ţară; restabilirea relaţiilor diplomatice şi economice normale; nerecurgerea la forţă de către cele două părţi în vederea soluţionării problemelor în litigiu şi reglementarea acestora pe căi paşnice; acordul privind continuarea discuţiilor asupra problemelor reciproce în cadrul unor reuniuni la nivel înalt (n.tr.).

(24) 1960 – prima bombă atomică franceză; 1968 – prima bombă cu hidrogen franceză (n.tr.).

(25) La 27 ianuarie 1964, R.P. Chineză şi Franţa au stabilit relaţii diplomatice la nivel de ambasadă (n.tr.).

(26) Vizita preşedintelui Franţei, Charle’s de Gaulle, în U.R.S.Sa avut loc în perioada 20 iunie – 1 iulie 1966. De Gaulle a mai vizitat U.R.S.S. În 1944, în calitate de şef al guvernului francez în exil. A avut mai multe runde de convorbiri cu Leonid Brejnev, Aleksei Kosîghin şi Nicolai Podgornîi. A fost primul conducător de stat occidental căruia i s-a rezervat o reşedinţă la Kremlin şi care a asistat la lansarea unui satelit sovietic, fapte ilustrative – ca şi primirile făcute la Moscova, Novosibirsk, Leningrad, Kiev, Volgograd – pentru atenţia cu care a fost primit şi înconjurat. Cu ocazia vizitei s-a convenit asupra stabilirii unei legături de telecomunicaţii directe Kremlin-Élysée. Această linie directă va intra în funcţiune la 9 noiembrie 1966, adăugându-se celei dintre Kremlin şi Casa Albă, inaugurată la 30 august 1963 (n.tr.).

(27) În noaptea de 13/14 octombrie 1964, plenara C.C. al P.C.U.S. hotărăşte scoaterea lui Hruşciov din toate funcţiile de partid şi de stat. La 15 octombrie 1964, agenţia TASS va explica această hotărâre politică „prin

raţiuni de sănătate” (n.tr.).

(28) Aleksei Nicolaevici Kosîghin (1904 – 1980) a ocupat funcţia de prim-ministru al U.R.S.S. În 15 octombrie 1964 – 23 octombrie 1980 (n.tr.).

(29) Harold Wilson a ocupat postul de prim-ministru în mai multe cabinete în perioada 16 octombrie 1964 – 19 iunie 1970 (n.tr.).

(30) Ludwig Erhard (1897 – 1977). Om politic german. Adversar al nazismului. Campion al liberalismului economic, a fost considerat drept principalul artizan al „miracolului german – I-a succedat lui Konrad Adenauer în calitate de cancelar (16/17 octombrie 1963 – 30 noiembrie 1966), continuând politica de integrare europeană. Rivalităţile în sânul Partidului Creştin-Democrat şi dificultăţile bugetare au dus la declanşarea unei crize ministeriale care l-a obligat să demisioneze (*n.tr.*).

(31) Gerhard Schroeder (n. 1910). Jurist şi om politic german. Membru al Partidului Creştin-Democrat. Ministru de interne (1953 – 1961), de Externe (1961 – 1966), al Apărării (19661969). Preşedinte al Comitetului pentru Afaceri Externe al Bundestagului (n.tr.).

(32) Kurt Georg Kiesânger (n. 1904). Ministru preşedinte al landului Baden-Württemberg (1958 – 1966). Preşedinte al Bundesratului (1962 – 1963). Cancelar federal (1 decembrie 1966 – 20 octombrie 1969). Preşedinte al Uniunii Creştin-Democrate (19671971) (n.tr.).

(33) Willy Brandt (pe adevăratul nume Herbert Ernst Karl Frahm) a îndeplinit funcţia de primar al Berlinului de Vest în 1957 – 1966. În anii 1966 – 1969, a fost vicecancelar şi ministru de Externe al R.F.G. (n.tr.).

(34) Originalul în limba franceză al acestui volum a fost tipărit în cursul anului 1967 şi, deci, toate aprecierile trebuie raportate la conjuncturile perioadei respective.

André Fontaine a inclus judecăţile sale asupra evoluţiilor politice din anii 1965 – 1990 în câteva cărţi fundamentale: *Le Dernier Quart du Siècle* (1976), *Un seul lit pour deux rêves* (*Histoire de la „detente”. 1962 – 1981*), Fayard, 1981 şi *l'un sans Vautre*, Fayard, *1991* (n.tr.).

CRONOLOGIE

1818

5 mai: Naşterea lui Karl Marx. 1820

28 noiembrie: Naşterea lui Friedrich Engels.

1823

2 decembrie: Proclamarea „Doctrinei Monroe”.

1840

Iunie – 1842, august: Război anglo-chinez (primul „Război al opiului”). AB

1847

Crearea Ligii Comuniştilor.

1848

Publicarea de către K. Marx şi F. Engels a *Manifestului Partidului Comunist*...

1848 – 1849

Revoluţii burgheze şi burghezo-democratice în ţările Europei. 1856

30 martie: Semnarea Tratatului de pace de la Paris. Octombrie – 1860, octombrie: Război anglo-francez împotriva Chinei (al doilea „Război al opiului”).

1859

25 aprilie – 1869, 17 noiembrie: Construirea Canalului de Suez. 1861

12 aprilie – 1865, 9 aprilie: „Războiul de secesiune”. 1864

28 septembrie: Constituirea, la Londra, a Asociaţiei Internaţionale a Muncitorilor, cunoscută sub numele de

Internaţionala I.

1867

Începe publicarea *Capitalului*.

30 martie: Guvernul ţarist vinde Statelor Unite Alaska şi Insulele Aleutine cu 7 200.000 dolari.

1870

17 iulie – 1871, 2G februarie: Război franco-prusac, încheiat cu Pacea de la Frankfurt pe Main.

22 aprilie: Naşterea lui Vladimir Ilici Lenin (Ulianov) la Simbirsk. 4 septembrie: Revoluţia din Paris; proclamarea celei de-a Treia Republici.

1871

18 martie: Instaurarea Comunei din Paris (proclamată oficial la

27 martie).

1874

Ultimul Congres al Internaţionalei I, la Philadelphia (a fost dizolvată în 1876).

1883

Moartea lui Marx.

1884

15 noiembrie – 1885, 26 februarie: Conferinţa internaţională de la Berlin pentru discutarea intereselor marilor puteri în Africa.

1889

H-20 iulie: Congresul de constituire a Internaţionalei a II-a la I Paris.

1898

15 martie: Crearea Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia.

27 martie: Convenţie ruso-chineză; cedarea către Rusia, cu titlu de închiriere, pe timp de 25 de ani, a oraşelor Liişun (Port Arthur) şi Talien (Dairen, Dalian). Aprilie – august: Război între S.U.A. şi Spania pentru

împărţirea posesiunilor coloniale.

1899

28 aprilie: Londra recunoaşte ca zonă de influenţă rusă teritoriile de la Nord de Marele Zid Chinezesc. 6 septembrie: S.U.A. proclamă doctrina „porţilor deschise” în China, cu scopul participării la împărţirea sferelor de influenţă deja acaparate de celelalte mari state capitaliste.

1900

21 iunie: Se dezlănţuie „Războiul boxerilor” în China; ocuparea militară a Manciuriei de către Rusia.

1904

9 februarie – 1905, 5 septembrie: Războiul ruso-japonez.

1905

5 septembrie: Tratatul de pace ruso-japonez de la Portsmouth; Rusia recunoaşte Coreea că sferă de influenţă japoneză, cedează Japoniei drepturile de arendă asupra peninsulei Liaotung cu Port Arthur, calea ferată din Manciuria de Sud, precum şi partea de sud a insulei Sahalin.

1905 – 1907

Prima revoluţie burghezo-democratică din Rusia.

1907

31 august: Acord ruso-englez cu privire la împărţirea sferelor de influenţă în Persia, Afghanistan şi Tibet; cristalizarea alianţei anglo-ruso-franceze („Triplă înţelegere” sau „Antanta”).

1912

1 ianuarie: Proclamarea oficială a Republicii Chineze, cu capitala la Nankin; preşedinte provizoriu – Sun Yat-sen. 18 – 30 ianuarie: Cea de-a VI-a Conferinţă a P.M.S.D.R., reunită la Praga, consacră ruptura între bolşevici şi menşevici. 18 octombrie – 1913, 30 mai: Primul război balcanic.

1913

29 iunie – 10 august: Al doilea război balcanic.

1914

28 iunie: Asasinarea, la Sarajevo, a arhiducelui Franz Ferdinand, moştenitorul tronului Austro-Ungariei; declanşarea unei crize care duce la izbucnirea primului război mondial. 1 octombrie: Convenţie ruso-română (Sazonov-Diamandi); Rusia garantează integritatea teritorială a României şi recunoaşte drepturile ei asupra teritoriilor locuite de români în Austro-Ungaria; România se obligă să păstreze neutralitatea.

1915

18 ianuarie: Japonia remite Chinei proiectul păcii, cunoscut sub numele de „Cele 21 de cereri”, care ar fi transformat China într-o colonie japoneză. 5 – 8 septembrie: Prima Conferinţă de la Zimmerwald a socialiştilor ostili războiului „imperialist”.

1916

1 ianuarie: Crearea la Berlin a Ligii Spartakus. 24 – 30 aprilie: Conferinţa de la Kienthal a socialiştilor ostili războiului „imperialist”. 9 mai: Convenţie anglo-franceză privind împărţirea teritoriilor otomane din Orientul Apropiat („Tratatul Sykes-Picot”). 7 iunie: Hussein ibn Ali, şeriful Meccăi, se răscoală împotriva Turciei, ajutat de englezi („Misiunea lui Lawrence”). 2T-28 august: România intră efectiv în războiul împotriva Puterilor Centrale.

1917

12 martie: Începe revoluţia burghezo-democratică din Rusia.

15 martie: Abdicarea ţarului Nicolae II.

6 aprilie: Intrarea în război a Statelor Unite (declară război Germaniei).

16 aprilie: V.I. Lenin se întoarce din emigraţie în

Rusia (la Petrograd).

7 noiembrie: Victoria revoluţiei bolşevice la Petrograd.

ÎS decembrie: Încheierea la Brest-Litovsk a unui armistiţiu sovieto-german pe o durată de 28 de zile.

22 decembrie: Deschiderea negocierilor de pace sovieto-germane la Brest-Litovsk.

23 decembrie: Acord secret anglo-francez privind intervenţia comună în Rusia şi împărţirea zonelor de influenţă în această ţară.

1918

3 martie: Semnarea Păcii de la Brest-Litovsk între Germania, Austro-Ungaria, Turcia şi Bulgaria, pe de o parte şi Rusiâj Sovietică, pe de altă parte.

9 aprilie: Sfatul Ţării de la Chişinău hotărăşte unirea Basăral biei cu România.

1 G 17 iulie: Masacrarea la Ekaterinenburg a familiei imperiale ruse.

2 august: Debarcarea trupelor Antantei la Arhanghelsk; începutul intervenţiei acestora împotriva Rusiei Sovietice.

28 octombrie: Comitetul Naţional Cehoslovac proclamă independenţa Cehoslovaciei.

2 noiembrie: Ungaria îşi proclamă independenţa de stat.

7 noiembrie: Polonia se proclamă republică independentă, al

9 noiembrie: Abdicarea lui Wilhelm îl al Germaniei; proclamarea Republicii Germane.

11 noiembrie: Armistiţiul dintre Aliaţi şi Germania în Pădurea de la Compiègne. 1

13 noiembrie: După semnarea armistiţiului, guvernul sovietic declară nul Tratatul de la Brest-Litovsk.

18 noiembrie.: Amiralul albgardist Kolceak se

proclamă, cu ajutorul Aliaţilor, regent suprem al Rusiei.

28 noiembrie: Consiliul Naţional Român din Bucovina hotărăşte unirea Bucovinei cu România.

1 decembrie: Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia proclamă unirea Transilvaniei cu România.

— Proclamarea oficială a Regatului sârbilor, croaţilor şi slovenilor.

1919

12 ianuarie; Noske zdrobeşte revoluţia spartakistă de la Berlin.

18 ianuarie – 1920, 21 ianuarie: Conferinţa de Pace de la Paris;

Se încheie cu semnarea unor serii de tratate în urma cărora s-a instituit sistemul politic cunoscut sub numele de Sistemul de la Versailles.

2 – 6 martie: Conferinţă internaţională a partidelor comuniste şi organizaţiilor social-democrate la Moscova; constituirea Internaţionalei a III-a, cunoscută sub numele de Internaţionala Comunistă sau Komintern.

21 martie – 1 august: Existenţa efemeră a Republicii Sovietice Ungare.

28 iunie: Semnarea Tratatului de pace de la Versailles între Puterile Aliate şi Asociate şi Germania.

10 octombrie: Instituirea de către Antantă a blocadei economice împotriva Rusiei Sovietice.

19 noiembrie: Senatul S.U.A. respinge ratificarea Tratatului de pace de la Versailles.

27 noiembrie: La Neuilly-sur-S cine se semnează Tratatul de pace între Puterile Aliate şi Asociate şi Austria.

1920

4 ianuarie: Amiralul Kolceak renunţă la titlul său de regent suprem al Rusiei în favoarea lui Denikin.

10 ianuarie: Înfiinţarea oficială a Societăţii Naţiunilor, cu sediul la Geneva.

16 ianuarie: Ridicarea blocadei economice a Antantei împotriva Rusiei Sovietice.

2 februarie: Tratat de pace între R.S.F.S.R. şi Estonia.

7 februarie: Executarea, la Irkutk, a amiralului Kolceak, abandonat de către cehoslovaci.

Aprilie – noiembrie: Înfrângerea de către Rusia Sovietică a celei de-a treia campanii a Antantei.

19 – 26 aprilie: Conferinţa internaţională de la San Remo (Franţa, Anglia şi Italia); repartizarea mandatelor de administrare a ţărilor arabe.

25 aprilie: Începutul războiului polono-sovietic.

5 mai: Sunt arestaţi (apoi, condamnaţi la moarte pe baza unor acuzaţii false) Nicola Sacco şi Bartolomeo Vanzetti (au fost executaţi la 23 august 1927).

4 iunie: Tratatul de pace de la Trianon între Puterile Aliate (printre care şi România), pe de o parte, şi Ungaria, pe de altă parte; fixarea graniţelor Ungariei cu statele vecine; recunoaşterea pe plan internaţional a unirii Transilvaniei, Banatului, Crişanei şi Maramureşului cu România; a Slovaciei şi Ucrainei Subcarpatice cu Cehoslovacia; a Croaţiei, Sloveniei şi părţii de Vest a Banatului cu Serbia.

12 iulie: Tratat de pace între R.S.F.S.R. şi Lituania.

August: Bătălia Varşoviei; ofensivă rusă; contraofensivă poloneză.

10 august: Tratat de pace la Sèvres între Puterile Aliate şi Turcia.

11 august: Tratat de pace între R.S.F.S.R. şi Letonia.

14 august: Tratat de alianţă cehoslovaco-iugoslav; împreună cu tratatele româno-cehoslovac şi româno-iugoslav, din 1.921, constituie baza Micii înţelegeri.

1 – 8 septembrie: Primul Congres al popoarelor din Orient (la Baku)!

2 octombrie: Armistiţiu şi preliminarii de pace

sovieto-polone la Riga.

2 noiembrie: Warren Gămăliei Harding este ales cel de-al 29-lea preşedinte al S.U.A., succedându-i lui Woodrow Wilson.

711 noiembrie: Asaltul de la istmul Perekop; Armata Roşie intră în Crimeea; zdrobirea armatei lui Vranghel şi terl minarea războiului civil în Rusia.

25 – 30 decembrie: Congres al Partidului Socialist Francez la Tours: ca urmare a sciziunii P.S.F., majoritatea formează S.F.I.C. (Secţia franceză a Internaţionalei Comuniste – de la 1 ianuarie 1922 devine Partidul Comunist Francez).

1921

Februarie: Conferinţă internaţională a partidelor socialiste la Viena; crearea Uniunii Internaţionale Muncitoreşti a Partidelor Socialiste (Internaţionala a II-a 1/2 sau „Internaţionala de la Viena”); în 1923 fuzionează cu Internaţionala Muncitorească Socialistă.

28 februarie – 18 martie: Răscoala marinarilor de la Kronstadt.

816 martie: Congresul al X-lea al P.C. (b) din Rusia; adoptarea N.E.P.-ului (Noua Politică Economică).

16 martie: Acordul comercial anglo-sovietic; recunoaşterea *de facto* a Rusiei Sovietice.

— Tratat sovieto-turc de prietenie şi frăţie.

1 iulie: Congresul de la Shanghai de constituire a Partidului Comunist Chinez.

12 noiembrie – 1922, 6 februarie: Conferinţa internaţională de la Washington, convocată de S.U.A., cu scopul reîmpărţirii sferelor de influenţă în Extremul Orient şi în zona Oceanului Pacific; în cursul Conferinţei s-au încheiat: Tratatul celor patru puteri (S.U.A., Anglia, Franţa, Japonia); Tratatul celor nouă puteri (S.U.A., Anglia, Franţa, Japonia, Italia, Belgia, Olanda, Portugalia şi China) şi

Tratatul celor cinci puteri (S.U.A., Anglia. Japonia, Franţa şi Italia).

1922

3 aprilie: I.V. Stalin este ales secretar general al C.C. al P.C.

(b) din Rusia.

10 aprilie – 19 mai: Conferinţa economică internaţională de la Genova privind reluarea schimburilor internaţionale (29 de state şi Rusia Sovietică).

16 aprilie: Tratatul sovieto-german de la Rapallo; stabilirea de relaţii normale între cele două state.

4 octombrie: Protocolul de la Geneva între Austria, pe de o parte, şi Anglia, Franţa, Italia şi Cehoslovacia, pe de altă parte; interzicerea Anschlussului cu Germania.

25 octombrie: Sfârşitul intervenţiei japoneze în Siberia.

28 – 29 octombrie: „Marşul asupra Romei"; regele îl însărcinează pe Benito Mussolini cu formarea guvernului; instaurarea dictaturii fasciste în Italia.

20 noiembrie – 1923, 24 iulie: Conferinţa internaţională de la Lausanne privind reglementarea situaţiei din Orientul Apropiat, a statutului strâmtorilor Bosfor şi Dardanele.

30 decembrie: Constituirea Uniunii Republicilor Socialiste Şo vietice (U.R.S.S.).

1923

27 mai: După o percheziţie, la Londra, a sediului societăţii somilitari sovietici la Canton; adeziunea Partidului Comunist Chinez la Kuomintang. 23 septembrie: Eşecul insurecţiei comuniste în Bulgaria. Octombrie: Lichidarea guvernului proletar în Germania centrală.

1924

21 ianuarie: Încetează din viaţă V.I. Lenin.

2 februarie: Stabilirea de relaţii diplomatice între

U.R.S.S. şi Marea Britanie.

7 februarie: Stabilirea de relaţii diplomatice între U.R.S.S. şi Italia.

31 mai: Stabilirea de relaţii diplomatice între U.R.S.S. şi China. 16 august: Conferinţa de ia Londra a reprezentanţilor puterilor învingătoare în primul război mondial; adoptă „Planul Dawes" privind plata reparaţiilor de război datorate de Germania.

2 octombrie: Protocolul de la Geneva asupra reglementării paşnice a diferendelor internaţionale scoate războiul în afara legii.

11 octombrie: Apare cel de-al treilea volum al operelor lui Troţki, *învăţămintele din Octombrie*, în prefaţa căruia autorul îi atacă pe Zinoviev şi Kamenev; aceştia lansează o viguroasă contraofensivă în noiembrie-decembrie şi se bucură de sprijinul moderat al lui Stalin, care începe să elaboreze teoria „socialismului într-o singură ţară".

28 octombrie: Stabilirea de relaţii diplomatice între U.R.S.S. şi Franţa.

1925

15 ianuarie: Leon Troţki demisionează din funcţia de comisar al poporului pentru Război; este înlocuit la 26 ianuarie de M. Frunze, care la rândul său, este înlocuit, în cursul anului, cu K. Voroşilov. Aprilie: Aristide Briand devine ministru de Externe al Franţei.

5 – 16 octombrie: Conferinţa internaţională de la Locarno.

1 decembrie: Semnarea, la Londra, a Tratatului de garanţie mutuală („Pactul Rhenan") prin care semnatarii garantează menţinerea frontierelor existente între Franţa şi Belgia, pe de o parte, şi Germania, pe de altă parte, clar nu garantează frontierele germane cu Cehoslovacia şi Polonia.

1926

Primul recensământ în U.R.S.S.: 147 milioane de locuitori; populaţia rurală reprezintă 82 la sută, iar populaţia urbană, 18 la sută.

20 martie: Chiang Kai-shek, noul conducător al Kuomintangului, lansează o lovitură de forţă împotriva comuniştilor chinezi de la Canton şi a consilierilor sovietici.

24 aprilie: Semnarea Tratatului de prietenie şi neutralitate între U.R.S.S. şi Germania („Tratatul de la Berlin”).

26 aprilie: Alcătuirea „opoziţiei unite” în U.R.S.S. prin apropierea dintre Troţki şi Kamenev-Zinoviev.

Mai: Marea Britanie acuză U.R.S.S. de susţinerea sindicatelor britanice, care declanşaseră o grevă generală la 4 mai.

2 mai: În Nicaragua, începe răscoala armată, condusă de gei néralul César Augusto Sandino, care se transformă în război de eliberare naţională.

12 – 14 mai: În Polonia are loc o lovitură de stat înfăptuită de mareşalul Josef Piłsudski; instaurarea dictaturii militare cunoscută în istorie sub numele de „Sanacia”.

28 mai: Preluarea puterii în Portugalia de către un triumvirat, în frunte cu generalul Gomez da Costa; instaurarea dictaturii fasciste. 1

10 iunie: La Paris este semnat Tratatul de amiciţie între Romă mă şi Franţa, completat cu Convenţia pentru reglementarea paşnică a diferendelor şi un Protocol privind un angajament permanent de neagresiune faţă de Rusia, bazat pe *statu-quo*.

31 aiigust: Tratatul de neutralitate şi neagresiune sovieto-afghan.

8 septembrie: Germania devine membră a Societăţii

Naţiunilor.

11 septembrie: Spania iese din Societatea Naţiunilor (până la 22

Martie 1928). T M

28 septembrie: Semnarea unui Pact de neagresiune între U.R.S.S. şi Lituania. M

18 octombrie: Ziarul „New York Times” publică *Testamentul „lui Lenin*.

23 – 26 octombrie: Plenara C.C. al P.C. (b) U.S. Îi exclude pe Troţki şi Kamenev din Biroul Politic; Zinoviev pierde preşedinţia Internaţionalei Comuniste.

Noiembrie: Toate partidele politice, cu excepţia celui fascist, sunt interzise în Italia.

Noiembrie-decembrie: Răscoală armată anticolonială în Java apuseană şi centrală.

1927 V

12 aprilie: Masacrarea militanţilor comunişti chinezi la Shanghai de către forţele lui Chiang Kai-shek marchează eşecul politicii staliniste în China.

27 mai: După o percheziţie, la Londra, a sediului societăţii sovietice „Arcos”, Marea Britanie rupe relaţiile diplomatice cu U.R.S.S.

Septembrie; Răscoala ţărănească a „Secerişului de toamnă” izbucneşte în China, în provincia Hurian, extinzându-se şi în alte zone.

1 octombrie: Tratatul de garanţie şi neutralitate sovieto persan.

10 – 12 noiembrie: Congresul mondial al „Amicilor U.R.S.S”. are loc la Moscova.

12 – 11 noiembrie: Plenara C.C. al P.C. (b) U.S. hotărăşte excluderea lui Troţki şi a lui Zinoviev din partid şi a lui Kamenev şi Rakovski din Comitetul Central.

30 noiembrie: U.R.S.S. prezintă la Societatea Naţiunilor Un plan de patru ani pentru desfiinţarea totală

a forţelor armate.

Decembric: Kuomintangul zdrobeşte o insurecţie comunistă la Canton; răcirea relaţiilor între U.R.S.S. şi China.

2 – 19 decembrie: Cel de-al XV-lea Congres al P.C. (b) U.S. consacră înfrângerea tuturor opozanţilor, procedând la excluderea din partid a 75 de „troţkişti-zinovievişti" de marcă (printre care L. Kamenev, G. Piatakov, K. Radek şi C. Rakovki), ca şi a partizanilor grupului „centralismului democratic"; dintre aceştia, unii precum Kamenev şi Zinoviev, îşi vor face autocritica şi vor fi reintegraţi în 1928.

1928

17 ianuarie: Troţki este exilat la Alma-Ata.

Mai iunie: Procesul de la Roma împotriva comuniştilor italieni; Antonio Gramsci este condamnat la 20 de ani închisoare.

17 iulie – 1 septembrie: AI VI-lea Congres al Kominternului adoptă programul Internaţionalei Comuniste: rupturi cu „elementele de dreapta", revenirea la o tactică ofensivă ce – Şi fixează drept ţintă social-democraţia.

27 august: 15 state (printre care S.U.A., Franţa, Marea Britanie, Germania, Italia) semnează la Paris Pactul privind interzicerea războiului ca instrument al politicii naţionale („Pactul Briand-Kellogg").

4 septembrie: România aderă la Pactul Briand-Kellogg.

B septembrie: I după ce l-a criticat, U.R.S.S. semnează Pactul Briand-Kellogg.

29

Ianuarie: Troţki este expulzat din U.R.S.S.

Februarie: România semnează, alături de U.R.S.S., Polonia, Letonia, Lituania şi Estonia, Protocolul pentru

punerea în aplicare cu anticipaţie a Pactului Briand-Kellogg, februarie: Acordul italo-papal („Acordurile de la Lateran”) J statuarea independenţei Vaticanului şi stabilirea statutului! Special al Bisericii Catolice în Italia.

— 28 mai: Aprobarea primului plan cincinal în U.R.S.S. de către al V-lea Congres al Sovietelor, mai: Atac chinez contra consulatului sovietic de la Harbin.

I-ll iulie: Chinezii pun mâna pe calea ferată din China de Răsărit; înăsprirea relaţiilor sovieto-chineze. Iulie: Ruperea relaţiilor diplomatice sovieto-chineze.

— 31 august: La Haga au loc lucrările primei faze a Conferinţei internaţionale în problema reparaţiilor de război; adoptarea „Planului Young”, care înlocuieşte „Planul Dă-l wes”; eşalonarea pe o durată de 59 de ani a reparaţiilor? De război ale Germaniei şi reducerea acestora cu 20 l-ai sută în comparaţie cu cele prevăzute de „Planul Dawes” înlesnirea penetraţiei capitalului nord-american în econo-i mia Germaniei şi refacerea potenţialului industriei ger-l mane de război.

1 octombrie: Crahul bursei de pe Wall Street; debutul mării! Crize economice mondiale.

I decembrie: Cea de-a 50-a aniversare a naşterii lui Stalin marchează debutul cultului personalităţii.

F decembrie: Stalin anunţă generalizarea colectivizării şi trecerea la „lichidarea kulacilor” că clasă socială.

930

7 aprilie: În U.R.S.S. se adoptă un decret pentru extinderea lagărelor de muncă forţată, limitate până în 1928, la zonele din jurul Mării Baltice; din acest moment se poate vorbi de Gulag (Direcţia de Stat a Lagărelor), sub conducerea O.G.P.U.

1 iunie – 13 iulie: Congresul al XVI-lea al P.C. (b) U.S. confirmă înfrângerea dreptei (M. Tomski este scos din

Biroul Politic), anunţând în acelaşi timp trecerea acceleraţi la socialism. Membrii noului Birou Politic sunt: I.V. Stalin, K. Voroşilov, L. Kaganovici, M. Kalinin, S. Kirov. S. Kossior, V. Kuibîşev, V. Molotov, A. Rokov, I. Rudzutak.

O iunie: Încheierea evacuării Rhenaniei de către trupele aliate.

5 – 13 octombrie: Prima Conferinţă balcanică (reunind România, Iugoslavia, Bulgaria, Albania, Grecia şi Turcia), organizată la Salonic, se pronunţă pentru încheierea unui Pact Balcanic.

25 noiembrie – 7 decembrie: În U.R.S.S., procesul „partidului industrial”, acuzat de pregătirea unei intervenţii străine împreună cu emigranţii de la Paris; a fost denunţat, în acelaşi timp, un „partid ţărănesc al muncii”, acuzat de sabotarea colectivizării.

19 decembric: V. Molotov îi succede lui A. Rîkov (exclus din Biroul Politic) la preşedinţia Consiliului Comisarilor Poporului.

1931

14 aprilie: Regele Alfons III al Spaniei este nevoit să abdice: Spania se proclamă pentru a doua oară republică.

13 iulie: Intră în vigoare „Moratoriul Hoover” (amânarea cu un an a plăţii datoriilor de război ale Germaniei).

August: Redactarea unui proiect de pact de neagresiune franco-sovietic.

18 septembrie: „Incidentul de la Mukden”; armata japoneză atacă prin surprindere armată chineză la Mukden (azi Shenyan), dezlănţuind agresiunea împotriva Chinei.

27 noiembrie: Proclamarea Republicii Sovietice Chineze la Kiangsi; în fruntea „guvernului central provizoriu al muncitorilor şi ţăranilor” este ales Mao Zhedong.

11 decembrie: Parlamentul britanic adoptă legea

care stabileşte relaţiile dintre Marea Britanie şi dominioane, ca entităţi suverane în cadrul Imperiului britanic („Statutul din Westminster”).

1932

21 ianuarie: Pactul de neagresiune sovieto-finlandez.

2 februarie – 1935, 11 iunie: Conferinţa internaţională pentru Dezarmare, la care participă 63 de state, dintre care 54 membre ale Societăţii Naţiunilor.

5 februarie: Pactul de neagresiune sovieto-leton (cu durata de trei ani).

4 mai: Pactul de neagresiune sovieto-estonian (cu durata de trei ani).

5 iulie: Lovitură de stat în Portugalia; A. Salazar concentrează în mâinile sale întreaga putere.

9 iulie; „Actul final al Conferinţei” de la Lausanne (Marea Britanie, Franţa, Germania, Italia) hotărăşte anularea Planului Young.

25 iulie: Pactul de neagresiune sovieto-polon.

23 noiembrie: Parlamentul român declară în unanimitate, drept inacceptabil, proiectul Pactului de neagresiune dintre România şi U.R.S.S. În varianta avansată de guvernul sovietic.

29 noiembrie: Semnarea Pactului de neagresiune franco-sovietic

(cu durata de doi ani) drept contrapondere la ascensiunea militarismului german.

11 decembrie: Anglia, Franţa, S.U.A. şi Italia acordă Germaniei dreptul la egalitate în domeniul înarmărilor.

12 decembrie: Restabilirea relaţiilor diplomatice sovieto-chineze, ca o măsură de apărare împotriva pericolului japonez (crearea statului Manchuko).

1933

12 ianuarie: Rezoluţie a C.C. al P.C. (b) U.S. cu privire la epurările din partid (800.000 membri sunt excluşi în

1933, iar în 1934 – 340.000), componenţa numerică a partidului (membri şi candidaţi) scade la 2 350.000 la 1 ianuarie 1935.

30 ianuarie: Adolf Hitler este numit cancelar al Germaniei;

Instaurarea dictaturii fasciste. 16 februarie: Semnarea Pactului de reorganizare a Micii înţelegeri la Geneva. 4 mari le: Franklin Delano Roosevelt îşi începe mandatul de preşedinte al Statelor Unite; va fi reales în 1936, 1940, 1944

9 martie: Congresul S.U.A. adoptă o lege care acordă preşedintelui F.D. Roosevelt pe timp de doi ani împuterniciri extraordinare; începe perioada de reforme economice şi sociale, cunoscută sub numele de „New Deal”. 27 martie: Japonia se retrage din Societatea Naţiunilor.

3 iulie: Semnarea la Londra a Convenţiei de definire a agresiu nii (România, Estonia, Letonia, Polonia, Turcia, U.R.S.S., Persia, Afghanistan).

4 iulie: Semnarea la Londra a Convenţiei de definirea. agresiunii (România, Cehoslovacia, Turcia, U.R.S.S., Iugoslavia).

15 iulie: La Roma se semnează „Pactul de înţelegere şi colaborare a celor Patru Puteri” (Franţa, Anglia, Germania, Italia) ce urmărea instaurarea unui directorat al semnatarilor în problemele europene. 2 septembrie: U.R.S.S. Încheie cu Italia un Pact de neagresiune

(pe o durată de cinci ani). 14 octombrie: Germania hitleristă se retrage de la Conferinţa pentru Dezarmare şi părăseşte Societatea Naţiunilor.

16 noiembrie: Statele Unite recunosc *de jure* U.R.S.S.; se ştabi lesc relaţii diplomatice între cele două state.: 29 decembrie: Asasinarea de către legionari a primului ministru român, I.G. Ducă.

1934

Ministrul francez al Afacerilor Străine, Louis Barthou, avansează un proiect de „Pact Oriental”.

26 ianuarie: Pact de neagresiune germano-polon.

4 februarie: U.R.S.S. stabileşte relaţii diplomatice cu Ungaria.

9 februarie: La Atena este semnat Pactul „înţelegerii Balcanice” de către România, Iugoslavia, Grecia şi Turcia.

Aprilie-mai: Reînnoirea pe termen de zece ani a pactelor de neagresiune dintre U.R.S.S. şi Lituania, Letonia şi Estonia (4 aprilie). Finlanda (7 aprilie), Polonia (5 mai).

9 iunie: Stabilirea de relaţii diplomatice între U.R.S.S. şi România şi între U.R.S.S. şi Cehoslovacia.

30 iunie: Asasinarea lui Ernst Röhm şi a altor conducători ai detaşamentelor de asalt, precum şi a unor rivali personali ai lui Hitler („Noaptea cuţitelor lungi”).

1 – 23 iulie: Stabilirea de relaţii diplomatice între U.R.S.S. şi Bulgaria.

25 iulie: Asasinarea la Viena, de către fascişti, a cancelarului Austriei, Engelbert Dolfuss.

2 august: Moare mareşalul P. von Hindenburg; Hitler se proclamă „Führer şi cancelar al Reichului german”.

19 august: Plebiscit în Germania pentru alegerea lui Hitler ca preşedinte, pe baza programului demagogic „un stat, un popor, un şef.

18 septembrie: Admiterea U.R.S.S. În Societatea Naţiunilor.

9 octombrie: Asasinarea de către teroriştii fascişti croaţi, la Marsilia, a regelui Alexandru I al Iugoslaviei şi a lui Jean Louis Barthou, ministrul de Externe al Franţei.

16 octombrie: Începutul Marelui Marş al Armatei Roşii chineze din sudul spre nordul Chinei („Marşul cel Lung –, 1934, octombrie – 1936, noiembrie).

1 decembrie: La Leningrad este asasinat Serghei

Kirov, secretar al C.C. al P.C. (b) U.S.; începutul terorii, în U.R.S.S.

1935

1 martie: Regiunea Saar (prin Tratatul de la Versailles aflată sub administraţia Societăţii Naţiunilor) este anexată Reichului.

9 martie: Guvernul hitlerist declară oficial constituirea aviaţiei militare germane (fapt interzis prin Pacea de la Versailles).

16 martie: Legea cu privire la constituirea Wehrmachtului fascist; introducerea serviciului militar obligatoriu în Germania.

12 – 14 aprilie: Conferinţa anglo-franco-italiană de la Stresa examinează consecinţele denunţării de către Germania a clauzelor militare ale Tratatului de la Versailles.

17 aprilie: Consiliul Societăţii Naţiunilor adoptă o rezoluţie de condamnare a reînarmării Germaniei.

2 mai: Semnarea la Paris a unui Pact de asistenţă mutuală franco-sovietic.

16 mai: Semnarea la Praga a unui Pact de asistenţă mutuală sovieto-cehoslovac.

18 iunie: Acord naval anglo-german: Germania obţine dreptul de a-şi crea o flotă de război. 12 iulie: Încheierea unui acord comercial între Statele Unite şi U.R.S.S. (ce va fi reînnoit anual până în 1941).

25 iulie – 25 august: Cel de-al VII-lea şi ultimul Congres al Kominternului, care confirmă tactica „fronturilor populare.

31 august: În Statele Unite este adoptată „Legea Neutralităţii”; embargo asupra livrărilor de arme către ţările aflate în război.

3 octombrie: Se declanşează agresiunea Italiei

împotriva Etio piei (1935 – 1936). 7 octombrie: Societatea Naţiunilor adoptă o hotărâre prin care Italia este declarată agresoare şi i se aplică sancţiuni economice şi financiare (intră în vigoare la 18 noiembrie 1935).

1936

7 martie: Germania denunţă Tratatul de la Locarno; trupele hitleriste ocupă zona demilitarizată rhenană.

26 aprilie – 3 mai: În Franţa au loc alegeri parlamentare, care se soldează cu victoria Frontului Popular (între 4 iunie 1936 şi 8 aprilie 1938, se instalează guverne ale Frontului Popular: Léon Blum şi Camille Chautemps). 22 iunie – 20 iulie: Conferinţa internaţională de la Montreux în vederea elaborării unui nou regim al strâmtorilor Mării Negre.

4 iulie: Societatea Naţiunilor ridică sancţiunile economice şi financiare adoptate împotriva Italiei. 11 iulie: Tratat austro-german; Germania se angajează să nu se amestece în treburile interne ale Austriei. 18 iulie: Începe rebeliunea fascistă împotriva guvernului republican spaniol; dezlănţuirea războiului civil în Spania. fi 21 iulie: Parafarea de către N. Titulescu şi M.M. Litvinov la Montreux a unui proiect de tratat ce urma să reglementeze, pe baza respectării reciproce a integrităţii teritoriale, independenţei şi suveranităţii naţionale, asistenţa mutuală între România şi U.R.S.S. În cazul agresării uneia dintre ele... 1 1 august: Proclamarea de către guvernul Léon Blum a politicii franceze de „neintervenţie în războiul civil din Spania. 4 august: Generalul Ioannis Metaxas instaurează o dictatură fascistă în Grecia.

7 august: În Statele Unite este proclamat „neamestecul” în războiul civil din Spania.

19 august: La Londra se creează „Comitetul de neintervenţie” în războiul civil din Spania, la care aderă şi

România, menţionând însă că-şi rezervă libertatea de a decide în cazul în care guvernul legal republican îi va cere sprijinul.

19 – 24 august: Primul proces public la Moscova, numit „Procesul celor 16” (printre care: G. Zinoviev, L. Kamenev, G. Exdokimov şi I. Smirnov). Acuzaţi de a fi constituit un „centru terorist troţkisto-zinovievist”, cei 16 inculpaţi recunosc sub tortură contactele cu Troţki, participarea la asasinarea lui Kirov, comploturi împotriva lui Stalin. Condamnaţi la moarte, vor fi executaţi la 25 august.

26 august: Tratat angio-egiptean; restabilirea condominiului anglo-egiptean asupra Sudanului.

25 octombrie: Tratat de colaborare germano-italian; semnatarele îşi împart sferele de influenţă în ţările balcanice şi din bazinul dunărean (Axa Berlin-Roma).

25 noiembrie: Semnarea, la Berlin, între Germania şi Japonia a „Pactului anti-Komintern”, la care aderă, la 6 noiembrie 1937, şi Italia; se constituie astfel alianţa agresivă „Axa Berlin-Roma-Tokio”.

12 decembrie: „Incidentul de la Sian (Xian)”; Chiang Kai-shek este arestat de către comunişti pentru a-l sili să participe la luptă împotriva Japoniei.

1937

Ianuarie: Prelungirea, în Germania, pe încă patru ani, a mandatului de depline puteri acordat lui Hitler în 1933.

2 ianuarie: Acord italo-englez privind *statu-quo-ul* în Mediterana.

25 martie: Tratat de prietenie şi neutralitate italo-iugoslav, încheiat la Belgrad.

23 aprilie: Întrevedere Schuschnigg – Mussolini la Veneţia.

28 mai: În Marea Britanie, Neville Chamberlain devine prim-ministru (până la 10 mai 1940), în urma

demisiei lui Stanley Baldwin.

11 iunie: Presa sovietică anunţă arestarea şi judecarea cu uşile închise a opt comandanţi militari, acuzaţi de trădare pe bază unor documente false, redactate de conivenţă între N.K.V.D. şi Gestapo (printre ei: mareşalul M. Tuhacevski, comandanţii de armată I. Iakir, I. Uborevici, R. Eideman, A. Kork). Executarea lor este făcută publică a doua zi.

7 iulie: Atacarea de către japonezi a unităţilor chineze staţionate lângă podul Lugonţiao, la sud-vest de Beijing („Incidentul de pe Podul Marco Polo); începe ofensiva generală japoneză împotriva Chinei.

21 august: Semnarea, la Nankin, pe o durată de cinci ani, a unui pact de neagresiune între U.R.S.S. şi China, căreia Uniunea Sovietică se angajează să-i furnizeze material militar.

Septembrie: Convenţie între Partidul Comunist Chinez şi Koumintang cu privire la frontul unic împotriva agresiunii imperialismului japonez (reconcilierea Mao Zhedong-Chiang Kai-şek).

11 decembrie: Italia părăseşte Societatea Naţiunilor.

1938

Dizolvarea de către Kominlern a Partidului Comunist Polonez; o serie de conducători ai acestuia, refugiaţi în U.R.S.S., vor dispărea în închisori şi lagăre.

25 februarie: Edward W. Halifax îi succede lui Anthony Eden la Foreign Office.

2 – 13 martie: La Moscova se desfăşoară cel de-al treilea proces public („Procesul celor 21”), care aduce pe banca acuzării personalităţi „de dreapta” precum N. Buharin şi A. Rîkov, „Troţkişti” precum C. Rakovski, ca şi pe fostul şef al N.K.V.D., G. Iagoda. Capetele de acuzare împotriva membrilor acestui „bloc al celor de dreapta şi al troţkiştilor antisovietici” au inclus: complot împotriva lui

Lenin şi a lui Stalin; asasinarea lui S. Kirov, V. Kuibîşev şi M. Gorki; sabotaj şi trădare. Toţi inculpaţii au fost condamnaţi la moarte şi executaţi, cu excepţia a trei persoane (printre care C. Rakovski, care va fi împuşcat la 11 septembrie 1941).

11 – 12 martie: Germania hitleristă ocupă Austria („Anschluss-ul”).

13 martie: Lege privind anexarea oficială a Austriei la Germania. JH

Aprilie: Puterile occidentale recunosc Anschluss-ul; misiunile diplomatice în Austria sunt transformate în consulate generale. JI

10 aprilie: Formarea unui guvern în Franţa condus de Édouard Daladier, cu Georges Bonnet la Afacerile Străine.

Mai: Germania concentrează trupe la graniţa cu Cehoslovacia („Criza din mai”). J

27 mai: Guvernele Danemarcei, Norvegiei, Finlandei şi Suediei semnează la Stockholm „Declaraţia cu privire la neutralitate”.

5 iulie: Comitetul de neintervenţie de la Londra adoptă o rezoluţie privitoare la retragerea voluntarilor străini din Spania; guvernul republican acceptă rezoluţia la 26 iulie.

29 iulie – 11 august: Conflict armat între U.R.S.S. şi Japonia, în regiunea lacului Kasan (la frontiera cu Manchuko Ş Coreea).

31 iulie: Între Bulgaria şi înţelegerea Balcanică intervine un acord prin care părţile se obligă să se abţină de la forţă în relaţiile reciproce. 24 august: Acord polono-german privind coordonarea acţiunilor împotriva Cehoslovaciei. 29 – 30 septembrie: Conferinţa internaţională de la München (desfăşurată în prezenţa lui Hitler, Mussolini, Chamberlain şi Daladier) se încheie prin semnarea „Acordului de la München privind

dezmembrarea Cehoslovaciei, căreia i se impune cedarea către Germania a regiunii sudete.

30 septembrie: Declaraţia comună de neagresiune anglo-germană.

2 noiembrie: Primul arbitraj (dictat) de la Viena al Germaniei şi Italiei, prin care i se atribuie Ungariei 12.000 km² din teritoriul Cehoslovaciei (regiunile de sud ale Ucrainei Subcarpatice şi Slovaciei) cu peste 1 milion de locuitori. 9 – 10 noiembrie: În Germania are loc un mare pogrom împotriva evreilor („Noaptea de cristal”).

6 decembrie: Declaraţia de neagresiune franco-germană („Acor dul Bonnet-Ribbentrop”). 9 – 27 decembrie: Conferinţa panamericană de la Limă adoptă „Declaraţia de principii a solidarităţii americane”, consacrând crearea unui bloc regional al statelor americane împotriva puterilor fasciste.

1939

15 martie: Germania hitleristă ocupă regiunile cehe ale Cehoslovaciei.

15 – 17 martie: Ungaria horthystă ocupă în întregime Ucraina Subcarpatică.

1 G martie: Germania îşi instituie protectoratul asupra Cehiei şi Moraviei.

21 martie: Germania adresează un ultimatum Poloniei, cerând cedarea Gdańskului (Danzig), şi deschiderea unui coridor spre Prusia Orientală.

22 martie: Ultimatum german adresat Lituaniei cerând cedarea Memelului.

23 martie: La Bucureşti este semnat Tratatul asupra promovării raporturilor economice între România şi Germania.

31 martie Anglia şi Franţa dau garanţii Poloniei cu privire lE

Graniţele acesteia.

7 aprilie: Armata italiană invadează Albania.

12 aprilie: Albania este înglobată Italiei sub forma unei uniuni personale.

13 aprilie: Anglia şi Franţa garantează unilateral graniţele României şi Greciei.

28 aprilie: Germania denunţă acordul naval anglo-german din 1935 şi acordul de neagresiune germano-polon din 1934.3 mai: Comisarul Poporului pentru Afaceri Externe al U.R.S.S., M. Litvinov, este înlocuit cu V. Molotov; sfârşitul încercărilor de realizare a unui sistem de securitate colectivă. 8 mai: Spania se retrage din Societatea Naţiunilor.

11 mai – 31 august: Atacuri japoneze împotriva R.P. Mongole în regiunea Halhân-Gol, zdrobite ca urmare a intervenţiei trupelor sovietice.

12 mai: Anglia acordă garanţii Turciei cu privire la graniţele acesteia.

22 mai: Tratat de alianţă politică şi militară germano-italian

(„Pactul de oţel”).

23 iunie: Franţa dă garanţii Turciei cu privire la graniţele acesteia.

— La Paris este semnată declaraţia de asistenţă mutuală franco-turcă.

2 iulie: Anglia recunoaşte, printr-un acord semnat la Tokio.

„Interesele speciale” ale Japoniei în China. 12 – 22 august: La Moscova au loc tratative între delegaţiile militare ale U.R.S.S., Marii Britanii şi Franţei, în vederea încheierii unui tratat de asistenţă mutuală. 19 august: Semnarea la Berlin a unui acord comercial şi de credit germano-sovietic. 23 august: Semnarea la Moscova a Tratatului de neagresiune dintre U.R.S.S. şi Germania („Pactul Molotov-Ribbentrop”); se ajunge la o înţelegere

între cele două ţări privind stabilirea unei noi ordini politico-teritoriale între Marea Baltică şi Dunăre, cu efecte negative asupra situaţiei internaţionale a statelor mici şi mijlocii din această zonă, inclusiv a României. 25 august: Tratat de asistenţă mutuală anglo-polon. 1 septembrie: Armatele hitleriste invadează Polonia, dezlănţuind cel de-al doilea război mondial.

3 septembrie: Marea Britanie şi Franţa declară război Germaniei.

7 septembrie: România se declară neutră, dar îşi dă acordul de principiu pentru trecerea prin teritoriul ei a materialului de război destinat ajutorării Poloniei. 15 septembrie: Armistiţiu între U.R.S.S. şi Japonia în Mongolia. 17 septembrie: Armata Roşie invadează Polonia. 21 septembrie: Asasinarea primului ministru român, Armand Călinescu.

28 septembrie: Semnarea la Moscova de către Molotov şi Ribbentrop a unui Tratat germano-sovietic de delimitare a frontierelor şi de prietenie, însoţit de protocoale secrete ce fixau iinia de demarcaţie între zonele de interes sovietic şi german.

Septembrie-octombrie: Ca urmare a presiunilor Moscovei, ţările baltice sunt silite să încheie pacte de asistenţă cu U.R.S.S.: Estonia – 28 septembrie; Letonia – 5 octombrie; Lituania – 10 octombrie. Octombrie-decembrie: Eforturile diplomaţiei româneşti de a realiza un bloc al neutrilor se încheie cu un eşec, datorită atitudinii negative a Germaniei, Uniunii Sovietice, Italiei, Bulgariei şi Ungariei, în ciuda răspunsurilor pozitive ale ţărilor înţelegerii Balcanice (Grecia – 16 decembrie; Turcia – 18 decembrie; Iugoslavia – 21 decembrie), Marii Britanii (6 noiembrie) şi Franţei (13 noiembrie). 6 octombrie: Împărţirea efectivă a Poloniei între Germania şi U.R.S.S.

24 octombrie: U.R.S.S. s-a angajat să furnizeze

Germaniei ce reale, petrol şi materii prime. 4 noiembrie: Intră în vigoare în S.U.A. legea modificată a „neutralităţii" („Neutrality Act"); se desfiinţează embargoul pe armament, acesta putând fi achiziţionat cu plata în numerar şi transportat numai cu vasele cumpărătorului. 30 noiembrie: Uniunea Sovietică declanşează agresiunea contra Finlandei, care refuză să accepte exigenţele formulate de Moscova în octombrie; începe astfel „Războiul de iarnă"; U.R.S.S. acordă sprijin unei „Republici Populare a Finlandei", prezidată de comunistul Otto Kuusinen. 14 decembrie: Ca urmare a agresiunii sale împotriva Finlandei, U.R.S.S. este exclusă din Societatea Naţiunilor.

1940

2 – 4 februarie: Conferinţă a înţelegerii Balcanice la Belgrad; prelungirea Pactului pe încă şapte ani.

25 februarie: Statele scandinave se declară neutre faţă de războ lui sovieto-finlandez. 12 martie: Tratat de pace sovieto-finlandez la Moscova; se încheie războiul sovieto-finlandez (noiembrie 1939 – martie 1940).

20 martie: Demisia guvernului Édouard Daladier în Franţa; îi succede guvernul Paul Reynaud. 9 aprilie: Germania invadează Danemarca şi Norvegia. 14 aprilie: Trupele anglo-franceze debarcă în Norvegia. 10 mai: Armata germană invadează Franţa, Olanda, Belgia şi Luxemburgul.

— Demisia guvernului englez Neville Chamberlain; îi succede un guvern de coaliţie, condus de Winston Churchill.

28 mai: Capitularea armatei belgiene.

29 mai: Se încheie Tratatul economic germano-român („Pactul petrolului"); economia României este practic înfeudată Germaniei; România renunţă la declaraţia de neutralitate din 7 septembrie 1939.

29 mai – 4 iunie: Îmbarcarea trupelor britanice şi franceze din armata de nord, la Dunkerque („Bătălia de la Dunkerque”).

10 iunie: Italia declară război Marii Britanii şi Franţei.

15 iunie: Demisia guvernului francez Paul Reynaud; îi succede un guvern condus de Philippe Pétain (17 iunie). 22 iunie: Semnarea armistiţiului franco-german la Compiègne, marcând capitularea Franţei. 24 iunie: Armistiţiu franco-italian la Roma.

26 – 28 iunie: Guvernul U.R.S.S. adresează două note ultimative României, cerând părăsirea imediată de către administraţia şi armata română a teritoriului Basarabiei şi Bucovinei de Nord.

28 iunie: Anglia recunoaşte pe generalul Charles de Gaulle ca şef al „Franţei Libere”.

1 iulie: România renunţă la garanţiile anglo-franceze din aprilie 1939.

4 iulie: Ruperea relaţiilor diplomatice dintre guvernul Pétain şi Anglia.

11 iulie: România se retrage din Societatea Naţiunilor.

15 iulie: Hitler adresează o scrisoare regelui Carol îl al României, prin care îi cere pe un ton ultimativ să facă unele concesii teritoriale Ungariei şi Bulgariei. 21 iulie: Constituirea la Londra a guvernului cehoslovac în exil în frunte cu Jan Sramek. 26 iulie: La Salzburg are loc o întrevedere Ion Gigurtu (prim-ministru) şi Mihail Manoilescu (ministru de externe) pe de o parte, şi Adolf Hitler şi Joachim von Ribbentrop, pe de altă parte, care cer guvernului român să angajeze tratative directe cu Ungaria şi Bulgaria pentru a discuta revendicările teritoriale ale acestora faţă de România.

30 iulie: Convenţia de la Havana a 21 de republici

americane privind administrarea provizorie a coloniilor şi posesiunilor europene în America („Declaraţia de la Havana”).

31 iulie: Hitler hotărăşte invadarea U.R.S.S., cerând pregătirea unui plan de invazie.

2 august: Charles de Gaulle este condamnat la moarte în con tumacie.

3 – 6 august: Anexarea de către U.R.S.S. a Lituaniei (3 august). Letoniei (5 august) şi Estoniei (6 august); anexările din 1939 – 1940 vor mări populaţia U.R.S.S. cu peste 23 milioane de locuitori. 7 august: Acord W. Churchill – Ch. de Gaulle privind organizarea Forţelor Franceze Libere.

20 august: Troţki este rănit mortal de către un agent al lui Stalin, Ramón Mercader; va deceda la 21 august. 20 august – 5 decembrie: Ofensiva Armatei a 8-a de eliberare naţională a Chinei împotriva ocupanţilor japonezi („Bătălia celor 100 de regimente”). 30 august: Al doilea Arbitraj de la Viena („Dictatul de la Viena”); Transilvania de Nord-Vest (43 492 km² şi 2 667.000 locuitori, în majoritate români) este smulsă României şi predată Ungariei horthyste; Germania şi Italia garantează noile frontiere ale României.

5 septembrie: Regele Carol îl al României cedează generalului Ion Antonescu principalele prerogative ale puterii.

— Declaraţia expresă a guvernului Marii Britanii privind nerecunoaşterea „arbitrajului” germano-italian de la Viena.

6 septembrie: Abdicarea regelui Carol îl al României în favoarea fiului său Mihai I.

7 septembrie: Se semnează Tratatul de frontieră româno-bulgar de la Craiova, prin care partea de sud a Dobrogei („Cadrilaterul”, adică judeţele Durostor şi

Caliacra) intră în componenţa Bulgariei. 15 septembrie: Mahatma Gandhi redevine preşedinte al Congresului Naţional Indian. 23 septembrie: Convenţie militară franco-japoneză privind ocuparea de către forţele japoneze a părţii de nord a Vietnamului.

27 septembrie: Încheierea la Berlin a „Pactului tripartit" de alianţă militară între Germania, Italia, Japonia; reglementarea „spaţiului vital" al fiecărui stat semnatar.

— Molotov declară că „Pactul tripartit" nu afectează relaţiile Uniunii Sovietice cu semnatarele Pactului.

29 septembrie: România iese din înţelegerea Balcanică. Octombrie: Notă japoneză, adresată S.U.A., somându-le să-şi demilitarizeze bazele din Pacific. 12 octombrie: Începe intrarea trupelor hitleriste în România pe baza garanţiilor din 30 august privind noile graniţe. 24 octombrie: Întrevederea Hitler-Petain la Montoire sur Loire: Franţa aderă la politica „noii ordini" europene.

28 octombrie: Armata italiană începe agresiunea împotriva Gre ciei.

A noiembrie: Franklin Delano Roosevelt este ales pentru a treia oară preşedinte al S.U.A. 12 – 13 noiembrie: Întrevederi Molotov-Hitler la Berlin; Ribbentrop îi propune lui Molotov aderarea U.R.S.S. la „Pactul tripartit". 20 noiembrie: Ungaria aderă la „Pactul tripartit".

Noiembrie: Ion Antonescu semnează la Berlin adeziunea României la „Pactul tripartit".

24 noiembrie: Slovacia aderă la „Pactul tripartit".

25 noiembrie: Guvernul sovietic formulează condiţii pentru adeziunea să ia „Pactul tripartit". 27/28 noiembrie: Asasinarea de către legionari a savantului român de notorietate mondială Nicolae Iorga, fost prim-ministru.

30 noiembrie: Alsacia şi Lorena sunt încorporate

Germaniei.

4 decembrie: Acordul româno-german de la Berlin privind „co laborarea economică” pe zece ani; economia României este complet subordonată „Noii ordini economice europene”.

9 decembrie – 1941, 10 februarie: Contraofensiva britanică împotriva trupelor italiene în Africa de Nord. 12 decembrie: Tratat de prietenie şi neagresiune ungaro-iugoslav. 18 decembrie: „Directiva nr. 21” a lui Hitler, stabilind data de 15 mai pentru lansarea operaţiunii Barbarossa (atacul surpriză împotriva U.R.S.S.).

1941

10 ianuarie: Bătălia aeronavală anglo-italiană din Golful Messina.

15 ianuarie: Începe ofensiva armatei engleze în Africa de Est. 21 – 23 ianuarie: „Rebeliunea legionară” în România.

27 ianuarie – 29 martie: Consfătuiri secrete la Washington între statele majore englez şi american: se adoptă principiile fundamentale alo strategiei războiului împotriva puterilor Axei („Planul ABC-1”).

28 ianuarie: Ion Antonescu formează în România un guvern alcătuit exclusiv din militari şi tehnicieni.

10 februarie: Marea Britanie rupe relaţiile diplomatice cu Ro mânia, extinzând şi asupra acesteia măsurile de blocadă. 1 martie: Bulgaria aderă la „Pactul tripartit”.

11 martie: Promulgarea legii de „împrumut-închiriere” a armămentului („Lend-Lease Act”) în S.U.A. 25 martie: Iugoslavia aderă la „Pactul tripartit”.

27 martie: Lovitură de stat în Iugoslavia; înlăturarea regentei şi proclamarea lui Petru IIT ca rege al Iugoslaviei.

28 martie: Bătălie navală anglo-italiană în Mediterana Orien tală („Bătălia de la Capul Matapan”):

Înfrângerea dezastruoasă a flotei italiene.

5 aprilie: Tratat de neagresiune şi prietenie sovieto-iugoslav.

6 aprilie: Germania, Italia şi Ungaria atacă Iugoslavia; trupe germane invadează Grecia, în sprijinul armatei italiene.

Aprilie: Trupe germane ocupă Belgradul.

Aprilie: Tratat de neutralitate sovieto-japonez încheiat la Moscova.

18 aprilie: Franţa iese din Societatea Naţiunilor.

— Încetarea ostilităţilor pe frontul iugoslav. 27 aprilie: Armata germană ocupă Atena.

7 mai: I.V. Stalin devine preşedinte al Consiliului Comisarilor Poporului (şef al guvernului). 18 mai: Capitularea trupelor italiene din Abisinia. 11 – 12 iunie: Acordurile româno-germane de la München şi Berchtesgaden; România se angajează să participe la războiul antisovietic.

22 iunie: Atacarea U.R.S.S. de către Germania şi sateliţii săi.

— Declaraţia lui Winston Churchill cu privire la sprijinirea U.R.S.S. de către Anglia în lupta împotriva Germaniei hitleriste.

24 iunie: Declaraţia lui F.D. Roosevelt privind sprijinirea U.R.S.S. de către S.U.A. În războiul împotriva Germaniei hitleriste.

27 iunie: Ungaria declară război U.R.S.S.

— Înfiinţarea Statului-major general al detaşamentelor de partizani în Iugoslavia, în frunte cu Josip Broz Tito.

29 iunie: Albania declară război U.R.S.S.

12 iulie: Acord anglo-sovietic la Moscova privind lupta comună în războiul împotriva Germaniei hitleriste, angajând cele două părţi să nu încheie un armistiţiu sau o

pace separată, începutul lui august: Ofensive germane în direcţia: Nord (obiectiv: Leningrad), Centru (obiectiv: Moscova), Sud-Est (obiectiv: Crimeea şi Bazinul Donetului).

8 august: I.V. Stalin este numit comandant suprem al Forţelor Armate ale U.R.S.S. 10 – 14 august: Întrevedere Roosevelt-Churchill la bordul navei „Prince of Wales", în Golful Argentina din Newfoundland; se adoptă „Carta Atlanticului" (publicată la 14 august), care proclamă dreptul popoarelor la alegerea formei de guvernământ, colaborarea tuturor popoarelor în domeniul economic, se pronunţă pentru dezarmare internaţională; U.R.S.S. aderă la „Carta Atlanticului".

25 august: Trupe sovietice şi britanice intră în Iran, ocupând partea de nord şi, respectiv, de sud a ţării. 29 august: Declaraţia italo-germană privind instaurarea „noii ordini" în Europa. 8 septembrie: Începe blocada Leningradului. 1G septembrie: Reza Pahlavi, şahul Iranului, abdică în favoarea fiului său, Mohammed. 23 septembrie: Constituirea la Londra a Comitetului Naţional al Franţei Libere, în frunte cu generalul Charles de Gaulle. 29 septembrie – 1 octombrie: Conferinţă tripartită (U.R.S.S., Anglia, S.U.A.) la Moscova; se proclamă unitatea celor trei mari puteri în lupta împotriva hitlerismului şi se adoptă programul livrărilor anglo-americane către U.R.S.S.

Octombrie – 1942, ianuarie: A treia campanie de nesupunere civilă în India, iniţiată de Mahatma Gandhi. 2 octombrie: Începe ofensiva germană împotriva Moscovei. 16 octombrie: Demisia cabinetului japonez F. Konoye; îi succede un guvern condus de generalul Hideki Tojo. 15 noiembrie: Începe cea de-a doua ofensivă germană împotriva Moscovei.

25 noiembrie: Prelungirea „Pactului anti-komintern" din 25 noiembrie 1936 între Germania, Japonia şi Italia pe

încă cinci ani.

Decembrie: Crearea Armatei Naţionale de Eliberare din Grecia (E.L.A.S.).

5 – 6 decembrie: Începe contraofensiva trupelor sovietice în raionul Moscova.

7 decembrie: Atac masiv al aviaţiei japoneze asupra flotei S.U.A. de la Pearl Harbour; începe războiul în Oceanul Pacific.

8 decembrie: Canada şi Noua Zeelandă declară război Romă mei.

— Japonia declară război S.U.A., Angliei, Australiei şi Canadei.

— S.U.A., Anglia, Australia, Canada, Indiile Olandeze, Costa Rica, Honduras, Haiti şi Comitetul Naţional al Franţei Libere declară război Japoniei.

9 decembrie: China declară război Japoniei, Germaniei şi Italiei.

10 decembrie: Australia declară război României.

11 decembrie: Uniunea Sud-Africană declară război României.

— Costa Rica declară război Germaniei.

— Germania şi Italia declară război S.U.A.

12 decembrie: România declară război S.U.A.

13 decembrie: Ungaria şi Bulgaria declară război S.U.A.

16 – 17 decembrie: Întrevederi sovieto-britanice la Moscova (Misiunea Edem).

25 decembrie: Capitularea garnizoanei britanice din Hong-Kong.

27 decembrie: Anglia declară război Bulgariei (cu efect retro activ, din 13 decembrie).

28 decembrie: Tratat de alianţă anglo-sovieto-iranian.

1942

1 ianuarie: S.U.A. semnează cu guvernele (în funcţie

sau în exil) a 26 de ţări „Declaraţia Naţiunilor Unite” potrivit căreia niciuna dintre părţi nu va semna o pace separată cu Germania şi va lupta până la înfrângerea acesteia. 13 ianuarie: La Londra are loc Conferinţa reprezentanţilor ţărilor aliate, care adoptă Declaraţia privind pedepsirea criminalilor de război.

28 ianuarie: 19 din cele 21 de state participante la Conferinţa panamericană de la Rio de Janeiro semnează Actul Final care recomandă ruperea relaţiilor diplomatice cu puterile Axei.

1 februarie: În Norvegia se formează guvernul colaboraţionist Quisling.

22 mai: Mexicul declară război Germaniei, Italiei şi Japoniei.

26 mai: La Londra se semnează un Tratat anglo-sovietic, cu o durată de 20 de ani, de alianţă în războiul împotriva Germaniei, de asistenţă mutuală şi de colaborare postbelică.

30 mai: Crearea, pe lângă Cartierul General al Comandamentului Suprem al Armatei Roşii, a Statului Major Central al mişcării de partizani, pentru coordonarea acţiunilor de luptă al acesteia cu cele ale Armatei.

4 – 7 iunie: Bătălia aeronavală din largul insulei Midway; înfrângerea decisivă a flotei japoneze.

6 iunie: S.U.A. declară război României şi Bulgariei.

11 iunie: Washingtonul şi Moscova semnează un acord bilateral privind asistenţa mutuală în războiul împotriva Germaniei; extinderea Lend-Lease-ului asupra U.R.S.S.

18 iulie: S.U.A. declară război Ungariei.

9 octombrie: În Armata Roşie se revine la unitatea de comandă: comisarii politici sunt înlocuiţi cu comandanţi adjuncţi însărcinaţi cu chestiuni politice.

19 noiembrie: Debutul contraofensivei sovietice la

Stalingrad;

Forţele generalului Rokossovski şi ale generalului Vatutin, venite din Nord, converg pe Don cu cele ale generalului Eremenko, venite din Sud, încercuind la 22 noiembrie Armata 6 germană.

4 decembrie: Amiralul François Darlan îşi asumă funcţia de şef al statului francez în Africa de Nord.

1943

12 – 18 ianuarie: Armatele sovietice străpung blocada Leningradului.

14 – 24 ianuarie: F.D. Roosevelt şi W. Churchill se întâlnesc la Casablanca şi discută măsurile militare comune pentru anul 1943.

2 februarie: Armata germană încercuită la Stalingrad capitulează.

18 februarie: Joseph Paul Goebbels proclamă la Berlin „războiul total”.

13 aprilie: Germanii informează despre descoperirea la Katyn, în apropiere de Smolensk. A unor gropi comune ascunzând trupurile a peste 4.000 ofiţeri polonezi, executaţi de N.K.V.D. În 1940. U.R.S.S. aruncă responsabilitatea asasinatului asupra Germaniei şi foloseşte ocazia pentru a rupe relaţiile diplomatice cu guvernul polonez în exil.

19 aprilie – 16 mai: Răscoala antihitleristă din ghetoul Varşoviei este înăbuşită în sânge, soldându-se cu 60.000 de morţi şi distrugerea completă a ghetoului. 25 aprilie: U.R.S.S. rupe relaţiile diplomatice cu guvernul polonez de la Londra.

9 mai: Pe teritoriul U.R.S.S., se constituie divizia poloneză Koszciuszko, nucleul viitoarei Armate Poloneze de Eliberare.

13 mai: Armata germano-italiană din Africa de Nord capitulează.

15 mai: Comitetul Central Executiv al Internaţionalei a III-a adoptă hotărârea privind autodizolvarea acesteia. 27 mai: Constituirea Consiliului Naţional al Rezistenţei în Franţa. 23 iunie: La Alger se constituie Comitetul Francez al Eliberării Naţionale (C.F.L.N.) în frunte cu generalii Ch. de Gaulle şi H. Giraud.

4 iulie: Generalul Władysław Sikorski, premierul guvernului polonez, moare într-un accident de avion.

5 iulie: Stanisław Mikołajczyk (lider al Partidului Ţărănesc)

Preia conducerea guvernului polonez în exil. 5 iulie – 23 august: Bătălia de la Kursk-Orel-Belgorod.

10 iulie: Debarcarea armatelor engleze (Montgomery) şi americane (Paton) în Sicilia.

25 iulie: Lovitură de stat în Italia; căderea regimului fascist;

Arestarea lui Mussolini; formarea unui guvern condus de mareşalul Pietro Badoglio. 14 – 24 august: Conferinţa anglo-americană de la Québec adoptă planul debarcării în Europa Occidentală (Planul Overlord), pentru anul 1944.19 august: Acord secret anglo-american privind colaborarea în domeniul creării bombei atomice.

26 august: U.R.S.S., Anglia şi S.U.A. recunosc Comitetul Francez al Eliberării Naţionale. 3 septembrie: Italia încheie armistiţiul cu Naţiunile Unite. 13 septembrie: Chiang Kai-shek este ales preşedinte al Chinei

(îşi preia funcţiile la 10 octombrie 1943). 13 octombrie: Italia declară război Germaniei. 19 – 30 octombrie: Conferinţa tripartită a miniştrilor de Externe ai U.R.S.S., Angliei şi S.U.A. (Molotov, Eden, Hull), desfăşurată la Moscova, pune bazele O.N.U., adoptând deopen trivă hotărâri privind organizarea viitoare a Italiei şi a Austriei, precum şi în legătură cu răspunderea hitleriştilor pentru atrocităţile comise. 9 noiembrie:

Charles de Gaulle devine preşedinte al C.F.L.N. 22 – 26 noiembrie: Conferinţa anglo-americano-chineză de la Cairo adoptă Declaraţia privind ţelurile participanţilor în războiul antijaponez.

28 noiembrie – 1 decembrie: Conferinţa de la Teheran a şefilor de stat ai S.U.A., Angliei şi U.R.S.S. (F. D. Roosevelt, W. Churchill şi I.V. Stalin) adoptă hotărâri privind desfăşurarea operaţiunilor militare viitoare; se confirmă hotărârea de a se deschide un al doilea front în Franţa în mai 1944; au fost abordate, de asemenea, următoarele probleme: crearea Organizaţiei Naţiunilor Unite; viitorul Germaniei; deplasarea spre vest a graniţelor poloneze.

15 decembrie: U.R.S.S. rupe relaţiile cu guvernul iugoslav în exil şi recunoaşte Comitetul Naţional de Eliberare.

22 decembrie: Consiliul de Miniştri al U.R.S.S. aprobă un nou imn naţional patriotic, care înlocuieşte Internaţionala.

24 decembrie: Generalul Dwight Eisenhower (S.U.A.) este numit comandant suprem al forţelor aliate de debarcare, generalul Bernard Montgomery (Anglia), adjunct al comandantului suprem, iar generalul Harold Alexander, comandant al forţelor aliate din Italia.

1944

1 ianuarie: Constituirea, în ilegalitate, la Varşovia, a Consiliului Naţional al Ţării (Crajowa Rada Narodowa), în frunte cu Bolesław Bierut.

8 – 10 ianuarie: Procesul de la Verona; G. Ciano şi E. De Bono sunt executaţi la 12 ianuarie.

12 martie: Crearea Comitetului Politic de Eliberare Naţională în Grecia, organism asumându-şi funcţiile unui guvern provizoriu.

18 mai: Demisia guvernului iugoslav din emigraţie,

condus de Bozidar Puric.

3 iunie: Comitetul Francez al Eliberării Naţionale (C.F.L.N.)

Se proclamă guvern provizoriu al Franţei.

4 iunie: Eliberarea Romei de către armatele aliate.

6 iunie: Debarcarea trupelor aliate pe coasta Normandiei; deschiderea celui de-al doilea front în Europa („Ziua cea mai lungă”).

13 iunie; Germanii încep bombardarea Angliei cu V-1.

20 iunie: Constituirea Blocului Naţional Democrat (B.N.D.) din România, incluzând Partidul Naţional Ţărănesc, Partidul Naţional Liberal, Partidul Social Democrat şi P.C.R.

1 – 22 iulie: Conferinţa de la Bretton Woods; crearea Băncii Internaţionale de Reconstrucţie şi Dezvoltare şi a Fondului Monetar Internaţional.

20 iulie: Atentat eşuat împotriva lui Hitler.

21 iulie: La Lublin, se constituie Comitetul Polonez al Eliberării Naţionale, asumându-şi funcţiile de guvern al Poloniei.

1 august – 2 octombrie: Insurecţia de la Varşovia; acţiunea „Armatei Ţării” comandată de generalul Tadeusz Komorowski este crunt reprimată de hitlerişti. 21 august – 7 octombrie: Conferinţa de la Dumbarton Oaks (U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie) defineşte structura şi componenţa viitorului Consiliu de Securitate al O.N.U.). 23 august: Lovitura de stat din România; răsturnarea regimului antonescian; România iese din războiul purtat alături de Germania hitleristă şi se alătură Naţiunilor Unite. 23 – 31 august: Armata Română eliberează cea mai mare parte a teritoriului naţional.

25 august: Eliberarea Parisului.

26 august: S.U.A. şi Anglia recunosc *de facto* guvernul Charles de Gaulle.

30 – 31 august: Intrarea trupelor sovietice în Bucureşti.

5 septembrie: U.R.S.S. rupe relaţiile diplomatice cu Bulgaria şi îi declară război.

6 septembrie: Constituirea guvernului provizoriu al Republicii Franceze (G.P.R.A.) în frunte cu Charles de Gaulle.

— Ungaria se declară în stare de război cu România.

7 septembrie: Trupele sovietice intră în Bulgaria.

8 septembrie: Germanii încep bombardarea Angliei cu V-2

(prima rachetă balistică cu o singură treaptă). 10 septembrie: Bulgaria declară război Germaniei hitleriste. 11 – 16 septembrie: A doua Conferinţă de la Québec cu participarea lui W. Churchill şi F.D. Roosevelt.

12 septembrie: Semnarea armistiţiului, la Moscova, între Romă mă şi Naţiunile Unite. 19 septembrie: Semnarea armistiţiului între Finlanda şi Naţiunile Unite.

9 – 18 octombrie: Întâlnire Stalin-Churchill la Moscova; repartizarea zonelor de influenţă în Europa dunăreană şi balcanică: pentru U.R.S.S.: 95 în România; 75 în Bulgaria; 50” în Iugoslavia şi Ungaria; 10 în Grecia.

13 octombrie: Eliberarea Atenei.

15 octombrie: Lovitură de stat în Ungaria, organizată de Păr titlul fascist „Crucile cu săgeţi”; Horthy Miklós cedează puterea lui Szalasi Ferenc, care devine regent al Ungariei. 28 octombrie: Bulgaria semnează, la Moscova, armistiţiul cu Naţiunile Unite.

6 decembrie – 1945, 6 ianuarie: Primul război civil în Grecia. 10 decembrie: Semnarea Tratatului de alianţă şi de cooperare franco-sovietic, valabil pe 20 de ani.

16 decembrie – 1945, 20 ianuarie: Ofensiva armatei germane din Ardeni se încheie cu o revenire pe poziţiile de plecare. 31 decembrie: Comitetul Polonez al Eliberării

Naţionale se transformă în guvern provizoriu al Poloniei, condus de Edvard Osobka-Morawski.

1945

20 ianuarie: Semnarea, la Moscova, a armistiţiului între Ungaria şi Naţiunile Unite. 4-XI februarie: Conferinţa la nivel înalt de la Ialta (I. V. Stalin, F.D. Roosevelt şi W. Churchill) stabileşte şi pune de acord planurile militare şi discută regimul politic al Europei postbelice.

12 februarie: Armistiţiul de la Varkiza; încetarea ostilităţilor între E.L.A.S. şi armata regaliştilor din Grecia. 28 februarie: Guvernul N. Rădescu este obligat să demisioneze.

6 martie: Formarea guvernului condus de Petru Groza.

7 martie: Constituirea în Iugoslavia a unui guvern de uniune naţională prezidat de Josip Broz Tito. 23 martie – 17 aprilie: Ofensiva trupelor anglo-americane în Ruhr.

4 aprilie: Constituirea primului guvern al Frontului ¡Naţional al Cehilor şi Slovacilor, prezidat de Zdenek Fierlinger.

5 aprilie: U.R.S.S. denunţă Pactul de neutralitate cu Japonia. G-7 aprilie: Bătălia aeronavală de lângă Okinawa.

9 aprilie – 2 mai: Ofensivă aliată în Italia de Nord. 12 aprilie: Moare F.D. Roosevelt; îi succede Harry S. Truman. 16 aprilie: Armata sovietică începe ofensiva asupra Berlinului. 25 aprilie – 26 iunie: Conferinţa Naţiunilor Unite de la San Francisco; constituirea O.N.U.; elaborarea şi adoptarea Cartei O.N.U.

28 aprilie: Arestarea şi executarea lui Benito Mussolini, la Milano.

30 aprilie: Sinuciderea lui Adolf Hitler.

— Asaltul şi cucerirea Reichstagului de către sovietici. 9 mai: Capitularea necondiţionată a Germaniei;

semnarea actului definitiv al capitulării la Berlin de către reprezentanţii U.R.S.S., Angliei, S.U.A. şi Franţei, pe de-o parte, şi Germaniei, pe de altă parte. 5 iunie: Declaraţia cu privire la preluarea puterii în Germania de către guvernele U.R.S.S., Angliei, Franţei şi S.U.A.

22 iunie: Delimitarea zonelor de ocupaţie în Germania.

16 iulie: Experimentarea primei bombe atomice în S.U.A. la Alamogordo (New Mexico).

17 iulie – 2 august: Conferinţa de la Potsdam a şefilor guvernelor U.R.S.S., Angliei şi S.U.A. adoptă hotărâri privind situaţia Europei postbelice, statutul şi frontierele Germaniei; crearea Consiliului Miniştrilor Afacerilor Externe.

23 iulie – 14 august: Mareşalul Henri Philippe Pétain este ju decât şi condamnat la moarte.

25 iulie: Victoria laburiştilor în alegerile britanice.

26 iulie: Formarea unui guvern laburist (Clement Richard Attlee în Anglia).

6 august: Aviaţia militară a S.U.A. lansează asupra oraşului japonez Hiroshima o bombă atomică.

8 august: U.R.S.S. declară război Japoniei.

— Acord anglo-sovieto-american privind înfiinţarea Tribunalului Militar Internaţional pentru judecarea crimelor de război.

9 august: Aviaţia militară S.U.A. lansează asupra oraşului ja ponez Nagasaki o bombă atomică. 10 – 11 august: Armatele 8 şi 4 chineze trec la ofensivă împotriva trupelor japoneze în China.

14 august: Tratat de alianţă între U.R.S.S. şi China.

17 august: Proclamarea Republicii Indonezia.

27 august: Trupele americane încep debarcarea pe teritoriul Japoniei.

30 august: Crearea Comisiei Aliate de Control în

Germania. 2 septembrie: Semnarea actului de capitulare necondiţionată a Japoniei.

— Proclamarea independenţei Vietnamului; naşterea R.D. Vietnam.

23 septembrie: Forţele armate franceze declanşează războiul de recucerire a Vietnamului. 10 octombrie: Acord P.C. Chinez-Kuomintang privind obligaţia de a nu admite dezlănţuirea unui război civil.

18 octombrie: Se deschide procesul de la Nürnberg.

15 noiembrie: Acord anglo-americano-canadian privind energia atomică; Marea Britanie, S.U.A. şi Canada refuză să comunice Uniunii Sovietice secretul bombei atomice.

16 noiembrie: De Gaulle formează un guvern tripartit în care intră şi comuniştii (M.R.P. – S.F.I.O. – P.C.F.). 29 noiembrie: Deschiderea Adunării Constituante la Belgrad; proclamarea Republicii Populare Federative Iugoslavia.

1946

10 ianuarie – 14 februarie: Prima sesiune a Adunării Generale a O.N.U., la Londra; Trygve Lie (Norvegia) este ales secretar general.

20 ianuarie: De Gaulle demisionează de la conducerea Consiliului de Miniştri.

5 martie: Discursul antisovietic al lui Winston Churchill la Fulton; începutul „războiului rece".

6 martie: Franţa recunoaşte Republica Vietnam, ca stat liber, în cadrul Federaţiei Indochineze şi Uniunii Franceze. 26 martie: U.R.S.S. acceptă să-şi retragă trupele din nordul Iranului.

18 aprilie: Dizolvarea formală a Societăţii Naţiunilor. 21 – 22 aprilie: Congres de constituire a Partidului Socialist Unit din Germania prin unificarea Partidului Comunist (zona răsăriteană) cu Partidul Social-Democrat (zona răsăriteană); preşedinţi: Wilhelm Pieck şi Otto

Grotevvohl.

25 aprilie: Deschiderea Conferinţei de la Paris a miniştrilor Afacerilor Externe ai Statelor Unite (Byrnes), U.R.S.S. (Molotov), Marii Britanii (Bevin) şi Franţei (Bidault), privind problema semnării tratatelor de pace cu foştii sateliţi ai Germaniei.

Mai: La Bucureşti are loc procesul mareşalului Ion Antonescu, fost conducător al statului român; aşa-numitul „Tribunal al Poporului" îl condamnă la moarte (sentinţa a fost executată la 1 iunie 1946).

3 mai – 1948, 12 noiembrie; Procesul de la Tokio împotriva principalilor criminali de război japonezi.

14 iunie: Planul Baruch privind controlul internaţional al utilizărilor energiei atomice.

29 iulie – 15 octombrie: Lucrările Conferinţei de pace de la Paris, convocată de puterile învingătoare în cel de-al doilea război mondial, pentru încheierea tratatelor de pace cu Bulgaria, Finlanda, Italia, România şi Ungaria, foste aliate ale Germaniei, şi discutarea statutului oraşului Triest.

August: U.R. SS. Cere să participe împreună cu Turcia la controlul Strâmtorilor; refuzul turc este sprijinit de către anglo-saxon i.

Septembrie: În Grecia izbucneşte războiul civil (până în octombrie 1949).

23 noiembrie: Bombardarea oraşului Hai Phong de către flota franceză; începutul războiului din Indochina.

2 decembrie: Acord între Anglia şi S.U.A. privind unirea, de la 1 ianuarie 1947, a zonelor de ocupaţie din Germania („Bizonia").

12 decembrie: Adunarea Generală a O.N.U. adoptă o rezoluţie de condamnare a regimului franchist din Spania şi cere statelor membre să rupă relaţiile diplomatice cu Spania.

19 decembrie: Începutul războiului colonial din Vietnam.

31 decembrie: Preşedintele S.U.A., Harry Truman, declară oficial încetarea stării de război a S.Ù.A. cu Germania.

1947

1 ianuarie: Intrarea în vigoare a convenţiilor asupra „Bizoniei”.

6 ianuarie: În S.U.A., generalul George C. Marshall îi succede lui James Byrnes în funcţia de secretar de stat. ianuarie: Vincent Auriol devine primul preşedinte al celei de-a Patra Republici Franceze.

17 ianuarie: Léon Blum demisionează din funcţia de prim-ministru al Franţei.

10 februarie: La Paris se încheie de către statele învingătoare în cel de-al doilea război mondial tratatele de pace cu Bulgaria, Finlanda, Italia, România, şi Ungaria.

4 martie: Tratat de alianţă franco-englez la Dunkerque („Pac tul de la Dunkerque”); părţile semnatare îşi iau obligaţia să-şi acorde ajutor militar în cazul în care una dintre ele se va afla în război cu Germania. 10 martie – 24 aprilie: Conferinţa miniştrilor Afacerilor Externe la Moscova. Se adânceşte ruptura dintre Est şi Vest. 12 martie: Lansarea „Doctrinei Truman”.

22 aprilie: Acord anglo-franco-american privitor la exportul car bunelui german. 25 aprilie: Ho Şi Min solicită negocieri cu Franţa.

5 mai: Îndepărtarea miniştrilor comunişti din guvernul francez. 5 iunie; Arestarea conducătorilor politici anticomunişti din România.

— Secretarul de stat american G. Marshall propune planul său de ajutorare a statelor europene, „Planul Marshall”, ce va fi criticat, apoi respins de U.R.S.S. (Conferinţa de la Paris din 27 iunie – 2 iulie), care

antrenează în această poziţie şi statele Europei Centrale şi Răsăritene, obligând Cehoslovacia să revină asupra consimţământului ei iniţial; exemplul ei va fi urmat şi de Finlanda. IA

30 iulie: Partidul Naţional Ţărănesc din România este dizolvat printr-un jurnal al Consiliului de Miniştri.

14 august: Proclamarea oficială a constituirii statului Pakistan.

15 august: Proclamarea în mod oficial a independenţei Indiei. 30 august: Miniştrii de Externe ai S.U.A. şi ai ţărilor latinoamericane, întruniţi în Conferinţa de la Rio de Janeiro (între 15 august – 2 septembrie), semnează un tratat de asistenţă mutuală („Tratatul de la Rio de Janeiro”).

23 septembrie: Spânzurarea omului politic bulgar Nikolai Petkov de către autorităţile de la Sofia. 22 – 27 septembrie: Conferinţa partidelor comuniste din U.R.S.S., din Europa Centrală şi Răsăriteană, din Franţa şi Italia, desfăşurată la Szklarska Poreba (Polonia) hotărăşte înfiinţarea Kominformului (Biroul Informativ al Partidelor Comuniste).

30 octombrie – 13 noiembrie: Are loc procesul conducătorilor fostului Partid Naţional Ţărănesc din România. 21 noiembrie: Desfiinţarea partidelor de opoziţie anticomuniste în Polonia şi Ungaria. 29 noiembrie: Adunarea Generală a O.N.U. hotărăşte împărţirea Palestinei în două state (israelit şi arab); Ierusalimul este proclamat oraş liber sub administraţie O.N.U. Decembrie: Începerea războiului civil din China.

30 decembrie: Abolirea monarhiei în România; regele Mihai I este silit să abdice şi să părăsească ţara; se proclamă Republica Populară Română.

1948

25 februarie: „Lovitura de la Praga”; comuniştii

preiau puterea în Cehoslovacia.

17 martie: Anglia, Franţa, Belgia, Olanda şi Luxemburg sem nează la Bruxelles Tratatul de apărare, economic, social şi cultural pentru o perioadă de 50 de ani, prin care se creează o alianţă militară economică şi culturală, sub denumirea de Uniunea Occidentală („Pactul de la Bruxelles”).

7 – 10 mai: Delegaţi din 19 state occidentale, reprezentate în Comitetul internaţional al mişcărilor pentru unitatea europeană, se reunesc la Haga, sub preşedinţia premierului britanic Winston Churchill şi hotărăsc constituirea unei adunări din membrii ai parlamentelor naţionale şi a unui Comitet pentru Europa Unită.

11 mai: Proclamarea statului Israel.

18 mai: Uniunea Sovietică recunoaşte de jure statul Israel.

15 mai: Se declanşează primul război arabo-israelian.

11 iunie: Guvernul român recunoaşte statul Israel şi stabileşte cu acesta relaţii diplomatice la rang de legaţie.

— Senatul S.U.A. aprobă rezoluţia Vandenberg, care autorizează guvernul american să asocieze Statele Unite la alianţe, în timp de pace, în afara continentului.

18 – 20 iunie: Reforma monetară în zonele occidentale ale Germaniei şi la Berlin; comandanţii militari ai celor trei zone occidentale de ocupaţie din Germania autorizează crearea unei bănci germane (Deutchbank) unică pentru toate zonele.

23 iunie; Reforma monetară în zona sovietică a Germaniei.

24 iunie: U.R.S.S. impune blocadă totală asupra tuturor comunicaţiilor terestre cu sectoarele occidentale ale Berlinului, care vor trebui să se aprovizioneze printr-un pod aerian până în mai 1949.

28 iunie: Partidul Comunist din Iugoslavia este exclus din Kominform, comuniştii iugoslavi fiind acuzaţi de antisovietism şi deviaţionism.

17 iulie: Proclamarea Republicii Coreea (de Sud).

Septembrie: Excluderea lui Władysław Gomułka din Biroul Politic al Partidului Muncitoresc Unit Polonez.

10 decembrie: Adunarea Generală a O.în. U. adoptă „Declaraţia Universală a Drepturilor Omului”.

28 decemorie: Acord franco-anglo-american asupra statutului internaţional al Ruhrului.

29 decembrie: Se anunţă public arestarea cardinalului József Mindszenty, primatul Bisericii Catolice din Ungaria, acuzat de trădare, spionaj şi complot.

1949

5 – 8 ianuarie: Consfătuirea reprezentanţilor Bulgariei, Cehoslovaciei, Poloniei, României, Ungariei şi U.R.S.S. hotărăşte crearea Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (C.A.E.R.).

31 ianuarie: Trupele comuniste chineze intră în oraşul Beijing.

Martie: V. Molotov este înlocuit cu A. Vîşinski la conducerea Ministerului sovietic al Afacerilor Externe.

4 aprilie: Semnarea la Washington a Pactului Atlanticului de Nord, organizaţie având drept membri fondatori, Anglia, Belgia, Canada, Danemarca, Franţa, Islanda, Italia, Luxemburg, Norvegia, Olanda, Portugalia şi S.U.A.

5 mai: Crearea Consiliului Europei, cu sediul la Strasbourg, având drept membri fondatori Anglia, Belgia, Danemarca, Franţa, Irlanda, Italia, Luxemburg, Norvegia, Olanda, Suedia.

11 mai: Israelul este admis în O.N.U

12 mai: Ridicarea blocadei Berlinului.

23 mai: Proclamarea Republicii Federale Germania.

18 august: Ungaria se proclamă republică populară.

29 august: Explozia primei bombe atomice sovietice.

G septembrie: Mareşalul sovietic K. Rokossovski devine ministru al Apărării în Polonia.

24 septembrie: Condamnarea la moarte a lui László Rajk; a fost spânzurat la 15 octombrie 1949.

28 septembrie: U.R.S.S. denunţă Pactul de prietenie şi de asistenţă sovieto-iugoslav.

1 octombrie: Proclamarea Republicii Populare Chineze.

7 octombrie: Proclamarea Republicii Democrate Germane.

14 decembrie: Condamnarea la moarte a omului de stat bulgar Traiko Kostov, acuzat de titoism şi antisovietism.

21 decembrie: Cea de-a 70-a aniversare a lui Stalin marchează apogeul cultului personalităţii.

1950

9 – 14 ianuarie: Conferinţa miniştrilor de Externe ai Comunităţii de Naţiuni (Commonwealth) adoptă „Planul de la Colombo” pentru dezvoltare şi colaborare în Asia de Sud şi de Sud-Est.

12 ianuarie: În U.R.S.S. se reintroduce pedeapsa cu moartea pentru spioni, trădători şi sabotori.

23 ianuarie: Parlamentul israelian proclamă Ierusalimul drept capitală a Israelului; ulterior sunt respinse toate propunerile de internaţionalizare a oraşului.

Ianuarie: R.F. Germania aderă la „Planul Marshall”.

Ianuarie: S.U.A., pe de o parte, Belgia, Danemarca, Franţa.

Italia, Luxemburg, Marea Britanie, Norvegia şi Olanda, pe de altă parte, semnează la Washington un acord de asistenţă mutuală („Mutual Assistance Act”).

31 ianuarie: Preşedintele H. Truman anunţă că a dat instrucţiuni Comisiei pentru Energie Atomică a S.U.A. să continue activităţile asupra tuturor tipurilor de arme atomice, inclusiv cele pentru fabricarea bombei cu hidrogen. – U.R.S.S. părăseşte lucrările Consiliului de Securitate în semn de protest faţă de refuzul O.N.U. de a admite în rândurile sale China Populară.

14 februarie: Se încheie Tratatul de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală pe 30 de ani între U.R.S.S. şi R.P. Chineză.

21 februarie: Statele Unite ale Americii hotărăsc ruperea relaţiilor diplomatice cu Bulgaria în urma cererii guvernului bulgar (19 februarie) ca S.U.A. să-şi recheme ministrul acreditat la Sofia, acuzat de desfăşurarea unor activităţi de „spionaj”; este prima întrerupere de relaţii diplomatice consemnată după război.

1 aprilie: Miniştrii Apărării ai ţărilor membre ale N.A.T.O., reuniţi la Haga, aprobă planul privind apărarea militară integrată a acestei alianţe.

13 aprilie: Consiliul Ligii Arabe adoptă un tratat privind apărarea comună şi cooperarea economică a ţărilor membre ale Ligii Arabe.

Aprilie: Mareşalul Tito declară că Iugoslavia este gata să negocieze cu Italia un acord asupra Triestului.

9 mai: Ministrul francez de Externe, Robert Schuman, prezintă planul („Planul Schuman”) ce conţine propuneri pentru realizarea unor paşi înainte spre unirea Europei.

13 – 14 mai: Miniştrii de Externe ai S.U.A., Marii Britanii şi Franţei au hotărât ca atât Israelul cât şi ţările arabe să poată cumpăra arme din ţările occidentale, dacă se angajează să nu declanşeze un război în legătură cu problema Palestinei.

25 iunie: Armatele nord-coreene depăşesc paralela

38°.

25 iunie – 1953, 27 iulie: Războiul din Coreea.

27 iunie: S.U.A. impun adoptarea în Consiliul de Securitate a unei rezoluţii reclamând instituirea de sancţiuni militare împotriva R.P.D. Coreene şi sprijinirea în luptă a Coreei de Sud de către ţările membre ale O.N.U. Începutul implicării militare a S.U.A. În războiul din Coreea.

1 iulie: Preşedintele Truman decide să autorizeze trimiterea de trupe terestre americane în Coreea.

6 iulie: R.D. Germană şi Polonia semnează Tratatul cu privâre la demarcaţia graniţei polono-germane (pe linia Oder-Neisse).

7 iulie: România întrerupe relaţiile diplomatice cu Vaticanul.

13 iulie: R.F. Germania este primită în Consiliul Europei că membru asociat.

1 august: U.R.S.S. participă din nou la lucrările Consiliului de Securitate al O.N.U

16 august: Mareşalul Tito pune accentul pe nealinierea Iugoslaviei la vreunul din blocurile politice constituite.

9 septembrie: Freşedintele Truman anunţă o sporire substanţială a forţelor armate americane din Europa occidentală, măsură devenită efectivă în februarie 1951, prin trimiterea a încă 100.000 militari.

26 septembrie: Consiliul N.A.T.O. adoptă o hotărâre de principiu privind participarea R.F.G. la apărarea comună occidentală.

Octombrie: Căderea celor două citadele de la frontiera chineză, Cao-Bang şi Lang-Son în faţa Vietminhului, prima înfrângere ireparabilă a armatei franceze.

1 octombrie: Unităţile sud-coreene trec paralela 38°.

7 octombrie: Invadarea Tibetului de către comuniştii chinezi.

25 octombrie: Unităţi de „voluntari” chinezi intră în luptă alături de armata R.P.D. Coreene.

4 noiembrie: Naţiunile Unite anulează rezoluţia care interzicea statelor membre ale O.N.U. să întreţină relaţii diplomatice cu Spania franchistă şi care bloca participarea acesteia la instituţiile specializate ale Naţiunilor Unite.

6 noiembrie: Prima intervenţie a trupelor chineze în exteriorul frontierelor naţionale provoacă o schimbare neaşteptată a situaţiei în Coreea.

3 decembrie: Începerea retragerii forţelor O.N.U. din Coreea.

3 – 8 decembrie: Cu prilejul întâlnirii de la Washington a preşedintelui american, Harry S. Truman, cu premierul britanic, Clement Attlee, se realizează un acord asupra strategiei războiului în Coreea, politicii faţă de Uniunea Sovietică şi reînarmării Europei occidentale.

16 decembrie: În note adresate S.U.A., Marii Britanii şi Franţei, guvernul sovietic atrage atenţia asupra faptului că înarmarea R.F.G. de către aceste ţări violează tratatele care le-au încheiat cu Uniunea Sovietică.

1951

15 februarie: La Paris se deschid lucrările primei conferinţe asupra Comunităţii Defensive Europene. J

5 martie – 21 iunie: Conferinţă (eşuată) a celor Patru (miniştri adjuncţi de Externe ai U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii şi Franţei), întrunită la Castelul La Muette din Franţa, consacrată pregătirii agendei de lucru a unei eventuale reuniuni a miniştrilor de Externe ai ţărilor respective în probleme referitoare la situaţia din Europa şi din lume. G martie: S.U.A., Marea Britanie şi Franţa anunţă că au convenit să acorde R.F.G. dreptul de a-şi constitui un Minister de Externe şi de a-şi controla într-o

mai mare măsură relaţiile economice cu alte ţări, permiţându-i-se să acrediteze în alte state „agenţi oficiali” şi să adere la organizaţii economice internaţionale. 16 martie: Parlamentul Elveţiei votează recunoaşterea R.F.G.

4 aprilie: Elveţia, India, Italia, Luxemburg, Olanda, Portugalia.

Suedia şi Vaticanul stabilesc relaţii diplomatice cu R.F.G.

5 aprilie: În Statele Unite sunt condamnaţi la moarte, sub acuzaţia de a fi transmis Uniunii Sovietice secrete ale fabricării bombei atomice, soţii Julius şi Ethel Rosenberg. 5 – 7 aprilie: Conferinţa de la Washington a miniştrilor de Externe din 21 de ţări de pe continentul american adoptă „Declaraţia de la Washington”, care cheamă la „acţiuni împotriva comunismului intern şi internaţional”. 11 aprilie: Destituirea lui MacArthur. În locul său, în calitate de comandant suprem al Comandamentului Puterilor Aliate de ocupaţie din Japonia, comandant şef al forţelor O.N.U. care luptă în Coreea, comandant şef al forţelor americane din Extremul Orient este numit generalul Matthew Ridgway.

18 aprilie: Prin Tratatul de la Paris se înfiinţează Comunitatea Europeană a Cărbunelui şi Oţelului (C.E.C.O.), alcătuită din Franţa, R.F.G., Italia, Belgia, Olanda şi Luxemburg.

29 aprilie: Mossadiq ajunge prim-ministru al Iranului; naţiona lizarea industriei petroliere.

19 mai: Guvernul iugoslav cere Argentinei extrădarea unor conducători ustaşi în frunte cu Ante Pavelić, acuzaţi de crime de război.

23 mai: Acord între guvernul R.P. Chineze şi autorităţile din Tibet; potrivit acestuia, Tibetul devine provincie cu autonomie locală, a R.P. Chineze, relaţiile externe sunt asumate de guvernul R.P. Chineze, iar Dalai

Lama este recunoscut drept şef spiritual şi conducător pe o perioadă determinată.

30 iunie – 3 iulie: La Frankfurt pe Main se constituie Internăţionala Socialistă, în care sunt reprezentate 22 de partide socialiste din 21 de ţări. 1 iulie: Intră în vigoare Planul de la Colombo pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică a Asiei de Sud şi de Sud-Est privind ajutorarea unor ţări asiatice în dezvoltarea lor economică prin investiţii provenite din Marea Britanie, Japonia, S.U.A., Australia, Noua Zeelandă.

— Brazilia stabileşte relaţii diplomatice cu R.F.G.

10 iulie – 22 august: Conferinţa de la Kaesong, consacrată realizării unui armistiţiu în Coreea (fără rezultate).

20 iulie: Este asasinat, la Ierusalim, regele Abdullah al Iordaniei.

1 august: Preşedintele Truman anunţă oficial introducerea de restricţii în relaţiile economice cu U.R.S.S., R.D. Germană, Bulgaria, România, Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, Albania R.P.D. Coreeană, R.P. Chineză, R.D. Vietnam, Mongolia.

3 august: Chile stabileşte relaţii diplomatice cu R.F.G.

5 august: Ia fiinţă Frontul Naţional de Eliberare (F.N.L.) în Algeria.

6 august: Preşedintele Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S… Nikolai Şvernik, adresează o scrisoare preşedintelui american, Harry Truman, în care propune organizarea unei conferinţe a U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii, Franţei şi R.P. Chineze, în vederea încheierii unui acord asupra menţinerii păcii şi interzicerii armei atomice.

1 septembrie: La San Francisco este semnat Tratatul de securitate între S.U.A., Australia şi Noua Zeelandă care a creat organizaţia politico-militară A.N.Z.U.S., făcând parte din sistemul Pactului de securitate al Pacificului

alături de S.E.A.T.O. M i

4 – 8 septembrie: La San Francisco se desfăşoară Conferinţa în problema tratatului de pace cu Japonia. Conferinţa se încheie prin semnarea (de către 48 de ţări) a Tratatului separat de pace cu Japonia.

12 – 14 septembrie: În cadrul reuniunii de la Washington, miniştrii de Externe ai S.U.A., Marii Britanii şi Franţei decid sfârşitul regimului de ocupaţie în Germania şi iniţierea unui „contract de pace” cu R.F.G., precum şi includerea unor forţe militare vest-germane în sistemul militar vest-european.

3 octombrie: Statele Unite anunţă explozia unei a doua bombe atomice sovietice.

15 octombrie: Parlamentul egiptean votează în unanimitate abrogarea tratatului anglo-egiptean din 1936. Privind prezenţa unor trupe britanice în zona Canalului de Suez şi a Convenţiei din 1899 referitoare la condominiul asupra Sudanului.

22 octombrie: Experimentarea în deşertul Nevada a unei bombe atomice tactice americane de mică putere.

24 octombrie: După acordul Congresului, preşedintele Truman proclamă oficial încetarea stării de război cu Germania, convenită la 9 iulie între S.U.A., Marea Britanie şi Franţa;

Anterior deciziei similare au adoptat Egiptul (13 mai); Mexicul (7 iulie); Canada (10 iulie); Luxemburg (11 iulie); Olanda (26 iulie); Salvador (9 august); Argentina (12 septembrie); Perú (16 septembrie); iar ulterior, Paraguay (28 noiembrie).

31 octombrie: Seimul polonez ridică imunitatea parlamentară fostului vicepremier Władysław Gomułka în vederea judecării sale pentru „devieri” şi „activităţi periculoase”; sub aceeaşi acuzaţie sunt intentate procese fostului ministru al Apărării, Marian Spychalski, şi fostului

ministru al Poştelor şi Telecomunicaţiilor, Josef Putek.

27 octombrie: Winston Churchill revine în fruntea Cabinetului britanic.

10 noiembrie: Statele Unite, Marea Britanie, Franţa şi Turcia propun ţărilor arabe şi Israelului un plan de creare a unei organizaţii privind „Apărarea Orientului Mijlociu”.

13 noiembrie: Se face cunoscută arestarea lui Rudolf Slański, fost secretar general al Partidului Comunist Ceh şi vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, acuzat de „activităţi antinaţionale”.

14 noiembrie: La Belgrad este semnat un acord iugoslavo-american potrivit căruia S.U.A. urmează să livreze Iugoslaviei echipament militar.

21 noiembrie: U.R.S.S. condamnă în termeni virulenţi propunerea avansată de către Statele Unite, Marea Britanie, Franţa şi Turcia, la 10 noiembrie, ţărilor arabe şi Israelului.

1952

2 ianuarie: R.D.G. refuză ca o comisie a Naţiunilor Unite să organizeze alegeri libere pe teritoriul său.

4 ianuarie: În zona Canalului de Suez au izbucnit puternice mişcări antibritanice, în urma cărora Marea Britanie declară stare de alertă.

5 – 8 ianuarie: Convorbiri Truman-Churchill la Washington privind politica faţă de Uniunea Sovietică, strategia în războiul din Coreea şi asigurarea securităţii în Orientul Mijlociu.

Februarie: Sesiunea de la Lisabona a Consiliului Miniştrilor de Externe, ai Apărării şi de Finanţe din ţările membre ale N.A.T.O. aprobă planul privind crearea „Comunităţii Defensive Europene”.

C februarie: Moare regele George VI al Marii Britanii.

8 februarie: Prinţesa Elisabeta îi succede la tronul Angliei regelui George VI, sub numele de Elisabeta II (încoronarea are loc la 2 iunie 1953).

16 februarie: Grecia şi Turcia aderă oficial la N.A.T.O.

1 martie: În Grecia este pronunţată sentinţa de condamnare la moarte a lui Nikos Beloianis şi a altor activişti de stânga, sub acuzaţia de a fi desfăşurat activităţi de spionaj comuniste (sentinţa a fost executată la 30 martie).

10 martie: U.R.S.S. propune Statelor Unite, Marii Britanii şi Franţei organizarea de negocieri privind încheierea unui tratat de pace cu Germania, formulând exigenţe şi principii ale unei asemenea reglementări.

24 aprilie: S.U.A. Înaintează Comisiei de Dezarmare O.N.U. un document conţinând propuneri referitoare la principiile esenţiale ale unui program de dezarmare.

1 mai: În Tibet, Pancha Lama, în vârstă de 15 ani, este instalat în capitala tibetană de către trupele Republicii Populare Chineze.

26 mai: La Bonn este semnat un „contract de pace” între S.U.A., Marea Britanie şi Franţa, pe de o parte, şi R.F.G., pe de altă parte; documentele semnate sunt cunoscute sub numele de Tratatele de la Bonn. U.R.S.S. condamnă convenţiile încheiate cu această ocazie considerându-le o „încălcare a acordurilor de la Potsdam” din 1945 şi o expresie a reînvierii militarismului.

— O cortină de fier, în sensul propriu al cuvântului, este ridicată între cele două Germanii; legăturile telefonice sunt întrerupte, iar berlinezilor de vest li se interzice în mod brutal accesul în sectorul răsăritean.

28 mai: În Comisia de dezarmare. Franţa, Marea Britanie şi S.U.A. depun un document de lucru conţinând propuneri pentru limitarea numerică a tuturor forţelor armate, sugerând fixarea unor plafoane numerice pentru

membrii permanenţi a Consiliului de Securitate.

3 iunie: Poliţia din Berlinul de Vest şi militarii britanici ocupă emiţătorul sovietic instalat în sectorul occidental al Berlinului.

5 iulie: În România este destituită Ana Pauker, ministru de Externe.

23 iulie: Lovitură de stat în Egipt iniţiată şi promovată de organizaţia naţionalistă „Ofiţerii Liberi”, condusă de Gamal Abdel Nasser.

25 august: Dwight Eisenhower ţine un discurs în care se referă la necesitatea înăbuşirii comunismului.

10 septembrie: La Luxemburg are loc prima întâlnire oficială între conducătorii germani şi israelieni cu ocazia semnării tratatului de „normalizare”.

15 septembrie: La Moscova este semnat un acord sino-sovietic cu privire la Port Arthur.

3 octombrie: În Australia, în arhipelagul Montebello, are loc explozia primei bombe atomice britanice.

7 octombrie: Guvernul francez decide să nu accepte nicio ingerinţă a Naţiunilor Unite în Maghreb.

15 octombrie: În Japonia ia fiinţă „Corpul de Securitate Naţională

1 G octombrie: Iranul întrerupe relaţiile sale diplomatice cu Marea Britanie.

22 octombrie: Ruperea relaţiilor diplomatice anglo-iraniene.

1 noiembrie: Kxplozia primei bombe H americane pe atolul Eniwetok (Insulele Marshali).

— 4 noiembrie: Dwight Eisenhower este ales preşedinte al Statelor Unite, iar Richard Nixon vicepreşedinte.

27 noiembrie: La Praga sunt pronunţate 11 condamnări la moarte împotriva unor foşti conducători comunişti, printre care Slanskv şi Clementis, sentinţa fiind

executată la 3 decembrie.

1953

1 – 29 ianuarie: La Londra se desfăşoară Conferinţa finală privind federalizarea coloniilor engleze din Africa Centrală; au participat reprezentanţii Angliei, Rhodesiei de Sud, Rhodesiei de Nord şi Nyasalandului.

13 ianuarie: Agenţia T.A.S.S. anunţă descoperirea în U.R.S.S. a complotului „Bluzelor albe, medici acuzaţi de moartea lui Jdanov, de tentative de asasinat împotriva conducătorilor partidului şi ai armatei şi de complot sionist.

27 ianuarie: Răspunzând notei guvernelor S.U.A., Angliei şi Franţei din 21 ianuarie privind reluarea negocierilor în legătură cu Tratatul de pace cu Austria, guvernul sovietic declară că refuză să negocieze pe baza Rezoluţiei Adunării Generale a O.N.U. din 20 deoembrie 1952.

31 ianuarie – 8 februarie: Secretarul de stat al S.U.A., John Foster Dulles, vizitează mai multe capitale din Europa occidentală pentru a examina progresele realizate în ceea ce priveşte sistemul de înarmare al N.A.T.O. şi a urgenţă proiectul de unificare a Europei.

2 februarie: Într-un mesaj către Congres, preşedintele american D. Eisenhower face cunoscut că Flota 7 am ericană nu va mai opri raidurile trupelor ciankaişiste împotriva Republicii Populare Chineze şi va continua să apere Taiwanul de un eventual atac.

11 februarie: Guvernul sovietic rupe relaţiile diplomatice cu Israelul ca urmare a faptului că la 9 februarie a explodat o bombă la legaţia U.R.S.S. din Tel Aviv. Preşedintele Israelului condamnă actul terorist şi cere scuze guvernului sovietic. Relaţiile sunt reluate la 20 iulie.

4 – 7 martie: La Conferinţa de la Washington a

miniştrilor de Externe şi Economiei din S.U.A. şi Anglia se hotărăşte aderarea Marii Britanii la măsurile de blocadă impuse de S.U.A. Împotriva R.P. Chineze.

5 martie: La Moscova încetează din viaţă I.V. Stalin.

6 martie: G.M. Malenkov este numit preşedinte al Consiliului de Miniştri al U.R.S.S.

14 martie: Moare Klement Gottwald, preşedintele Republicii Cehoslovace şi preşedinte al Partidului Comunist Cehoslovac.

27 martie: În U.R.S.S. este acordată o amnistie pentru delicte minore de natură administrativă şi economică; anularea condamnărilor sub cinci ani de închisoare; eliberarea deţinuţilor în vârstă sau bolnavi, a adolescenţilor sub 18 ani şi a mamelor.

4 aprilie: Un comunicat al Ministerului de Interne sovietic îi disculpă pe medicii acuzaţi de complot împotriva lui Stalin în ianuarie 1953.

7 aprilie: Pe baza recomandărilor Consiliului de Securitate.

Adunarea Generală numeşte pe Dag Hammarskjoeld (Suedia) secretar general al O.N.U.

15 aprilie: Franţa recunoaşte autonomia totală a Saarului.

16 aprilie: Preşedintele S.U.A., Dwight Eisenhower, afirmă că guvernul american doreşte să discute cu guvernul sovietic reglementarea tuturor problemelor internaţionale în suspensie (problema coreeană, tratatul de pace cu Austria, problema germană, situaţia din Indochina, dezarmarea etc.).

26 aprilie – 25 mai: La Panmunjon are loc o nouă rundă de convorbiri între părţile implicate în războiul din Coreea, cu privire la încheierea unui armistiţiu şi schimbul tuturor prizonierilor de război.

27 aprilie – 6 mai: Tratative anglo-egiptene cu privire

la problema Canalului de Suez. 9 mai: Semnarea unui acord provizoriu privind modificarea tratatului franco-cambodgean din 1949, acordând Cambodgei „deplină suveranitate în problemele militare, judiciare, economice şi financiare”.

8 iunie: Generalul N-am m şi generalul-locotenent William Harison semnează la Panmunjon acordul privind schimbul de prizonieri între cele două părţi implicate în războiul din Coreea.

15 iunie: Iugoslavia şi U.R.S.S. comunică hotărârea de a-şi normaliza relaţiile diplomatice reciproce.

16 iunie: În Berlinul de Răsărit are loc o revoltă muncitorească, ca urmare a hotărârii guvernului R.D.G. de a „accelera socializarea ţării” şi de a mări cu 10 la sută normele de lucru. În urma intervenţiei trupelor sovietice, revolta este înăbuşită la 19 iunie, soldându-se cu 21 de morţi, 187 de răniţi; au fost pronunţate peste 1 200 de condamnări.

18 iunie: Abolirea monarhiei în Egipt; Egiptul se proclamă re publică suverană; preşedinte – generalul M. Naguib.

19 iunie: Soţii Ethel şi Julius Rosenberg, acuzaţi de spionaj atomic în favoarea U.R.S.S., sunt executaţi. 26 iunie: Arestarea lui L. Beria în plină şedinţă a Prezidiului Comitetului Central al P.C.U.S. Procesul şi executarea se vor fi oficial date publicităţii în decembrie); formarea unui „triumvirat” („troika”) Malenkov-Molotov-Hruşciov.

26 iulie: În Cuba se declanşează mişcarea insurecţională, condusă de Fidel Castro, împotriva regimului lui Fulgencio Batista y Zaldivar.

27 iulie: Generalul N-am m şi generalul-locotenent William R.

Harrison semnează la Panmunjon acordul de armistiţiu în Coreea, care pune capăt unui conflict ce a

durat 37 de luni.

12 august: În U.R.S.S. are loc explozia primei bombe cu hidro gen.

19 august: În urma unei lovituri de stat reuşite la Teheran, M. Mossadiq, premierul Iranului, este răsturnat de la putere.

13 septembrie: N.S. Hruşciov devine prim-secretar al C.C. al P.C.U.S.

122 octombrie: Ca urmare a tratativelor care au avut loc la Paris între Franţa şi Laos (15 – 22 octombrie) a fost încheiat un Tratat de prietenie şi asociere prin care Franţa recunoaşte independenţa şi suveranitatea Laosului. 9 noiembrie: Cambodgia îşi proclamă independenţa de stat. 4 – 7 decembrie: Întâlnire occidentală la nivel înalt (Eisenhower, Churchill, Laniel) în Bermude, la care au fost discutate probleme privind Tratatul NA. T.O., Comunitatea Defensivă Europeană, relaţiile cu ţările socialiste din Europa de Răsărit, reducerea tensiunii existente în raporturile internaţionale, problema Germaniei şi a Austriei, situaţia din Orientul îndepărtat. 8 decembrie: D. Eisenhower prezintă Adunării Generale a O.N.U. programul cunoscut sub denumirea „Atomul în slujba păcii”.

1954

25 ianuarie – 18 februarie: La Berlin are loc Conferinţa miniştrilor de Externe ai U.R.S.S. (V. M. Molotov), S.U.A. (J. F. Dulles), Angliei (A. Eden) şi Franţei (G. Bidault) care examinează măsuri pentru slăbirea încordării în relaţiile internaţionale, problema germană şi asigurarea securităţii în Europa, Tratatul de stat cu Austria.

21 – 28 februarie: Conferinţa Internaţionalei Socialiste de la Bruxelles îşi exprimă sprijinul pentru crearea Comunităţii Defensive Europene.

3 – 29 martie: Statele membre ale Organizaţiei Statelor Americane, întrunite în Conferinţa de la Caracas, apreciază că extinderea mişcării comuniste pe continentul american constituie o primejdie pentru independenţa şi suveranitatea popoarelor.

8 martie: Semnarea Tratatului de asistenţă defensivă mutuală între S.U.A. şi Japonia.:

29 martie: J.F. Dulles propune crearea unui front unit în Asia de Sud-Est împotriva pericolului comunist.

17 aprilie: G.A. Nasser devine prim-ministru şi preşedinte al Consiliului revoluţionar de conducere al Egiptului, îndeplinind, până la alegerile generale, şi funcţia de preşedinte.

26 aprilie – 21 iulie: Conferinţa de la Geneva a miniştrilor de Externe şi a reprezentanţilor a 19 ţări în problema Indochinei; se semnează acordurile privind încheierea armistiţiului franco-indochinez (terminarea oficială a războiului); recunoaşterea suveranităţii depline a Cambodgei şi Laosului; stabilirea liniei de demarcaţie între R.D. Vietnam şi Vietnamul de Sud, de-a lungul paralelei 17° şi organizarea de alegeri libere în iulie 1956, în cele două părţi ale ţării, în vederea unificării ei.

„29 aprilie: Zhou Enlai şi Jawararial Nehru proclamă în cadrul Declaraţiei comune sino-indiene hotărârea celor două ţări de a pune la baza raporturilor dintre ele cele cinci principii (Pancha Sila) ale coexistenţei paşnice; sennarea la Beijing a acordului chino-indian privind relaţiile comerciale între cele două ţări în regiunea tibetană.

7 mai: Ia sfârşit Bătălia de la Diên Biên Phú care marchează înfrângerea trupelor franceze de către armata nord-vietnameză.:

19 iunie: Ngo Dinh Diem devine preşedinte al Consiliului de miniştri din Vietnam.

— Are loc ceremonia de investitură în funcţia de prim-ministru al Franţei a lui Pierre Mendes-France.

30 iunie: Conferinţa de la Washington a celor trei ţări membre ale A.N.Z.U.S. (S.U.A., Australia, Noua Zeelandă) se pronunţă pentru crearea imediată a unui sistem de apărare în sud-est; ul Asiei.

Iunie-iulie: Criza din Guatemala.

9 august: La Bled a fost semnat Tratatul de alianţă, cooperare politică şi asistenţă mutuală între Iugoslavia, Grecia Turcia („Pactul Balcanic”).

30 august: Adunarea Naţională a Franţei respinge tratatul privind crearea Comunităţii Defensive Europene.

3 septembrie: Artileria chineză declanşează un violent bombardament asupra insulelor Quemoy şi a arhipelagului Matsu.

(5-S septembrie: Conferinţa de la Manila; la care au participat reprezentanţii Australiei, Filipinelor, Franţei, Marii Britanii, Noii Zeelande, Pakistanului, Thailandei şi S.U.A., încheiată prin semnarea Tratatului de apărare colectivă în sud-estul Asiei (S.E.A.T.O.).

28 septembrie – 3 octombrie. Conferinţa de la Londra a mi nişteilor de Externe din Belgia, Canada, Franţa. Italia, Luxemburg, Marea Britanie, Olanda, R.F.G. şi S.U.A... ce pune bazele Uniunii Europei Occidentale (constituită la 5 mai 1955. Care va înlocui Uniunea Occidentală creată la 17 martie 1948), deschide ca)” a reînarmării Germaniei.

29 septembrie – 12 octombrie: Vizita lui N.S. Hruşciov în China; nou acord chino-sovietic (evacuarea Port Arthurului).

5 octombrie: Memorandum de înţelegere, încheiat la Londra, între Italia, Iugoslavia, Marea Britanie şi S.U.A., prin ckre se reglementează *de facto* disputa italo-iugoslavă cu privire la Triest.

19 octombrie: Acord anglo-egiptean; anularea

Tratatului din 1936 şi recunoaşterea Canalului de Suez ca parte componentă a Egiptului cu respectat ea Convenţiei din 1888 privind libera navigaţie pe Canal.

10 – 23 octombrie: Conferinţa de la Paris a miniştrilor Afacerilor Externe din ţările occidentale hotărăşte încheierea regimului de ocupaţie în R.F.G., restaurarea suveranităţii acestei ţări, accesul RF. G. În Uniunea Europei Occidentale şi în N.A.T.O.

27 octombrie: Preşedintele american Dwight Eisenhower îl asigură pe Ngo Dinh Diem de sprijinul său total.

Noiembrie – 1962, 19 martie. Războiul de eliberare naţională din Algeria.

Decembrie: La Washington se semnează Tratatul de «min tale-mutuală între S.U.A. şi autorităţile de la Taipei.

13 decembrie: Acord militar franco-american cu privire la sprijinul militar acordat Vietnamului de Sud.

1955

0 – 10 ianuarie: Secretarul general al O.N.U., Da? Hammarskjoeld, are întrevederi la Beijing cu premierul Zhou înlai cu privire la diminuarea încordării internaţionale.

22 ianuarie – G februarie: Primii miniştri din unele ţări arabe discută la Cairo implicaţiile şi consecinţele încheierii de către Irak a unui tratat de apă-hre cu Turcii».

24 ianuarie: Premierul Zhou Knlai declară că guvernul chinez este hotărât să intervină în Taiwan şi nu poate fi de acord cu încetarea focului şi nici nu recunoaşte dreptul O.N.U. sau al oricărei ţări străine să intervină în conflictul din Taiwan.

K5 ianuarie: P. Enara C.C. al P.C.U.S. condamnă politica lui G. Malenkov.

5 februarie: Căderea guvernului Pierre Mendes-

Franee; în funcţia de prim-ministru al Franţei îi succede Edgar Faure (instalai la 23 februarie).

8 februarie. G. Malenkov este silit să-şi dea demisia din funcţia de preşedinte al Consiliului de Miniştri al U.R.S.S.; îi succede N. Bulganin, care îi cedează portofoliul Apărării mareşalului G. Jukov. *Zi* fejiuarie: Semnarea Pactului de ia Bagdad de cooperare mutuală între Turcia şi Irak; este deschis şi altor ţări din Liga Arabă sau oricărui alt stat. La 21 august 1959 şi schimbă denumirea în Organizaţia Tratatului Central (C.E.N.T. O.)

28 februarie: În regiunea Gaza au loc cele mai violente ciocniri militare israeiiano-egiptene din 1949.

29 februarie: Consiliul de Securitate condamnă Israelul pentru violarea acordului de încetare a focului. Martie: În U.R.S.S, l-Kaganovici, aliatul lui G. Malenkov, este îndepărtat de ia conducerea planificării industriale. 27 mă t. Franţa ratifică acordurile de la Paris.

6 aprilie: Anthony Eden i i. Uccede lui Winst n Churshill în funcţia de premier al Mirii Britanii. 16 aprilie: Austria este admisă în Consiliul Europei. 18-” 4 aprilie: La Bandung are loc prima reuniune a ţărilor ai r-a-inti: e. care a examimt probleme privind cooperarea economică, politică şi cu Turală dintre state, dreptul popoarelor la autodeterminare şi drepturile omului, dobândirea independenţei de către popoarele din colonii, întări – I păcii şi dezvoltarea cooperării internaţionale. A adoptat Pec tvr tti-i privind mă urile în favo rea păcii şi cooperării mondiale.

7 m-ai: Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. abrogă trata tele de aşi; tentă mutuală cu Anglia (26 mai 1942) şi Franţa; 0 decembrie 1944), invocând ratificarea acordărilor de M Londra (3 – octombrie 1951) şi Paris (23 octombrie 1954) de către cele două ţări.

9 mai: R.F.G. devine oficial membru al N.A. T.O.

11 – 14 mai: Conferinţă a statelor socialiste din Europa la Varşovia; se încheie prin semnarea unui tratat de prietenie, colaborare şi ajutor reciproc, pe douăzeci de ani („Păctul de la Varşovia”), intrat în vigoare la 5 iunie, grupând Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, R.D. Germană, Polonia, România, Ungaria şi U.R.S.S.

15 mai: Semnarea Tratatului de stat cu Austria.

26 mai – 2 iunie: N. Hruşciov, N. Bulganin şi A. Mikoian la Belgrad; reconcilierea sovieto-iugoslavă.

2 – 1 iunie: Conferinţa miniştrilor de Externe ai statelor membre ale C.E.C.O. hotărăşte crearea unei pieţe comune, a unui fond comun de investiţii, utilizarea în comun a energiei atomice, construirea unor căi de comunicaţie mai bune care să lege cele 6 state. În hotărârile de la Messina îşi are originea Tratatul de la Roma (25 martie 1957) privind crearea Pieţei Comune.

27 iunie – 8 iulie: Preşedintele R.D. Vietnam, Ho Şi Min, face o vizită la Beijing.

Iulie: V. Molotov, ostil reconcilierii U.R.S.S. cu Iugoslavia şi semnării Tratatului de stat cu Austria, este obligat să-şi recunoască public greşelile.

12 – 18 iulie: Ho Şi Min efectuează o vizită la Moscova.

18 – 23 iulie: Conferinţa de la Geneva a şefilor de guvern din U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie şi Franţa, dedicată problemei germane, securităţii europene, dezarmării şi dezvoltării contactelor Est-Vest. Partea americană avansează propunerea privind un plan al „cerurilor deschise”.

1 august – 14 septembrie: La Geneva au loc convorbiri, la nivel de ambasadori, între reprezentanţi ai R.P. Chineze şi ai S.U.A., în cadrul cărora se semnează un acord cu privire la întoarcerea cetăţenilor civili ai celor două părţi aflaţi în cealaltă ţară.

8 ZO august: La Geneva are loc prima Conferinţă internaţională privind folosirea energiei atomice în scopuri paşnice.

913 septembrie: Vizita cancelarului vest-german, K. Adenauer, la Moscova; stabilirea de relaţii diplomatice la nivel de ambasadă între cele două ţări.

2 G septembrie: Tratat de prietenie şi cooperare între U.R.S.S. şi R.D.G. precizând condiţiile staţionării trupelor sovietice în Germania.

27 septembrie: Încheierea acordului cu privire la livrarea de arme Egiptului de către Cehoslovacia.

Octombrie: Autocritică publică a lui V. Molotov pentru declaraţia să că U.R.S.S. n-a făcut decât „să pună” bazele unei societăţi socialiste.

26 octombrie: Ngo Dinh Diem proclamă Republica Vietnamului de Sud.

27 octombrie-16 noiembrie: Conferinţa de la Geneva a miniştrilor Afacerilor Externe ai U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii şi Franţei examinează, fără a ajunge la niciun rezultat, problemele securităţii europene şi ale reunificării Germaniei, dezarmării, contactelor Est-Vest.

2 noiembrie: Revenirea la putere a lui David Ben Gurion în Israel, care formează un guvern de coaliţie.

18 noiembrie-19 decembrie: N. Hruşcioy şi N. Bulganin efectuează o vizită în India, Birmania şi Afghanistan.

9 decembrie: Guvernul R.F.G. anunţă că va rupe relaţiile diplomatice cu orice ţară ce va recunoaşte R.D.G. şi că nu va stabili relaţii diplomatice cu ţările socialiste, cu excepţia U.R.S.S. („Doctrina Hallstein”).

14 decembrie: România este primită în O.N.U.

1956

Ianuarie.: Crearea unei Comisii permanente în cadrul Pactului de la Varşovia, însărcinată cu pregătirea

recomandărilor în materie de politică externă. Se ia hotărârea de integrare a armatei R.D.G. În forţele Pactului.

29 ianuarie: Guy Mollet este investit să formeze un nou guvern francez.

11 – 25 februarie: Congresul al XX-lea al P.C.U.S.; N.S. Hruşciov subliniază importanţa destinderii internaţionale şi pluralitatea căilor de edificare a socialismului, întărirea poziţiilor primului secretar al C.C. al P.C.U.S., care obţine intrarea în Prezidiul C.C. al P.C.U.S. a unora dintre partizanii săi, printre care L. Brejnev, D. Şepilov şi G.

— Jukov.

24/25 februarie: Prezentarea raportului secret al lui N.S. Hruşciov în faţa delegaţilor sovietici la Congresul al XX-lea al P.C.U.S., în care dezvăluie crimele lui Staiin şi denunţă cultul personalităţii. Raportul secret va fi publicat la! iunie de către guvernul american. În urma Congresului, se vor înmulţi măsurile de reabilitare şi de eliberare ale deţinuţilor politici.

Martie: Guvernul american se angajează să înceteze lansarea de baloane de „cercetări meteorologice” către teritoriul. U.R.S.S.

Martie: Proclamarea independenţei de stat a Marocului.

— Regele Hussein al Iordaniei îl demite pe generalul britanic John Baggot Glubb (Glubb Paşa) din funcţia de comandant şef al Legiunii Arabe din Iordania.

6 – 8 martie: Sesiunea de la Karachi a Consiliului S.E.A.T.O. hotărăşte crearea unui centru pentru problemele „preîntâmpinării activităţii comuniste”, cu sediul la Bangkok.

19 martie-5 mai: La Londra se desfăşoară lucrările Conferinţei pentru dezarmare la care participă reprezentanţii Canadei.

Franţei, Marii Britanii, S.U.A. şi Uniunii Sovietice, care se încheie fără a se ajunge la un punct de vedere comun.

20 martie: Tunisia îşi proclamă independenţa de stat.

23 martie: Proclamarea Republicii Islamice Pakistan, ca stat federal.

— Reabilitarea postumă a lui L. Rajk, executat în Ungaria în anul 1949.

6 aprilie: Este eliberat fostul secretar al Partidului Muncitoresc Unit Polonez, W. Gomułka, reabilitarea să oficială fiind dată publicităţii la 10 aprilie.

17 aprilie: Se dă publicităţii Comunicatul cu privire la înceta rea activităţii Biroului Informativ al Partidelor Comuniste şi Muncitoreşti.

1827 aprilie: Vizita în Marea Britanie a lui N.S. Hruşciov, prim-secretar al C.C. al P.C.U.S., şi N.A. Bulganin, preşedintele Consiliului de Miniştri al U.R.S.S.

28 aprilie: Ultimele trupe franceze părăsesc definitiv Vietnamul de Sud.

1 – 23 iunie: Vizită oficială a lui Josip Broz Tito în U.R.S.S.

28 iunie: În oraşul polonez Poznan au loc tulburări grave, soldate cu victime omeneşti.

30 iunie: Hotărârea C.C. al P.C.U.S. cu privire la lichidarea cultului personalităţii şi a urmărilor sale.

18 iulie: Plenara C.C. al Partidului celor ce Muncesc din Ungă na aprobă eliberarea lui Mâtyâs Rákosi din funcţia de prim-secretar al partidului şi de membru al Biroului Politic.

19 iulie: S.U.A. Îşi retrag oferta de finanţare a Barajului de la Assuan.

26 iulie: Preşedintele Egiptului, Gamal Abdel Nasser, promulgă legea cu privire la naţionalizarea Companiei Canalului de Suez.

19 octombrie: Sosire neaşteptată la Varşovia a lui N, S. Hruşciov, V. Molotov, A. Mikoian şi L. Kaganovici. Pentru a face presiuni asupra Comitetului Central al P.M.U.P., care se pregăteşte să-l aleagă pe W. Gomułka în fruntea partidului. Confruntaţi cu fermitatea conducătorilor polonezi şi a populaţiei, sovieticii acceptă „calea poloneză spre socialism”.

1920 octombri*»: La Sèvres are loc o întâlnire secretă între Christian Pineau, David Ben Gurion şi Selwyn Lloyd.

19 – 21 octombrie: Plenara a VIII-a a C.C. al P.M.U.P. Îl alege pe Wladyslavv Gomułka în funcţia de prim-secretar al P.M.U.P.

23 octombrie: Izbucneşte insurecţia de la Budapesta.

23 – 29 octombrie: Conferinţa diplomatică de la New York. la care participă 81 de state, adoptă statutul Agenţiei Internaţionale pentru Energia Atomică cu sediul la Viena.

24 octombrie: Imre Nagy preia conducerea guvernului ungar.

— Ern8 Geră este confirmat în funcţia de prim-secretar ai C.C. al Partidului celor ce Muncesc din Ungaria.

25 octombrie: Eliberarea din închisoare a Cardinalului Wyszyński şi reluarea de către acesta a funcţiilor sale de primat al Poloniei.

— Ernő Ger o este eliberat din funcţia de prim-secretar al C.C. al P.M.U. În locul său fiind desemnat János Kâdăr.

26 octombrie: Prima intervenţie a armatei sovietice pentru ina buşirea insurecţiei de la Budapesta.

29 octombrie: Începe cel de-al doilea război israeliano-arab.

30 octombrie: U.R.S.S. face cunoscută intenţia de a-şi redefini relaţiile cu democraţiile populare pe baza deplinei

egalităţi în drepturi, pe care recunoaşte că nu a respectat-o întotdeauna.

I noiembrie: Egiptul rupe relaţiile diplomatice cu Marea Britanie şi Franţa.

4 noiembrie: Declanşarea celei de-a doua intervenţii sovietice în Ungaria, care înăbuşă insurecţia.

5 noiembrie: Începutul debarcării franco-britanice la Port-Said.

6 noiembrie: Dwight D. Eisenhower este reales în funcţia de preşedinte al S.U.A.

— Încetarea focului în Egipt.

20 noiembrie: V.M. Molotov este numit ministru al Controlului de Stat.

22 noiembrie: Răpirea lui Imre Nagy.

18 decembrie: Japonia este primită în Organizaţia Naţiunilor Unite.

2 t decembrie: Se încheie retragerea trupelor franco-britanice din Port-Said.

1957

1 – 4 ianuarie: Întâlnirea reprezentanţilor partidelor comuniste şi muncitoreşti şi ai guvernelor din Bulgaria, Cehoslovacia, România, Ungaria şi U.R.S.S. adoptă Declaraţia cu privire la „trădarea” lui Imre Nagy. 25 ianuarie: India anexează Kashmirul.

11 februarie: Guvernul Uniunii Sovietice adresează guvernelor S.U.A., Marii Britanii şi Franţei note conţinând propunerea de a se elabora şi adoptă principiile fundamentale ale „Declaraţiei guvernelor U.R.S.S., S.U.A., Angliei şi Franţei în problema păcii şi securităţii în Orientul Apropiat şi Mijlociu şi ale neamestecului în treburile interne ale ţărilor din această regiune”. 15 februarie: A. Gromîko devine ministru al Afacerilor Externe al Uniunii Sovietice.

27 februarie: Mao Zhedong rosteşte celebrul său

discurs despre

„Tratarea corectă a contradicţiilor din rândul poporului” („O sută de flori) ”).

Fii martie: Ghana obţine independenţa.

9 marţi; Lansarea „Doctrinei Eisenhower”, prevăzând extinderea asistenţei economice şi militare pentru statele din Orientul Mijlociu.

21 martie: Încheierea acordului anglo-american asupra rachetelor strategice.

25 martie: Semnarea la Roma a Tratatului privind crearea Comunităţii Economice Europene (C.E.E.) (Piaţa Comună) şi a Comunităţii Europene a Energiei Atomice (EURATOM)

28 martie: Semnarea la Moscova a acordului sovieto-ungar cu privire la staţionarea trupelor sovietice în Ungaria.

15 mai: Marea Britanie a efectuat prima sa experienţă cu bomba cu hidrogen.

8 iunie: Franţa renunţă la boicotarea Canalului de Sue.

19 iunie: N.S. Hruşciov este convocat pe neaşteptate! A o şedinţă a Prezidiului C.C. al P.C.U.S, oare hotărăşt? Destituirea sa din funcţia de prim-secretar. N.S. Hruşciov refuză să accepte hotărârea şi cere convocarea plenarei C.C. al P.C.U.S.

21 ieniţ: Comunicatul comun americano-japonez, în care se menţionează că S.U.A. s-au angajat să-şi reducă efectivul trupelor din Japonia.

22 – 29 iunie: Plenara C.C. al P.C.U.S. Îl reconfirmă pe N.S. Hruşciov în funcţia de prim-secretar şi condamnă activitatea fracţionistă a „grupului antipartinic” Malenkov, Kaganovici, Molotov. Constituit în cadrul Prezidiului C.C. al P.C.U.S. Plenara a hotărât scoaterea acestora din rândul membrilor Prezidiului şi membrilor C.C. al P.C.U.S. precum

şi destituirea lui D. Şepilov din funcţia de secretar al C.C. al P.C.U.S. şi scoaterea sa din rândul membrilor supleanţi ai Prezidiului şi din cel al membrilor C.C. ai P.C.U.S.

ŞI iulie: Federaţia Malaysiei îşi proclamă independenţa în cadrul Commonwealthului.

27 august: Se dă publicităţii ştirea Agenţiei T.A.S.S. referitoare la experimentarea în Uniune-a Sovietică a rachetei ba istice intercontinentale.

August-septembrie: Tensiune siriano-turcă.

2 octombrie: Polonia propune la O.N.U. crearea unei zone denuclearizate în Europa centrală, care să includă cele două state germane. Polonia şi Cehoslovacia („Plinul Rapaekl”).

4 octombrie: Uniunea Sovietică lansează primul satelit artificial al Pământului.

15 octombrie: Încheierea unui acord atomic secret între Beijing şi Moscova.

20 octombrie: Mareşalul G. Jukov este înlocuit de mareşalul R. Malinovski în funcţia de ministru al Apărării al U.R.S.S.

141G noiembrie: Consfătuirea partidelor comuniste şi muncitoreşti din ţările socialiste, de la Moscova.

16 – 19 noiembrie: Consfătuirea reprezentanţilor partidelor comuniste şi muncitoreşti „de la Moscova.

1958

Academicianul A. Saharov se adresează pentru întâia oară lui N. Hruşciov pentru a-i cere să pună capăt experienţelor cu bomba cu hidrogen.

1 februarie: Se proclamă Uniunea siriano-egipteană, noul stat purtând numele de Republică Arabă Unită.

8 martie: La Damasc se semnează Carta privind crearea Statelor Unite Arabe – federaţie între Republicii Arabă Unită şi Yemen, care a fiinţat până la 26 decembrie J961.

27 martie: Demişii! Preşedintelui Consiliului de Miniştri al U.R.S.S., N. Bulganin; îl înlocuieşte N. Hruşciov care r «elnvie în propriul beneficiu cumulul de funcţii practicat de Stalin chn 1941.:

Îl în ¡i-ţie: Sovietul. Suprem al U.R.S.S. hotărăşte încetarea unilaterală de către Uniunea Sovietică a experimentării tuturor tipurilor de arme atomice şi cu hidrogen.

1517 aprili: Miniştrii Apărării din statele membre ale N.A.T.O. adoptă Planul Norstad, prevăzând dotarea anumitor divizii cu arme atomice tactice.

1 mai: Vizită la Moscova a lui G.A. Nasser.

10 mai: U.R.S.S. pretinde Iugoslaviei să se supună disciplinei lagărului socialist

13 mai: Puci militar eşuat al extremiştilor europeni din Algeria.

1 iunie: Charles de Gaulle devine preşedinte al Consiliului de Miniştri lui Franţei, primind depline puteri.

3 iunie: Proclamarea independenţei statului Singapore.

17 iunie: Ministerul Justiţiei din Ungaria anunţă că între Nagy şi generalul palmaleter au fost executaţi.

Iunie-iulie: Retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul României.

14 iulie: Lovitură de stat în Irak; regele Faisal îl este asasinat; Irakul se proclamă republică; se formează un guvern în frunte cu Abdul Karim Kassem.

— Intervenţie americană în Liban şi britanică în Iordan. A.

31 iulie-3 august: La Beijing are loc întâlnirea dintre N.S. Hruşciov, prim-secretar al C.C. al P.C.U.S., preşedintele Consiliului de Miniştri al U.R.S.S., şi Mao Zhedong, preşedintele C.C. al P.C. Chinez, preşedintele Republicii Populare Chineze.

17 – 30 august: În cadrul şedinţei lărgite a Biroului Politic al C.C. al Partidului Comunist Chinez se adoptă hotărârea cu privire la crearea comunelor populare.

21 august: Adunarea Generală a O.N.U. adoptă proiectul de rezoluţie prezentat de zece state arabe prin care se cere să se pună capăt crizei din Orientul Apropiat şi Mijlociu.

13 septembrie: La Varşovia încep tratativele sino-americane la nivel de ambasadori pentixi rezolvarea unor probleme pendinte între cele două ţări.

19 septembrie: Proclamare-a Republicii Algeria şi constituirea guvernului Provizoriu în frunte cu Ferhat Abbas.

20 septembrie: În Birmania are loc o lovitură de stat; guvernul U Nu este răsturnat şi înlocuit cu guvea-nul Bo Ne Win. 2 octombrie: Proclamarea independenţei Guineii.

14 octombrie: Madagascarul se proclamă republică autonomă în cadrul Comunităţii Franceze sub numele de Republică Malgaşă.

22 octombrie: Ia sfârşit criza din strâmtoarea Formosa.

31 octombrie-1962, ianuarie: Conferinţa de la Geneva cu privireia încetarea experienţelor cu arme nucleare (cu participarea U.R.S.S., S.U.A. şi Marii Britanii).

10 noiemhrie: La Geneva încep lucrările Conferinţei asupra prevenirii unui atac prin surprindere.

27 noiembrie: Hruşciov adresează un ultimatum Statelor Unite.

Franţei şi Marii Britanii privitor la statutul Berlinului.

28 noiembrie: Congo (Brazaville), Gabonul şi Mauritania se proclamă republici. 1 decembrie: Proclamarea Republicii Africa Centrală. 4 decembrie: Coasta de Fildeş şi Dahomey se proclamă republici.

8 – 11 decembrie: Conferinţa panafricană de la Accra

hotărăşte crearea unui secretariat permanent, care să promoveze ideea unităţii africane, să sprijine eliberarea Africii de-sub colonialism.

11 decembrie: Volta Superioară se proclamă republică.

16 – 18 decembrie: Consiliul ministerial al N.A.T.O. respinge propunerile guvernului sovietic cu privire la problema Berlinului.

18 decembrie: Nigerul se proclamă republică.

21 decembrie: Generalul Charles de Gaulle este ales preşedinte al Republicii Franceze.

27 decembrie: Semnarea acordului sovieto-egiptean asupra finanţării Barajului de la Assuan.

1959

1 ianuarie: În Cuba, regimul Fulgencio Batista y Zaldivar se prăbuşeşte în urma acţiunilor încununate de succes a e insurgenţilor.

4 – 20 ianuarie: Anastas Mikoian, preşedintele Sovietului Suprem al U.R.S.S. efectuează o vizită în S.U.A.

10 ianuarie: Guvernul sovietic propune guvernelor S.U.A., Marii Britanii şi Franţei, precum şi tuturor statelor care s-au aflat în război împotriva Axei, convocarea unei conferinţe în vederea semnării tratatelor de pace cu R.D. Germană şi R.F. Germania.

16 februarie: Fidel Casfero-Ruz formează guvernul în Cuba.

21 februarie-3 martie: Premierul britanic H. Macmillan efectuează o vizită în U.R.S.S.

Martie: Revoltă în Tibet; Dalai Lama este debarcat şi se refugiază în India: chinezii îl instalează pe Pancha Lama.

4 – 5 martie: Convorbiri între preşedintele Franţei, Charles de Gaulle, şi cancelarul R.F. Germania, Konrad Adenauer, cansacrate problemei germane şi rezultatelor

întrevederilor sovieto-britanice de la Moscova.

24 martie: Irakul se retrage din Pactul de la Bagdad.

6 aprilie: U.R.S.S. propune crearea unei zone demilitarizate în Asia şi în Pacific.

11 mai-20 iunie; 13 iulie-5 august: Conferinţa de la Geneva a miniştrilor de Externe ai S.U.A., U.R.S.S., Marii Britanii şi Franţei, la care au fost reprezentate şi cele două state germane, consacrată încheierii Tratatului de pace cu Germania.

24 mai: Încetează din viaţă John Foster Dutles, secretar de stat al Statelor Unite.

15 iuni-e: Moscova pune capăt cooperării sale nucleare cu Beijingul.

21 august: Statele membre ale Pactului de la 3 agdad hotărăsc schimbarea denumirii acestuia în Organizaţia Tratatului Central (C.E.N.T.O.), structurându-l ca un bloc militar politic.

26 august: Guvernul S.U.A. decide prelungirea până la 31 decembrie a hotărârii unilaterale a părţii americane de a suspenda toate experienţele cu arme nucleare, intrată în vigoare la 31 octombrie 1958. La 27 august guvernul britanic a făcut cunoscută o decizie similară.

13 – 27 septembrie: Prima vizită în Statele Unite a unui şef de stat sovietic; N.S. Hruşciov prezintă în faţa Adunării Generale a O.N.U. un plan de dezarmare şi se întâlneşte cu preşedintele D. Eisenhower la Camp David.

16 septembrie: Preşedintele Charles de Gaulle se pronunţă pentru acordarea dreptului de autodeterminare poporului algerian.

O septembrie-l octombrie: O delegaţie de partid şi guvernamentală sovietică condusă de N.S. Hruşciov, prim-secretar al C.C. al P.C.U.S., preşedintele Consiliului de Miniştri ai U.R.S.S., efectuează o vizită în R.P. Chineză. Conducătorul delegaţiei se întâlneşte cu Mao Zhedong

căruia îi subliniază necesitatea destinderii.

30 octombrie: Arestarea lui P. Lumumba în Congo.

8 noiembrie: În Grecia au fast instalate primele rachete americane „Honest John” capabile să transporte încărcături nucleare.

— 22 decembrie: Preşedintele S.U.A., D. Eisenhower, efectuează o călătorie în 11 ţări europene, subliniind necesitatea întăririi alianţelor militare şi a continuării programului de asistenţă reoiprocă.

1960

1 ianuarie: Proclamarea independenţei Camerunului (urmată în cursul anului de aceea a majorităţii statelor din Africa francofonă).

14 Ianuarie: Desfiinţarea în Uniunea Sovietică a Ministerului de interne (M.V.D.), ale cărui funcţii vor fi exercitate de către ministerele de interne ale celor 13 republici unionale.

4 – 13 februarie: Vizita lui A. Mikoian la Havana; se încheie acorduri comerciale între U.R.S.S. şi Cuba şi se anunţă acordarea unui ajutor economic Cubei.

U februarie-5 martie: N.S. Hruşciov efectuează vizite în India (11 – 16), Birmania (16 – 17), Indonezia (17 februarie-l martie) şi Afghanistan (1 – 5 martie); are loc un larg schimb de păreri în problemele situaţiei internaţionale şi cele a. E dezvoltării relaţiilor bilaterale.

1! Februarie: Prima explozie a bombei atomice franceze.

2 mânie: Generalul Norstad, comandantul suprem al forţelor armate ale N.A.T.O. din Europa, declară că Organizaţia Pactului Atlanticului de Nord intenţionează să creeze în următoarele 12 luni forţe mobile multinaţionale cu destinaţie specială, înzestrate cu armament clasic şi nuclear.

1 martie: Camerunul devine republică prezidenţială.

23 martie-3 aprilie: Preşedintele Consiliului de Miniştri al U.R.S.S., N.S. Hruşciov, efectuează o vizită oficială în Franţa, unde are convorbiri cu preşedintele Republicii Franceze, Charles de Gaulle cu privire la situaţia internaţionala, Se semnează acordurile franco-sovietice de cooperare în domeniul ştiinţific şi de aplicare paşnică a energiei nucleare”.

16 aprilie: „Cotidianul Poporului”, organ al Partidului Comunist Chinez, publică articolul „Trăiască leninismul!”, un lung rechizitoriu împotriva revizionismului iugoslav, care vizează în aceeaşi măsură U.R.S.S.

25 aprilie: Preşedintele Charles de Gaulle, aflat într-o vizită în Statele Unite, declară că Franţa va fi obligată să se echipeze cu arme nucleare în condiţiile în care toate celelalte state posesoare de asemenea arme nu vor renunţa la acestea.

27 aprilie: Togo îşi proclamă independenţa de stat sub denumirea de Kepublica Togoleză.

1 mai: Un avion de recunoaştere american de tipul „Lockheed U-2” este doborât deasupra teritoriului U. RS. S. Hruşciov profită de acest incident pentru a torpilă, încă de la deschiderea sa, la 16 mai la Paris, Conferinţa celor patra mari învingători în cel de-al doilea război mondial privitoare la securitatea europeană şi la chestiunea Berlinului.

7 mai: K. Voroşilov este înlocuit cu L. Brejnev la preşedinţia Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S.

16 mai: Este dată publicităţii declaraţia preşedintelui S.U.A., D. Eisenhower, la întâlnirea preliminară de la Paris, în care afirmă că după incidentul cu avionul U-2 aceste zboruri au fost sistate şi nu se intenţionează ca ele să fie reluate.

23 mai: Fostul riminal de război nazist Adolf Eichmann este arestat în Argentina şi transferat în Israel,

unde ulterior este judecat şi condamnat la moarte.

27 mai: În Turcia are loc o lovitură de stat militară urmată de arestarea mai multor oameni de stat, printre care preşedintele republicii, Celal Bayar; primul ministru al guvernului, Adnan Menderes; preşedintele Medjilisului, Refik Karaltan; ministrul Afacerilor Externe, Namik Gedîk, ministrul de Război, Ethem Menderes şi şeful statului major general, R. Erdelhum.

8 iunie: Congres al Federaţiei Sindicale Mondiale la Beijing.

Primele ecouri publice ale disputei sino-sovietice.

20 – 25 iunie: În cursul Congresului al III-lea al Partidului Muncitoresc Român (Congresul al VIII-lea al Partidului Comunist Român) se face auzită polemica dintre N.S. Hruşciov şi chinezi.

26 iunie: Somalia britanică îşi proclamă independenţa de stat.:!

() iunie: Este proclamată independenţa Congoului (Kinshasa); Joseph Kasavubu este ales primul preşedinte al-ţării.

30 iunie-8 iulie: N.S. Hruşciov, preşedintele Consiliului de Miniştri al U.R.S.S., aflat în vizită oficială în Austria, ameninţă că U. RS. S. va semna un tratat de pace separat cu R.D. Germană în cazul în care Bundestagul se va reuni la Berlin.

I iulie: Ghana se proclamă republică în cadrul Commonwoalthului.

11 iulie: U. RS. S. anunţă că un avion de tipul „R.B. – 47”, pilotat de F.M. Olmstead şi J.R. Mckine, care. Survola apele teritoriale ale U.R.S.S. În Marea Barents, à l’ost doborât.

1 august: Dahomeyul îşi proclamă independenţa de stat.

3 august: Nigerul îşi proclamă independenţa de stat

sub denumirea de Republică Niger.

5 august: Volta Superioară devine stat independent sub denumirea de Republică Volta Superioară.

7 august: Coasta de Fildeş îşi proclamă independenţa de stat.

11 august: Moise Chombe proclamă independenţa provinciei Katanga.

11 august: Consiliul de Securitate O.nu. decide trimiterea „căştilor albastre” în Congo, pentru a acorda ajutor guvernului Lumumba.

I 15 august: Congo Mijlociu îşi proclamă independenţa de stat sub denumirea de Congo-Brazzaville.

L'i august: Ciprul îşi proclamă independenţa de stat.

18 august: Rechemarea tuturor tehnicienilor şi specialiştilor sovietici din China.

26 august: S.U.A. rup relaţiile diplomatice cu Republica Dominicană.

5 septembrie: Preşedintele J. Kasavubu îl demite pe P. Lumumba.

14 septembrie: Lovitură de stat în Congo (Kinshasa); puterea este preluată de colonelul Joseph-Desire Mobutu.

23 septembrie: În faţa Adunării Generale a O.N.U., X.S. Hruşciov abordează problema Congoului şi propune înlocuirea secretarului general al Naţiunilor Unite printr-un triumvirat, compus dintr-un reprezentant al statelor comuniste, un reprezentant al puterilor occidentale şi un reprezentant al ţărilor neutre.

8 noiembrie: Senatorul J.F. Kennedy (candidat al Partidului Democrat) este ales preşedinte al Statelor Unite.

10 noiembrie-3 decembrie: Conferinţa de la Moscova a reprezentanţilor unui număr de 81 de partide comuniste şi irtuneitoreşti. În ciuda amplelor divergenţe între sovietici şi chinezi (sprijiniţi de albanezi), Hruşciov reuşeşte să impună adoptarea tezelor sale, în numele

necesarei unităţi a mişcării comuniste internaţionale.

1618 decembrie: La sesiunea Consiliului Atlantic, întrunită la Paris, S.U.A. se oferă să afecteze cinci submarine atomice N.A.T.O., dacă aliaţii acceptă să achiziţioneze din Statele Unite 100 de rachete „Polaris”, care să fie plasate sub control multilateral.

27 decembrie: Are loc cea de-a treia explozie nucleară franceză. 1961

3 ianuarie: S.U.A. rup relaţiile diplomatice şi consulare cu Republica Cuba.

3 – 7 ianuarie: Conferinţa de la Casablanca a şefilor statelor africane (Ghana, Guineea, Libia, Maroc, R.A.U., Republica Mâli şi Algeria) adoptă „Carta Africană de la Casablanca” şi o serie de rezoluţii în probleme privind Congo, situaţia din Algeria, experienţele atomice franceze în Sahara, Mauritania, discriminarea rasială din Uniunea Sud-Afrioană, situaţia din Ruanda-Burundi.

16 ianuarie: Serviciile britanice de informaţii (Intelligence Service) descoperă cea mai importantă reţea de spionaj sovietic de după cel de-al doilea război mondial, acţionând pe teritoriul britanic.

1 februarie: În S.U.A. a fost lansată experimental prima rachetă balistică intercontinentală cu combustibil solid de tip „Minuteman” (raza de acţiune 6 300 mile).

11 februarie: Se anunţă asasinarea primului ministru al Republicii Congo, Patrice Lumumha.

21 – 22 februarie: În Elveţia au loc contacte secrete între reprezentantul guvernului francez, Georges Pompidou, şi cel al Guvernului Provizoriu Revoluţionar al Algeriei.

1720 aprilie: Debarcarea eşuată a exilaţilor cubanezi în Golful Porcilor.

26 aprilie: U.R.S.S. rupe acordurile sale de credit cu Albania

8 – 10 mai: Sesiunea ministerială de la Oslo a Consiliului N.A.T.O. În cadrul căreia se afirmă că „dezarmarea în etape sub un control internaţional efectiv rămâne unul dintre principalele obiective ale ţărilor N.A.T.O”.

13 mai: Este confirmată declararea „războiului special” dus de S.U.A. În Vietnamul de Sud. V

16 mai-31 iulie: Conferinţa internaţională de la Geneva cu privire la Laos adoptă Declaraţia de neutralitate a Laosului

31 mai-2 iunie: La Paris are loc întâlnirea dintre preşedintele S.U.A., J.F. Kennedy, şi Charles de Gaulle, preşedintele Republicii Franceze.

34 iunie: Întâlnire între N.S. Hruşciov şi J.F. Kennedy la Vierea; problema Berlinului rămâne nesoluţionată.

45 iunie: Convorbiri J.F. Kennedy-H. Macmillan la Londra în legătură cu problema germană, încetarea experienţelor nucleare, înfăptuirea dezarmării.

19 iunie: Kuweitul îşi proclamă independenţa de stat ca monarhie sub denumirea de Statul Kuweit

13 august: Începe ridicarea Zidului Berlinului.

17 august: La Conferinţa Organizaţiei Statelor Americane de la Punta del Este se adoptă Carta „Alianţei pentru Progres”.

22 – 23 august: Autorităţile R.D.G. iau noi măsuri de restrângere a accesului în Berlinul răsăritean a cetăţenilor din R.F. Germania.

29 august: Uniunea Sovietică hotărăşte reluarea exploziilor experimentale cu noi tipuri de arme termonucleare în atmosferă Casa Albă publică o declaraţie afirmând că această hotărâre pune „S.U.A. În faţa necesităţii de a decide ceea ce reclamă propriile lor interese naţionale”.

5 septembrie: Se anunţă oficial că preşedintele

Kennedy a dat instrucţiuni să fie reluate experienţele cu arma nucleară.

9 septembrie: Guvernul S.U.A. a hotărât trimiterea în Germania Occidentală a unui nou contingent de trupe americane cu un efectiv de circa 40.000 de oameni.

13 septembrie: În U.R.S.S. a fost efectuată lansarea unei noi rachete purtătoare cu mai multe trepte, spre partea centrală a Oceanului Pacific, la o distanţă de peste 12.000 km.

15 septembrie: Preşedintele S.U.A. anunţă că Statele Unite au reluat experienţele nucleare subterane, prima explozie dintr-o serie fiind efectuată în poligonul experimental din statul Nevada.

18 septembrie: Dag Hammarskjoeld, secretarul general al O.N.U, îşi pierde viaţa în urma unei catastrofe aeriene, la 12 km de localitatea Ndola (Congo), unde urma să se întâlnească, cu Moisés Chombe.

25 septembrie: În discursul rostit la Adunarea Generală a O.N.U., preşedintele Kennedy a apreciat că „războiul nu mai apare ca o alternativă raţională. El nu mai poate servi ca un mijloc de soluţionare a conflictelor”.

28 septembrie: În urma unei lovituri de stat în Siria este dizolvată uniunea siriano-egipteană. Noul guvern provizoriu al Siriei va cere preşedintelui Adunării Generale a O.N.U. „să informeze toţi membrii O.N.U. despre formarea Republicii Arabe Siria” (proclamată la 9 octombrie).

17-îl octombrie: Cel de-al XXII-lea Congres al PE. U.S. dezvăluie din nou crimele lui Zbalin şi anunţă că în anul 1980 comunismul va fi edificat în U.R.S.S. Congresul consacră ruptura relaţiilor sino-sovietice. În Rapbrtul prezentat de către N.S. Hruşciov se menţionează că experienţele sovietice cu arme nucleare în atmosferă se desfăşoară cu succes, seria acestor experienţe urmând a

se încheia la finele lunii octombrie, cu explozia unei bombe cu hidrogen de 50 megatone…

I octombrie: Rămăşiţele pământeşti ale lui Stilin sunt scoase din Mausoleul din Piaţa Roşie; oraşul Stalingrad va fi rebotezat Volgograd.

10 decembrie: Uniunea Sovietică rupe relaţiile diplomatice cu Albania.

3962

29 ianuarie: Conferinţa de la Geneva asupra încetării experienţelor nucleare îşi suspendă lucrările; I

31 ia. Luarie: Conferinţa miniştrilor de Externe ai statelor membre ale Organizaţiei Statelor Americane de la Punta del Este adoptă o rezoluţie prin care Cuba este exclusă din O.S.A.

3 februarie: S.U.A. proclamă embargoul total asupra comerţului cu Cuba.

15 februarie: Întrevedere la Baden-Baden între preşedintele Franţei, c'h. de Gaulle, şi cancelarul R.F.G., K. Adenauer.

Primăvara: Incidente de frontieră sino-sovietice.

7 – 18 martie: La Evian se desfăşoară a doua sesiune a Conferinţei franco-algeriene.

8 martie: Egiptul proclamă independenţa teritoriului palestinian Gaza.

Aprilie: Premierul francez Michel Debré demisionează; îi

Succede în funcţie Georges Pompidou.

30 aprine-l mai: La Londra se desfăşoară lucrările sesiunii Con siliului Ministerial al C.E.N.T.O: „discuţiile axându-se asupra planului de întărire a structurii militare a acestei alianţe.:

— i mai: În cadrul lucrărilor sesiunii Consiliului Ministerial al N.A.T.O., Robert McNamara expune doctrină, Răspunsului flexibil”, denumită şi „ripostă graduală”.

15 mai: Preşedintele Franţei, Charles de Gaulle reiterează ideea sa cu privire la integrarea politică a Europei sub forma unei „Europe a patriilor”, din care să facă parte şase state vest-europene, membre ale Pieţei Comune.

Lfi iunie: Guvernul R.D. Germane adresează guvernelor S.U.A. Angliei şi Franţei note de protest împotriva vizitelor cancelarului R.F.G., Konrad Adenauer, în Berlinul Occidental.

2 – 23 iulie: A fost reluată Conferinţa de la Geneva în problema Laosului, încheiată cu semnarea Declaraţiei cu privire la neutralitatea Laosului şi a Protocolului la Declaraţie.

3 iulie: Algeria îşi proclamă oficial independenţa de stat.

19 iulie: Prima experienţă americană reuşită cu o rachetă-antirachetă.

15 august: La New York se semnează acordul olandezo-indonezian cu privire la Irianul de Vast.

2 septembrie: Moscova anunţă sporirea ajutorului militar şi economic acordat Cubei.

13 s-eptembrie: Avertisment american adresat U.R.S.S. Împotriva plasării de arme ofensive în Cuba

26 septembrie: În Yemen are loc o lovitură de stat antiregalistă, în urma căreia la 27 septembrie este proclamată Republica Arabă Yemen. Se declanşează războiul civil între forţele regaliste şi cele republicane.

9 octombrie: Proclamarea oficială a independenţei Ugandei.

11 octombrie: Deschiderea Conciliului Vaticanului II.

18 octombrie: Identificarea de către aviaţia americană a prezenţei rachetelor sovietice în Cuba.

19 octombrie: Convorbiri la Washington între

preşedintele S.U.A.

J. F. Kennedy, şi ministrul sovietic al Afacerilor Externe, A.A. Gromîko, cu privire la problemele internaţionale majore, printre oare, problema germană.

21) octombrie-22 noiembrie: Conflict armat între China şi India.

22 octombrie: După descoperirea de către Statele Unite a unor lucrări de instalare a rachetelor sovietice în Cuba, preşedintele Kennedy anunţă blocada navală a insulei şi cere retragerea lor în cel mai scurt timp, sub ameninţarea unei confruntări militare.

26 octombrie: N.S. Hruşciov se angajează să retragă rachetele sovietice din Cuba în schimbul promisiunii americane de a nu invada insula.

5 – 11 noiembrie: Congresul al VIII-lea al Partidului Comunist Bulgar hotărăşte îndepărtarea din funcţie a conducătorilor bulgari prochinezi şi stalinişti.

20 noiembrie: Retragerea bombardierelor sovietice din Cuba;

Ridicarea blocadei americane.

Decembrie: Într-un discurs pronunţat în faţa Sovietului Suprem al U.R.S.S., în prezenţa lui Mao Zhedong, N.S. Hruşciov denunţă dogmatismul drept principalul pericol care ameninţă comunismul.

369

24 – c. 677

15 – 16 decembrie: Convorbirile de la Rambouillet între preşedintele Franţei, Charles de Gaulle, şi primul ministru ai Angliei, Harold Macmillan privitoare la colaborarea anglo-franceză în domeniul armelor nucleare, aderarea Angliei la Piaţa Comună şi alte probleme internaţionale.

17 decembrie: Întrevederea între miniştrii de Externe

ai Franţei şi R.F.G., Maurice Couve de Murville şi Gerhard Schroeder, în cadrul căreia ş-a ajuns la un acord de principiu în privinţa cooperării politice, militare, economice şi culturale între cele două ţări.

19 – 21 decembrie: La Nassau (Bahamas) au loc convorbiri între preşedintele S.U.A., J.F. Kennedy, şi premierul Angliei, H. Macmill an, cele două părţi căzând de acord că hotărârea privind folosirea rachetei. „Poians” să fie examinată în contextul apărării viitoare a alianţei atlantice. S-au mai trecut în revistă problema experienţelor nucleare, chestiunea Berlinului, precum şi situaţia din Congo.

1963

14 ianuarie: Preşedintele Franţei, Charles de Gaulle, se pronunţă din nou pentru crearea „forţei atomice de şoc” proprii, declarând că Franţa nu poate acceptă propunerea S.U.A. privind crearea „forţelor nucleare multilaterale ale N.A.T.O.”, şi se pronunţă împotriva intrării Marii Britanii în Piaţa Comună.

15 – 17 iinuarie: Vizita în S.U.A. a primului ministru italian, A. Fanfani; în convorbirile avute cu preşedintele S.U.A., J.F. Kennedy, s-a relevat acordul părţilor asupra „necesităţii modernizării atât a armelor şi forţelor nucleare, cât şi a celor convenţionale cu care ţările lor contribuie la alianţa N.A.T. O”.

„2 ianuarie: Semnarea la Paris a Tratatului de colaborare francov? St german.

8 februarie: Lovitură de stat militară în Irak; primul ministru Abdul Karim Kassem este executat şi se formează Consiliul Naţional al Revoluţiei Irakiene.

— Comisia S.U.A. pentru energie atomică anunţă reluarea de către Statele Unite a experienţelor subterane cu arme nucleare.

Martie: Înăsprirea relaţiilor sino-sovietice.

Conducătorii chinezi califică politica lui Hruşciov drept „aventuristă” şi „capitulardă” şi repun în discuţie chestiunea frontierelor impuse prin tratate „inechitabile” de pe vremea ţarilor.

11 – 20 martie: Tratative bilaterale sovieto-americane la Roma privind colaborarea în domeniul cercetării spaţiului cosmic.

19 aprilie: Preşedintele de Gaulie anunţă crearea unei forţe atomice franceze.

24 aprilie: Unităţi ale poliţiei lui Phoumi Nosavan au ocupat clădirile guvernamentale şi alte puncte strategice din Vientiane, ceea ce a dus la declanşarea unui război civil, care a durat până în februarie 1973.

21 mai: La Moscova este semnat memorandumul sovieta-armirican cu privire la colaborarea în domeniul folosirii energiei atomice în scopuri paşnice în perioada J963 – 1965.

22 – 21 mai: Sesiunea de la Ottawa a Consiliului miniftţţerial ai N.A.T.O. aprobă propunerile îndreptate spre sporirea puterii militare a blocului nord-atlantic.

10 iunie: Preşedintele S.U.A., John F. Kennedy, face cunoscută realizarea unui acord între U.R.S.S, S.U... şi m-ar ea Britanie în ce priveşte începerea la Moscova a unor discuţii la nivel înalt în chestiunea tratatului de interzicere tv experienţelor nucleare.

14 în le: Beijingul trimite la Moscova un rechizitoriu în 25 de puncte împotriva politicii sovietice (justificarea eventualei recurgeri la război, refuzul rolului conducător al U.R.S.S. În sânul blocului comunist).

20 iunie: Acord americano-sovietic privitor la stabilirea unt:

Legături telefonice directe între Casa Albă şi Kremlin. Linia directă de telecomunicaţii între Moscova şi Washington a fost pusă în funcţiune la 31 august.

21 iunie: Ca urmare a decesului papei Ioan al XXIII – ea, con clavul cardinalilor alege ca papă pe cardinalul Giovanni Battista Montini, sub numele de Paul al VI-lea.

23 iunie-3 iulie: Turneul european al preşedintelui american J.F. Kennedy.

14 iulie: Ziarul „Pravda” publică scrisoarea deschisă a C.C. al P.C.U.S. către organizaţiile de partid, către toţi comuniştii din Uniunea Sovietică, în legătură cu scrisoarea C.C. al P.C. Chinez din 14 iunie, adresată C.C. al P.C.U.S.; ruptura ideologică între Moscova şi. Beijing.

15 iulie-5 august: Negocieri sovieto-americano-britanice la Moş ceva cu privire la interzicerea experienţelor nucleare.

25 – 26 iulie: Reuniunea de la Moscova a reprezentanţilor ţărilor membre ale C.A.E.R.; în faţa puternicei opoziţii a României, sovieticii renunţă la specializarea forţată a producţiei fiecărui stat membru.

31 iulie: R.P. Chineză dă publicităţii o declaraţie arătând că guvernul chinez se opune tratatului de interzicere a experienţelor nucleare în aer, spaţiul cosmic şi sub apă, prezentând raţiunile adoptării unei asemenea poziţii.

5 august: Semnarea Tratatului cu privire la interzicerea experienţelor nucleare în aer, spaţiul cosmic şi sub apă între guvernele S.U.A., U.R.S.S. şi Marii Britanii.

3 octombrie: Miniştrii de externe ai U.R.S.S., S.U.A., şi Angliei ajung la o înţelegere de principiu asupra interzicerii plasării pe orbită a unor corpuri cosmice având la bord arma nucleară.

IX octombrie: Cancelarul R.F.G., IC. Aden uer îşi prezintă demisia; Ludwig Erhard îi succede în funcţia de cancelar (1 (octombrie).

18 octombrie: Demisia guvernului Macmillan în

Marea Britanie; Alee Douglas-Home este însărcinat cu formarea noului guvern.

18 – 19 octombrie: Întrevederi Josip Broz Tito-John Fitzerald Kennedy la Washington.

1 noiembrie: În Vietnamul de Sud are loc o lovitură militară de stat; este ucis Ngo Dinh Diem şi puterea este preluată de generalul Duong Van Minh.

22 noiembrie: J.F. Kennedy este asasinat la Dallas. Preşedinte al S.U.A. devine Lyndon B. Johnson.

INDICE DE PERSOANE[2]

2 – Prezentul indice conţine numele de persoane menţionate de către autor în cuprinsul textului, exceptând cele din bibliografia aferentă fiecărui capitol, precum şi cele adăugate de traducători în notele lor.

T

CUPRINS

Q/Epib\Războiul rece sub semnul Tropicelor 19 t) Ţi-r – Decolonizarea. Criza din Congo. Guatemala Laos

CAP. 17 – *Contraofensivă* (*1961*): Alegerea lui Konnedy. Redresarea situaţiei strategice americane. Golful Porcilor. Moartea lui Lummumba şi a lui Hamm iitjeel. Neutralizarea Laosului. Intervenţia americană în\VÂetna

CAP. 18 – *Zidul* (*1961 – 1962*): Întâlnirea între Kennedy şi Hruşciov de la Viena. Zidul de la Berlin. Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.

CAP. 19 – *A doua săptămână de adevăr* (*1962*): Dificultăţile sovietice în lumea a treia. Criza rachetelor în Cuba. Destindere la Berlin. Conflictul chino-indian. Ruptura ld «rib Kică între Moscova şi Beijing. Tratatul privind încetarea

31. UNIV. UUJ-N. Nr. k-k0 19

Redactor: ADRIAN PANDEA Tehnoredactor: Dionisie BODEA

Bun de tipar: *02.11.1994*. *Apărut 1994*.

Coli tipar: *25*. *B10294*...

Tiparul executat sub comanda nr. 677 IMPRIMERIA... FILARET” Str. F-ca de chibrituri nr. 9 – 11 Bucureşti – ROMÂNH